SADOVEANU

Nicoară Potcoavă

148

BIBLIOTECA
PENTRU TOȚI

MIHAIL SADOVEANU

Nicoară Potcoavă

ROMAN

1962

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

EDITURA PENTRU LITERATURĂ

Textul a fost reprodus după : Mihail Sadoveanu — *Opere*, vol. 18, pp. 5—451, E.S.P.L.A., 1959

TABEL CRONOLOGIC

1880 *5 noiembrie.* Se naşte la Paşcani Mihail Sadoveanu, ca fiu al lui Alexandru Sadoveanu, avocat, de origine oltenească, şi al Profirei Ursaki, fiică de răzeş din satul Verşeni de pe apa Moldovei.

1876, octombrie. Naşterea sculptorului Constantin Brîncuşi.
1880, 21 mai. Naşterea lui Tudor Arghezi.
1880, 30 noiembrie. Naşterea lui N. D. Cocea.
1881, 1 aprilie. Naşterea lui Octavian Goga.
1881, 19 august. Naşterea lui George Enescu.
1882, 19 septembrie. Naşterea lui Ion Agîrbiceanu.
1885, 27 noiembrie. Naşterea lui Liviu Rebreanu.

1888 Intră la şcoala primară avînd ca învăţător pe domnul Busuioc, evocat sub numele de domnul Trandafir în vol. *La noi în Viişoara* (1907), şi cu numele său în *Anii de ucenicie.*

1892 Devine elev al gimnaziului „Alecu Donici" din Fălticeni. Aci stă în gazdă la domnul Cracalescu, „vagmistru" şi „subcomisar", care-l ţine pe elev sub o disciplină severă.

La Fălticeni cunoaște lunca Șomuzului, pe care o va evoca în 1928 în *Împărăția apelor*, și în 1951, în *Nada florilor*. Ascultă povești de la moș Șeptilici, pescar.
Are ca profesor de romînă pe Niculae Apostol, care-i face cunoștință cu opera lui Eminescu, și ca profesor de franceză pe domnul Stino.

1893—1896 Încearcă să scrie un fel de roman, *Florea Corbeanu haiducul*, al cărui erou era destinat „să voinicească nu numai în Moldova, Bucegi și Muntenia, dar și în Ardeal și Pind" *(Anii de ucenicie)*. Scria în același timp versuri pe care, în *Anii de ucenicie*, le considera „divagații sentimentale și imitații fără valoare".
În sărbătorile iernii 1893—1894 scrie, pentru colegii din gimnaziu, un scenariu în versuri despre vestitul haiduc Iancu Jianu.

1897 Toamna intră ca elev la „Liceul Național" din Iași, unde începe să-și formeze o cultură temeinică, în spirit democrat și progresist. Citește cu pasiune din autorii francezi și ruși.
Se împrietenește cu N. Beldiceanu și N. Dunăreanu.
Într-un săptămînal umoristic, *Dracu*, îi apar cîteva încercări semnate „Mihai din Pașcani".

1898 În luna februarie începe să publice în *Viața nouă*, revistă de orientare macedonskiană, povestiri scurte, sub semnătură proprie.

1899 Sub pseudonimul M. S. Cobuz publică poezii și povestiri, în revista *Pagini literare*, condusă de Artur Stavri și Ion Gorun. Scrie *Imnul liceului*,

pus pe note de Enrico Mezetti, profesorul de muzică.
Colaborează la ziarul *Opinia*, cu însemnări privitoare la viața plicticoasă a Pașcanilor.
Încearcă să scoată, împreună cu publicistul Matei Rusu, o revistă, *Lumea*, din care au apărut doar cîteva numere, și împreună cu un coleg, Constantin Moțet, o revistă centigrafiată, pe nume *Aurora*.

1900 Termină „Liceul Național" și, toamna, devine student la Facultatea de drept din București, împreună cu N. N. Beldiceanu și N. Dunăreanu.

1901 Se întoarce la Pașcani și apoi la Fălticeni, căsătorindu-se cu Ecaterina Bălu.
Publică povestiri, poezii și traduceri în *Revista modernă*, unde apare și nuvela *Ion Ursu*.

Apare, la 2 decembrie, revista *Sămănătorul* din București.

1902 Este încorporat în armată, mai întîi la Suceava, apoi la Tg.-Ocna și Fălticeni. Viața din armată va fi oglindită în *Amintirile căprarului Gheorghiță* scrise în 1903 și apărute în anul 1906.
În revista *Pagini alese* începe să publice povestirea istorică *Frații Potcoavă*.
În această vreme locuiește la Fălticeni, pe str. Rădășeni nr. 45.
Se împrietenește cu Artur Gorovei, care scoate, la Fălticeni, revista *Șezătoarea*. În cercul lui Gorovei citește unele povestiri, între care *Cîntecul de dragoste*, apreciată de participanți.

1903 În luna octombrie este chemat de către St. O. Iosif la redacția revistei *Sămănătorul*, și în același an se va stabili la București împreună cu familia, locuind în str. Toamnei nr. 89. Acum cunoaște pe Nicolae Iorga și leagă o strînsă prietenie cu St. O. Iosif, Dimitrie Anghel, Ilarie Chendi, Ion Scurtu, Zaharia Bîrsan.

1904 Îi apar în editura „Minerva" primele patru volume:
Povestiri, cuprinzînd un număr de povestiri dintre care citățm: *Ivanciu Leul*, *Cîntecul de dragoste*, *Moarta*, *Cosma Răcoare* etc.
Șoimii, povestire istorică, refuare a *Fraților Potcoavă*.
Dureri înăbușite, cuprinzînd, între altele, povestirile *Ion Ursu* și *Petrea Străinul*.
Crîșma lui moș Precu, culegere de povestiri din mediul țărănesc: *Crîșma lui moș Precu*, *Botezul*, *La moară*, *Claca*, *Luna*, *Cînele*, *Două firi* etc.
În același an este angajat la Casa școalelor de către Spiru Haret.

1905. La 15 noiembrie apare, la Galați, revista poporanistă *Curentul nou*, condusă de H. Sanielevici. În primul număr al acestei publicații Sanielevici se ocupă, în articolul *Morala d-lui Sadoveanu*, de literatura acestuia acuzînd-o de „imoralitate". În nr. 2 al revistei, din 15 decembrie, Ibrăileanu răspunde prin articolul *Doi critici și mai mulți scriitori*, luînd apărarea literaturii sadoveniene.

E avansat ca subșef de birou în Ministerul Artelor.
Îi apar volumele:
Povestiri de război, cuprinzînd povestiri din războiul independenței,
Comoara dorobanțului.

1906 Colaborează la *Convorbiri literare*, între altele cu povestirea *Păcat boieresc*, căreia refuzase să-i schimbe titlul în *Iezerul*, după cum propusese Duiliu Zamfirescu.

Apare, la 1 februarie, la Iași, revista *Viața românească*, având în cuprinsul primului număr povestirea lui Sadoveanu *Pustiul*, care fusese citită de autor în cenaclul revistei. Sadoveanu se va atașa pentru totdeauna *Vieții românești*, unde va publica o mare parte a operei sale. Aci se va împrieteni cu Ibrăileanu, C. Stere, D. Botez, G. Topîrceanu etc.

Nemulțumit de viața din București, pleacă din nou la Fălticeni, unde stă pînă-n preajma primului război mondial.
Îi apar volumele:
Amintirile căprarului Gheorghiță,
Floare ofilită, roman din viața tîrgului de provincie,
Mormîntul unui copil, în care, în afara povestirii ce dă titlul volumului, mai întîlnim și altele ca: *Păcat boieresc*, *Pustiul*, *Străjerul* etc.,
Povestiri de sărbători.

1907. Anul marilor răscoale țărănești.

Sadoveanu este permanent preocupat de soarta țăranilor.
În același an scoate, împreună cu Artur Gorovei, o foaie pentru țărani, intitulată *Răvașul poporului*, care intenționa să devină un sprijin util pentru țărani. Pentru atitudinea sa este denunțat ca „instigator" la răscoală. Locuința scriitorului este supusă percheziției polițienești. Povestirea *Un instigator*, apărută în 1912, reia un astfel de episod. O altă povestire, *În ziua aceea de mart 1907*, evoca un moment al marii răscoale.

(Povestirea va apărea în 1916, în volumul *Foi de toamnă.)*
Apar volumele:
La noi în Viișoara, cu povestiri ca: *Țapul*, *Un rămășag*, *Morarul*, evocarea *Domnul Trandafir* etc.,
Vremuri de bejenie, care mai cuprinde în afară de povestirea ce dă titlul volumului și altele ca: *O umbră*, *În pădurea Petrișorului*, *Botolan*, *Înecatul* etc.,
Însemnările lui Neculai Manea, roman din viața tîrgului de provincie.

1908 Îi apar volumele:
O istorie de demult, cuprinzînd povestirile: *O istorie de demult*, *Balta liniștii*, *Mergînd spre Hîrlău*, *Codrul* etc., precum și puternica nuvelă: *Emigranții la Brazilia*,
Duduia Margareta, roman pe tema vieții erotice de provincie,
Oameni și locuri, cuprinzînd evocări ca: *Bistrița*, *Humulești lui Creangă*, *Cetatea Neamțului*, *Rădășenii*, *Agapia*, *Văratecul* etc.

1909 Colaborează, alături de St. O. Iosif și D. Anghel, la revista *Cumpăna*, cu însemnări care vor genera *Bordeenii* (1912). Apare volumul *Cîntecul amintirii*, din care fac parte, între altele: *Prisaca de altădată*, *Hoțul*, *O zi ca altele*, precum și puternica nuvelă *Haia Sanis*, inspirată din viața tîrgului provincial.

1910 Preia conducerea Teatrului Național din Iași. Scoate volumul *Povestiri de sară*, care cuprinde bucăți ca: *Un singuratic*, *O mică cercetare*, *Cuza-Vodă*, *Un om pierdut*, *Un păgîn* etc.

1911 Editează *Apa morților*, roman din viața tîrgului provincial. Mai scrie *Povestiri de petrecere și de folos*, care n-au o valoare literară.

1912. Moartea lui I. L. Caragiale, la 22 iunie. Într-un articol din *Universul* Sadoveanu elogiază pe autorul *Scrisorii pierdute*.
Războiul balcanic. Sadoveanu ia parte la campania din Bulgaria.

Apar culegerile :
Un instigator, cuprinzînd un număr de bucăți, cele mai reprezentative fiind : *Un instigator, Ion Rusu Ungureanu, Rătăcirea lui Cuconu Toderaș, Bordeenii*, care, în afara puternicei povestiri ce dă titlul volumului, mai cuprinde : *O amintire, Drum la moș Anania, Într-o poiană* etc.

1913. Moare, la 2 iunie, în vîrstă de 38 de ani, St. O. Iosif, unul din cei mai buni prieteni ai lui Sadoveanu.

1914. Izbucnește primul război mondial imperialist.

Apariția notelor de călătorie din Dobrogea sub titlul *Priveliști dobrogene*, cuprinzînd peste 20 de bucăți, din care citățm : *Pe Razelm, Lipovenii, O cherhana, Popas, Un cîntec* etc.

1915 Apare *Neamul Șoimărețtilor*, unul din cele mai izbutite romane istorice sadoveniene, în care sînt evocate vremurile vechi în ceea ce au avut mai specific : lupta dintre boieri și răzeși.

1916. Romînia intră în primul război mondial alături de Rusia, Franța, Anglia.

Apare volumul :
Foi de toamnă, cuprinzînd peste 30 de evocări, între care citãm : *În ziua aceea de mart 1907, Tolstoi, Cum am cunoscut pe Eminescu, Doi mari prieteni : Eminescu și Creangă* etc.

1917. Izbucnește și se termină victorioasă Marea Revoluție Socialistă. Simpatia scriitorului privind acest mare eveniment este ilustrată prin romanul *Strada Lăpușneanu*, din 1921.

Apare volumul *File sîngerate*.

Revista *Viața romînească* încetează să apară pe timpul războiului.

1918 Sadoveanu își aduce familia la Iași, în casele de la Copou ce aparținuseră lui Kogălniceanu.

1919 În locul *Vieții romînești*, M. Sadoveanu și G. Topîrceanu scot revista *Însemnări literare*, apărută de la 2 februarie la 21 decembrie și care strîngea în jurul ei vechii colaboratori ai *Vieții romînești*.

La sfîrșit primul război mondial.

1920 Îi apar volumele :
Frunze-n furtună, în care găsim însemnări de pe front ca :
Ordonanța. Mărăști, Mărășești, La cota 536 etc.,
Umbre, cuprinzînd evocări ca : *Întîia iubire, Primăvara, Pe ploaie, Doi vecini ai mei* etc.
Tot acum scoate, în foi volante, evocarea : *În amintirea lui Creangă*.

1921. Ia naștere, la 8 mai, Partidul Comunist Romîn.

Apar :

Strada Lăpușneanu, roman de atitudine critică pe tema războiului, în care apare, pentru întîia oară în literatura noastră, chipul unui comunist rus, pe nume Plotnicov,
Cocostîrcul albastru, cuprinzînd, în afara frumoasei evocări care denumește volumul, și povestirea *Bulboana lui Vălinaș*.

1922 Îi apar culegerile :
Neagra Șarului, în care întîlnim, între altele, *Dumbrava minunată*,
Fildele lui Cuconu Vichentie.

1923 La 9 iunie Sadoveanu ține discursul de recepție la Academia Romînă, cu un elogiu despre *Poezia populară*.
Apar :
Ți-aduci aminte, volum în care întîlnim : *Ți-aduci aminte, Teofile.., Orbul, Isac Zidaru, Mărțișor, Căluțul* etc.,
Oameni din lună, roman balzacian, semnat cu pseudonimul Silviu Deleanu.

1924 Colaborează cu istorisiri cinegetice la revista ieșeană *Lumea*.

1925 Cunoaște pe Panait Istrati, pe care îl apreciază ca pe un scriitor cu un puternic specific romînesc (*Lumea*, 4 ianuarie).
Apare romanul *Venea o moară pe Siret*.

1926 Apare *Țara de dincolo de negură*, minunată evocare a naturii patriei, elogiată îndată de Ibrăileanu.
Apare *Lacrimile ieromonahului Veniamin*, volum fără o valoare deosebită.

1927 Călătorește în Olanda, după care în anul următor va scoate culegerea *Olanda, note de călătorie*. Publică volumul *Comoara dorobanțului*.

1928 An fecund, în care ies de sub tipar:
Hanu Ancuței, capodoperă a literaturii sadoveniene, cuprinzînd: *Iapa lui Vodă, Haralambie, Balaurul, Fîntîna dintre plopi, Cealaltă Ancuță, Județ al sărmanilor, Negustor lipscan, Orb sărac, Istorisirea Zahariei Fîntînarul,*
Demonul tinereții, roman erotic,
Împărăția apelor, încîntătoare descriere a văii Șomuzului.

1929 Apar:
O întîmplare ciudată, volum cuprinzînd, între altele: *Primăvara nouă, Scrisoare lui Brătescu-Voinești, Monument lui Eminescu, Bătrînul Radu Rosetti, Amintiri despre St. O. Iosif,*
Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă, roman istoric de o mare valoare artistică.

1930 Întreprinde o călătorie la Constantinopol pentru a cunoaște „priveliști și locuri în legătură cu istoria Moldovei" *(Fantazii răsăritene*, 1946).
5 noiembrie. Împlinește 50 de ani, prilej cu care e sărbătorit.
Scoate de sub tipar:

Depărtări, culegere cu însemnări de călătorie dobrogene,
Baltagul, cea mai puternică povestire sadoveniană,
Istoria Sfinților Varlaam și Ioasaf de India.

1931 Iese de sub tipar *Măria sa Puiul Pădurii*, prelucrare după povestea medievală a Genovevei de Brabant.

În ultimele zile ale anului are loc Congresul al V-lea al P.C.R.

1932 Apar :
Nunta domniței Ruxanda, roman istoric oglindind vremea lui Vasile Lupu,
Uvar, povestire.

1933. Au loc, în februarie, puternicele greve de la Griviția.

Apar următoarele cărți :
Locul unde nu s-a întîmplat nimic, roman pe tema vieții tîrgului provincial,
Soarele în baltă sau Aventurile șahului, povestire de atmosferă orientală,
Creanga de aur, roman evocînd vremea Daciei sub Buerebista.

1934 Publică :
Viața lui Ștefan cel Mare, un fel de viață romanțată a marelui voievod,
Nopțile de Sînziene, roman de influență sămănătoristă.

1935 Apar :
Cele mai vechi amintiri, volum memorialistic : *Otrava, Cuțitul, Băiețel, În noaptea cînd grăiesc dobitoacele, Bădița Mihai* etc.,
Ucenicia lui Ionuț, întîia carte a trilogiei *Frații Jderi,*
Paștele blajinilor, roman de influență sămănătoristă.

1936 Participă la redactarea revistei *Însemnări ieșene,* care va apărea pînă în 1940.
Vine din Iași la București, stabilindu-se în strada Barbu Delavrancea 47.
Devine director al ziarelor *Adevărul* și *Dimineața.*
Apar :
Izvorul Alb, al doilea volum al *Fraților Jderi.*
Cazul Eugeniței Costea, roman al nefericirii unei fete.

1937. Presa reacționară și fascistă deschide o campanie de denigrare a marelui scriitor, care-și dovedise în atîtea rînduri atitudinea democratică. La 1 aprilie apare un *Protest al intelectualilor,* în care se ia apărarea lui Sadoveanu. Protestul e semnat, între alții, de : L. Rebreanu, M. Ralea, E. Lovinescu, G. Topîrceanu, D. Botez, Petru Groza, G. Călinescu, Zaharia Stancu etc.

7 mai. Moare, în vîrstă de 42 de ani, G. Topîrceanu.

Apar *Istorisiri de vînătoare.*

1938 La 6 februarie i se decernează titlul de *doctor honoris causa* al Universității din Iași.
Apar :
Valea Frumoasei, cuprinzînd povestiri ca : *Ursul, Badea Toma, Raiul, Ceasul păstrăvilor,*

Cuc și păstrăvi, *Dramă în marginea pădurii* etc., *Ochi de urs*, două povestiri vînătorești.

1939 Apare volumul *Morminte*, cu caracter evocator. Revista *Însemnări ieșene* închină lui Sadoveanu numărul din mai 1940. În ședința Academiei din 12 ianuarie Sadoveanu ține o comunicare cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la moartea lui Ion Creangă.

1940 La 5 noiembrie, cu prilejul împlinirii a 60 de ani, e sărbătorit.

La „Editura Fundațiilor" începe editarea *Operelor* lui Sadoveanu, din care văd lumina tiparului numai 8 volume.

Îi apar:

Vechime, volum memorialistic: *Făgăraș*, *Lacul roș*, *Histria*, *Rădășenii*, *Delta*, *Neajlov*, *Adelaida*, *Sălbăticiune* etc.,
Divanul persian, prelucrare a poveștii orientale despre Sindipa.

1941 Apare *Ostrovul lupilor*, povestire vînătorească.

1942 Apare al treilea volum al *Fraților Jderi*: *Oamenii Măriei Sale*.

1944, 23 august. Eliberarea Romîniei de sub jugul fascist.

Apare volumul autobiografic *Anii de ucenicie*.

1945 Vizitează Uniunea Sovietică, luînd contact, pentru întîia oară, cu realitatea socialistă. Rodul acestei călătorii îl formează volumul *Caleidoscop*, apărut în 1946.
Ține conferința *Lumina vine de la Răsărit*, tipărită și în broșură, în care îndemna pe intelectuali să se atașeze regimului democratic instaurat după 23 august 1944.

1946 Apar volumele:
Caleidoscop,
Fantazii răsăritene.

1947 Publică, în tipografia *Universul*, un ciclu de *Legende sfinte*.

1948 Publică romanul *Păuna Mică*, în care viziunea asupra transformărilor din viața satului este utopică.

1949 Apare romanul *Mitrea Cocor* — distins în 1950 cu medalia de Aur a Păcii — care ilustrează, pentru întîia oară în creația lui Sadoveanu și în literatura noastră de după Eliberare, metoda realismului socialist.

1950 70 de ani de la nașterea scriitorului, sărbătorit cu mare cinste. Apare, cu acest prilej, o culegere de *Studii și articole*. Întreaga presă din țara noastră consacră numeroase pagini scriitorului.

1951 Apare povestirea *Nada florilor*, o reluare prin prisma realismului socialist a *Împărăției apelor* din 1928

1952 Este ales membru în Consiliul Mondial al Păcii. Apare romanul *Nicoară Potcoavă*, versiune superioară a *Șoimilor* din 1904. Cartea e distinsă cu Premiul de Stat clasa I.

1954 Apar volumele:
Evocări,
Aventură în lunca Dunării, povestire pe tema noilor realități din țara noastră.

Începe editarea seriei de *Opere*, din care au apărut, în timpul vieții scriitorului, 18 volume.

1955 La 5 noiembrie, cu prilejul împlinirii a 75 de ani, i se conferă înaltul titlu de „Erou al muncii socialiste". Este sărbătorit la Academia R.P.R. Apare culegerea *Omagiu lui Sadoveanu la 75 de ani*, cuprinzînd studii și articole despre marele scriitor.

1960 La 5 noiembrie, împlinind 80 de ani, este sărbătorit, cu mare cinste, la Academia R.P.R. Conducătorii de partid și de stat, în frunte cu tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, felicită pe sărbătorit. Revistele *Viața romînească*, *Gazeta literară*, *Luceafărul*, *Contemporanul*, *Iașul literar*, *Tribuna*, *Steaua*, *Scrisul bănățean* închină numere întregi lui Sadoveanu.

1961, 20 mai. I se conferă — pentru merite deosebite în lupta pentru pace — înalta distincție de

„Laureat al Premiului internațional *Lenin* pentru întărirea păcii între popoare".
19 octombrie. Sadoveanu moare, la locuința sa din str. Barbu Delavrancea 47.
21 octombrie. Zi blîndă de toamnă. Înmormîntarea la cimitirul „Bolu". Sicriul a fost urmat de sute de mii de locuitori din capitală și din întreaga țară. La solemnitatea înhumării au vorbit între alții : tov. Ștefan Voitec, din partea C.C. al P.M.R. și guvernului ; acad. Zaharia Stancu, acad. A. Joja, V. Em. Galan, scriitorul sovietic Serghei Mihalkov etc. Într-o tabletă din *Contemporanul* (3 noiembrie) Arghezi îl numește pe Sadoveanu „al treilea mare Mihai"

CAPITOLUL I

La hanul lui Goraşcu Haramin

De la adormirea bătrînului Ştefan-voievod, părintele Moldovei, trecuseră şaptezeci şi doi de ani. Urgii felurite se abătuseră asupra ţării: foametea şi ciuma se dovedeau tot aşa de cumplite cît şi războaiele pentru stăpînirea ţării. Ca şi cu un veac mai nainte, se perindaseră feciori legiuiţi ori copii din flori ai domniei, care rîvneau să ia puterea, stîrnind tăieri, pustiiri şi pojaruri, cu ajutor de la munteni, leşi ori tatari, şi gloabele le plăteau bieţii pămînteni. Aceştia de mult scorniseră vorba potrivită pentru asemenea împrejurări despre schimbarea domnilor şi bucuria nebunilor. Sărăciţi şi prigoniţi de poghiazuri[1] şi bulucuri de pradă, se îngreţoşau şi moldovenii de asemenea viaţă; puneau şi ei mîna pe sabie şi se amestecau în războaiele timpului. Ajutau la ieşirea în asemenea treburi şi asupririle cnejilor, care îşi sporeau tot mai mult lăcomia de a apuca silnic ocinile răzăşilor şi storceau fără nici o cumpătare pe ţăranii plugari.

[1] *Poghiaz* — expediţie, incursiune

În acea vreme s-a stîrnit o altă zicală a norodului:

Lăcomia
Vinde neamul și moșia...

Către sfîrșitul primăverii anului 1576, la hanul lui Gorașcu, poreclit Haramin, se găsea, ca într-o zi de sărbătoare ca aceea a Rusaliilor, adunare de oameni în trecere.

Hanul lui Haramin se afla așezat la o răspîntene de drumuri care apucau spre Roman și Piatra, spre Baia, spre valea Siretului și scaunul țării. La Tuchilați, unde era și pod de șăici la apa Moldovei, fusese în acea zi iarmaroc; și unii dintre oamenii de prin sate făcuseră popas la Gorașcu Haramin, în calea întoarcerii; deshămaseră caii de la căruțe și stăteau la sfat, unii în soarele amiezii, alții subt niște nuci vechi ce împodobeau dîmbul oblu de la cotitură. Hanul, care era în același timp și cinstită crîșmă, fusese bine adăpostit și dinspre miezul-nopții și dinspre răsărit: îl durase, din bîrne și vălătuci, bunicul lui Gorașcu — unul popa Ilie. Îi mai zicea Popa-lui-vodă, pentru că ieșise c-o bute de vin în calea alaiului lui Ștefan-voievod ș-o închinase măriei-sale și curtenilor săi. Atunci măria-sa i-a mulțămit zîmbind și l-a bătut pe spate. Gorașcu Haramin se fudulea că seamănă la vrednicia băuturii cu bunicul său Popa-lui-vodă.

În adunare petreceau, cu minciuni înțelepte culese de la iarmaroc, vreo zece-doisprezece gospodari; și, pe lîngă minciuni înțelepte, fără de care nu poate fi divan în Țara Moldovei, nu uitau să-și împărtășească veștile din primavara aceea despre nacazurile țării, pomenind și patimile din altă vară ale lui Ion-vodă, cel ce se prăpădise în războiul cu ismailitenii.

Gorașcu Haramin închinase a treia oară ulcica lui cu vin acru, vărsînd încă o picătură întru pomenirea

voievodului Ion. Picăturile închinate i se prelingeau pe barbă și apoi în sîn pe pîntece, căci era un bătrîn mare, spătos și gros. La a treia închinare, cu picăturile de vin i s-au prelins și lacrimile aduceriiaminte. Gospodarii l-au împresurat și au ridicat spre el ulcelele de lut.

Moș Leonte Spînu de la Miroslăvești, ștergîndu-și cu mînica ochii înroșiți de alean și obrazul uscățiv, a gîngăvit cu jale:

— Măria-sa Ion-vodă a fo-fost domnitorul norodului. Dumnezeu să-să-l ierte pentru cîte va fi păcătuit; că multor asupriți le-a dat carte dreaptă de judecată și pe mulți sărmani a miluit. Un an și nouă luni s-au petrecut de la pieirea lui. Îl mai pomenesc popi la biserici ferite.

— Numai la domnia lui Ștefan-voievod a fost tot astfel, s-a împieptoșat, foindu-se cu mărire, Haramin. Sabia lui vodă a ocrotit pe mișei. Dar eu aș putea spune cu dreptate că a lui Ion-vodă sabie a tăiat mai mulți boieri decît a bătrînului. Căci în vremea bătrînului, boierii n-au cutezat să facă atîtea blăstămății cîte se văd săvîrșindu-se în zilele noastre.

— De-drept, drept cuvînt, a gîngăvit mazîlul de la Miroslăvești.

— Bun și drept! au încuviințat alți gospodari trăitori pe lîngă apa Moldovei.

Savu Frăsinel de la Mitești a bătut cu talpa ciubotei în pămînt. Pe cît era de mic și de tupilat, pe atît mai tare i se zbîrlise ariciul bărbii pe care i-l tușina baba Cireașa în fiecare săptămînă.

— De aceea mi s-au dus în pribegie doi feciori ce-am avut! Se mai afla pe lume un capăt de răzășie din partea bătrînului nostru Ipate. Și toți ceilalți răzăși Ipătești fiind împresurați și călcați de cneazul Bîrlădeanu, vornicul lui Petru-vodă, numai eu am stat în picioare. Și cînd a venit și asupra mea cneazul

Ursu Bîrlădeanu cu poruncă și călărași de la vornicie ca să mă scoată din ocina părintească, feciorii mei Gavril și Naftanail au ieșit la codru. Toată lumea știe de pătimirea mea. Și plîngea baba mea Cireașa de cîte ori își aducea aminte că feciorii noștri trăiseră împăcați în pămîntul rămas de la bătrînul nostru Ipate, iar acuma umblă prin lume cîștigîndu-și pîinea cu baltagul. Amară pîine în țară străină, oameni buni! Ș-au umblat ei, în vremea lui Bogdănuț-vodă, să-l răpuie cu puterea pe cneaz; dar erau să-și piardă capetele. Pînă ce iaca, a adus Dumnezeu stăpînitor în Țara Moldovei pe Ion-vodă al nostru; el ne-a fost frate; la dînsul am găsit ascultare. S-au sculat feciorii mei și l-au pîrît pe Bîrlădeanu, și ne-a venit poruncă să ne ducem tot satul la domnie; și ne-am înfățișat la scaunul lui Ion-vodă toți Ipățeștii. Așa că a ieșit pentru noi dreptate și pieire pentru cneaz. Dacă n-ar fi fost atunci pieirea lui, apoi s-ar fi întors iar acel Bîrlădeanu asupra Ipățeștilor. Căci acuma nu mai avem cu noi puterea săbiei lui vodă Ion; căci vodă Ion al nostru și-a pus capul pentru Țara Moldovei.

— Ș-acuma unde ți-s feciorii, Savule? a întrebat Haramin privind de sus, din trufia lui, pe răzășul cel mărunțel.

— D-apoi unde pot fi! S-au pustiit prin Țara-de-Jos, unde l-au urmat pe măria-sa Ion-vodă. Poate s-or întoarce, poate nu s-or întoarce. Dacă s-or întoarce, bine ne-a părea mie și babei Cireașa. Dacă nu s-or întoarce, după război cum a fost acela de anțerț, apoi pomeni-i-va și pe dînșii norodul, alături cu toți credincioșii care s-au prăpădit cu măria-sa.

— Fost-a mare cumpăt, creștinilor... s-a dezumflat crîșmarul, clătinîndu-și fruntea pleșuvă la dreapta și la stînga.

— Într-adevăr, cum spui... s-a umilit bătrînelul de la Mitești. Spune baba mea Cireașa că așa i-i dat țării aceștia și norodului din țara asta, să aibă hodina vîntului și tihna valurilor. Dacă nu ni s-or mai întoarce feciorii, ne-om duce și noi, eu și cu baba Cireașa, unde se duc toate... unde se duc ș-aceste frunze de frasin, zburate de vînt...

Moș Savu a privit cu mîhnire pe fratele său copacul, care își scutura în boarea vîntului de asfințit frunzele pălite de seceta acelei primăveri. Privirea lui s-a dus mai departe, spre oglinzile rîului, care scînteiau printre lunci, și spre munții încununați de cețuri albăstrii.

Coborîseră de subt nuci și ceilalți gospodari, ascultînd tînguirea bătrînelului de la Mitești.

Moș Savu Frăsinel a oftat și a rămas tăcut; apoi, ridicînd nasul, a zîmbit cu blîndețe oamenilor din jurul său, frecîndu-și cu palmele negre și arse ariciul bărbii.

— Mă îndeamnă azi baba Cireașa — a urmat el — să mai ies la iarmaroc, ca s-aud ce vorbe mai umblă prin lume. Eu știu că, în lipsa mea, baba îi bocește în voie pe feciori. Din cîte am auzit la Tuchilați, nu-i pot duce nici de data asta veste bună. De un an și nouă luni tot așteptăm.

Oamenii păstrau tăcere; se auzea numai susurul frunzelor arse pe care vîntul le purta în vîrtej spre culmea dîmbului.

— Zice baba mea Cireașa, a suspinat moș Savu, cine oare ne-a putea spune nouă cîte s-au petrecut acolo unde au picat feciorii noștri și țara, cu măriasa? Nu s-a găsi nimene să ne spuie, se tînguie ea; nu s-a găsi nimene să ne spuie cum s-au petrecut toate! A trecut atîta vreme și noi tot ne întunecăm, fără a ști.

S-a auzit răspuns de la un barbat, după cîte se vedea, străin :

— Ba, dacă este întrebare, se va răspunde.

Acel barbat înalt, bine legat şi cu mustaţa porumbă nu vorbise pînă în acea clipă cu oamenii din partea locului. Ţinuse tainic sfat cu tovarăşul său, om mai tînăr decît el, sprinten, smead la faţă şi cu puf creţ de barbă neagră. Nu se depărtaseră de căruţa ferecată şi de cei doi cai roibi bine hrăniţi, cu care sosiseră la vremea prînzişorului. Păreau a duce marfă şi se înţelegea că aveau pentru paza ei arme la îndămînă.

Oamenii din popas au întors ochi holbaţi către acel drumeţ străin care vorbise.

— Prietine drumeţ — s-a umflat din foale Goraşcu Haramin — dacă ştii, nu ne pedepsi ; spune, ca să ne izbăveşti de neştiinţă. Om umplea iar ulcelele şi te-om asculta ca pe un proroc. Poate ai trecut prin acele locuri din Ţara-de-Jos şi ai culeş vorbe.

— Ba am fost cu acest soţ al meu la Roşcani şi la Cahul şi am văzut cu ochii toate cîte s-au întîmplat.

— Fosta-ţi poate chiar în oastea lui Ion-vodă ?

— Fost, şi Dumnezeu a binevoit să nu ne prăpădim.

— Ş-acuma unde vă duceţi ?

— Acuma ne ducem la ale noastre. Să nu întrebaţi unde.

— După cît bag samă, s-a poticnit cu voce mai moale Haramin crîşmarul, domnia-ta nu eşti moldovan de-ai noştri ; după viersul vorbirii, pari muntean.

— Ai ureche bună, nene Goraşcule, a zîmbit străinul. Eşti cîntăreţ la biserică ?

— Sînt şi nu mă laud. Glas ca al meu nu se află în nouă hotare.

— Ai ghicit ; sînt de subt Întorsura Buzăului, mă chiamă Radu Suliţă şi am stat ucenic la episcopie.

Iar după aia, umblînd după procopseală prin lume, am fost oștean în leafă la domnia Moldovei, și am ajuns în vremea lui Ion-vodă diac[1] la logofeția cea mare. Ascultați, oameni buni, povestea mea adevărată...

— Spune-ne, prietine străine, a mai strigat un glas subțiratic ; însetați sîntem ca cerbii depărtați de izvor.

Cel care strigase a venit la Radu diacul și s-a părut că vrea să-l împungă cu nasul ; dar numai l-a cuprins de după grumaz și l-a sărutat pe tîmplă.

— L-ai sărutat pentru noi to-toți, bade Ghiță, a gîngăvit Leonte, răzășul de la Miroslăvești.

A făcut rînduială Gorașcu Haramin :

— Bine este, înainte de toate, să bem vinul. Să curgă picușul pentru măria-sa și luptătorii măriei-sale, care toți se află acum în loc de verdeață și tihnă, cu sfinții. Al doilea, să-i spunem prietinului nostru drumețul că acest vrednic barbat, care l-a sărutat la tîmpla stîngă sub cușma domniei-sale brumărie, are nume Ghiță Botgros și trăiește singur ca un monah schivnic în sat la Dăvideni, subt aripa unui mazîl. Badea Ghiță n-are nici casă, nici jupînească. Și vine uneori la mine și-mi spune unde ar vrea el să se ducă, să se oștească cu Alisandru Machidon în țara lui Por-împărat. Să se știe că e mare viteaz, dar nu s-a urnit mai departe decît tîrgu Romanului.

Barbatul deșirat cu numele Ghiță și-a mîngîiat puțina barbă balaie ; zîmbind, după aceea, a apucat în palmele lui mîna dreaptă a străinului drumeț.

După ce rînduiala închinării vinului s-a săvîrșit, străinul a stat un timp, parcă privind cu ochii deschiși o nălucă. Apoi a grăit astfel :

— Să știți, domniile-voastre, că Ion-vodă a fost dintre acei viteji care ies rar în lume și apoi îi pomenesc în veac noroadele. Dar măria-sa n-a ținut

[1] *Diac* — mic dregător care slujea ca copist în cancelarii.

numai sabie în mînă ; ci a fost vrednic şi cu înţelepciunea. Ani şi ani, chibzuind să agonisească aur cu neguţătorie de pietre scumpe, a ţinut să ajungă stăpîn în moşia Moldovei nu pentru vinovat folos al său, ci ca să dea ţării slobozenia ei cea veche şi ca să scoată de subt sabia boierimii pe birnicii şi credincioşii săi. Uitaţi de Dumnezeu, asemenea obijduiţi numai la un voievod al lor puteau găsi milă.

«Cei mulţi care robotesc sînt sarea pămîntului», a zis măria-sa la praznicul cel mare de Sfîntu Ion Botezătorul în mitropolia de la Iaşi. Iar la ospăţul de la palatul domnesc din aceeaşi zi ar fi spus rîzînd o prorocire, cum că va veni o vreme cînd va să schimbe domnul-Dumnezeu oaspeţii raiului, şi vor fi acolo numai boieri, iar mişeii se vor bucura aicea pe pămînt de bunurile acestei vieţi.

«Sula de aur zidul străpunge», mai spunea măria-sa în pofida turcilor. Le-a vărsat aur şi a încăput la domnie. Şi cum a venit în ţară, n-a avut stare pe loc nici cu stăpînirea dinlăuntru a boierilor, nici cu stăpînirea din afară a ismailitenilor.

Dădea tot ce avea la sine năimind oşteni, şi degetul său ameninţa pe gîdea să nu ostenească, să-i fie paloşul totdeauna gata şi cu tăiuşul ager. Pe unii cneji i-a scurtat, pe alţii i-a surghiunit. Averile lor le-au scris diecii vistieriei în condicile ţării. Şi astfel, în doi ani a dobîndit puterea ce rîvnise. Şi cînd a adunat oştenii în leafă şi ţara în jurul său, şi cînd a alungat beii şi beglerbeii şi a închis vadurile Dunării, s-a cunoscut că s-a ridicat un leu la miază-noaptea împărăţiei.

— ...un leu la marginea împărăţiei... a mormăit cu înfiorare moş Savu bătrînelul.

— Ion-vodă îşi punea nădejdea în norod, care se sculase de pretutindeni la chemarea măriei-sale. Ion-vodă avea o credinţă şi o socotinţă : că ţara-i

mai tare decît oştile năimite. Acestea se împrăştie ca pulberile ; ţara rămîne statornică, ştiind că-şi apără ale sale. Astfel măria-sa a biruit multe oşti ale asupritorilor, albind cu oasele lor cîmpurile de bătălie de la Jilişte, Bender, Brăila şi Cetatea-Albă.

Dar împărăţia ridica alte puhoaie de oşti din Rumelia şi Anadol, îmbulzindu-le la noi în Ţara-de-Jos. Ahmed-paşa aducea o sută de mii de ismailiteni, şi Adel Ghirai altă sută de mii de crîmleni, şi măria-sa cu aceiaşi luptători, mai puţini şi mai îndîrjiţi, legase tabără între codri şi smîrcuri, într-o pustie, în domnia zimbrilor.

Moşneagul a şoptit iar :

— ...babă Cireaşă, în domnia zimbrilor au stătut şi feciorii noştri...

— Mai era cu măria-sa şi un steag de călărime a boierilor de ţară care juraseră credinţă ; şi şaptesprezece sotnii de zaporojeni de la Pragurile Dniprului. Cu aceştia venise şi Nicoară Potcoavă-hatman, frate de mamă al măriei-sale, viteaz tare, căruia îi stîrnise cîntece de slavă căzăcimea. Au venit şi alte săbii vestite de la Praguri, ca să se bată împotriva păgînilor asupritori.

Înaintea bătăliei de la Cahul, vodă chemase la sfat de război căpiteniile şi au stat alături faţă de măria-sa «neamurile» cot la cot cu vatamanii ţărănimii.

A şoptit la urechea lui Ion-vodă reimentar Buzenchea :

— Potrivit ar fi fost, mărite stăpîne, să nu ne pui alături de aceşti ţărani cu mînile ciotoroase.

— Într-adevăr ciotoroase, a răspuns măria-sa ; dar bine mînuiesc sulița şi coasa. şi dacă n-ar fi ţara, n-ar fi nici boierii.

Poate de la aceste vorbe ar fi luat aminte pîrcalabul Irimia să se ajungă prin solii ascunse cu păgînii,

și cînd a pălit Ahmed-beglerbei tabăra legată a creștinilor dinspre partea Cornului Dumbrăvii, călărimea boierilor a trecut cu flamurile filfîind la năvrapii[1] împărăției.

Cu mare mînie atunci măria-sa, numai cu zaporojenii și răzășii, a pălit din săbii pe năvălitori, despicîndu-i, iar pedestrimea a proțăpit sulițele într-o parte și-n alta, stropșind bulucurile și dîndu-le îndărăt. Cînd s-a făcut seară, domnul s-a găsit cu ai săi mai împuținați, iar în zare s-au aprins focurile ordiei, clipind ca stelele cerului.

— ...babă Cireașă, focurile ordiei erau ca stelele cerului...

— Așa-i, Savule unchește; ș-atunci a poruncit măria-sa credincioșilor săi să se tragă către Roșcani.

Cînd s-au oprit în Fința, la parcane[2] de mai nainte pregătite, au venit la vodă Ion prietinii săi asaulii[3] zaporojeni și țăranii și l-au sfătuit să-și scape capul, pe cărări ascunse, știute de ei.

— Doamne, du-te și ne lasă, au zis. Oșteni ca noi se mai găsesc; voievod ca măria-ta, ba.

— Ba cu voi am să mor, fraților. Cadă capul meu unde vor cădea capetele voastre!

Așa, ordiile au legat împresurare de pretutindeni.

Șase zile și șase nopți a stătut oștirea creștinilor fără pită și mai ales fără apă. Oamenii își întindeau noaptea cămășile pe iarbă, ca să se moaie de rouă, să-și poată umezi buzele arse.

Vodă a încercat ieșiri năprasnice. N-a izbutit. Ș-atunci, la soliile ce-i tot trimetea beglerbei Ahmed, s-a înduplecat, ca să-și scape pe credincioșii săi.

Pe măria-sa Ion-vodă să-l ducă viu la împărăție, în fața lui sultan Selim.

---

[1] *Năvrapi* — cete de jefuitori, cavalerie neregulată turcească.

[2] *Parcan* — împrejmuire de lemn.

[3] *Asaul* — căpetenie de oaste la zaporojeni.

A intrat măria-sa în cortul lui beglerbei.

— Ai jurat, Ahmed-bei, să-mi lași viața.

— Am jurat să nu te ating, viteazule... a zîmbit Ahmed, pe cînd Cigala turcitul, blestemat să fie în veci, îl pălea pe la spate cu jungherul.

— ...blăstămat să fie în veci și să nu mai putrezească; atunci vor fi pierit și feciorii noștri, babă Cireașă...

Răzășul bătrînel de la Miteşti lăcrăma cu fruntea plecată pe umărul stîng, ca un răstignit.

— Astfel a pierit Ion-vodă al nostru, și Ahmed-beglerbei a poruncit să-i fie legat leșul cu patru odgoane și patru cămile să tragă în patru părți, sfîrtecîndu-l.

Cînd glasul străinului drumeț a contenit, oamenii din popasul lui Haramin au rămas un răstimp tăcuți, ascultînd parcă din fundul ființii lor un vechi cîntec al întristării.

S-a auzit o muiere suspinînd și bocind mai la o parte.

Badea Ghiță cel spînatic a sughițat cu amar și, cuprinzînd pe străin de după grumaz, l-a sărutat pe umărul drept; părea scăzut și cu neputință de a ajunge mai sus.

— Atîta-i? a întrebat el cu glasu-i subțiratic.

Diacul a tăcut, cu sprînceana nouroasă.

— Dar noroadele, și zaporojenii, și fratele lui Ion-vodă ce-au făcut?

— Au petrecut fiecare după norocul său; mulți și-au lăsat acolo capetele. Cele șaptesprezece sotnii[1] au ajuns în bună stare la Pragurile Dniprului; cu ele a hălăduit și Nicoară, fratele lui Ion-vodă, și ce-

[1] *Sotnie* — escadron căzăcesc alcătuit din aproximativ o sută de oameni.

lălalt frate mai mic, Alexandru; au ajuns acolo și alți puțini credincioși ai măriei-sale.

— Apoi stăi, frățioare dragă, a răsărit zbîrlindu-și ariciul bărbii Savu Frăsinel. Ce zvonuri am auzit eu în iarmaroc la Tuchilați? Că Nicoară Potcoavă, fratele măriei-sale, a pălit acum patru zile la Iași...

— Se poate... a răspuns diacul, zîmbind subțire.

— Ar fi pălit la Iași cu multă oaste.

— Știu eu?

— Ar fi tăiat străjile palatului domnesc, și au căutat pe Petru-vodă, care ar fi uneltit la împăratul turcesc pieirea lui Ion-vodă al nostru.

— Poate fi și asta. Se vede că vodă, oricît de șchiop ar fi, a scăpat și nu l-au putut ajunge; a intrat la cetățuia Galatei, speriind din somn bulucul de ismailiteni care-l păzesc. Dar poate să fi căutat Nicoară Potcoavă pe domnia-sa pîrcălabul Irimia.

— Numai asta poate fi! s-a dezumflat cu uimire crîșmarul Haramin; căci pîrcalabul Irimie a vîndut pe domnul său.

— Întocmai precum spui, nene Gorașcule, a lămurit străinul. Pîrcălabul Irimia l-a vîndut pe domnul său turcilor, pe treizeci de pungi... ca Iuda, carele a vîndut pe Hristos fariseilor pe treizeci de arginți. Dar nu s-aude să fi fost prins Irimia, cum n-a fost prins nici vodă Șchiopul.

— Atuncea cum? s-a mirat crîșmarul cu măreție; n-a pălit Nicoară, fratele măriei-sale, cu oaste la Iași? De șase săptămîni umblă zvon cum că va să vie voievod de la Praguri...

— N-aș putea să-ți răspund bine, neică Haramine... și-a încrețit fruntea diacul.

— Nici tovarășul domniei-tale nu știe? Poate să fi oblicit[1] el ceva.

---

[1] *A oblici* — a da de urma cuiva, a afla, a descoperi.

Crîşmarul băgase de samă că tînărul cel smead scăpăra de neastîmpăr în chilna[1] de dinapoi a căruţii căzăceşti, unde stătea ascultînd.

— Cine-i dumnealui şi cum îl chiamă? stărui Haramin.

— Ăsta-i Ile Caraiman de la Runc, tovarăş de căraşie cu mine. Dar el cunoaşte mai mult cîntări din gură şi strune decît veşti care vă trebuiesc domnilor-voastre.

— Apoi de ce nu spui aşa? Dacă nu ne poate spune veştile de care avem nevoie, macar să ne zică din alăută.

Barbatul cel tînăr din căruţă a părut a alunga o muscă supărătoare de dinaintea ochilor.

— Ba! a înginat el c-un glas dulce de cîntăreţ. Nu mi-i inima a cînta, mi-i inima a plînge. Să nu spun minciună: ştiu că a pălit la Iaşi măria-sa Nicoară cu puţini tovarăşi.

Adunarea a ciulit urechile, ascuţindu-şi auzul.

— Ei? l-a îndemnat crîşmarul.

— Atîta ştiu.

— Cît de puţini tovarăşi?

— Apoi cam cîţi ar fi mers în petrecere, la o vînătoare.

— Ce spui, omule? a strigat cu spaimă Haramin.

— Spun ce-am auzit, a urmat Caraiman cu acelaşi viers de blîndeţă; zice că la Praguri s-ar fi aflînd voinici care uneori se mînie că nu le-a izbîndit bine o treabă, şi apoi trag cu săgeata în nouri.

— Împotriva pajurilor?

— Ba împotriva lui Dumnezeu.

— Maică-măiculiţă, aşa de păgîni să fie?

— Ba nu-s păgîni; îs drept-credincioşi; fac cruce ca mine şi ca dumneata; da-s aprigi ca sănetele

[1] *Chilnă* — despărţitură în partea din faţă sau din spate a căruţii.

care au ieşit acuma la curţile crailor şi împăraţilor: iau foc dintr-o scînteie.

— Am auzit. Să fie adevărat? Ai văzut dumneata cu ochii dumnitale?

— Văzut.

— Au cumva şi cazacii asemenea meşteşuguri?

— Au. Dobîndite cînd au fost cu dubasurile[1] lor dincolo de mare, la Anadol.

— Măi, măi — poznă mare! Dacă au venit cu săneţe de acelea, cine să le steie împotrivă? Şi după ce-au pălit la Iaşi ce isprăvi au mai săvîrşit?

— N-aş putea nici eu spune.

— Apoi dacă n-au găsit ce căutau, s-or fi întors înapoi, şi-or veni altădată.

— Aşa socot şi eu.

Sfatul a contenit un răstimp la popasul de la Haramin, şi gospodarii cei mai grăbiţi au măsurat vremea trecută privind chiorîş soarele de amiază. S-au scîrbit, socotind cît e de scurtă acea zi a vieţii lor. Toate trec ca ceasurile, toate curg ca apa Moldovei, numai codrii rămîn în putere pe opcina[2] zării.

Bătrînelul de la Miteşti a prins a se foi.

— Mai stau un pic, a hotărît el, ş-apoi mă duc la surul meu să-i strîng chinga tarniţei.

Leonte de la Miroslăveşti a rîs:

— Da' acel pi-pic de ce-l mai zăbăveşti?

— Mai zăbovesc, căci vreau să mai întreb ceva pe aist prietin drumeţ. Vreau să-l întreb dacă Ion-vodă, domnul nostru, fost-a au ba arman.

— Asta-i o vorbă, a răspuns diacul cel străin. Maica măriei-sale a fost pămînteancă.

— Aşa e, după cum spune şi baba mea Cireaşa: că feciorul e drept al mamei, iar pe tată îl cunoaşte numai ea şi ades lunca înflorită.

---

[1] *Dubas* — luntre mare cu multe lopeţi.

[2] *Opcină* — culme.

Badea Chiță Botgros a dat și el semn că vrea să se ridice, cumpănind în sinea lui graba. Diacul i-a atins umărul cu palma.

— Aș vrea să te întreb ceva, prietine...

— Întreabă-mă cît de multe, ca să mai pot sta.

— Aș vrea să știu dacă este în acest colț de lume un loc care se chiamă Boura.

— Este; îl vezi în piscul codrului, cînd ajungi drept semnul de hotar al Păstrăvenilor, pe acest drum mare, care duce la Baia și la Gura-Humorului.

— Mulțumesc frumos, prietine, și rău îmi pare că ne despărțim. Eu și tovarășul meu Ile ne-om duce spre Boura.

— Apoi, dacă n-aș avea treaba blăstămului, m-aș întoarce cu domnia-ta, să-ți arăt calea. Căci și eu mă aflu trăitor în acele locuri cătră care te duci. Pe lîngă treaba blăstămului, mai am de adus și anafură de la vlădica Istatie. De ce aduc anafură, știu unii dintre gospodarii de față. Căci popa nostru Ciotică e oprit de vlădica Istatie să săvîrșească taina împărtășaniei, fiind neștiutor de carte. Bun slujitor popa nostru, nu avem ce spune; știe pe de rost toate slujbele: le-a învățat la mănăstirea Neamțu; însă nu cunoaște buchile. Pentru evangheliile duminicilor și sărbători, mai ales cele schimbătoare, se duce să ia învățătură de la o presviteră bătrînă, Olimbiada văduva, care trăiește în satul Filipenilor, frați cu noi. Pe lîngă împărtășanie, mai are nacaz popa nostru Ciotică cu cazania: asta n-a mai putut-o dezbate și învăța pe de rost. Sînt atîția sfinți cîte are cerul stele. Așa că popa nostru Ciotică ne-a întrebat dintru început, cînd a venit să slujească la noi: «Oameni buni, creștinilor, știți domniile-voastre ce scrie în cartea asta groasă? Poate știți unii, iar alții nu știți. Apoi faceți bine și cei care știți spuneți celor care nu știu. Și pe mine să mă iertați, că n-am putut dovedi atîta liotă

de sfinți părinți ai ortodoxiei. Dac-oi învăța pe de rost și asta, apoi crăp și mă duc la Belzebut!» Nu zîmbi a rîde, prietine drumeț; povestea asta o știe o lume, mai ales lumea care vine în petrecere la Haramin. Iar de blăstăm, ți-oi spune și de blăstăm și n-ai să mai rîzi. Mă duc să-l poftesc pe vlădica Istatie de la Roman să mai strige o dată anaftima împotriva ginerelui nostru, cel care și-a lepădat soția, fiică a mazîlului nostru, de s-a prăpădit. Și să întărească blăstămul vlădica Istatie, arzînd treizeci și trei de făclii de ceară pe care i le duc la ciochine [1], ca să se prăvale acel treclet [2] în gura balaurului ghehenei. Așa că eu mă despart acum de domnia-ta poftindu-ți sănătate. Poate ne-om mai întîlni; dacă nu în rai, unde s-or îmbulzi boierii după prorocia lui Ion-vodă, batîr pe lîngă parcanele raiului, unde se găsesc turme de berbeci, izvoare cu ape reci, și cad mere domnești din pomul cel vechi de la începutul lumii.

CAPITOLUL II

Sfat în doi și întîlnire cu mai mulți

Cînd s-au văzut singuri în căruța lor, subt coverga de papură împletită, diacul Radu și Ile Caraiman s-au uitat cu zîmbete mîhnite unul la altul. Nu îndrăzneau a grăi, le erau inimile apăsate de jale. Le părea totuși rău că se despărțiseră de adunarea acelor oameni buni de la popas. Dar ei nu se aflau singuri pe lume, și aveau datorie de împlinit către tovarășii de la care primiseră porunci anumite.

[1] *Ciochine* — cîrlige prinse la șa.
[2] *Treclet* — de trei ori blestemat, afurisit.

Caii mergeau spornic pe drumul cel mare al Humorului. Moldova curgea la vale de la munții din miazănoapte, prin stînga pe undeva, prin locuri acoperite de lunci bătrîne. Ei se duceau în sus spre obîrșie, dar nu aveau a umbla prea mult, după îndreptările ce dăduse badea Ghiță Botgros la popas și după alte socoteli ce le făcuse unul dintre soțiile de care se despărțiseră în ajun — Alexa Totîrnac, băștinaș din partea locului, luptător dintre puținii rămași lui Nicoară Potcoavă, după întîmplarea cea năprasnică de la Iași.

Căruța ușoară pe roate nalte, sunînd ca din clopote din obezile ferecate, era alcătuită în depărtate locuri, de meșteri de la Kiu ; însă caii erau înhămați la oișteu cu șleauri și guri de ham după rînduiala moldovenească, spre a nu fi bănuială pentru nimeni că ar veni din ținutul cazacilor.

— Soarele încă-i sus, a grăit într-o vreme diacul Radu ; și codrii merei[1], unde se află într-un pisc plesuv crucea care se chiamă Boura, se văd spre dreapta cam la un ceas de cale. Socot că măria-sa Nicoară cu ai săi n-or fi avut nici o sminteală pe cale, căci îi poartă om cuminte, pe poteci ferite. De la Căpotești au ținut tot pe subt poală de pădure, prin singurătăți, umblînd cu fereală. Alexa îi duce bine ; de asta n-am grijă.

— Pentru asta nu-i îndoială, diece, și-a dat răspunsul Caraiman, întorcîndu-și albul ochilor ; mie nu mi-i în grijă decît de pălitura de sabie cu care a ieșit măria-sa Nicoară din fiertura ce am avut subt Galata.

— Da, a încuviințat diacul. Norocul oștenilor e de obște schimbător, între viață și moarte. Puținteluțintei mai aveam și-l prindeam pe Șchiopu-vodă.

[1] *Merei* — neîntrerupți, continui.

Și diacul și Caraiman au avut nălucirea acelei nopți.

...Schiopul fugea iepurește cu pieptul pe coama calului. Rămăsese răzleț de curteni într-o latură; Alexandru, fratele măriei-sale Nicoară, își și pregătise arcanul. Ieșise luna din nour, cu lucire prielnică. Numaicît năvrapii din Galata fuseseră înștiințați. Tocmai atunci au năboit[1] din cetățuie dînd glas — și curtea, nădăjduind sprijin, a chiuit punînd pinteni cailor, iar o slugă de la grajd a dat cu harapnicul, șfichiuind și harmasarul, și pe vodă. În clipă, Potcoavă și ai săi s-au aflat în primejdie...

— Am rămas puțini, a oftat Caraiman.

— Asta zic, a adaos diacul; în primăvara asta ne-a secătuit norocul.

...După ce au prăpădit pe Ion-vodă, se poate spune că au rămas orfani... N-au găsit nici pe Maria Săsoaica, țiitoarea măriei-sale, ca să-i apere copilul ce-l avea de la măria-sa. Os domnesc, de la Ștefan bătrînul, și de la Ștefăniță. N-au avut parte; n-au găsit nici pe maică, nici pe copil. Pierit-au în furtuna acelor zile. După aceea de două ori s-au pus pe urmele lui Irimia hainul. Nu l-au putut vîna.

Iar acuma, la Iași, s-au prăpădit cincisprezece feciori; patru dintre căruțe le-au prăvălit în Bahlui, și-au rămas numai cu căruța în care se aflau...

În căruță aveau baltagele și sănețele cu cinci sute de încărcături pulbere.

— Cu asta, și-a făcut socoteală diacul, avînd de partea noastră iscusința, cred c-om răzbi. În partea în care am apucat nici nu se gîndesc curtenii lui Schiopu să ne urmărească; ei ațin vadurile răsăritene, iar noi, dacă răzbim în munte, nu ne mai te-

[1] *A năboi* — a năpădi, a năvăli.

mem de nimic. Numai să nu se învenineze rana măriei-sale Nicoară. Asta-i grija mea cea mare.

Ile Caraiman ţiganul a oftat cu mare sfîşiere a inimii :

— Cînd a dat măria-sa Ion-vodă slobozenie satului nostru Runcu, a cîntat el, l-am urmat de bunăvoie pe măria-sa şi, slobod, i-am fost cu credinţă mai mare decît cînd erau ai noştri robi domneşti. Acu dragostea şi credinţa mea le-am mutat către măria-sa Nicoară, fratele lui Ion-vodă. Zic eu, diece, că nu se cuvine să cadă cei vrednici şi să rămîie pe lume numai răi...

Nicoară Potcoavă, cu tovarăşii ce-i avea pe lîngă sine se oprise în ajun pentru odihna omului şi calului, cîteva ceasuri, la o pădurărie părăsită. După noaptea cea cu nacaz, rupseseră legătura cu năvrapii. Veniseră nouri asupra lunii, ocrotindu-i. Ocoliseră prin Bîrnova ; apoi apucaseră calea întîmplării, spre asfinţit. Umblaseră feriţi ziua, cu mare pază. La pădurăria părăsită din Căpoteşti, aflaseră şi apă, la o fîntînă cu cumpănă. Găsiseră şi fîn vechi pentru dobitoace. Aflaseră şi un sac de orz într-o camară. După ce au prins caii putere, au ospătat şi oamenii puţină pită şi brînză.

După porunca lui Potcoavă şi sfaturile lui Alexa Totîrnac, căruţa de preţ pe care o mai aveau s-a dus nainte pe căi umblate, ca să iasă dincolo de Siret, în calea Romanului.

Au umblat şi de la odihna asta noaptea întreagă, pe potecile ştiute lui Alexa ; şi trecînd vadul Siretului la Cozmeşti, tot pe subt pădure, tot pe subt pădure, s-au furişat în piscurile de unde se vedeau ici şi colo, clipind, oglinzile Moldovei.

De-acolo s-au văzut nevoiţi a umbla în pas. Lui Potcoavă îi luceau ochii de arşiţa ce-avea în el. Se

părea că rana ce primise nu merge bine. «Bubă ce se cățălește», cugeta în sine cu mare spaimă uncheșul Petrea, care era cel mai bătrîn dintre toți.

— Să mai poposim, să deslegăm rana, măria-ta?

— Să nu poposim și să nu deslegăm... a mormăit Potcoavă.

Bătrînul Petrea Gînj urma a cugeta: «Cum se poate ca un barbat ca acesta, care s-a bătut în multe locuri și a fost de șapte ori rănit, să slăbească într-atîta? Adevărat este, cum glăsuiește o vorbă veche, că omul e tare ca fierul și slab ca oul.»

Uncheșul Petrea călărea alături de Potcoavă și-l ispitea cu coada ochiului. Își trăgea către urechi mustățile și-l cumpănea cît mai poate răbda. «Cînd te gîndești că-i barbat care rupe potcoava în două...»

— Sînt asemenea barbat, a zîmbit Nicoară, întorcîndu-se spre uncheșul său. Vorbești singur, moș Petrea.

— Să fiu iertat, măria-ta. M-am spăriet și eu că-mi sună vorba fără voie.

— Sînt barbatul care spui, moș Petrea, și rup potcoava, dar numai cu amîndouă mînile. Altfel nu pot.

— Mă aflu mulțămit de răspuns, măria-ta. Șaga măriei-tale îmi dă nădejde. Mai pune și soarele care strălucește și miroazna care adie de către apa Moldovei... E vremea cînd înflorește sulfina.

În afară de uncheș și de Alexandru, fratele mezin, care călărea de cealaltă parte a lui Potcoavă, se mai aflau cinci tovarăși oșteni în plaiul unde umblau domol în pasul cailor.

Alexa Totîrnac înainte, călăuză. Om ager și priceput, ceilalți îi ziceau «Vulpea».

Patru — doi cîte doi — veneau în urma lui Nicoară: Ștefan a Mariei și Gheorghe Stîngaciu, frați de cruce din ținutul Sorocii; Toader Ursu și Crăciun

Harbuz, mustăcioșii; alții întrebuințau arme ușoare — ei nu-și lepădau de la oblînc buzduganele.

După îmbrăcăminte, nu se vedea a fi străini. Pentru vînătoarea lor, intraseră în Moldova ca niște negustori ori răzăși mai înstăriți. Numai pintenii le erau la vedere; dar pinteni de fier purta pe vremea aceea orice călăreț. Pe lîngă pinteni, era nevoie de sabie, ca să nu le cate pricină oarecare oameni ce se uită pe subt sprînceană. Iată jungherele cele lungi și agere le țineau subt dulamele[1] de noaten. Numai Nicoară purta încălțări de marochin pînă la genunchi, ca unul ce părea stăpîn; iar ceilalți aveau ciubote de rînd. Căciula de pielcea de Crîm o aveau toți, fără surguci[2] și fără pană. Erau vînători dibaci; dar se întorceau înșelați în nădejdile lor.

Nici chiar unchești Petrea, care era mai bătrîn, nu purta barbă. Se rădea și el c-o custură de coasă ca să fie în rînd cu tinerii. Așa se alintau pe atunci barbații și în Moldova. Sămînța lor se împuținase de atîtea războaie.

Către amiază au prins a pogorî pe un drumeag ce se strecura în cîrjoaie pe subt muncele. Ici-colo piraie pe subt sălcii încremenite în mîhnirea singurătăților.

Soarele de primavară pîrjolise cu putere, iar subt streașina codrului căldura prindea a se potoli. La dreapta și la stînga se înălțau fagi uriași care deasupra își împreunau cununile, într-o pace de biserică. Lumina tremura printre trunchiuri ca umbrele schițelor unei roate. Granguri galbeni speriați săltau din țîhlișuri[3]; se auzea mai încolo frîntura lor de cîntec fluierat.

---

[1] *Dulamă* — haină veche, boierească, de origine poloneză.

[2] *Surguci* — mot de pene (egretă) împodobit cu nestimate pe care-l purtau la căciulă domnitorii, sultanii, pașalele etc...

[3] *Țihliș* — desiș.

Totîrnac descălicase și-i aștepta într-un ponor. Potcoavă strînse frîul și opri.

— Ce este, Alexa ?

— Pînă acu e bine, măria-ta. Ia uitați-vă : se vede de aici în piscul cel mare crucea de la Boura. Acolo, zice-se, a doborît Dragoș-vodă vaca sălbatică. Pe urmă a pus stăpînire pe moșia părinților săi.

— Da. Locuri tari, care au rămas neschimbate de la începutul zidirii... zise mișcat Nicoară. Aici trebuie să ne întîlnim cu Radu diacul ?

— Aici, măria-ta : înțelegerea a fost să ne aștepte la drumul Păstrăvenilor. Soarele scapătă către chindie, coborîm și noi din ponor și dăm glas de înștiințare.

— Bine, așa să facem. Socoți tu, Alexa, că găsim la Dăvideni, după prepusurile tale, pe cel pe care îl căutăm ?

— Știu eu, măria-ta ? Poate să fie numai închipuire. Dar dacă îl găsim la socrul său pe Irimia pîrcalabul, cum prepun eu, atunci socot că asemenea întîmplare fi-va leacul cel mai bun pentru măria-ta.

— Să i-l plecăm măriei-sale la picioare, mormăi cu mînie uncheșul Petrea, și să-l judece măria-sa cu paloșul, pentru vînzarea și pieirea domnului său.

— Mă îndoiesc, uncheșule, că va fi așa. De la o vreme ne ies toate împotrivă.

— Ba, măria-ta, și întîmplările neprielnice au sfîrșit. Se sfîrșesc ciumele, puhoaiele, secetele. Vine și ceasul boierilor haini. Doar în cer să se suie, ori să se cufunde în pămînt ; dar în această viață ne-om întîlni, așa-i cu dreptate

— Îmi spui bune vorbe, uncheșule, și vreau să le cred. Iar dacă nu-l găsim, ce facem ?

Alexa Totîrnac puse piciorul în scară și se zvîrli pe cal ; apoi își plecă nasul ascuțit spre domnul său :

— Dacă nu-l găsim aici, măria-ta, zîmbi el, căutăm un loc tainic pentru hodina măriei-tale și, pînă ce te faci sănătos, întindem mreajă și-l chemăm cu răvaș. Trăiește, măria-ta, aicea, un neam de oameni care au fost călcați în ocina lor, loviți și sărăciți de acel Irimia. Chiar dac-or afla de ființa noastră, nu vor da pe față taina. Răzășii de aici se stăpînesc cu fălcile încleștate și așteaptă ceas potrivit ca să plătească dușmanului după cuviință. Cum vor avea sprijinul nostru, nu se mai tem de slujitorii Șchiopului.

— Ai dreptate, Alexa, murmură Potcoavă trudnic. Alcătuirea ta e bună pentru un braț care nu mai poate ține paloșul.

Uncheșul Petrea Gînj își întindea mustățile albe spre ureche, cînd de o parte, cînd de alta.

— Fi-vom noi vrednici să facem județ cu brațele noastre, măria-ta. Dar dacă nu va fi nici azi, nici mîni, apoi în trei zile vei putea ridica singur, măria-ta, paloșul judecății.

— Bine, să coborîm! hotărî Nicoară.

Cînd au coborît, pînă ce au prins să zărească printre lunci gîrlele Moldovei pline de jaraticul apusului, Alexa Vulpea a dat chiot prelung, care a hăulit pe vale și a sunat din rîpă în rîpă pînă la Boura.

S-au oprit și au așteptat răspuns.

A hăulit undeva glas cîntat, care li s-a părut celor ce coborau viers al bucuriei.

— Încep a se jîmba spre noi întîmplări plăcute, a fost de părere uncheșul.

— Să vedem, să vedem, a răspuns Totîrnac. Popriți, pînă ce mă reped și mă întorc.

Întoarcerea Vulpei n-a fost cu întîrziere.

— Se întoarce rînjind și lingîndu-se pe bot ca de bunătăți... s-a veselit ca un copilandru uncheșul.

— Se vede că l-a găsit pe diac, a rîs întăia oară în ziua aceea fratele mezin Alexandru.

— Domnilor și fraților, după mine! a repezit îndemn Totîrnac. Stăpîne, s-a tînguit el spre Nicoară, cînd om ajunge la drum, cată să facem săritura căprioarei; și apoi în lunca Moldovei poposim și ținem sfat. Am aflat de la diac veşti nouă.

Pornind cu mare însufleţire, cei opt drepţi judecători şi-au uitat oboseala, foamea, setea şi au rupt painjenişul de aur cătră luncile Moldovei, intrînd ca într-un basm.

CAPITOLUL III

Popas la apa Moldovei

Mai întăi s-a întîmplat minunea care bucură pe călătorii singuratici de mii şi mii de ani. Dintr-o bucată de criţă cît degetul cel mic şi dintr-o zburătură de cremene neagră, Caraiman a prins o scînteuţă într-un firişor de iască, şi cu acea scînteuţă, mult mai mică decît semincioara de mac, c-un meşteşug pe care puţini muritori îl cunosc, a aprins focuşor slăbuţ din cîteva vreascuri mărunte şi muşchi uscat, după care au izbucnit limbile de aur ale pojarului, cel dintăi Dumnezeu al oamenilor.

La vatra pe care or spulbera-o vînturile şi în puţină vreme nu şi-or mai aduce aminte de ea, pribegii şi-au petrecut înserarea. Lunca de sălcii vechi deschidea bolţi în jur; pe subt ele unii din ei duseseră caii la păscut. Pe cei rămaşi, pîlpîirile focului îi descopereau cînd şi cînd, apoi umbra îi cufunda ca într-un necunoscut. Venea pînă la foc sunet de ape de la un vad al Moldovei. Subt malul nalt, rîul sclipea lin într-o bulboană, în care dintrodată şi-a oglindit

globul luna în scădere, răsărită deasupra piscului Bourei.

Diacul Radu își isprăvea istorisirea către măria-sa Nicoară despre întîlnirea de la hanul lui Haramin, cu acel barbat ciudat și spînatic, cu nas ascuțit cît și al lui Alexa Totîrnac. Slujitorul acela al mazîlului din Dăvideni ducea la episcopia de Roman blăstămuri împotriva Irimiei pîrcalabului.

— Poate om găsi aici prietinie, a zis Potcoavă cu glas de trudă.

— Dar dacă acel om al mazîlului, s-a împotrivit uncheșul Gînj. e un barbat care grăiește în dodii? Moldovenii au acest obicei la băutură: spun și văd închipuiri.

— S-ar putea; de aceea, cu învoirea măriei-sale, fratele Alexa și cu mine om intra chiar în seara asta în sat la Dăvideni ș-om iscodi printre oameni.

— Bun cuvînt; așa să fie, ca să-mi iau de-o grijă. Nu-mi plac ochii măriei-sale Nicoară. M-aș teme să-i dezvălesc rana; nu mai avem scamă la căruță. Chiar în noaptea asta, cînd gospodarii dorm, trebuie să-l vîrîm pe măria-sa într-o casă și s-aducem pe vrăcița de care s-a vorbit.

— Bădiță Nicoară, a șoptit mezinul Alexandru, să facem cum zice uncheșul.

— Într-adevăr, e bine cum spune uncheșul, a încuviințat Potcoavă; așa să se facă.

— Apucăm în taină satul, fără știința nimănui, a urmat bătrînul; străji or veghea; despre cine sîntem, de unde venim și unde ne ducem, să nu se afle nimic. Iar pînă la acel ceas tîrziu, măria-ta, cînd ne-om mișca de aici, îți pregătim așternut în căruță, pe iarbă și flori. Hodincește-te; te-om duce și te-om scoate în taină, la casa pe care om alege-o.

— Să se facă precum spui, uncheșule, s-a învoit Nicoară, și pleoapele i s-au coborît pe arșița ochilor.

Bătrînul, Alexandru și diacul au sărit, sprijinindu-l, și l-au călăuzit la căruță. Caraiman, din chilnă, l-a apucat cu fereală de subsuori pe stăpînul său și l-a ajutat să se așeze pe pologul pregătit, acoperindu-l cu poclada. Înainte de a-l lăsa singur pe măria-sa, slujitorul cel oacheș a scos cu grijă din lada sănețelor o straiță, a strîns-o subsuoară și s-a tras cu luare-aminte din căruță în bătătura focului.

— Am scos ornicul, a rînjit Caraiman, ca să nu-l supere pe măria-sa.

S-a furișat sub sălcii destul de departe de căruță și a aninat straița cît mai sus, într-un clomb de răchită. Apoi a venit iar la vatră, furiș, ca o dihanie a umbrei.

Mezinul și Radu s-au vîrît subt căruță, ca să prindă în gene un crîmpei de somn. Au rămas la foc unchesul Petrea și Caraiman. Au lăsat să se potolească jarul. Ascultau de departe, din fundul poienii, pufniturile cailor la pășune, care se tot depărtau pînă ce nu s-au mai auzit. Lumina lunii a fugit de deasupra bulboanei de subt malul nalt. S-au uitat către Boura. Se ridicase în fundul răsăritului o sprînceană de nour.

Era așa de mare tăcerea serii, încît, o clipă, cei de la foc și-au auzit inimile bătînd.

Moș Petrea și-a scos beșica de porc în care își ținea tutunul și a tras din turcatca ciubotei luleaua scurtă. Caraiman îi urmărea toate mișcările, mirîndu-se ca totdeauna de îndeletnicirea aceea ciudată a bătrînului. Nimeni dintre ceilalți tovarăși ai lui Potcoavă nu întrebuința doftoria lui moș Petrea pentru alinarea nacazului și adormirea gîndului. Numai el își aprindea astfel pipa și sta neclintit în capul oaselor, trăgînd din cînd în cînd «iarba dracului» și

slobozind pe nări fum. Era ca o minune a vremurilor nouă, care îi dădea lui moș Petrea un fel de putere asupra celorlalți muritori. Căci tutunul, arăta el, curăță măruntaiele omului ; cu fumul, ies din trup toate răutățile. Folosește la răceli, te apără de frigurile de baltă, potolește tusa de dimineață. Acest tutun, în papuși de cîte un sfert de ocă, moș Petrea îl dobîndea de la un ovrei de la Brațlau, căruia i-l aduceau negustători bătrîni tatari tocmai de la Baccè-Sarai din Crîm.

— Ce s-aude ? a șoptit într-o vreme bătrînul. Are de gînd să se schimbe vremea ?

Parcă se înfiora în afundul luncilor un susur de vînt.

— N-aș crede... a adăogat tot el. Căci avem treabă în noaptea asta.

A tras iar adînc din pipă. Apoi a pufăit fumul în afară, învăluindu-se în nouri, ca Savaot.

— Ba tot s-aude ceva, a șoptit și Caraiman. Caii noștri îs către amiază, în curgerea apei ; s-aude ceva din sus.

Și-au ațintit urechile cu luare-aminte în susul apei.

Au înțeles curînd ce era acel zvon de glasuri subțirele : au ieșit băieți în prundul Moldovei cu caii. De cînd e lumea, la noi moldovenii, asta e plăcerea cea mai mare a copilandrilor.

Unchеșul a zîmbit la lucirea domolită a jarului, aducîndu-și aminte de petrecerile tineretului, în nopțile de vară, cînd se afla și domnia-sa prunc fericit în ținutul Fălciului, pe valea lalanului.

Au stat tăcuți, așteptînd oaspeți ; căci de bună samă copiii simțiseră că se mai află cineva în sara aceea în poienile lor. S-au furișat pași în preajmă.

Doi copii au cutezat să intre în poiana bulboanei. Au păşit cu băgare de samă spre foc. Au văzut oameni stînd neclintiţi ca două stane de piatră la vatră.

— Buna sara, bădică.

Cel mai tînăr le-a făcut semn tainic de tăcere cu degetul la gură, arătîndu-le apoi căruţa. Hodineau acolo oameni. Au venit mai aproape, şoptind:

— Avem nevoie de un cărbune, s-aprindem şi noi foc. Am prăpădit scăpărătorile. Ne-a trimes bădiţa Costin, care-i vataman peste toţi...

Caraiman, în tăcere, a mişcat braţul, a tras din vatră un tăciune şi l-a întins. Cînd unul din cei doi ţînci, păzitori ai tabunului, a păşit să ia focul, dinspre Boura a scăpărat fulger. Bătrînul s-a mişcat ducînd mîna la obraz, după care a zlobozit pe nas un nour de fum. Copiii au apucat-o la goană cu tăciunele, fără a mai întoarce capul.

O suflare de vînt a spulberat spuza de pe jar, luminînd dinţii albi ai stanelor care rîdeau una la alta.

Nu tîrzie vreme după întîmplarea asta, din straiţa aninată în clombul de răchită, cucoşul a cîntat, vestind straja întăia a nopţii. Diacul a ieşit de subt căruţă strîngînd pe sine brîul.

— Mă duc să-l caut pe Totîrnac, a şoptit el către cei de la foc; încălecăm, trecem dincolo şi intrăm în sat. Îndemn şi pe ceilalţi să vie aici cu caii.

— Nu întîrziaţi, diece, a grăit moş Petrea. Căci către miezul nopţii poate să vremuiască.

Diacul a privit cerul întunecat de pîlcuri de nouri şi şi-a încătărămat mai tare dulama. Îi era foame. Uncheşul a înţeles, s-a jîmbat şi i-a făcut semn cu luleaua să se ducă. Căruţa a rămas iar singură, cu focul şi cu cele două momîi neclintite.

Cînd s-au simţit paşii cailor şi ai celorlalţi tovarăşi intrînd în poiana bulboanei, Caraiman a crescut cu găteje vîlvătaia.

Lunca a început a suna de zvonul unui vînt grabnic. Într-un sfert de ceas s-a auzit freamătul ploii, au clipit fulgere, au detunat trăsnete în rîpele dealului Bourei. Nourii repeziţi de furtună s-au scuturat cu grăbire şi, apoi, după asemenea lucrare, s-au dus către asfinţit, lăsînd cerul spălat curat şi iarăşi luminat de lună.

Cei din poiană s-au adăpostit subt streaşina luncii.

Diacul şi Alexa s-au întors cu dulamele sclipind de apa cerului. Au descălecat, s-au apropiat de foc. Uncheşul i-a întrebat numai cu ochii.

— Vestea-i bună, a rostit diacul ; omul acela al mazîlului nu s-a spurcat cu nici o minciună. Am intrat întîi la Iorgu Samson, logofătul, şi i-am spus că sîntem cîţiva oşteni, care ducem cu noi un rănit de sabie, mai-marele nostru ; şi căutăm un loc de odihnă şi tămăduire. Să se ştie însă că ne-am supăra foarte dacă am cădea între oameni care nu ne sînt cu priinţă. «Da ce fel de oameni nu vă sînt domniilor-voastre cu priinţă ?» a întrebat Iorgu Samson. «Apoi, creştin bun, nouă nu ne sînt cu priinţă trîntorii şi şchiopii de la domnie. Dacă boierul dumitale mazîl e încleştat de curtea lui vodă acesta, carele asupreşte acuma Ţara Moldovei, ne-om lipsi de bunătatea domniei-sale... Cu toate acestea mai-marele nostru are nevoie de popas şi de milă. Noi ştim că boierul dumitale e socrul acelei Iude blestemate cu numele Irimia.» «Apoi dumneavoastră veţi fi ştiind ; dar eu vă duc chiar în acest ceas la stăpînul meu mazîlul, ca s-auziţi cu urechile domniilor-voastre cît îi-i de drag Iuda.»

Așa că a intrat numaidecît în casa cea mare și cît am fi rostit «Tatăl nostru» de douăsprezece ori, s-a întors și ne-a poftit la stăpînul său. E un om cuvios, cu barbă albă, și ne-a îndemnat să aducem pe maimarele nostru. Că-i bucuros să ne primească frățește. Iar dacă nouă nu ni-i drag pîrcalabul Irimia, să se știe că acel pîrcalab e otrava vieții mazîlilor.

«Socot, am răspuns eu, că nu-i casă mai potrivită decît aceea, ca să se priboleasc㠹 stăpînul meu. Numaicît m-aș ruga să nu se afle că și-a căutat adăpost acolo, ca să nu se ducă vreo vestire unde nu trebuie. Iar noi, tovarășii măriei-sale domnul nostru, ne-om așeza pe unde s-o putea, la logofăt, ori la odaie, unde sînt căruțele și caii mazîlului; și nu ne vom arăta la vedere decît prea puțin; însă vom fi cu ochii deschiși asupra domnului nostru. Pentru măriasa avem în mînile noastre tunete și fulgere.»

I-a plăcut mazîlului ce-i-am spus.

«Unde-i bolnavul domniei-voastre?» a întrebat. «Aproape, cinstite frate, și noi aduce-l-am chiar în noaptea asta; nu te supăra, căci numai așa e bine, ca să nu se simtă intrarea noastră aici și ca să-i putem da cît mai degrabă îngrijirile de cuviință.»

Diacul a tăcut; Alexa și-a scuturat de ploaie dulama.

— Multe s-au schimbat în sat la noi, a grăit Vulpea. Iorgu Samson nu m-a cunoscut pînă ce nu m-am vădit cine sînt. Atunci mi-a spus că acum doisprezece ani, cînd am ieșit eu din Dăvideni, oamenii mîncau pită; iar acum se nevoiesc cu terci de mei. Unii boieri de treabă au ajuns mazîli, iar răzășii s-au vîndut bogătanilor și au intrat în șerbie. Eu zic, unchișule Petrea, să nu mai pregetăm. Chiar în această

[1] *A se priboli* — a se vindeca.

clipă să ne sculăm și să-l ducem la Dăvideni pe măria-sa.

— Plecăm, a strigat de subt căruță un glas bucuros, și fratele mezin a ieșit lîngă vatra focului.

— Numaidecît, numaidecît... a mormăit bătrînul, bătîndu-și de un pinten luleaua, ca s-o descarce de scrum. Și te-aș pofti pe domnia-ta, Alexandre, să-l rogi pe măria-sa, din partea noastră a tuturora, să nu coboare din căruță. L-om duce cu băgare de samă, ca într-un leagăn, scutindu-l de trudă.

Moș Petrea a mormăit poruncă de încălărare ; mezinul a cercetat căruța și s-a întors.

— Bădița Nicoară doarme... a zis el ; dar pare că-l chinuiesc visuri. L-am văzut cu obrazul pălit în lucirea lunii.

— Să mai adăstăm ?

S-a auzit din căruță glasul lui Potcoavă :

— Nu, unchește. Poruncesc chiar în această clipă plecarea. În noaptea asta, se alege între viață și moarte.

Oștenii au rămas tăcuți de uimire, pînă ce Caraiman s-a mișcat ca să-și caute ornicul în clombul de răchită. Asta a fost semnul plecării.

CAPITOLUL IV

Casa mazîlului

Vulpea și diacul au fost călăuză, călărind înainte, pe drumeagul luncii, către vadul Sasului. Caraiman purta de dîrlogi, în pas, roibii căruței. Mezinul se suise în polog, lîngă Nicoară. Unchește și Toader Ursu umblau în laturile domnului lor. Ceilalți trei, în urmă. Cu asemenea rînduială și cu armele la îndă-

mînă, s-au strecurat printre ostroavele de verdeață subt luciul lunii. Cînd apăreau, cînd dispăreau. În negura munților, deasupra asfințitului, fluturau în răstimpuri fulgere, ca naframe de aur. Tunetul nu se mai auzea.

Acea vale a Moldovei fusese pentru pămîntenii care se statorniciseră aici de veacuri un fel de rai al lumii, așa era de înflorit pămîntul și de luminat văzduhul. O vreme, localnicii trăiseră întru desmierdare, pînă ce au venit asupra lor nacazuri fierbinți de le-au opărit bucuria, și amărăciuni de le-au otrăvit dulceața.

— De aceea am fugit eu de-aici, zicea Alexa Totîrnac diacului. Dacă s-or îmblînzi vremile, tare m-aș întoarce, să-mi sfîrșesc la apa Moldovei zilele. Dar eu știu că mi-i dat să mor aiurea.

— De unde știi? s-a mirat diacul Radu.

— Știu de la presvitera Olimbiada. Acea bătrînă cuminte are învățătură veche. Alină durerile trupului, descurcă mîhnirile inimii.

Diacul a rîs.

— Va fi fiind o filosoafă, cu învățătură de la Eghipet și de la Bizanț.

— Nu rîde, diece, căci e întocmai așa. Soțul ei a fost preot, spune ea, ucenic al părintelui Amfilohie arhimandrit, mai-marele cămării de taină a lui Ștefan-voievod bătrînul. Preaînvățat preot s-a dovedit Dionis Filipeanul în zilele lui, și de la acest soț al său a deprins presvitera Olimbiada meșteșugul scrisorii și al cetitului în cărți. E de mirare s-o asculți cum spune întîmplările de demult. Și mai de mirare cum poate pătrunde gîndul omului și sorții lui de viață.

Diacul a luat aminte, și rîsul i s-a stîns:

— Spune-mi, frate Alexa, cum ți-a prorocit domniei-tale?

— Eram tînăr și zbrehui atuncea, diece ; abia plinisem douăzeci și cinci de ani, și pe tatăl meu, jude la Filipeni, îl oborîseră cu buzduganele vorniceii Sucevii, căci se împotrivise a primi în hotarul nostru om străin. După datina noastră a pămîntenilor, partea de ocină rămasă stearpă n-o poate cumpăra decît tot un răzăș din același bătrîn, și, numai după ce se leapădă toți ceilalți răzășii de cumpărătură, poate fi vorba să fie primit în obște răzăș străin — însă tot de neam, coborîtor din frații vechi, bătrînii de la început. Atunci, la acea moarte a părintelui meu, a fost răzmeriță, și vorniceii au stropșit pe Filipeni și au pus pe un bătrîn slăbănog să înfieze cu de-a sila pe Scîrlat Neamțu, omul lui Eraclid-vodă Despota ; și așa mai toți Filipenii au intrat în șerbie la acel căpitan de lefegii la domnie. Atuncea m-am dus eu la presvitera Olimbiada și m-am mărturisit ei tînguindu-mă ; și presvitera Olimbiada s-a uitat lung la mine, cercetîndu-mă cu ochii pînă în mărunțaiele ființei mele. Și m-a întrebat :

— Ai aici o dragoste, Alexa ?

— N-am, cuvioasă presviteră. Și chiar de-aș fi avut, aș lepăda-o.

— Și te duci în răzvrătire și la pieirea capului ?

— Mă duc.

— Cu jurămînt ?

— Cu jurămînt, între douăzeci și nouă de feciori ai Filipenilor, care se pustiesc și ei în lume. Toți am rămas sărmani și nu mai avem nimic.

— Atunci du-te, Alexa ; cetesc în ochii tăi că ești neînduplecat, și să știi că ai să trăiești ani șaptezeci și, macar că te vei mai întoarce la cuib, popasul morții îl vei avea în altă parte de lume.

— Văd că, în adevăr, te-ai întors, Alexa.

— Da, diece, dar mă duc iar cu domnul nostru Nicoară. Pînă la plinirea vieții mai am mult, și mormîntul îmi va fi aiurea.

— Poate.

— Asta e credința mea, diece. Și cineva trebuie numaidecît să aducă, în răsăritul soarelui, pe presvitera Olimbiada, la căpătîiul măriei-sale Nicoară.

Grăind așa domol prin pacea nopții, s-au apropiat de prunduri pustii, și în fund s-au văzut licărind solzii de valuri ai vadului.

— Drumul nostru dintăi, în sara asta, zicea Alexa, l-am făcut prin altă parte, tăind de-a dreptul cursul Moldovei. Căruța numai pe dincoace poate trece; și, de la vad, în pas, să tot avem un ceas pînă la Dăvideni. Aici, la acest vad, s-a petrecut cea dintăi ispravă a noastră, a celor douăzeci și nouă de feciori ce ne însoțisem. Am împresurat carăle cu poveri ale căpitanului Scîrlat și le-am îngrămădit mînîndu-le la vale, pînă într-o bulboană nouă a Moldovei, pe care o cunoșteam numai noi. Iar pe vatamanul carălor, Ferenț, l-am tăiat cu topoarele chiar pe loc, în vad. Acest sas fusese gîdea părinților noștri. Multe capete căzuseră sub paloșul lui. De acum doisprezece ani vadul îi poartă numele.

— Dar căpitanul Scîrlat mai trăiește?

— N-a fost chip să-l prindem decît după pieirea lui Eraclid Despota. Iar după aceea, oamenii Filipenilor nu s-au mai putut scula din mișelie; și noi cei douăzeci și nouă ne-am risipit prin lume...

La vad s-au oprit. Alexa Vulpea a rămas cu ochii ațintiți în licărirea undelor.

Apa zvonea domol ca într-o somnie. Răzbeau din fînațurile de dincolo de apă cîrîirile acelor paseri sălbatice sfioase care se chiamă cristei.

De tăcerea plină de gînduri a lui Alexa, diacul Radu stătea oarecum deoparte, simțindu-și inima jal-

nică. Și el era un pribeag și un străin în oricare colț al lumii se ducea, ca și acest moldovean ; și tot pentru aceleași urgii și neașezări ale Țării Romînești, unde noroadele se aflau îngenunchiate în aceleași suferinți ca și în Moldova.

Căruța cu bolnavul sosi din urmă, sunînd din obezi ca din clopote. Cei doi călăreți înaintași îndemnară caii și străbătură pînza largă a apei, avînd adîncime nu mai mult decît două palme domnești. Căruța și ceilalți călăreți îi urmară și, cînd ajunseră în mijlocul vadului, ornicul lui Caraiman, din straița pe care acesta o ducea pe umăr, dădu vestirea pentru miezul nopții. Între oamenii încălărați la urmă, veneau și caii fraților : murgul lui Potcoavă și surul lui Alexandru. Își purtau șăile și tărhatul[1] cu capetele plecate ca într-o umilință.

— Caraiman nu mai are viers de cînd măria-sa e bolnav, clătină din cap diacul. Acum s-ar potrivi acele stihuri pe care uneori le îngîna la popasuri.

Vulpea zîmbi cu mîhnire. După un răstimp de trap, ca să fie iarăși la depărtarea de pază ce se cuvenea, stăpîniră caii în pas, și Alexa ascultă cu același zîmbet de mîhnire îngînarea dulce a diacului :

— Murguleț, murguleț, căluțul meu,
Ce-mi oftezi așa de greu ?
Ori ți-i foame, ori ți-i sete ?
Ori ți-i greu de trupul meu ?

— Nu mi-i foame, nu mi-i sete,
Holteiaș stăpînul meu,
Nici mi-i greu de trupul tău,
Dar mi-i greu de ce văd eu...

[1] *Tărhat* — bagaj, calabalîc.

— Socoți domnia-ta, diece, că acel cal, pe care măria-sa Nicoară îl încalecă de patru ani, nu înțelege că ce se petrece nu-i bine ?

— Ba socot că înțelege.

În aceeași clipă, cînd călăreții din urmă, străbătînd vadul, au ajuns la malul Dăvidenilor, calul lui Nicoară a slobozit un nechezat prelung.

— Acum el bate cu copita în prund și întreabă... a zis uimit Vulpea către diac.

Deodată s-a auzit, dintr-un pîlc de sălcii de aproape, glas gros care căuta să pară grozav :

— Care-i acolo, oamenilor ? Cine bate cu copita în prund și întreabă ?

S-a auzit și un dulău mormăind cu înviersunare și scheunînd ca să se smulgă din lanțug.

— Dar tu, care întrebi, cine ești ? Pas la drum și-ți dă sama !

— Eu îs Iorgu Samson, prietinul dumneavoastră.

— Să fii sănătos !

— Bine-mi pare că sînteți acei pe care-i aștept. Dacă era cumva un neprietin, apoi dădeam drumul acestei haite Vidra de-l rupea !

Omul ieșise din păpuriș, c-o bîtă mare în dreapta, trăgînd cu stînga după sine în lanțug o cățea mare ciobănească, împodobită cu ragilă la grumaz.

A dat drumul bîtei la pămînt, sprijinind-o în umăr, și a bătut palma cu oaspeții ce-i căzuseră la înserat.

Era un barbat nu prea nalt, însă lat în spete. Purta subt cușmă plete pe care și le scutura de bucurie, rînjind prin mustața-i zbîrlită.

— Îți mulțumesc că ne întîmpini, a zis Radu diacul.

— Vă întîmpin, ca să vă arăt calea cea mai bună după sfatul nostru de-asară. Ca să nu intrăm printre casele oamenilor, vă rog să îndrumați căruța dumilorvoastră după mine pe un drumeag care ocolește

prin țarină, pe la capetele ogoarelor, și dă de-a dreptul la hambarele stăpînului nostru mazîlul. Altfel s-ar fi putut să stîrniți un răzăș și s-ar fi făcut numaidecît laie în jurul dumilorvoastră.

— Ai dreptate și așa vom face, cinstite logofete, a încuviințat diacul Radu.

Diacul și Alexa au făcut semnele de înștiințare cu mîna; căruța și călăreții ei au ocolit și au mers lung răstimp în tăcere, pe dincolo de casele răzlețe ale răzășilor dăvideni. Tocmai în fund, departe, cei doi din frunte călăreau cîte-o toană și se opreau, iar între ei și căruță logofătul Iorgu întindea de lănțugul Vidrei și înălța bîta, ca un duh păgînd al acelor locuri.

Astfel, la un ceas după miezul nopții, au ajuns. S-au tras zăvoare, s-au deschis porți, căruța și călăreții au intrat; porțile s-au închis și au sunat zăvoarele iar. Într-o minută de ceas soții lui Nicoară Potcoavă au descălecat și și-au dus caii la locurile lor cu fîn proaspăt și grăunțe, în vreme ce li se slobozeau chingile și se luau de pe ei tarnițile de către doi oameni tăcuți ai logofătului. Căruța a cotit la casa mazîlului, unde ardeau în ferestre candele și făclii. Mezinul l-a sprijinit pe fratele său pe trepte: au pătruns prin uși deschise de mîni nevăzute. Într-o chilie au găsit pat așternut, apă într-o covată, pe o laiță, și ștergare. Uncheșul Petrea Gînj a ajutat pe stăpînul Nicoară să se descingă, să se dezbrace, să se spele. Nu se zărea nimeni; nu s-auzea nimic; făcliile și candelele s-au tras de la ferestrele dinspre ogradă. Două făclii de ceară luminau de pe o masă chilia bolnavului. Uncheșul Petrea Gînj se mira de asemenea casă fermecată și, ieșind în tindă, scotocea cu ochii prin colțuri, trăgea cu urechea, aștepta pe logofătul Iorgu. Cînd, deodată, s-a deschis o ușă chiar lîngă tîmpla lui, și stăpînul locului a

ieşit ca o umbră. Îi era încununat obrazul de barbă şi plete ca neaua.

— Dumneata eşti mazîlul? l-a întrebat uncheşul fără prietinie, punîndu-i mîna grea în piept.

— Eu sînt, cinstite oştene, şi vă poftesc tuturor celor care aţi intrat subt acoperămîntul meu sănătate şi pace. Am aşteptat să vă faceţi rînduielile, şi doresc să cunosc pe mai-marele dumilorvoastră, care se zice că-i rănit.

— Întăi să vie domnia-sa Lixandru.

Mezinul a ieşit în prag cu mîna întinsă:

— Poftește, cinstită gazdă, şi ne iartă pentru tulburarea ce-ţi pricinuim.

— Mă bucur de oaspeţi şi mai ales că vă pot fi de folosinţă, a răspuns cuviincios bătrînul Andrei Dăvideanu.

Avea ochi negri şi ageri. Uncheşul se trăsese mai la o parte, cercetîndu-l furiş şi cercînd, cu clipiri de gene, să atragă luarea-aminte a lui Alexandru.

— Eu şi cu domnia-sa Lixandru stăm strajă aici, în pragul mai-marelui nostru, a grăit el cu glasul cel neprietinos. Şi afară avem şi alte străji. Să nu fie cu supărare, dacă înştiinţăm pe cinstita gazdă să nu treacă slujitori ai săi prin tinda asta.

— Din ceasul acesta, casa mea e a dumneavoastră, a răspuns zîmbind bătrînul.

Mezinul l-a apucat de mînă şi l-a tras după sine poftindu-l la divanul pe care zăcea, obosit şi cu ochii închişi, Nicoară Potcoavă.

Făcliile îi luminau faţa pălită de trudă. După bîzîitul de bondar al vorbelor schimbate la pragul chiliei, se făcuse deodată tăcere. Ca lovit de ceva, bolnavul a deschis ochii învăpăiaţi, şi obrazul i s-a rumenit.

— Mărite doamne, a şoptit el cu glas de rugă, cercînd să întoarcă fruntea spre arătarea cu plete şi

barbă ca neaua ; nu fi aspru cu umilit robul tău ce se înfăţişează la scaunul dreptului judeţ. Legămîntul ce-am făcut către măria-sa Ion-vodă nu l-am putut îndeplini, şi vrăjmaşii ţării sînt încă tari... Iartă-mă, doamne, că am fost lovit înainte de vreme ; anii vieţii mele nu sînt decît patruzeci.

Bătrînul nu s-a înfricoşat decît în clipa întăia de nedumerire.

— Aiurează... a şoptit el către Alexandru.

Uncheşul Petrea îşi ridicase cu spaimă pumnii la tîmple şi simţea ghiaţă în locul inimii.

— Doamne, luptat-am după puterile mele, a urmat cu glas mai slab rănitul. Am apărat pe sărmanii lumii şi am ridicat sabia împotriva nedreptăţilor diregători ai ţării aceştia, după cum a fost diata bătrînului Ştefan-voievod... Şi am fost hatman la Dnipru, purtînd război împotriva duşmanilor creştinătăţii.

Rănitul s-a oprit, privind înfricoşat la fantasma nălucirii sale. Apoi a oftat şi a închis ochii.

— Trebuie să trimet înainte de a se face ziuă după presvitera Olimbiada, a şoptit gazda.

— Cinstite mazîl, s-a trezit din uimirea sa uncheşul, iartă-mă pentru slăbăciunile mele de oştean bătrîn, care vede numai duşmani şi primejdii în toate, căci numai duşmanii şi primejdiile au fost partea vieţii mele.

Bătrînul Dăvideanu i-a apucat mîna dreaptă, strîngîndu-i-o şi arătîndu-i cu fruntea către rănit, care deschisese iar pleoapele. De data asta ochii îi erau senini.

— Bun găsit, cinstite domn... a vorbit el către stăpînul casei surîzînd. Am visat vis de mîhnire, că murisem. De-acuma nădăjduiesc să mă fac sănătos.

— Să nu te îndoieşti de asta nici o clipă, măria-ta, i-a răspuns bătrînul Dăvideanu.

CAPITOLUL V

Presvitera Olimbiada

Cînd sună la urechea noastră povestiri din vechime ori din locuri depărtate, noi moldovenii petrecem ca într-o clipă nopţile. Astfel unii dintre oştenii lui Potcoavă, dintre cei mai tăcuţi, cum erau cei doi sorocenı şi Toader Ursu, găzduiţi la logofătul Iorgu, parcă nici n-au avut vreme să se steargă la ochi şi numai ce-au văzut în răsărit, deasupra codrilor, revărsîndu-se zorile.

Întîmplările ce povestea, Iorgu Samson le avusese, cu ani în urmă, subt privirile domniei-sale în spătăria domnească, la scaunul ţării, cînd Alexandru-vodă a slobozit slujitorii curţii asupra boierilor, de le-au tăiat capetele şi le-au clădit apoi ca pe o movilă pe masa ospăţului.

— Aşa a gîndit măria-sa Lăpuşneanu-vodă să stîrpească din ţară lăcomia către norod şi viclenia către domn. Tot astfel la Moldova s-a iscat de la o vreme o buruiană îndărătnică şi păgubitoare, căreia îi zice chir. Greu s-o stîrpească plugarul, oricît ar tăia-o. Ba, de ce o tai, de ce odrăsleşte mai vîrtos. Odată şi odată poate tot s-a cunoaşte un meşteşug ce l-or scorni filosofii lumii să facă din chir buruiană bună şi din boier om ; ori să facă să nu mai fie. Mult pătimeşte această ţară de răul lor. Iară pînă atuncea să ne mîngîiem, fraţilor, cu nădejdea şi cu acest vin cam acru din viile ciangăilor, de la ţinutul Bacăului. Iaca, bine trăim noi cu aceşti ciangăi de lege şi limbă străină. Şi ei plugari, şi noi plugari, sîntem ca fraţii. Dar boierul, limbă şi lege cu noi, e duşman norodului şi domniei. Cînd se scoală ţara împotriva lui, apoi şi ciangăii se adună cu noi ca să-l dezbatem

din rădăcină. Iar noi le plătim ciangăilor pe două vedre de vin un ban de aramă, ca acesta care a ieşit la domnia lui Ion-vodă, cu chipul măriei-sale.

Iorgu Samson a scos din chimir un bănuţ de la Ion-vodă şi l-a aruncat pe masă.

— Au acolea cîştig bun ungurenii, a întîmpinat Toader Ursu; dar la noi în Ţara-de-Jos, la ţinutul Tecuciului, ies oamenii din podgorii la vremea culesului şi poftesc pe trecătorii creştini de la drumul mare să vie să beie fără parale, de pomana răposaţilor părinţi. Aşa era cînd am ieşit eu în lume; iar de atunci am auzit că au intrat unii boieri în vii, cotropindu-le, ca să nu se mai facă atîta risipă, lipsind de darea vinăriciului vistieria.

Iorgu Samson a rîs:

— Căci podgorenii ţărani plătesc dajdie, însă boierii nu.

Logofeteasa şi-a arătat în pridvor obrazul oţărît. Atunci se sculase şi era cam înnourată. Şi-a ridicat în brîu poala catrinţei, s-a frecat la ochi ca s-alunge aburii somnului neîmplinit, potrivindu-şi apoi pe frunte casînca[1] de borangic.

— Dumneata, Iorgule, zise ea c-un glas ce părea blînd, ai uitat că am hotărît să tăiem un viţel pentru prînzare?

— N-am uitat, a răspuns logofătul. Să fii dumneata sănătoasă, logofeteasă Marie; viţelul e jupuit şi spînzurat în chiler.

— Şi n-ai uitat că aveai a te duce în vremea asta să aduci de la Filipeni pe presvitera Olimbiada?

— Ba asta am uitat, Marie, şi văd că-mi eşti nevastă cu priinţă.

— Dumnealui, diacul Radu, e gata. Pavăl Potronic grăjdarul a înhamat cei doi cai bătrîni la căruţă.

[1] *Casîncă* — basma, broboadă.

N-aș înțelege ce mai aștepți domnia-ta, Iorgule; ori fără poveștile domniei-tale, nu înfrățește și nu dă spic grîul, și rămîn fără frupt oile, și nu pot roi albinele din prisacă?...

Logofeteasa Maria rîdea și-și arăta dinții frumoși. Era o muiere care își mai păstra încă tinerețea. Dăduse domnului său patru feciori: cel mai micuț de doi ani, și cel mai mărișor de zece.

— Las', că de cinstiții oaspeți am eu grijă să nu le lipsească nimic. Gătește-te. Ia-ți pe dumneata ilicul cel albastru cu căptușală roșă. Poftim: ți l-am adus eu.

— Într-o clipală îs gata, logofetească Marie.

— Iaca, chiuie de la grajd Pavăl Potronic. Pînă ce trage aici căruța, vreau să-ți spun o întîmplare minunată. Astă-noapte, Corniță al nostru, fiind cu alți copii și cu tabunul[1] de cai în lunca bulboanei peste Moldova, a văzut pe Sîntilie.

— Ascultați, oameni buni, a rîs Iorgu logofătul. Poveștile nevestei sînt mai presus decît ale mele.

— Nu rîde, logofete, l-a amenințat femeia cu fruntea. A fost cu băietul nostru și Coman al surorii mele Aglaia; soră-mea a sărit mai nainte pîrleazul ș-a venit să-mi spuie. Scotea fum prin ochi și prin nări.

— Cine, dragoste?

— Sfîntu Ilie, cine putea fi altul? Și cînd a venit asupra luncii nourul cel negru din Boura cu fulgere și trăsnete, el s-a suit cu căruța în nouri și s-a dus. Nu s-a mai știut de urma lui. Cînd s-au apropiat copiii ceilalți, după vîrtejul ploii, ca să vadă și ei ce văzuseră Corniță și Coman, n-au mai găsit nimic.

Logofătul Iorgu nu s-a mirat, cum s-aștepta femeia.

---

[1] *Tabun* — herghelie.

— Marie, a grăit el, minunile sînt ale nopții și, la lumina zilei, se dovedesc a nu mai fi minuni.

— Așa socoți domnia-ta, Iorgule?

— Așa socot eu, dragoste.

— Atuncea nu mai spun nimic, s-a oțărît muierea; și iaca diacul Radu; du-te cu el unde ți-i poruncit.

Cînd s-au aflat singuri, în căruța ușoară, pe drumeagul drept care ducea în lungul hotarului Dăvidenilor spre colțul de moșie ce fusese odinioară devălmășia Filipenilor, diacul Radu Suliță și logofătul Iorgu au căutat sămînță de vorbă, adică de prietinie. Și logofătul, înțelegînd că ascuțimea diacului tinde să afle toate cîte se petrec în acele locuri, l-a îndestulat cu prisosință.

Era cel mai de mirare lucru la Dăvideni că mazîlul nu ajunsese cel mai înstărit dintre toți răzășii și vecinii din acel hotar. Stînjenii bătrînului Andrei din ogoarele hotărnicite îi lucrau vecinii, cei mai mulți fugari din alte locuri și oploșiți în această moșie cu pămînt roditor, și dădeau mazîlului stăpîn numai zeciuială. Îi mai curgea mazîlului mertic[1] de la moară, brînză de la oi și venit din ceara de la trei prisăci. Și vecinii îi ocroteau pe mazîlul lor în toate împrejurările, umplîndu-i cămările la Crăciun și la Paști, ca să se cunoască prietinia lor față de un stăpîn care avea mai puțin decît ei, fiind singur, cu puține brațe de ajutor. Astfel munca se cumpănea bine cu stăpînirea, mazîlul fiind jude al Dăvidenilor, după rînduielile cele vechi de la Ștefan-voievod. Casa lui Andrei judele umbla destul de bine, și răzășii toți îi căutau cinste, fiindu-i nu numai neamuri, ci și cumetri și fini. Apoi, în pădure, fînațuri și pă-

[1] *Mertic* — venit, produs.

șunc, care se aflau în devălmășia răzășească, mazîlul își avea și el vitele, caii și oile.

— Poț zice că la noi viața încă se poate trăi, mai spunea Iorgu Samson; dar în alte părți s-au risipit răzășiile cum se risipesc cuiburile pitulicilor, cînd aduc în ele cuculesele ouă ale lor. Cînd s-a oploșit în asemenea cuib ou din care a ieșit cuc, acesta s-a înfoiat într-atît, după firea lui, încît a prăvălit puii drepți ai cuibului; și-a rămas cucul singur, iar pitulicile cuibului n-au încetat de a-l hrăni, agonisind pentru el de dimineață pînă în sară.

Astfel s-au prăpădit Filipenii. N-au mai rămas în acea răzășie decît două curți slobode: a presviterii Olimbiada, la care ne ducem noi, și a lui Sandu Gîrbovu, care-și are ograda pînă în apa Moldovei și și-a tras gîrlă, clădind moară. Să nu crezi dumneata, diece Radule, că boierul de la Filipeni, care-i pîrcalab la Roman, nu umblă să-l poprească pe Sandu Gîrbovu de a avea moară.

Grăind astfel unul, iar celălalt ascultînd, a lucit deasupra ogoarelor și livezilor acelui cuprins soarele. Logofătul a cîrnit caii într-o vălcea, apoi i-a îndemnat să suie un pripor unde se afla o curte singuratică. Cînd au oprit, au și văzut, în vale de pripor, moara Gîrbovului.

— Cum răsare soarele, a dat lămurire logofătul după ce-au coborît din căruță, presvitera noastră iese și ea în prag să se-nchine luminii. Toți copiii dumnisale o așteaptă cu ochii boldiți. Copiii cuvioșiei-sale sînt jigănii ale codrului și văzduhului: un vătui de căprioară, un ursuleț, un lupan, o bufniță cu niște ochi ca ai presviterei, și altele pe care nu le știm, deoarece, cînd intră om aici în curte, toate se duc în ascunzișuri, nesuferind pe străini. Unora din prietinii stăpînei lor le primesc mîngîierea. Nu vorbesc de ucenica presviterei, o filipeancă ce vrea să învețe

meșteșugul tămăduirii bolilor. Mai intră aici cînd și cînd Ilinca, nepoata noastră a mazîlului. O copilă care nu se mai află de isteață.

Vorbind, Iorgu Samson rînduia loc și pentru vrăciță, alcătuindu-i maldăr de fîn strîns în pocladă și așezat în fundul căruței. Sfătuind caii cei bătrîni să aștepte liniștiți, a făcut zece pași pînă la zaplazul nalt, cu diacul după el, și a bătut în portiță.

Îndată s-a auzit lătrînd cu îndîrjire cățelușa «cu dinții de fier și cu măselele de oțel», cum o poreclea șoptit logofătul.

— Cine-i ? s-a auzit un glas fără frică și fără blîndețe.

— Noi sîntem, sfîntă Vineri, finul cuviosiei-tale, a răspuns Samson.

— Așteptați un pic, vine Safta să deschidă.

Au așteptat un pic, ascultînd tropăitul mărunt al jigăniilor mînate la tainițele lor. A sunat zăvorul ; portița s-a deschis ; s-a arătat întăi o bătrînă cît un mal, cu gura suptă și clonțul nasului adus spre bărbie. S-a ploconit și a lăsat pe oaspeți să treacă. În cerdacul înălțat pe două trepte, presvitera Olimbiada sta dreaptă în straie sure și broboadă neagră. Era uscată și subțiratică, privind drept cu ochii ce păreau rotunzi, și soarele îi încununa frumusețea anilor ei tîrzii.

— Te-am cunoscut, fine Iorgule, după vorbele tale ș㎎alnice, a zîmbit ea dintrodată, și diacul, la sunetul nou al cuvintelor ei și la zîmbetu-i dulce cu dinți curați, a simțit în ființa lui roua evlaviei.

Finul Iorgu a sărutat mîna întinsă, albă și subțire. Diacul, deși nu-i era fin, a făcut la fel, simțind în nări mireasmă de busuioc.

— Acesta-i Radu Suliță, diacul.

— Să fie sănătos. Spune-mi, Iorgule, la ce nevoie voiți să mă duceți cu căruța mazîlului ? La o durere

a trupului, ori a sufletului? Pe mazîl îl știu sănătos. Atunci pentru un străin, stăpînul acestui diac?

— Întocmai, ninașă. Și te-am pofti să mergi cu noi în clipă. Mai-marele acestui diac așteaptă într-o chilie la casa mazîlului meu.

Bătrîna cu broboadă cernită a dispărut, parcă ar fi sorbit-o umbra chiliei deschise.

Diacul n-a mai văzut-o și s-a uimit.

— A intrat ca să ia toate de cîte are nevoie pentru un oștean rănit; acesta e cel mai mare meșteșug al ei, dădea lămurire logofătul.

— De ce-i spui «sînta Vineri»? a șoptit diacul.

— Căci vineri e ziua cînd presvitera ajunează și se duce să se închine în biserica Filipenilor pe lespedea subt care hodinește soțul său preotul Dionis.

Presvitera Olimbiada a ieșit din umbră tot pe neașteptate, cum intrase, și avea într-o corfă de mlajă[1] petrecută în cotul mîinii stîngi cele de trebuință lucrării sale. A făcut un semn cu arătătorul mîinii drepte către ucenică. Safta și-a închinat cu smerenie trupul ei greoi, fără a grăi cuvînt.

Cățeluța cu dinți de fier și măsele de oțel și-a scos botul subțire dintr-un cotlonaș și a adulmecat o clipă spre străini.

Au ieșit; poarta s-a izbit în urma lor în clanță. În clipă a fost fiecare la locul său în căruță; și, cînd au purces, au ieșit oameni de la moară din rîpă, care i-au petrecut cu ochii un timp.

«Aceia-s străjerii presviterei», a gîndit în sine, cu plăcere, diacul Radu.

S-au mișcat cu repejune pe drumeagul țarinii; le-a tăiat calea un popîndău ce-și aduna grîne în saraiul său subtpămîntean; un mierloi a trecut fluierînd spre

[1] *Corfă de mlajă* — panier de răchită.

livezi; se vedea aproape codrul de peste Moldova. Au ajuns.

Cu paşi nesimţiţi, în conduri moi de cordovan[1], presvitera Olimbiada a pătruns pe unde i se deschideau uşile pînă la căpătăiul lui Nicoară, unde s-a oprit. A ţintit ochii bolnavului. Acei ochi o aşteptau avînd lumina unui rîmnic[2] liniştit, dar într-o zi fără soare. Presvitera Olimbiada a zîmbit bolnavului şi în acelaşi timp căutătura ei ageră a trecut fulgerat peste dreapta lui Nicoară, odihnită pe cerga miţoasă cu care era învăliţ pînă la subsuori. În degetul cel mic ea a băgat de samă pecetea cu bour pe verigă de aur. Jos, lîngă căpătăi, se afla şaua cu boturile de argint. Tot în acel loc a tărhatului domnesc, uncheşul Petrea şi mezinul aduseseră un burduf de piele neagră ca o pungă ţărănească, însă mult mai mare, legat strîns în băierile lui. Acolo nimeni nu putea şti ce se află; dar presvitera, urcînd şi coborînd cu repejune scara înţelegerilor ascunse, a socotit că acolo s-ar afla vistieria de război a răposatului în sîngele său Ion-vodă, şi măria-sa răposatul a lăsat-o în mînile fratelui său după mamă. Acolo poate să afle şi punga de mătasă cu rubinurile şi smaragdele din care Ion-vodă, schimbînd pe bani unele, la Liov, a putut acoperi cheltuiala oştilor ţării.

Vrăciţa şi-a încrucişat pe piept braţele, închinîndu-se. Apoi, cu degetele-i subţiri, a ridicat uşor mîna mare a barbatului; şi-a pus buzele uscate pe semnul bourului şi a aşezat braţul în lungul trupului. Descoperind pieptul, a pipăit la coasta stîngă legătura rănii, veche de trei zile.

Bolnavul a tresărit. A închis pleoapele. La pipăirea vrăciţei, se simţea în trupul lui crîncenă suferinţă.

---

[1] *Cordovan* — piele de capră tăbăcită cu meşteşug.

[2] *Rîmnic* — faz, eleşteu.

După rînduielile ştiute, şi-au făcut loc bătrîna, stăpîna casei, ajutată de nepoată-sa Ilinca şi logofeteasa Maria, aducînd o măsuţă joasă cu trei picioare, cu faţa de in atunci tăiată din val. Pe acea măsuţă aburea o oală nouă de lut, cu apă neîncepută, atunci fiartă. Lîngă oală se înşirau trei puici ale ei de-un sfert de ocă, tot nouă ca şi maica lor, şi tot nesmăl ţuite.

Ajutoarele femeieşti s-au tras puţin mai la o parte fără a privi dincolo de prag, în tindă, unde se aflau mazîlul, uncheşul, mezinul şi diacul Radu.

Totuşi copila a strecurat o ochire pe care a primit-o în inimă Alexandru. Balaie şi pieptănată lins. Subt întristarea pe care i-o poruncea în acea clipă cuviinţa, se bănuia clocotul vieţii; pe cînd bunica ei, mazîliţa Zenovia, era cu găvanurile ochilor istovite de bocet pentru o singură fiică ce avusese.

Presvitera Olimbiada a tras din corfă cu mîna cealaltă, care-i era slobodă, scama pe care a lepădat-o în una din ulcele. La îndemnul ei mut, logofeteasa Maria a turnat unciop peste scamă. Alegînd cu aceeaşi mînă, şi tot din corfă, o lopăţică ascuţită de criţă[1], a prins a tăia şi a desface legătoarea veche a rănii, năclăită în sînge uscat. Lucrînd cu grabă şi luare-aminte, îndată a descoperit locul pătruns de fier în coastă, puţin deasupra deşertului. L-a muiat cu scamă udă din ulcea; şi atunci ajutoarele femeieşti au auzit-o întăia oară suspinînd uşurată, şi au întors unele către altele priviri luminate.

Presvitera şi-a urmat lucrarea ei cu linişte, însoţind-o de şopot ca de un descîntec.

— Acuma, fină Ilincă, scoate din corfă gărăfioara verde.

---

[1] *Criţă* — oţel.

Floare de pojarniță uscată la umbră, plămădită cu undelemn de candelă și ținută la soare nouă săptămîni de vară.

Strecurată după aceea prin pînză de borangic.

Și-n acest oleu, draga mamei, am picurat, de pe un vîrf de ac, venin de doamnă-mare mătrăgună.

Să-i fie leacul de folos măriei-sale.

Să doarmă somnul cîmpului.

Să-i cînte adierea vîntului.

Să intre în domnia-sa puterea pămîntului.

În vreme ce șoptea, vrăcița trecea pe subt mijlocul rănitului fața de in, înfășurînd de două ori legătura nouă.

— Dragele mele, a șoptit ea din nou, rana-i curată.

Să-l lăsăm liniștit pe domnia-sa.

Ne ducem și pregătim o fiertură de buruieni pe care le știu eu, îndulcite cu miere.

La al treilea ceas al dimineții se trezește.

Băutura, copilița noastră Ilinca i-a aduce-o în mîna stîngă, iar cu dreapta i-a închina o floare, ca să-i bucure ochii.

Presvitera Olimbiada și-a contenit vorbele șoptite și a suspinat iarăși adînc. A privit somnul lin al pribeagului străin, zîmbind, ca să se amestece acel zîmbet cu raza de soare strecurată prin perdele și să pătrundă la inima lui întristată.

Zîmbetul și soarele au străbătut și la barbații din tindă. Alexandru mezinul era, însă, în acel ceas, cercetat de un demon al neliniștii. Se simțea vinovat că n-are ochi numai pentru bădița său Nicoară. Ochii lui aprigi căutau întruna pe nepoata mazîlului, socotindu-i mișcările, prețuindu-i boiul și dorind dintrodată o singurătate în care s-ar afla numai el cu ea.

— Să lăsăm pe bădița meu singur... a zis el mai mult în neștire, văzînd pe presviteră că vine asupra sa.

— Îl lăsăm, a încuviințat ea.

Lui i s-a părut că-i prinsese într-o capcană nevăzută privirea și că avea mustrare în glas.

— Să intrăm, a hotărît ea, în ceastălaltă odaie, unde mazilul ține cîteodată divan al înțelepciunii.

— Cu cine?

— Cîteodată singur; cîteodată eu și cumătra mea Zenovia ne punem împotriva lui. Vin și oameni care nu mai sînt, vin cînd ne aducem aminte de ei...

Diacul zîmbea ascultînd-o. Mezinul s-a înfiorat.

— Să vie și căpitanul Petrea, a urmat presvitera punînd mîna pe umărul unchеșului și îndemnîndu-l către un divan. Așază-te și domnia-ta, diece Radule. Și tu, fină Marie, dă-te mai lîngă mine. Stăpînii casei să stea în jîlțurile în care îi văd totdeauna cînd vin aici. Ilinca rămîne dincolo, să păzească somnul bolnavului nostru. Domnia-ta, brad verde, stai cu noi, ca să-ți sporești învățătura.

«Baba asta îmi cunoaște taina», s-a mirat mezinul și a înțeles că i-i frică de zîmbetul ei.

Unchеșul Petrea Gînj își punea și el o întrebare, îngrijorat: «De unde mă cunoaște de-mi spune după numele de altădată?» Presvitera i-a răspuns ca și cum i-ar fi auzit glasul:

— Căpitane Petrea, i-a cîntat ea blînd, eu te cunosc pe domnia-ta de acum treizeci și șapte de ani, cînd te aflai la Ștefan-vodă Lăcustă și erai mai-marele curții sale în cetatea Sucevii.

Bătrînul Gînj s-a cutremurat de amintiri. Ștefan-vodă Lăcustă era drept icoana voievodului celui bătrîn Ștefan, fiind copilul său. Era mic de stat și aprig, și punea ușor mîna pe sabie.

— Adevărat este... a mormăit uncheşul. Văd că vracii sînt cîteodată şi vrăjitori...

— N-ai de ce te teme, căpitane Petrea; te cunosc de-atunci; deoarece mă aflam şi eu la curtea lui Lăcustă-vodă, ducînd viaţa alintată de curteancă. Nu-ţi aduci aminte?

— Ba mi-aduc aminte, a răspuns uncheşul, cu glas dintródată tulburat. Fost-a la acea domnie foamete în ţară; iar boierii măriei-sale petreceau fără grijă.

— Da, căpitane Petrea. Îţi mai aduci aminte că Ştefan-vodă a dobîndit de la boieri porecla lui după urgia acestor jivine care au pustiit pămîntul Moldovei, într-o vară de secetă. Şi Ştefan-vodă îi îndemna pe boieri să aibă milă de noroade; cei cu stare să deschidă jitniţele; iar alţii să uşureze macar de datorii pe sărmani. Ei s au pus împotriva măriei-sale, şi Ştefan-vodă a început a-i tăia, după pilda ce-o avea de la Bogdan-vodă şi de la Ştefăniţă-vodă. Atunci cei mai apropiaţi dregători ai curţii, în noaptea Crăciunului, după ce-au ieşit din paraclis de la vecernia Naşterii Domnului, l-au dus cu ei pe măria-sa, zugrumîndu-l şi astrucîndu-l într-un loc pe care nu l-a mai aflat nimeni.

Uncheşul tăcea cu fruntea plecată, împovărat de vedenia aducerilor-aminte.

Glasul presviterei s-a coborît, ochii cu sprîncene încă negre i s-au înfierbîntat:

— Îmi spunea soţul meu preotul, ucenicul lui Amfilohie arhimandrit, că a aflat de la învăţătorul său taina blăstămului acestui pămînt. Legea domniei lui Ştefan-vodă a fost împuţinarea puterii boierilor: dreptăţile poporului să fie mai presus de îndîrjirea lor.

Deci Bogdan-voievod cel orb a făcut de tînăr precum i-a fost învăţătura; şi a fost grozav faţă de

nesațul dregătorilor. Acestui voievod i-a dat duhovnicul său anafură otrăvită în noaptea Paștilor anului 1517 de la Hristos.

Ștefăniță-vodă, feciorul legiuit al lui Bogdan-vodă, a cutezat să taie pe cel mai cu putere dintre boierii săi, jertfindu-i și feciorii, ca să nu se mai ridice în țară alți lupi, tot așa de colțați ca lupul cel bătrîn. Și după Arbore, portarul Sucevii, gîdea s-a trudit cu paloșul și asupra altor boieri. Doamna și cu neamurile ei i-au dat lui Ștefăniță otravă.

Pe Alexandru Cornea, copil din flori al lui Bogdan, boierii l-au înjunghiat la o vînătoare.

Lui Lăpușneanu-vodă i-a dat pocal de otravă chiar doamna sa, subt binecuvîntarea părintelui mitropolit Teofan.

Aceste lucruri, căpitane, le-am văzut cu ochii noștri. Boierimea nesătulă a țării aceștia a avut și ea cuvînt și diată să stîngă neamul acelui Ștefan-vodă, de care ea s-a înfricoșat patruzeci și opt de ani.

Acum doi ani, a pierit, prin viclenia boierilor, și Ion-vodă, os domnesc, feciorul lui Ștefăniță-vodă.

Astfel s-a săvîrșit stîngerea celor din osul lui Ștefan-voievod bătrînul, și fiarele lăcomiei mînîncă moșia.

Din locul său de unde nu se clintise, vorbi gros și mormăit uncheșul Petrea:

— He-he! Dar de ce Raieș-vodă a adormit cu pace în crivat lîngă paraclisul cetății Sucevii?

Presvitera a zîmbit:

— Căci Petru-vodă avea sabia duhului, care-i mai tare decît cea de fier. Și la curtea lui Petru-vodă mai erau și altele, după cum știi și domnia-ta, căpitane Petrea.

— He-he! așa este, s-a bucurat uncheșul. La cetatea Sucevii se aflau două căpitănii ale străjerilor: patru sute de daimați sprîncenați și muți, căpitanul

lor fiind Batişte Negru ; şi patru sute de moldoveni adunaţi de pe unde îi împrăştiase desnădejdea...

He-he ! Rareş-voievod era un bătrînel hîtru, care se arăta numai cu această putere lîngă sine !

Presvitera Olimbiada şi-a înăbuşit glasul într-un suspin :

— Of ! domnilor şi fraţilor, fiecare îşi poate găsi Tebaida, întru care să-şi aşeze sufletul său. Eu am găsit-o aici, unde a închis ochii soţul meu. Dar aud încă furtunile şi valurile...

Am cunoscut oameni vrednici pe care i-au copleşit răii. Văd în jurul meu căzînd şi pustiindu-se satele pămîntenilor.

Acest mazîl Andrei Dăvidean, văr de-al doilea cu noi, a fost în vremea lui staroste de Putna şi pe urmă de Neamţ, avînd cîrmă a corabiei sale dreptatea. Cei tari l-au surghiunit în acest mormînt înflorit.

Iarăşi s-a oprit.

— Nu vă miraţi că am avut acest ceas de nebunie, vorbind fără oprire. Dar am cunoscut pe cel care are de împlinit şi el o diată. Şi mi-am adus aminte de toate. Nicoară va ajunge poate voievod al acestui pămînt ; şi paloşul lui va sluji dreptatea. Poate fi-va şi el unul dintre cei jertfiţi, dar după jertfe vine răscumpărarea şi biruinţa celor buni.

Întorcîndu-şi privirea în locul unde stătuse mezinul, presvitera a aflat scaunul gol şi a văzut în închipuirea sa că în umbra pardosului [1] scheaună un lupan de rînd

— Vai, cumătră Zenovie, a îngînat ea către mazîliţă. N-ai dreptate cînd îţi stîngi ochii pentru cei duşi. Ţeasta fiicei tale e aşezată în gropniţa chinoviei de la Agapia din Deal ; nu mai ai de ce-o plînge.

[1] *Pardos* — leopard.

Păstrează-ți lacrimile ce ți-au mai rămas pentru tinerețile ce înfloresc acum.

Bătrîna mazîliță a ațintit-o cu spaimă pe presviteră, fără a înțelege asprimea vorbelor ei și primejdia acelei primăveri.

— Să mergem, i-a zis presvitera, să pregătim băutura de liniște pentru bolnavul nostru.

CAPITOLUL VI

Vorbe, la casa logofătului Iorgu

Cînd badea Ghiță Botgros și-a oprit calul lîngă foișorul casei logofătului Samson, a clipit din pleoape și s-a holbat cu mirare.

— Minune! a strigat el cu viers înalt și voie-bună.

Masa din foișorul casei lui Iorgu Samson era împresurată de oaspeți și acei oaspeți ospătau. Printre dînșii badea Ghiță a cunoscut numaidecît pe prietinul său nou, Radu diacul de la popasul lui Haramin. A văzut și pe Caraiman, lîngă logofăt, în capătul celălalt. Dar dincoace, în istalalt capăt, diacul se afla așezat la dreapta unui ostaș vechi și cu înfățișare aspră.

— Minune! a strigat a doua oară badea Ghiță, descălecînd grabnic. A ridicat brațele, și-a lepădat cușma, și s-a dus cu pași mari întru toată înălțimea și uscăciunea sa, ca să cuprindă pe după grumaz pe diac, ce-i ieșise întru întîmpinare. L-a sărutat pe prietinul său de trei ori, l-a depărtat de sine ca să-l cunoască mai bine; l-a mai îmbrățișat o dată și numai după aceea s-a potolit.

— Vra să zică te-ai adunat cu soțiile domniei-tale și ați nimerit aicea, la curtea mazîlului nostru! Asta-i

după o rînduială mai presus de oameni, diece. Căci eu socoteam să nu te întîlnesc decît în altă viaţă. Aşa, n-a trecut decît ziua de marţi la mijloc. Am săvîrşit toate cîte-mi fuseseră poruncite de către mazîlul nostru. Şi astăzi, miercuri, am purces de la episcopia Romanului după slujba utreniei ; am primit anafura şi, încălicînd, am umblat fără popas. N-am mai oprit la Goraşcu Haramin, ca să nu întîrzii.

Mă uit la aceşti barbaţi şi-i cunosc că-s oşteni. Cine să fie ? Cum îi chiamă ?

— Sînt cei pe care m-am dus să-i aştept subt piscul Bourei, prietine Ghiţă.

— A ! aşa-i pricina... păru el a se dumiri.

Dar nu ştia încă nimic şi obrazul lui spînatic se încreţea de nerăbdare.

Ascultînd numele acelor oşteni, badea Ghiţă a poftit numaidecît să bată palma cu ei. La uncheş s-a oprit mai mult, cuprinzîndu-i palma cu amîndouă mînile, însă moş Petrea nu-şi îmblînzi deocamdată ochii

— Mai sînt unii lipsă, a dat lămurire diacul.

— Cine ?

— Lipseşte de la această masă mai-marele nostru, a grăit Radu Suliţă, şi lîngă el se află domnia-sa Alexandru.

— Mă duc atuncea să mă închin şi domniilor-sale la casa mazîlului.

— Ba mai îngăduie, om bun, i-a zis pe neaşteptate şi cu blîndeţă uncheşul. Înţeleg că eşti barbat cu libov [1] şi cu inima ca pînea ; îţi fac loc lîngă mine şi te îndemn să cinsteşti cu un oştean bătrîn o ulcică de vin.

— Numaidecît ! şi din clipa asta-s robul dumnitale, a strigat badea Ghiţă.

---

[1] *Barbat cu libov* — bărbat plăcut, cu vino-ncoace.

A venit la unchеș, pupîndu-i dreapta și a băut după el din aceeași ulcică, istovind-o, și apoi aruncînd-o peste parmaclîcul foișorului, în ogradă, între găini, unde pocnetul ei a stîrnit mare spaimă.

— Iată, se întorc de la mai-marele nostru, a răsărit din locul său unchеșul, cei doi tovarăși ai noștri care au făcut la chilia domniei-sale strajă. Care vi-i vestea, prietinilor, și cum îs ochii stăpînului nostru astăzi ?

— Vestea-i bună, unchеșule, a răspuns Toader Ursu.

A lămurit mai bine Alexa Totîrnac :

— L-am văzut pe măria-sa rîzînd, cînd a primit din mîna copiliței stebla[1] de zburătoare[2] adusă de la pădure. A rîs și a întrebat-o :

— Cum te chiamă ?

— Tot Iinca, a îndrăznit ea a răspunde și a ieșit în fugă, fluturînd într-o parte cu fruntea.

Cum și-a sfîrșit Alexa vorba, s-a ridicat întru toată înălțimea sa uscată badea Ghiță Botgros, s-a apropiat și și-a pus mîna dreaptă pe un umăr al oșteanului.

Totîrnac s-a întors, privindu-l. Părea că nu-și mai aduce aminte de nimic din trecut.

— Cine ești domnia-ta ? a întrebat el nedumerit.

— Nu mă mai cunoști ?

— Nu

— Nici după chip, nici după glas ?

— Nici după una, nici după alta.

— Uită-te bine.

— Mă uit.

— Și nu ?...

---

[1] *Steblă* — fir.

[2] *Zburătoare* — plantă cu flori roșu-purpurii.

— Iaca nu. Ori, poate, nu-i fi dumneata Ghiță pe care l-am iovit odinioară cu bîta, și l-am brîncit în bulboana Moldovei?

— Tocmai acela sînt și mă bucur că te văd.

— Dar de ce te bucuri? căci eu te-am ucis...

— Mă bucur, dușmane, căci am fost frați și am trăit ca în sînul lui Avram, cum spune popa Ciotică, și numai iată piază-rea asupra frăției noastre: muierea lui Anania, cel care a fost tăiat de năvrapi în războiul lui vodă Eraclid. Dragă mi-a fost și tu mi-ai luat-o, și eu am ieșit cu baltagul la potică în cararea ta, și tu bine ai făcut lovindu-mă și prăvălindu-mă în bulboană. Mai bine să-ți fie ție oprită intrarea raiului, iar eu să spun lui sfîntu Petru: «Lasă-l și pe Totîrnac să intre aice, că eu l-am iertat».

— Apoi dac-ai scăpat, a răspuns Alexa, bine-mi pare; și că m-ai iertat, deasemenea îmi pare bine. Să știi că Mîndra lui Anania mi-a fost și mie necredincioasă.

— Cunosc. S-a prăpădit pe cînd tu nu mai erai în sat. Ș-am îngropat-o în cornul țintirimului spre miazănoapte, subt bradul cel vechi. Am plîns-o, căci mi-a bucurat zilele, și am iertat-o și pe dînsa.

— Tu ești mai bun decît mine, Ghiță. Eu, în locul tău, aș fi ars-o și i-aș fi risipit în vînt cenușa.

— Nu te cred, Alexa. Întru pomenirea muierii care ne-a fost dragă amîndurora, să bem din ulcica mea.

Totîrnac a gustat din ulcica lui badea Ghiță. Vinul i s-a părut prea acru.

Amîndoi prietinii și-au strîmbat nasurile unul către altul. S-au îmbrățișat fără să-și puie buzele pe ragilele obrazurilor. După care badea Ghiță s-a tras la o parte, lăcrămînd, singur și stînd la sfat șoptit cu sufletul său.

A intrat în foișor logofeteasa Maria, îmbujorată la obraz și purtînd un chersin[1] de plăcinte poale-n brîu, chiar atunci scoase din cuptor. Badea Ghiță i s-a închinat, și-a primit partea și s-a așezat, mai domolit, între unchеșul Petrea și diacul Radu.

Avea în acel timp trecere în Țara Moldovei o vorbă de la turci :

«Dacă vrei treaba să-ți iasă,
Nu grăi la lucru, nu grăi la masă.»

Cu rînduiala asta — «nu grăi la lucru, nu grăi la masă», ismailitenii cîștigaseră Bizanțul și multe țări și ostroave ale creștinătății.

Așa că acei moldoveni de la ospățul logofătului au ținut samă de rînduiala osmanlîilor și au stăpînit în ei toate vorbele, toate întrebările și răspunsurile, un pătrar de ceas. După aceea au lăsat turcilor lumea, și ei s-au bucurat în țara lor cu multă zvoană de glasuri.

Mai au ismailitenii o rînduială : că nu beau vin. Ca să-și aibă mintea limpede, cînd cîștigă cu sabia haraciurile și plocoanele sultanului, precum și dobînzile de război ce li se cuvin lor.

— Ba nouă nu ne trebuie, zic moldovenii, nici război, nici dobînda săbiei ; noi cu dulceață trăim în țara noastră de podgorii.

În sfîrșit, mai au ismailitenii și a treia rînduială : că la ei femeile îs ca găinile împrejurul cucoșului ; și ei nu știu ce-i dragostea. Apoi de la asta are să le vie lor pieirea, că fiii lor sînt fiii roabelor, și sămînța vitejilor se va stînge. Pe cînd moldovanul se închină dragostei ca făt-frumos împărătiței din poveste.

---

[1] ***Chersin*** — covață rotundă de lemn, scobită adînc.

Diacul Radu Suliță s-a ridicat, cu ulcica nouă:

— Eu zic așa, a rostit el cuvînt, că-s bune rînduielile domniilor-voastre de care a grăit fratele Alexa, pentru vorbă, vin și dragoste; și întocmai la fel sînt ale noastre, ale moșnenilor din Țara Romînească; deci să ne înfrățim. Să ne bucurăm un ceas. Scurtă-i bucuria, de aceea s-o prețuim. Bună-i vestea noastră de azi, că mai-marele nostru s-a odihnit bine și s-a trezit cu ochii înseninați, zîmbind unei flori și unei copile.

Logofeteasa Maria s-a strecurat furiș lîngă el și l-a sărutat pe tîmplă, fără a se rușina.

— Asta i de la o răzășiță din Dăvideni, a rîs ea, pentru vestea bună ce ne dai, Radule vorbă-dulce. Închinați domniile-voastre și pentru presvitera noastră Olimbiada, care dă celor întristați bucurie și celor slăbiți putere.

Sfatul s-a oprit o clipeală, ca să se uite toată lumea din foișor la intrarea pe poarta deschisă a unui fecioraș de răzăș care aducea cîrdul de gîște de la păscut.

— Iaca și Corniță al nostru cel viteaz! s-a fudulit răzășița. Ce-i, dragul mamei?

Corniță a ridicat ochii de subt streașina de păr balan care-i umbrea fruntea.

— Mămucuță, a răspuns el; am adus gîștele și bobocii să le dau codină [1].

— Bine, dragul mamei; scoate cu căușul, din lădoiul din chiler.

Dar Corniță rămăsese cu ochii rotunzi ațintiți la lumea din foișor.

Lepădînd varga, a venit fuguța, a pășit treapta în foișor, a apucat-o pe logofetească de după gît, trăgînd-o înspre clonțișorul lui.

---

[1] *Codină* — rămășițe de la vînturatul grînelor.

— Mămucuță, i-a șoptit el la ureche: văd aicea, în capul mesei, pe Sîntilie de as'noapte.

— Vai, dragul mamei, s-a crucit logofeteasa mîngîindu-l, nu mai spune asemenea vorbe, să nu ți se întîmple vreun nacaz. Aista-i uncheșul Petrea. Du-te de-i pupă mîna, și vezi-ți de gîște.

Bătrînul a mîngîiat creștetul copilului și s-a înduplecat a zîmbi cînd acesta și-a ridicat spre el ochii albaștri ca floarea de in.

— Iaca ș-o plăcintă, Corniță, s-a aplecat cu dragoste logofeteasa Maria spre fiul său. Să-i spui și lui Coman să-și ție gura. Înțeles-ai ?

— Înțeles, a răspuns copilul coborînd spre varga lui. Dar se vedea că nu-i bine dumerit.

Logofătul a clătinat din cap, în pofida logofetesei:

— Ce-i și cu copiii noștri, a zîmbit el; întocmai ca și cu oamenii mari! Am spus și am vorbit să nu se facă zvoană în sat despre oaspeții noștri. Nu-i îngăduit să se împrăștie știri prin lume, nevastă!

— Dar nu mai împrăștie nimeni știri, barbate, a întors cuvînt logofeteasa Maria. Despre cinstiți oaspeții noștri nu știe nimenea nimic în Dăvideni; iar Corniță nu stă de vorbă decît cu bobocii. Deasemenea Coman al surorii mele, care, după cum știi, e mai domol și mai adormit decît Corniță al nostru.

— Dar Bujor, cel mai măruț dintre feciorii ce avem ?

— Apoi acela nici n-a fost cu caii în prund as' noapte. Nu l-ai trimes oare dumneata, ieri, la stînă, cu Cercel ? Încă nu s-au întors și mi-i mai mare grija să nu li se fi întîmplat ceva.

— Da' nu li se mai întîmplă nimica, a liniștit-o logofătul pe soția sa.

Apoi s-a întors spre oaspeți, îndemnîndu-i să nu uite dajdia dințăritului, pe care au a o plăti în acea zi cu soare.

— Socot, a adăogit el. că lumea din Dăvideni are altă grijă. Doar încolo, peste o săptămînă, dacă va răsufla ceva.

Abia își arătase logofătul Iorgu încredințarea asta, și la foișor s-au arătat, sosiți prin altă parte a ogrăzii, doi bărbați : unul nalt, cu plete cărunte, cu torba de piele la șold și baltag în mîna sa dreaptă, iar al doilea, mai scund, dar mai vîrstnic, purtînd ilic cu bumbi rotunzi de argint și ciubote roșii.

— Aista-i vornicul nostru, a strigat de sus logofeteasa ; moș Evghenie, fratele mamei, Dumnezeu s-o ierte... De ce-o fi aducînd pe badea Nastasă pădurarul ?

— Dar nu-l aduc eu pe dînsul, nepoată Marie ; m-a adus el pe mine. Mai întăi, a urmat îndată vornicul, mă închin către cinstita adunare.

— Poftește la masa noastră... l-a îndemnat logofătul, din fundul foișorului.

— Om pofti, nepoate Iorgule ; dar nu pentru asta am venit. Eu dis-de-dimineață am aflat că avem oaspeți în sat la noi niște vrednici oșteni. Dar badea Nastasă, pădurarul din Urlătoarea, a oblicit mai dimineață decît mine, de la fecioru-său, vatamanul tabunului de cai ; a venit la mine acasă ; am stat noi și ne-am sfătuit ; și acum să vă spuie el nacazul ce avem. Eu îi stau mărturie și sprijin. Spune, bade Nastasă !

Uncheșul Petrea a rînjit :

— Într-u mare taină ne aflăm noi aicea...

Vornicul Evghenie a ridicat fruntea, cu oarecare măreție :

— Este cumva pricină de supărare ? a întrebat domnia-sa.

— Ba nu, ba nu, s-a grăbit a răspunde uncheșul.

— Ei, atuncea-i bine. Bade Nastasă, spune ce ai de spus.

— Apoi eu ce să spun alta, a început pădurarul sprijinindu-se în baltag, decît că au pornit asupra noastră vajnic război niște mistreți din codru. Jale mare la ogoarele Dăvidenilor dinspre apa Moldovei. Vin la mine, la Urlătoare, neveste-și se tînguie că porcii sălbatici le calcă mazărea și bobul. Tot la două nopți răzbesc acolo și clefăiesc în păstări. Mai mult împrăștie și strică decît mînîncă.

Acu eu i-am pîndit la luna plină pe acești vrăjmași, să-i văd de unde și cum vin.

Se află o rîpă în margine de codru pe unde coboară. Stau buluc în gura rîpei și ascultă; stau, parcă ar fi bolovani. Și numai unul, cel mai bătrîn și mai cuminte, se mișcă spre apă. Cînd și cînd se oprește, ascultă, adulmecă vîntul. Numai ce trece apa, nu departe de poiana bulboanei. Cum a ajuns dincoace iar stă, ca să-și ieie încredințările. Și odată poruncește: broh!

Cum a poruncit, turma de dincolo intră în Moldova și vine buluc dincoace, înotînd lin.

Iar se opresc și stau o vreme. Apoi mistrețul cel mare se mișcă înainte singur, domol, cu opriri și cu mare fereală. Trece la mazărea și la bobul de care v-am spus. Mai face un pas; rupe din păstări, clefăiește, iar se oprește și ascultă. Ceilalți nu se clintesc din prund. Îi luminează luna. Sînt vreo patruzeci de porci, scroafe și godini.

Dintrodată iar s-aude porunca bătrînului: broh! Și turma se duce după el. Rup, mînîncă, mai ridică sfîrlele ș-ascultă; iar mînîncă.

Apoi, înainte de a se arăta zările zilei, se întorc pe unde au venit, avînd căpitan și călăuz tot pe bătrîn. Se năruie deodată în baltă, duruie după aceea în prund, și cît ai scăpăra au ajuns în rîpa de unde au ieșit.

Asta am văzut, fraţilor oşteni ; şi noi n-avem ce le face. Dacă se sparie de om ori de foc, contenesc de a veni cîteva zile ; apoi pălesc în altă parte. Aşa că noi le lăsăm lor stricăciunea începută ca să nu mai avem pagube şi aiurea.

Pădurarul s-a oprit s-a îndreptat de şale, a ferit baltagul, şi-a mîngîiat mustăţile cărunte.

— Ce zic eu, domnilor şi fraţilor, a urmat la cuvînt vornicul Evghenie, mişcîndu-se un pas înainte. Ajutaţi-ne domniile-voastre cu sculele ce aveţi şi ne scăpaţi de aceşti hoţi vicleni. Numai cîţiva să cadă, ori să doborîm pe călăuzul cel bătrîn, şi nu se mai întorc aici ; îşi caută loc de pradă în altă parte, peste şapte văi şi şapte pîraie.

— Şi cînd ai vrea domnia-ta să ieşim la asemenea vînătoare ? Chiar acum ?

— Nu, cinstite oştene, ci cînd va fi bunăvoinţa dumilorvoastră.

— Apoi, întăi trebuie sfat ; şi după asta alegem ziua.

— Tot asemenea părere am şi eu. Prea mult să nu ne grăbim. Iar domniile-voastre vă luaţi îngăduinţa care-ţi socoti-o.

— Însă nici de întîrziat nu putem întîrzia.

— Ba mai zăboviţi, vă rog, cinstite oştene, s-a rugat vornicul, scoţîndu-şi cuşma bălţată de miel. Grija c-or afla oameni străini, lepădaţi-o. Răzăşii noştri de la Dăvideni sînt ca albinele care nu sufăr în ştiubei fluturele cu cap de mort şi-l străpung la urdiniş cu acele lor. Parcă numai cu aceşti mistreţi avem noi luptă ? Avem multe altele ; iar dăbilarii [1] şi jăcmănitorii de la domnie nu-i putem suferi între noi, cum nu pot suferi albinele fluturii cap-de-mort. Cum s-arată, cum ridicăm asupra lor boldu-

[1] *Dăbilar* — slugă domnească însărcinată cu încasarea dărilor.

rile! Să zicem c-om rîndui vînătoarca sîmbătă ori duminică înainte de leturghie.

— Pînă atuncea, noi pădurarii, s-a amestecat Nastasă, împresurăm locurile şi le aflăm mistreţilor mocirla unde hălăduiesc. În ziua hotărîtă, o împresurăm cu oameni şi mai ales cu cîni vrednici. Îl rugăm şi pe logofătul Iorgu să ne deie atunci pe Vidra domniei-sale cu cei patru.

— Care patru? s-a mirat uncheşul Petrea.

— Asta-i altă poveste, căpitane Petrea, pe care ţi-oi spune-o mai pe urmă. Se ridicase în aceste părţi de lume, căpitane Petrea, un lup sur, cu părul aproape ca măgara Şi trăind el în preajma stînilor noastre, îşi lua de la turmă dobînda, cum e obiceiul acestei fiare. Nici păstori, nici zăvozi nu l-au putut birui. Şi fiind acu patru ani la o cîşlărie haita noastră, Vidra, pe care aţi văzut-o, iată că s-a pustiit o vreme cu acel lup sur; şi-apoi după aceea, cînd i-a venit vremea, a fătat patru căţei care toţi au avut părul fiarei, numai capul le era negru şi sprîncenele roşcate ca ale mamei lor. Cînd s-au ridicat cătelandri, s-a văzut că «cei patru» — cum le spunem noi — au să fie mai mari şi mai voinici decît mama lor. Trăiau bine la ciobani şi păreau blînzi. Cînd au ajuns vîrstnici, au ieşit cu haita, ascultînd-o şi bătîndu-se cu dînsa împotriva vrăjmaşilor sărmanelor oi. Ciobanii le-au pus ragili şi i-au mîngîiat pe ochi pentru isprăvile ce săvîrşeau. Iar în iarna care a trecut, cei patru au prins pe lupul cel sur în preajma haitei şi l-au rupt.

— Ciudată poveste... s-a mirat diacul.

— Apoi, s-a înălţat de la locul său uncheşul Petrea, după vestea pe care ne-a adus-o Alexa despre mai-marele nostru, nu se poate să nu dăm răspuns bun acestui cinstit vornic şi pădurarului. În

două zile binevoiți a împlini cele de cuviință, iar noi ne-om struni arcele, ne-om ascuți săgețile, ș-om scoate întru slava măriei-sale și alte meșteșuguri, de care se va pomeni la Dăvideni după plecarea noastră.

Toate cîte se petrecuseră la acel prînz, le privise diacul Radu, și toate cîte se vorbiseră, le ascultase. Și-i era sufletul luminat, căci încetase a filfîi în ființa lui fluturele negru al neliniștii.

Cucoșii ogrăzii au cîntat ceasul al nouălea al zilei și ornicul lui Caraiman, din straița pe care o avea el atîrnată pe umăr, a dat deasemenea mărturie de trecerea timpului și împuținarea vieții noastre.

— Eu zic, diece, a grăit uncheșul sculîndu-se din scaun, să nu-l lăsăm pe măria-sa fără strajă.

Cei doi oșteni s-au retras în colțul foișorului, ca pentru o vorbă tainică. După aceea s-au dus la chilia lui Nicoară, în casa mazîlului.

Nicoară aținise. Mezinul Alexandru nu se vedea nicăieri.

Uncheșul Petrea a rămas neguros într-un jîlț din tindă. În ființa lui încă nu se domoliseră neliniștile.

Diacul s-a întors pe treptele intrării. I s-a părut că vede ceva într-un colț singuratic de grădină? Parcă ar fi trecut prin soare, o clipă, fruntea lui Alexandru. Poate să fi fost o părere; a auzit pași pe sub teii înfloriți și a așteptat să se arate cel pe care îl căuta. Dar nu era decît părintele Ciotică, îmbrăcat cuviincios cu rantie neagră și cu potcap cum purtau clericii la Bizanț. Avea ciubote roșe, pe care și le privea umblînd. În stînga ținea crucea cu mănunchi de busuioc, și la subsuoara dreaptă strîngea un terfelog nefolositor.

— Domnul-Dumnezeu să te binecuvinteze, a zis el diacului. Și-a adunat după urechi pletele și și-a

vîrît la ceafă, sub rantie, coada împletită. Dumneata eşti strajă la măria-sa?

— Întocmai cum spui, părinte.

— Şi te chiamă Radu? Adică Bucurie?

— Şi asta-i adevărat şi aş vrea să cunosc pe cine cauţi sfinţia-ta.

— Îl caut chiar pe măria-sa bolnavul. Nu m-a chemat, dar am socotit să vin singur, cu puterea mea, ca să-i cetesc măriei-sale moliftele cele de cuviinţă.

— Socot că n-ai făcut rău, părinte Vasile.

— Ba spune-mi, diece, cum îmi spun toţi. Eu îs popa Ciotică, cel cu faimă în răzăşia Dăvidenilor. Şi eu de carte n-am nevoie, maica domnului înzestrîndu-mă cu har de a şti toate pe de rost ca apa. Cînd am făcut slujbele de încercare în faţa preasfinţitului Istatie, îmi mergea gura de nu mă putea opri nimene; iar călugării şi popii ce erau de faţă numai crăpau de ciudă şi de demonul zavistiei care-i muncea.

Uncheşul a poruncit gros din pragul chiliei lui Nicoară:

— Lasă-l să intre, diece, măria-sa îl primeşte.

Atunci, părintele Ciotică s-a bucurat şi, vîrînd mîna dreaptă subt rantie, a tras din sîn patrafirul. A lepădat pe-o măsuţă potcapul. Trecîndu-şi după grumaz patrafirul, s-a poticnit la prag, închinîndu-se adînc spre faţa luminată a lui Nicoară. A deschis terfelogul, a pus în el crucea mică de lemn de chiparos, adunînd o parte a terfelogului cu alta, şi a prins a murmura cu grăbire rugăciunile cele de obşte. Îşi făcea des semnul crucii, poposea şi pornea iarăşi. A isprăvit degrabă.

— Căci oamenii în ziua de azi n-au vreme, s-a dezvinovăţit el. Şi rugăciunile cuviincioase pe care

le-am rostit măriei-tale, a urmat sfinția-sa, nimene nu le putea spune mai repede decît popa Ciotică, în toată lumea asta. Și te rog pe măria-ta să-mi slobozi pentru treaba ce-am săvîrșit un firfiric de argint. Iar împărtășania, măria-ta, nu-s volnic a o săvîrși. La urma urmei, ce nevoie poate fi de împărtășanie? Dumnezeu vede și cercetează pe om pînă în rărunchi, și gata!

Nicoară ascultase pe gînduri și a căscat cu lacrimi.

— Mi-i somn, părinte, și aș vrea să dorm.

— Tare bine, măria-ta, somnu-i sănătate. Așa că mulțămesc pentru banul de argint pe care-l văd pe masă și-ți poftesc măriei-tale ușurare grabnică.

— Popa ista vorbește ca unei lehuze... a mormăit uncheșul.

— Și-aș mai sta, a urmat popa Ciotică, dar mai am de făcut două rugăciuni la țigani, și trei la vecinii mazîlului nostru, și încă una la o babă care trage să moară și se ține cu cîngile de viață, pînă ce-oi veni eu s-o izbăvesc — s-o îndrum în loc de bucurie, în loc de verdeață, c-un dărăb de pită în fiecare dimineață.

CAPITOLUL VII

Povești vechi

Se află o priveliște încîntată cum nu e alta pe lume. Nu departe de locul unde puhoiul Sucevii intră ca un paloș de steclă în apa domoală a Siretului.

Acolo, la domnia lui Ștefăniță-vodă, și-a fost clădit curte cu turn de strajă un cneaz, cu numele

Iurg Litean. Nu era cneaz, dar așa-i zicea lumea, pentru pohfala [1] ce arăta.

Totuși curtea lui, afară de turn, n-avea nimic deosebit. Casa era clădită din bîrne de stejar, lipită cu lut și apoi stropită cu tencuială de var. Împrejmuire de șipci înalte. Numai la odăi și la saraiuri erau parcane. Chilii cu îndestulare pentru oaspeți și petreceri. De cîteva ori pe an aici se afla desfătarea boierilor curteni ai măriei-sale.

Avea acest Iurg Litean părul creț în cap și în barbă, și ochii mari. Umbletul îi era greoi, fiindu-i picioarele arcuite în afară; drept care viața lui, cît nu stătea în casă, era mai mult în șa. Lumea îl vedea numai îngemănat parcă, pe un cal alb, de aceea îi și scornise porecla cu care era de obște cunoscut, Iurg Calalb. Așa ca el erau schiții cei vechi care-și făceau viața călări, iar cînd coborau pe pămînt, umblau legănat ca rațele.

Pămînt și turme avea numai pentru hrana curții. Îndeletnicirea lui era să iasă de două ori pe an, cu învoirea domniei, dincolo de hotare, luînd cu el slujitori pașnici și două chervane de cele mari. Încărcătura era mai slabă la dus; iar la întors chervanele erau bucșite de blăni de sălbătăciuni rare de la miazănoapte, mai ales soboli, și de postavuri de Veneția. Cît stătea la Liov și cît umbla în împărăția nemțească, cumpăra și vindea de două și de trei ori cît aducea în țară; așa că-i era umflat chimirul, după o vorbă pe care o spunea el, uneori, prietinilor puțini ce avea: «Nu-i negoț bun, dacă nu cumperi ieftin și nu vinzi scump». Și totuși, nu mărturisea acelor prietini tot negoțul său. Căci cîștigul lui cel mare îl aduna în pietre scumpe; și nu era în țară om mai priceput decît el în asemenea

[1] *Pohfală* — strălucire, fală.

negoț. Cu dibăcia lui ascunsă, n-aducea aur de la leși și de la nemți, ci rubinuri și smaragde. Aurul e primejdie. Iar pietrele rare le ții într-o punguță cît un ou, și aceea o amistui într-un cotlon sfredelit în chervan, de n-o află și nici n-o caută nimene.

Cînd a ajuns la patruzeci și cinci de ani ai vîrstei sale, acel Iurg Litean, poreclit Calalb, s-a gîndit să facă cel mai plăcut popas al vieții sale. A căutat și a găsit o fecioară orfană, surghiunită la o mănăstire de maici de către frații săi, care au prădat-o de zestrea ei părintească. Fiind acea fecioară frumoasă și înaltă în boi, după gustul său, a scos-o din mănăstirea Adam, unde se afla, plătind-o stăreției c-o icoană ferecată în argint, și s-a cununat cu ea la Suceava, în vederea curtenilor și a măriei-sale, și apoi a adus-o cu alai la așezarea sa cea cu turn de piatră.

Numai ce-a înflorit acea orfană și i s-au dezvălit frumusețI ce stătuseră pînă atunci ascunse în ființa ei. O chema Calomfira și-i pusese soțul său Iurg verigă de aur la degetul cel mijlociu al mînii stîngi, cu piatră de opal cît un ou de pitulice. Și-i închina straie scumpe. Numaicît acea însoțire a rămas cîțiva ani stearpă.

Erau locurile acelea din preajma curții lui Iurg Litean nu numai ca o vedenie fericită. În oglinda sură a Siretului își plecau creștetele sălcii vechi, în care huruiau, vara, turturele. Și în stecla creață a Sucevii năluceau cleni. Și subt poalele codrului umblau cîrduri de căprioare. Se afla și-o poiană veche, ce-i zicea Poiana Ursului, unde făceau obișnuit sobor vînătorii, toamna.

În toamna anului al treilea după nunta acelui cneaz neguțător, măria-sa Ștefăniță-vodă a venit cu alai, la vînătoare. Au înțesat tăriile codrului de

dincolo de Siret cu voloc de oameni, au hăjtuit domol sălbătăciunile tot mînîndu-le spre locul unde aştepta măria-sa cu curtea şi vînătorii săi. Şi-n ziua întăia, sara, au rămas cerbii împresuraţi, şi toată lumea pe loc, la ospăţ, urmînd ca a doua zi pe la amiază să se sloboadă sălbătăciunile bulucite pe o vale, unde s-aţinea curtea.

Iată că, la cea dintăi strajă a nopţii, s-a auzit în Poiana Ursului freamătul grăbit al codrului, ca o viitură de ape mari. Huhurezii cu ochi de om au huhuit cu spaimă, şi potopul ploii n-a întîrziat.

Curtea s-a sculat de la focuri, fugind pe cai şi-n căruţe la aşezarea lui Iurg Calalb. Acolo măria-sa a ajuns cu şiroaiele curgîndu-i din plete. Şi i-au ieşit înainte cu făclii jupîneasa Calomfira şi slujitoarele ei, călăuzindu-l pînă la chilia gătită în pripă pentru măria-sa.

S-a făcut haz şi s-a băut vin vechi în cupe de cleştar. Iar măria-sa Ştefăniţă, deşi era băutor vrednic din fire, s-a simţit prea devreme cuprins de trudă şi a poftit să se ducă la culcare, îndemnîndu-şi însă curtea să nu-şi lese îndeletnicirea cea bună decît atunci cînd va conteni ploaia.

Noaptea aceea şi-au însemnat-o în mintea lor trei fiinţi: Ştefăniţă-vodă, jupîneasa Calomfira şi sotnicul Petrea, care era de strajă cu paloşul la uşa măriei-sale.

Apoi domnul a mai făcut cinste curţii lui Iurg şi la Anul Nou, cînd a găzduit în acea albă priveliştе a codrilor trei zile, avînd cu sine pe slujitorul său preaiubit Petrea sotnicul. Era tinerel acest oştean, însă vrednic şi cu credinţă.

La şase luni după vînătoarea din toamnă, cînd huhurezii cu ochi de om chemaseră furtuna, au pornit dezgheţurile unei ierni cum nu se mai pomenise din bătrîni. Atît omăt s-a topit şi atîta s-au um-

flat Suceava și Siretul, împreunîndu-se în lunci, încît s-a întemeiat o vedere de la casa cneazului Iurg cum n-a mai fost într-un veac vechi și cum nu va mai fi decît într-o mie de ani. Într-acea mare spumată a revărsării, se adunaseră, din zborul lor de primăvară către miazănoapte, toate sălbătăciunile aripate, de la lebădă, babiță și gîscă pînă la cele douăsprezece soiuri de rațe și rățuște; bîtlani, cocori, și stîrci, și țigănuși de la Eghipet, și mărunței cu pliscul lung care strigă chi-vi, chi-vi; și alte paseri ce grăbeau la cuibarele lor de baștină din ostroavele dezghețate de la marea albă.

Atunci a venit iarăși măria-sa Ștefăniță și s-a bucurat de acea vedenie, de care se desfătează poate și în somnul său veșnic; și a aflat, la ceasul de dragoste cu Calomfira că i se va naște copil și poate fi-va barbat, moștenitor din osul său.

I-a spus așa Ștefăniță Calomfirei:

— Ascultă ce-ți spun eu, preaiubito, și ia aminte: la ceasul ușurării tale, soțul tău Iurg nu va fi aici; îi voi da slobozenie să se ducă cu chervanele lui în Lehia. Și voi trimete o moașă iscusită de la curtea mea, să primească pruncul. Va veni cu ea credinciosul meu, sotnicul. Și de va fi fecior, apoi credinciosul meu sotnicul îl va însemna cu foc, punîndu-i la umărul stîng pecete, ca să-l cunoască pe urmă norodul că-i din osul meu.

Așa s-a făcut. Și fiind la iulie în 21 nașterea pruncului domnesc, maica lui i-a pus numele Ion.

Iar cînd s-a întors Iurg din negoțul său, jupîneasa Calomfira i-a înfățișat pruncul îngenunchind și mărturisindu-și păcatul.

Fiind om înțelept, Iurg Litean și-a închinat fruntea și a primit darul de preț ce-i înfățișa nevasta și a rostit și domnia-sa aceste cuvinte:

— Ascultă ce ţi spun eu, preaiubito, şi ia aminte. Nu-s taine care să nu se deslege şi lăcăţi care să nu se deschidă. Asupra acestui copil domnesc stă primejdia din clipa cînd a deschis ochii pe lume. Şi acea primejdie poartă într-o mînă sabie şi în alta jungher înveninat. Vrăjmaşii lui Ştefan-vodă, ai lui Bogdan-vodă şi ai lui Ştefăniţă-vodă sînt şi vrăjmaşii acestui prunc. De aceea trebuie să-l depărtăm şi să-l ascundem şi, cînd va împlini zece ani, îl trimetem la Liov, dîndu-i dascăl bun şi învăţătura ce se cuvine s-o aibă voievozii. Să-i văd semnul. Acest prunc fi-va poate, cîndva, domn ţării.

Desfăcînd pruncul din scutece, jupîneasa Calomfira a arătat soţului său semnul, şi Iurg Litean şi-a închinat asupra acelui semn fruntea.

Iar după aceea mult n-a trecut şi Ştefăniţă-vodă a pierit, adăogindu-se la strămoşii săi.

Şi cînd a sosit ceasul hotărît, Iurg şi jupîneasa Calomfira au căutat pe oşteanul care cunoştea taina şi i-au încredinţat pe pruncul Ion. L-au legat, cu jurămînt şi blăstăm, să-l ducă în casa lui Mati Harian, neguţător de pietre scumpe la Liov, văr de-al treilea al lui Iurg.

Astfel a fost dus în ţară străină copilul pe care Ştefăniţă-vodă îl făcuse jupînesei Calomfira.

Trecînd iar vreme, între valuri care bîntuiau ţara după alte valuri, într-o primăvară, după întoarcerea sa cu chervanele de la Liov, Iurg Litean, poreclit Calalb, a slăbit şi, simţindu-şi aproape ceasul sfîrşitului, a chemat pe doamna sa Calomfira şi i-a grăit astfel :

— Ascultă, preaiubito, şi ia aminte. Bine am trăit cu tine în această viaţă şi acum vine vremea să te părăsesc. Să ştii că-ţi las ţie o parte din tot ce-am agonisit, aur şi pietre scumpe. Partea ta se găseşte în tainiţa turnului, şi cheia tainiţii e în tăşca de subt

perina pe care îmi zace fruntea în acest din urmă ceas al meu. Vei mai găsi în tașca de piele și însemnarea pentru rubinuri, olmazuri și smaragde ce se află în păstrarea vărului meu Mati Harian. Acelea sînt zestrea măriei-sale Ion, fiul răposatului Ștefăniță-vodă. Și tu să nu te temi, preaiubito, că Mati Harian e viclean cuvîntului său, căci Mati Harian e cel mai detreabă om din țara craiului și a înfiat pruncul în fața lui Dumnezeu și a judecătorilor de la Liov.

Contenindu-și vorba, Iurg Litean și-a contenit și răsufletul vieții.

După ce l-a îngropat cu cinste în paraclisul curții pe soțul său iubit, jupîneasa Calomfira a stat să cugete cum să se ducă să-și vadă fiul la Liov.

Prin slujitorii săi credincioși, s-a ajuns cu sotnicul Petrea, care trăia în Suceava, subt cetate, depărtat de la slujba domniei. Căci sotnicul Petrea slujise la Ștefăniță-vodă, iar vodă Rareș slobozise din leafă pe toți slujitorii nepotului său Ștefăniță.

S-a sfătuit jupîneasa Calomfira cu sotnicul Petrea și s-au înțeles s-o ducă sotnicul Petrea la Liov să-și vadă feciorul. S-au pregătit în vremea primăverii, au mai întîrziat o parte din vară pentru rînduielile curții de lîngă apa Sucevii și a Siretului; și pe la Sîntilie s-au dus la Liov, punînd subt ochii domnieisale Mati Harian hîrtiile din tașca cneazului Iurg.

Tare s-a bucurat domnia-sa neguțătorul Harian de vederea jupînesei Calomfira și a înfățișat-o fiastrului[1] său ca pe sora maicii lui drepte. Și jupîneasa Calomfira a plîns îmbrățișîndu-l, iar Ion-vodă copilandrul n-a știut că acea jupînească frumoasă e chiar maica lui.

---

[1] *Fiastru* — fiu vitreg.

Apoi în anul celălalt jupîneasa Calomfira nu s-a putut duce la Liov, căci a fost lehuză, din dragostile ce-o ameţiseră, cu prietinul său sotnicul Petrea. Însă în anul celălalt care a urmat, s-a dus iar la Liov şi a îmbrăţişat pe copilandrul Ion-vodă, mai marele său născut. Şi s-a tot dus aşa în toţi anii, pînă la domnia lui Lăcustă-vodă, cînd prietinul său oşteanul Petrea era căpitan la curte şi a însoţit-o pe doamna sa cu doisprezece călăreţi pînă în Lehia. Iar cînd a pierit Alexandru Cornea în luna lui faur, la o vînătoare, jupîneasa Calomfira a mai fost o dată lehuză în curtea cea veche dintre apa Sucevii şi Poiana Ursului.

Lucruri vechi, lucruri uitate, vorbe duse de faimă...

Presvitera îşi amintea de unele, stînd în scaun, la căpătăiul lui Nicoară. Era o dimineaţă leşietică, şi vîntul zvonea în grădină cu înmlădieri jalnice, împroşcînd stropi în geam.

Rănitul dormea adînc subt puterea băuturii de capete de mac pe care o primise la miezul nopţii. Se răsucise subt pocladă. Gemea încet ; avea un vis tulbure.

A deschis deodată ochii :

— Presviteră Olimbiadă, am visat o întîmplare de demult.

— Şi eu deasemeni, măria-ta, stînd trează.

Însă Nicoară o privea ţintă fără s-o vadă. Şi-a lăsat iar ceafa în perină, închizînd strîns pleoapele.

— Am visat un vis... a bolborosit el.

A tăcut scurt răstimp ; după aceea a rostit limpede :

— Se făcuse că mă aflam la Bar în Lehia, cu Alexandru. El de doisprezece ani, eu de douăzeci. Şi iată, m-am spăimîntat de o veste venită ca o pajură asupra noastră. A şoptit mai încet : Că pe maica

noastră au tăiat-o lotrii. Să le spuie unde îi-s comorile. Ea nu le-a spus, şi-au tăiat-o.

Şi noi ne-am dus s-o vedem...

Nu ne-am dus, că era pierită şi îngropată... şi curtea arsă...

Slujitorul de credinţă al mamei, unchieşul Petrea, ne-a înfăţişat fratelui nostru Ion-vodă la Liov.

Atuncea a aflat Ion-vodă că sîntem fraţi drepţi dintr-o mamă...

Şi măria-sa a poruncit unchieşului să ne ducă în ostroavele zaporojenilor, să învăţăm meşteşugul războiului.

Pribeagul rănit se frămînta, se frămînta, căutînd prin somn o aşezare mai prielnică.

Presvitera Olimbiada s-a plecat asupra lui, suflîndu-i peste pleoape.

Nicoară s-a răsucit pe coasta dreaptă. A deschis deodată ochii limpezi şi s-a liniştit.

— Vorbeam prin somn, presviteră, cum am uneori narav. Ce-am spus ?

— Că te-a trimes Ion-vodă la zaporojeni.

— Da, se poate ; însă dumneata să ştii, presviteră, că-s numai nişte năluciri.

— Nici nu le-am ascultat. Mă uitam la ploaia asta care nu mai stă de asară şi-ţi dă truda neliniştii. Dormi ; mai ai pînă ce-ţi vei împlini somnul, şi-ai să uiţi visul rău.

— Da, a şoptit Nicoară, şi-a adormit iarăşi.

Presviterei i s-a părut că somnul i-i lin, şi-a oftat, aşezîndu-se iarăşi în scaun, cu braţele încrucişate pe sîni.

În tindă s-au auzit un răstimp mormăind străjile : Ştefan a Mariei şi Stîngaciu. După aceea se vede că au căzut iar cu capetele în culcuşuri, căci presvitera a început a auzi prin părete bîzîit straniu.

CAPITOLUL VIII

Vînătoare subt piscul Bourei

Tot la a patra săptămînă e orînduit de la episcopie să vie la biserica Dăvidenilor un cuvios ieromonah de la schitul din codru, să facă slujbă împreună cu părintele Ciotică şi să cetească şi cazania.

Numai ologii nu se îngrămădesc atunci la leturghie; altfel, vine tot satul, aducînd multe daruri. Şi preotul, şi ieromonahul se întrec în cîntări, biruindu-l mai des popa Vasile pe călugăr, deoarece popa nostru Vasile are viers tare frumos. Iar la cetanii popa Ciotică spune fără să se uite în tipic şi iese la capăt mai repede decît cărturarul. Dar la cazanie, ieromonahul e întru toată puterea şi slava, şi înşiră poveştile sfinţilor domol şi cu rînduială, şi unii ascultă, iar alţii se uită la zugrăvelile de pe pereţi.

A cetit anul trecut, la sărbătoarea sfîntului Spiridon, ieromonahul Diomid de la Boureni, minunile acelui vraci şi filosof iscusit, care a biruit pe necredinciosul Arie în fapte şi întrebări.

Las' că a poruncit să se lipească la trupuri capetele cailor săi, tăiate de către sluga necuviosului. Dar sfîntul nostru părinte Spiridon a dovedit lui Arie cum e cu treimea cea de o fiinţă. A luat în mînă o cărămidă şi a zis: una este! şi, cînd a cuvîntat astfel, focul s-a aprins pîlpîind în sus, apa a curs în jos, iar lutul a rămas în pumnul sfinţiei-sale.

La un an după aceea, părintele Vasile Ciotică s-a aflat singur în biserică în faţa poporănilor săi, nefiind rîndul călugărului să ajute la leturghie.

Părintele Ciotică băgă de samă că răzăşii şi răzăşitele, după rugăciunile şi cîntările sale, mai aşteaptă ceva. Şi-a adus aminte de cazanie şi de isprăvile sfîntului din celălalt an.

— Eu știu ce așteptați domniile-voastre, a zis sfinția-sa ieșind la altar. Eu am să vă spun, fraților mei, că nu s-a aflat să mai fi săvîrșit sfîntul Spiridon alte isprăvi decît cea cu caii și cu cărămida, așa ca rămînem tot la cele știute. Dac-a mai săvîrși alte minuni pînă la anul, vi le-oi spune atuncea.

Răzășii noștri de la Dăvideni, fiind hîtri din fire, s-au bucurat de ceie arătate de preotul lor și le-a plăcut cazania popii Ciotică mai presus decît cazania ieromonahului Diomid.

Istoria asta o spunea o căpitănească unor neveste îndrăznețe care suiseră, în număr de paisprezece, în foișor la logofeteasă și, cînd colo, în foișor găsiseră pe uncheșul Petrea, pe diacul Radu și pe badea Ghiță Botgros.

Acești doi barbați din urmă se stricau de rîs. Uncheșul avea mai multă stăpînire de sine și se uita pe subt sprînceană la muieri. Cine știe ce-or fi punînd ele la cale !

— Este vreun drac la mijloc, a mormăit el către soții săi. Să chemăm pe logofeteasa Maria, să ne deie ajutor.

S-a întors spre căpitănească :

— Mă rog dumnitale, care ți-i numele ?

— Marga mă chiamă, a răspuns ea, și nu mă lua domnia-ta, oștene, cu blîndețe și cu șireclic. Nu socoti că ai să ne îmblînzești. S-ar fi putut întîmpla asta în dalba tinerețe. Dar acum avem nacaz de crapă inima-n noi.

— Ce este, mă rog dumnitale, jupînească Margă ? Cazania a fost, se vede, un tîlc împotriva noastră...

— Apoi tot om îndrăzni și ți-om spune, uncheșule. Am părut noi cutezătoare, dar să știi că de domnia-ta ne sfiim. Aceste paisprezece neveste de răzăși care ne aflăm aici sîntem din partea cealaltă

de sat, și nouă ne farmă porcii mistreți toată munca din primavara asta.

— Bobul și mazărea ?

— Întocmai precum spui, cinstite oștean : bobul și mazărea. Ne-am tînguit vornicului Evghenie și pădurarilor, și ne tot poartă cu vorba. I-am mînat să vie la niște barbați pricepuți ca domniile-voastre, dar ne-au mărturisit că n-au primit răspuns bun.

— A plouat trei zile... s-a amestecat diacul.

— Lasă dumneata asta ; știm c-a plouat ; am văzut c-a plouat. Dar ploaia stă, că nu-i potopul lui Noia. Și dacă a stat ploaia, socotim că se poate pune la cale prigoana împotriva săibătăciunilor. Nu ne lăsați, rogu-vă ; au săvîrșit acei mistreți o batjocură de ne-am pus mînile în cap. Popa zice că să ne facă rugăciuni și sfeștanii, că de asta grăiam mai nainte de el. Cu sfeștania sfinției-sale ni se îngroașă și mai tare paguba, că porcii sălbatici nu știu de Dumnezeu și sfinți. Așa că tot la domniile-voastre cădem cu rugăminte. Altfel, dacă ne lasați și nu întindeți cătră noi mînă de ajutor, apoi nici nu ne mai primim barbații acasă. Iasă ei singuri împotriva dihăniilor, facă ce-or ști.

De la casa cea mare a mazîlului a venit în fugă, cu cosițele înflorite și ochii aprinși, Ilinca ; a trecut de-a dreptul prin adunare și a cerut leliței Maria ceva, șoptit.

A intrat după logofetească la cuhne și a ieșit îndată cu o ulcică de lut aburind, pe-un fundișor de lemn. Umbla cu băgare de samă, fără a zîmbi nevestelor. Numai o dată a aruncat în treacăt o căutătură de ochi cît paharele. Negri erau ? Albaștri erau ? Nevestele și-au dat coate. Doar anume și pentru asta veniseră, ca să iscodească ce se petrece la curtea mazîlului.

Mai încolo, Ilinca a rupt o crenguță cu trei flori de răsură și s-a suit în cerdacul de la casa mare. Mezinul Alexandru i-a ieșit înainte aținîndu-i calea. S-a ferit de el, cu fruntea plecată, și-a intrat. Adunarea și-a contenit un răstimp sfatul. După aceea iar s-a stîrnit vorbă și căpităneasa nevestelor s-a întors spre unchesul Petrea, cu obrazul îmbujorat de întărîtare.

Tot atunci a intrat pe poartă vornicul Evghenie, cu toiagul vorniciei lui în mîna dreaptă, și cu pădurarii după dînsul.

După ce au intrat pe poartă, vornicul Evghenie și pădurarii s-au oprit și au întors urechile, să deslușească ce este.

— Dar paguba domniilor-voastre, nevestelor, a zis unchesul încrețindu-și coada pleoapelor, paguba domniilor-voastre poate s-o fi făcut altcineva. Nu știu să le placă mistreților mîncarea de bob și de păstări de fasole.

— Apoi, cinstite oștene, a răspuns căpităneasa, la asta ne-am gîndit și noi și am prepus întăi pe Șeptelici, care își au răzășiile mai la vale de noi, departe de-o fugă de cal. Gîștele lor le vedem de la noi zburînd pe sus cînd se întorc de la Moldova. Și crapă de ciudă muierile Șeptelicilor, că avem grădini frumoase. Adevărat că acuma nu le mai avem! Ș-atuncea, ne-am sfătuit noi să ședem cu rîndul la pîndă — cîte trei, cîte patru, să nu ne fie urît. Și-am stat vreo cîteva nopți la pîndă și n-a venit nimene. N-au venit nici mistreți.

Din ogradă a ridicat întrebarea cu glas înalt moș Nastasă pădurarul. Toată lumea s-a răsucit către el.

— Dar mă rog să-mi spuneți, nevestelor, dacă la acea pîndă ați tăcut?

— Cum să tăcem? Har domnului, că doar nu sîntem mute.

La aceste vorbe, pădurarii s-au întors către vornicul Evghenie, și vornicul Evghenie către pădurari, ș-au prins a rîde, cîrîngindu-se din șale și bătînd cu brațele împrejurul lor, parcă ar fi lepădat ceva din mînă.

— Dar de ce vă hliziți, mă rog? a țipat cu mirare căpitănească.

Nu s-a mai dat nevestelor răspuns.

— Ascultă, nepoată Margă, a ridicat iar glas din ogradă pădurarul cel bătrîn, după ce s-a potolit rîsul; noi am venit aici să le spunem dumilor-sale oștenilor, după sfatul ce-am avut, că am împresurat locurile și știm unde se țin mistreții — în bahna de la mestecăniș. Și mîni dimineață om ieși toți barbații și feciorii și-i ocolim.

— Apoi de aceștia mi-ați fost? s-a încruntat cu mînie prefăcută căpitănească Marga, arătînd pumnul către oșteanul cel bătrîn. Noi cerșim cu lacrimi, și domniile-voastre rîdeți pe subt mustață. Amarnic om trebuie să fi fost domnia-ta în tinerețe!

Ochii lui moș Petrea s-au încețoșat:

— Tinerețe ce-am avut
Cu amar le-am petrecut...

a îngînat el, și adunarea de la casa cea mică a tăcut și s-a întristat un răstimp. Apoi pădurarii au suit în pridvor la sfat, iar cele paisprezece neveste s-au dus la treaba lor, vorbind și rîzînd.

— Mai repegior, mai repegior! le-a strigat vornicul Evghenie, amenințîndu-le cu toiagul. Barbații voștri așteaptă prînzișorul, pruncii vi s-au răsturnat din covățele, găinile s-au suit în vîrful șurii!

Duminică a doua zi, dis-de-dimineață, cînd se îngîna ziua cu noaptea, dar mai luceau stele, a sunat un bucium dincolo de Moldova, și răzășii cu feciorii lor au prins a se aduna și îndruma spre vaduri. Icicolo se mai prevedeau prin geamurile de sticlă ale unora dintre case luminile opaițelor.

Asta era una din mîndriile pe care răzășii din acest sat le moșteniseră de la străbunul lor David Călărețul. Ș-a doua mîndrie era că purtau ciubote de piele. Și cînd încălecan la slujbele domnești ce datorau, puneau pinteni.

Suna în tăcerea faptului zilei bocănitul ciubotelor pe hudiți și cărări.

Cînd a crescut geana de foc a răsăritului, steaua-ciobanului a mai filfîit o dată ca o naframă și apoi s-a stins. Atuncea au trecut vînătorii de la Dăvideni vadul Sasului, călare. Iar hăitașii s-au arătat mai la vale, ieșind cu podul umblător în dreptul unor rîpi oable, unde se afla baltna mestecănișului.

Doi dintre oșteni, mezinul și Alexa, rămăseseră strajă la casa cea mare lîngă chilia lui Nicoară. Ceilalți șapte se aflau în drum spre valea de la Budăie, și Caraiman ducea, în căruța lui cu cei doi cai roibi, sculele de trebuință.

Oștenii erau în șa; pădurarii umblau pe jos în urma lor; iar după căruță unii dintre bătrînii satului veneau pe căluți harnici, călărindu-i de-a dreptul pe păr.

Încălărat și mai semeț decît Alexandru Machedon, sălta în tarniță badea Ghiță Botgros, purtînd pe umăr o suliță cu bold de fier; iar la ciochine îi atîrna în partea stîngă o pavăză de lemn pe care o avea rămasă între cioveiele[1] din pod din vremea veche, cînd era tînăr strămoșul David. Badea Ghiță își bătea

[1] *Ciovie* — obiecte vechi, nefolositoare, bune de lepădat.

iapa cu călcăiele, ca să nu rămîie în urma unui oștean ca Suliță, pe care îl socotea cel mai bun prietin al său din acele zile îmbielșugate în mîncări și băutură.

— Cum crezi c-o să meargă vînătoarea noastră? l-a întrebat diacul Radu.

— Bine; dacă nu ne-om întoarce cu plin, să-mi razi mustața.

Uitîndu-se la obrazul spînatic al lui Botgros, diacul nici n-a zîmbit.

— Ai mai fost, frate Ghiță, la asemenea vînători?

— Fost.

— Prins-ai mistreți?

— N-aș putea spune decît că am ajutat, diece Radule. Dar acum mi-am luat suliță, și dacă n-oi izbîndi să doborî batîr unul, nici să nu te mai uiți la mine.

— De ce să nu mă uit? Ești barbat mîndru și în putere.

— Da; am eu o prietinie și aș vrea ca aceea să-mi spuie la ureche asemenea vorbe.

— Atunci, doboară mistrețul.

— Să știi că am să-l dobor!

— Cunoști meșteșugul? Să-i repezi sulița drept în spata de dinainte, ca să-l îngenunchi. Tragi sulița spre dumneata și-l proțăpești la ii; dacă se culcă, înfigi sulița pînă în pămînt.

— Nu-i lucru ușor; așa am să fac. Numai să nu mă înfior, îți spun drept, de acea groaznică arătare, cu colții belciugați și cu ochii crînceni de sînge.

— Nu te teme; te sprijin și eu de-alăturea.

— Așa da. Am și pavăză.

— Eu te-aș sfătui, bade Ghiță, pavăza s-o lepezi la căruță. S-o scoți la focul vînătorilor, cînd om pune pe dînsa inima friptă a mistrețului dumnitale.

Se lumina de soare piscul din Boura. Căruța s-a oprit la Budăie. Caii au forăit pe oglinda apelor, bînd prelung din izvoare.

La scara uncheșului s-au înfățișat pădurarii și au arătat care-i meșteșugul lor.

Mistreții numaidecît trebuie să pogoare pe unde le-au alcătuit pădurarii cale. Trebuiesc cuprinse bine laturile poienii, mai în sus de Budăie, și arcași dintre cinstiții oaspeți i-or așeza pădurarii cei bătrîni pe unde se știe că numaidecît dau aceste sălbătăciuni. Se mai află cu suliți bărbați tari, cu cîni de la stînă, la anume țiitori. Iar Vidra și cu cei patru au să dea atîta dezbin dihăniilor, pînă ce i-a prinde spaima; în acel ceas mistreții nici nu văd, nici n-aud. Năboiesc pe unde apucă, dînd cu colții; atuncea-s mai cu primejdie.

Badea Botgros asculta pe gînduri.

— Ce zici, bade Ghiță? l-a întrebat diacul.

— Zic bine și nici nu-mi pasă! Acuma, gîndindu-mă, parcă mi-i mai frică de acea bală fioroasă; dar atuncea știu eu că-mi vine puterea spaimei. Asta mi s-a întîmplat la multe harțuri, în războaiele domniei.

De la izvoare mai sus au dat de goruni uriași care întindeau, în laturi, brațe mari, și, după un somn de un veac, parcă abia acuma în acea dimineață se deșteptau în bătaia luminii răsăritului. Ciocănitori și alunari își luau zborul tăcut și furiș cătră sihla de-aproape.

Chihaia[1] Nastasă, cel mai vechi dintre pădurari, s-a oprit și s-a uitat în jurul său cu semeție, făcînd semn

Acolo, între goruni, le-a fost descălecatul. Caraiman a scos din cărută, pentru oștenii domniei-sale

[1] *Chihaie* — șef, intendent; aici cu sens de șef al pădurarilor.

Nicoară, arcele — fiecare arc avînd cucura sa, şi pădurarii s-au bucurat. Iar apoi a scos şapte ţevi lungi cu condace[1], şi pădurarii s-au mirat, socotindu-le trîmbiţi de buciumat. Însă nu erau trîmbiţi. Ce-or fi, că acei oşteni le înfundă cu cărbune! Să fie acel cărbune iarbă de puşcă? Or fi aceste buciume sănetele despre care se vorbeşte că le poartă de-o vreme ienicerii sultanului?

Ce-or fi se va vedea îndată, căci, pe lîngă arce, oştenii le-au luat cu sine. Iar căruţa, Caraiman a întors-o iar la vale către izvoare, cu caii. Şi acel Caraiman oacheş, fiind, se pare, slujitorul celorlalţi, nu s-a mai întors sus. Dar cum să se întoarcă, cînd el are de priveghiat acea căruţă cu zestrea lor de război?

Pădurarul cel bătrîn, chihaia Nastasă, numai ce-a pus la gură cornul şi a buciumat în trei răstimpuri pînă ce i-a venit răspuns jalnic şi stins din adîncurile înrourate ale codrului. S-au înălţat îndată, din depărtări felurite, şi alte răsunete, care se desfăşurau pipăind ponoarele şi costişele.

N-a trecut decît scurt răstimp şi-au prins a răzbi din depărtări chiotele hăitaşilor. Se auzeau mai desluşit din culmi şi mai înfundat din văile pîraielor. Apoi, la urechea vînătorilor din ţiitorile poienii, au ajuns hămăiturile dulăilor. Dintrodată au chefnit plîngînd Vidra şi cu cei patru pui. Ce pui? Că erau mai nalţi în picioare decît haita. Şi s-au înţeles desluşit că ciurda mistreţilor coboară pe valea socotită de pădurari, şi că o prigoneşte cătcaua vînătoare şi corcii de lup.

S-au văzut din locul vînătorilor, prin luminişuri depărtate, săgetînd o clipă şi mistuindu-se în bungeturi, pîlcuri mici de căprioare cu ţapii lor. La vre-

[1] *Condac* — pat de armă.

mea aceea cornițele căprioriior au încă blăniță. Au trecut două-trei vulpi cu blana înfoiată și cu coada tîrîită.

Apoi s-a auzit sosirea : grohăituri întărîtate, pîrîiri de vreascuri, scheaunele cînilor vînători. Și asupra celor care s-au arătat mai întăi și mai aproape, cu coamele zbîrlite, cu ochi crunți și spumă în colți, au bătut din crăcăni sănețele, stîrnind duruiri de tunete și spăimîntînd singurătățile și pe oamenii din acele singurătăți.

Cînd grosul turmei s-a învirtejit în poiană, vînătorii cu arce le-au trimes săgeți, cei cu sulițile au repezit suliți. Indată cînii, sosiți cu limbile atîrnînd, au adulmecat urmele sîngelui, și oamenii s-au luat după ei, cu furci și topoare.

Sălbaticii doboriți de plumbii sănețelor zăceau în poiană. Doi se trudeau încă ; pădurarii i-au pălit cu baltagurile. Căzuseră cinci dihănii. Era unul mai mare, cu plătoșă de slim

— Aista-i tata celorlalți, se bucura badea Ghiță Botgros. Am zvîrlit și eu în unul sulița.

— Dacă-i pălit unde trebuie, îl găsesc cînii, i-a zis ca pentru mîngîiere chihaia Nastasă. Dar s-a dovedit după aceea că sulița lui badea Ghiță Botgros nimerise bine, și pădurarii au găsit într-o rîpă și porcul lui badea Ghiță, luîndu-se după urma de sînge. Era un godin, dar Botgros a părut a se sui pînă în naltul cerului și era în stare să facă și pentru acest vînat mai mic un chef de o mie de zloți...

— Dacă i-aș avea... a adăogit el, cîrnind din nasu-i ascuțit.

Cu godinul lui, se făceau șase mistreți. S-au mai adus doi, tîrîiți la vale, din alte țiitori, pe unde căutase cale de scăpare turma. Făceau în totul opt.

Cînd s-a umplut poiana de mai multă zvoană și nimene nu se aștepta, numai iaca iese, dintr-un tu-

făriș ca peria, un lup sur. A zbucnit de la zece pași, și oamenii au stupit spre el, chiuind. Alții au zvîrlit după dînsul cu ciomegele. Diacul Radu a tras din cucură săgeata ș-a încordat-o în arc, pălind dihania după ceafă. Lupul a căzut pe loc, ridicînd în sus, tremurat, coada.

— Apoi așa pălitură îmi place și mie, diece, a zis uncheșul Petrea. Dacă n-aș fi încredințat că mistrețul cel mare e al meu, aș avea asupra domniei-tale zavistie. Parcă tot mai frumos cade vînatul din săgeata unui arc, decît după trăsnetul săneței. Condacul era cît pe ce să-mi scoată o măsea de minte, din fundul gurii. Alții și-or fi mușcat limba. Nu ne lăsăm noi lesne, diece, de arc și paloș, ca-n vechime...

Cornul lui chihaia a buciumat contenirea vînătorii, și răzășii strînși în poiana de la Budăie au îngrijit să deșerte vînatul de măruntaie și să-l atîrne în parîngă pe trunchișori de carpăn. Apoi au strîns cînii, hrănindu-i din sîngele jertfelor; și, dînd din răstimp în răstimp glas de cornuri, au purces pe la vremea amiezii către Dăvideni.

CAPITOLUL IX

Badea Ghiță și căpitănceasa

În sat, a fost în acea zi de duminică mare bucurie pentru izbînda împotriva unor sălbătăciuni stricătoare; iar badea Ghiță Botgros a arătat trufie, nu pentru că ar fi prăvălit și el cu sulița un godin, ci pentru ca să-i cunoască vrednicia unii care nu o cunoșteau.

— Am să-ți spun eu mai pe urmă o taină, prietine Radule, se tînguia el către diac. Dacă-ți aduci aminte,

ieri dimineaţă s-au înfăţişat în foişor la logofătul Iorgu paisprezece neveste mărginence, cu mare vîlvă împotriva mistreţilor. Şi s-ar fi părut că Marga căpitănească n-avea pe lumea asta laudă mai mare decît acea laudă a biruitorilor de mistreţi.

— Mi-aduc aminte, a zîmbit diacul. Acea căpitănească e muiere cu draci.

— E văduvă, a băgat de samă badea Ghiţă; barbatul ei s-a întîmplat să fie un om gubav[1], care tot tînjea primavara, şi acu doi ani, la Sfîntu Gheorghe, s-a prăpădit de-o tusă otrăvită.

— Ei?

— Fii cu răbdare; ai să cunoşti numaidecît ce vreau să-ţi spun.

— Ce vrei să-mi spui, înţeleg eu...

— Ce-nţelegi, diece? Poate că înţelegi că eu şi acea căpitănească ne avem bine?

— Cam aşa, bade Ghiţă.

— Cum ar putea fi aşa, diece, cînd eu n-o slăbeam din ochi, şi ea nu s-a uitat macar o dată la mine? Iar astăzi i-am dus un but de godin, şi am întrebat-o dacă-i place. Cum să nu-i placă? «Dar ştii dumneata, cumătră Margă, cine l-a doborît pe acest godin?» — Cum să nu ştie? căci vuieşte tot satul de isprava cumătrului Ghiţă. «Şi nu-l lauzi?» — «Ba-l laud.» — «Numai atîta, cumătră Margă?» — «D-apoi ce mai poate fi alta?» — Ce zici de una ca asta prieţine Radule?

— Ce pot spune alta, decît că aşa-i feleşagul muierilor.

— Da, da, s-a muiat cumătrul Ghiţă; aşa-i feleşagul acestei tagme. Cînd socoţi că-i bine, atunci e mai rău. Şi eu am socotit că dacă i-am alintat guşa o dată, de două ori, apoi se va bucura şi a treia oară.

---

[1] *Gubav* — bolnăvicios.

Și cînd colo, în foișor la logofătul Iorgu, ea nici nu se uită la mine. Am oblicit eu din unele zvonuri temeiești ce poate fi ; și asta-i taina pe care ai s-o afli cînd a veni vremea, nu mai departe decît desară. Și dacă nu ți-a plăcea, să-i razi lui badea Ghiță mustața. Ai înțeles ce spun eu, diece ?

— Înțeles, prietine Ghiță. Se cunoaște c-ai mîncat inimă de mistreț pîrpîlită în jar de pe scutul strămoșului dumnitale David Călărețul.

— Ehei, diece, vulpoiul nu umblă de multe ori la pătul. Din pricina acelui vulpoi nu-i pasă căpitănesei de-o vrednicie care nu s-a mai pomenit în sat la Dăvideni. Atîta-i, alta nu mai spun. Numaicît să ne ridicăm din chilia asta a logofătului și să ieșim în priveliște, unde se aude zvon de strune și au scos credincioșii mazîlului nostru o bute de vin. În cinstea cui crezi domnia-ta, diece, că s-a dat sfredel acelei buți de vin ? S-a dat sfredel acelei buți de vin în cinstea oștenilor măriei-sale Nicoară.

Radu Sulița s-a oprit în prag și l-a privit cu mirare pe Botgros

— De unde știi dumneata, bade Ghiță, că-l chiamă așa pe mai-marele nostru ? Asta-i o taină pe care nu trebuie s-o pătrundă nimene.

— Apoi iaca, o pătrund căpitănesele și alte treisprezece neveste. La asemenea viclenii se pricep, dar să bucure pe-un barbat ca mine nu se pricep. Așa că s-a adunat tot neamul Dăvidenilor ca să cinstească pe acei oșteni, aflîndu-mă cu vrednicie în mijlocul lor și eu, carele am doborît mistreț.

— Godin, bade Ghiță.

— Godin, mistreț, nu-i tot atîta ?

— Ba da, precum sărbătoarea de ieri e totuna cu cea de azi.

Badea Ghiță a clătinat fruntea, desfășurîndu-se în sus :

— Oi, viclene, viclene, nu-mi mai aduce aminte că azi nu mai samănă cu ieri. Pogorîm pe colea şi ne aflăm la un ioc cu cei care petrec cu inima bucuroasă. Dar inima mea, sărmana, e neagră ca tina...

Grăind, badea Ghiţă şi diacul au intrat în adunarea din laturea casei mici, lîngă un gîrlici de pivniţă. Cuparii logofătului împărţeau în oale nouă nesmăltuite vin din butea sfredelită. Acolo se adunaseră barbaţii cărunţi ai satului, precum şi cei care nu erau cărunţi. Iar tinerii fără griji luaseră cu ei în pajişte, mai la o parte, doi lăutari ţigani, întocmind o horă, ca să li se vadă suratelor catrinţele, hurmuzurile şi cununile.

Lăutarul cel bătrîn avea pe el cele mai umilite straie, lepădate în dar de strănepoţii Călăreţului, ilic fără bumbi şi nădragi cusuţi cu petece roşii, ş-un comănac sur de lînă împletită cu igliţa.

Părea amărît de anii ce-l împovărau, ca unul care fusese şi rob la Crîm. Dar ştia să tragă arcuşul, cînd mîngîind, cînd zădărînd strunele. Cînta poate mai mult pentru sine, ademenit de aduceri-aminte de pe cînd era în floare, ca cobzarul ce-i ţinea ison. Acest nepot se ţinea mîndru în felendreşul[1] lui, dăruit de mazîl. Scărpinînd cobza, se socotea vataman şi maistru pentru horă. Erau Iiie şi Iliuţă de la şatra de lîngă moara Gîrbovului, cu faimă în ţinut; dar această faimă nu le ţinea nici de foame, nici de sete. În Ţara Moldovei aveau trecere mai mult cîntecele decît cîntăreţii.

Şi adunarea de la bolta gîrliciului, şi hora erau priveliştе depărtată pentru Dăvideanu şi mazîliţa sa, pentru Ilinca şi Alexandru mezinul, care se aflau în scaune subt streaşina cerdacului. Într-un răstimp a ieşit lîngă ei presvitera Olimbiada, ca un duh al tim-

[1] *Felendreş* — haină din postav de bună calitate adus din Flandra.

purilor trecute. Şi atunci, pe unde ieşise presvitera, a intrat Ilinca.

S-a arătat la un geam ce se deschidea lunecînd în sus şi se închidea coborînd, chipul pălit şi posomorît al lui Nicoară. Şi-a răsucit grumazul cătră cineva care se ţinea îndărătul său, apoi obrazul i s-a întors în deschizătura geamului şi părea luminat ca de un asfinţit de soare.

«Îndărătul măriei-sale stă şi grăieşte fata», s-a gîndit diacul Radu.

La butè, şipotul de vin s-a împuţinat.

— Vine o secetă, a fost de părere părintele Ciotică. Să ne aţinem cu ulcelele cît mai curge picuş şi să mai închinăm o dată pentru cinstiţi oaspeţii noştri.

S-a apropiat cu ulcica lui şi badea Ghiţă:

— Da' pentru mine nu închini, părinte?

— De ce nu? Eu închin pentru tot creştinul.

— Nu aşa, părinte Vasile, s-a îndîrjit slujitorul mazîlesc. Eu te întreb pe sfinţia-ta dacă închini anume pentru mine...

— Dar de ce să închin anume pentru dumneata? Era şi părintele cu chef.

— Apoi să închini anume pentru mine, căci eu am săvîrşit azi o ispravă, împreună cu cinstiţii oşteni.

— Bine, bade Ghiţă, eu nu mă pun de pricină; închin şi pentru dumneata.

— Nu aşa, nu aşa, părinte Vasile.

— Dar cum?

— Să închini numai pentru mine şi să-mi faci o urare, să mă adun cînd oi pofti eu cu cineva care mi-i drag.

— Bade Ghiţă, a grăit blînd popa Ciotică, eu văd că dumneata ai o leacă de harţag. Dar dacă îmi spui cine-i anume, ţi-oi face urarea.

— Nu spun.

— Atuncea, nici eu nu închin.

Badea Ghiță Botgros a chemat cu mîna pe prietinul său diacul.

— Poftește aicea, diece Radule, și fă-ne judecată. Eu l-am prețuit pe părintele Vasile ca pe-un frate și văd că tare m-am înșelat. Eu îl rog să se închine lui Dumnezeu pentru o bucurie a mea, și sfinția-sa m-ar vinde diavolului.

— De ce spui o vorbă ca asta, bade Botgros? s-a tînguit preotul.

— O spun pentru c-au stat ploile, ș-am dăruit un but din purcelul pe care l-am vînat, și pentru că deasară are să se întîmple poznă mare.

— Ce vorbe-s acestea?

— Ți-oi spune altă dată, părinte Vasile. Acuma te poftesc numai să te uiți la horă și să-mi spui dacă vezi pe cineva care-o știu eu.

— Nu văd nimica.

— Ți-s tulburi ochii, părinte Vasile. Îți doresc sănătate. Eu și cu diacul ne ducem în treaba noastră.

Badea Ghiță a vărsat vinul și a trîntit ulcica de pămînt; apoi a luat de grumaz pe diac, pornind încolo. S-au dus să ciugulească din masa pe care o întinsese în pridvor logofeteasa Maria. Dar nici acolo n-au stat decît pînă ce s-a cufundat soarele în pîcla munților. În acel pătrar de ceas cînd se cufunda soarele, a ieșit din răsărit, de pe codrii Bourenilor, luna plină.

— Ia acu-i vremea să ieșim noi la altă vînătoare, i-a șoptit la ureche badea Ghiță diacului. Ca să afli și taina de care ți-am spus. Dacă nu ți-a plăcea, să-mi razi mustața.

Badea Ghiță se «chiurluise», cum se spunea în sat la Dăvideni, dar nu prea mult. Și-n aceeași stare plăcută se afla și diacul Radu.

— Unde ne ducem, frate Botgros?

— Nu ne ducem mai departe decît la Mărgineni, diece, la casa căpitănesei de care ți-am vorbit; și să mergi cu mine ca să nu creadă dumnéaei cine știe ce. Cît facem drumul pînă acolo, se ridică luna de o suliță, Radule, și satul se liniștește și i-i somn. Numai cînii mai zăpăiesc ici-colo; după aceea se alină și ei.

Nu-i macar o adiere de vînt. Iată, trecem puntea la pîrîul Plopilor și s-aude cum cîntă apa.

S-au stîns toate șpaițele în Mărgineni.

Numai la cumătra mea căpitănească Marga mai arde o făclioară, pe care i-am adus-o eu de la tîrg de la Roman. Se vede că m-așteaptă. Hm!

Cotim pe hudiță și intrăm. Portița-i bine unsă, cu untură de la godinul meu; nu scîrțiie. Și dulăul mă cunoaște. Vino-ncoace, Tărcuș, să vadă diacul cum știi tu să-ți porți coada, ca un steag.

Badea Ghiță a bătut cu bîta în ușă și a dupăit la prag. A strigat:

— Acasă ești, cumătră căpitănească?

N-a venit îndată răspuns. Poate femeia se gătea de culcare și dezvălea straiele patului.

— Aicea ești, cumătră? a strigat iar badea Ghiță.

Glasul căpitănesei s-a auzit nu prea tîrziu de după ușă:

— Care-i acolo?

— Eu, cumătră Margă.

S-a tras zăvorul; cumătra a deschis ușa, luminînd tinda și ușa de la chiler cu făclioara de la Roman.

— Poftește, mă rog. Nu ești singur ?

— Nu ; l-am adus și pe diac, să fie martor...

— Cum grăiești dumneata, cumătre Ghiță... Îl cunosc pe domnia-sa diacul și-mi plac ochii lui.

— D-apoi mie ; așa ochi zic și eu ! Nu fără sprîncene, ca ai unui oarecare popă, cel cu barbă roșă ca un măturoi.

— Lasă-l pe părintele Vasile, cumătre Ghiță, că nu ți-a făcut nici un rău, și intră în casă cu prietinul dumnitale.

— Intru. Dar mai întăi eu aș pofti să văd cît grîu ai în camară.

— Doamne, cumătre, mi se pare c-ai închinat cam multișor la gîrliciul pivniței.

— Cît îi trebuie unui barbat viteaz, după o ispravă ca aceea pe care am săvîrșit-o. Iaca, intrăm și ne așezăm.

Văd că ai întins masă, cu două străchini și două linguri.

Căpităneasa a rîs, alintîndu-se.

— Apoi tot te așteptam, cumătre Ghiță. Acum pun și-al treilea talger și aduc plăcintele ; încă-s calde. Poftiți.

— Mulțămesc frumos. Dar eu mă duc să văd cîți saci de grîu mai ai în camară.

— Ba gustă din ce ți-am gătit, cumătre.

— Numaidecît ! Dar eu vreau să văd întăi cîți saci de grîu mai ai în camară.

Badea Ghiță Botgros s-a zvîrlit în sus ca dintr-un arc, a făcut doi pași mari ; a deschis smuncit ușa de la tindă, cu stînga, apucînd în dreapta bîta de lîngă horn ; a repezit în clampă ușa și a dat dintrodată glas. Căpităneasa a rămas ca o icoană a uimirii fără să aibă timp a mișca măcar un deget.

— D-apoi, cumătră, noi stăm cuminți aici, a zis badea Ghiță intrînd din tindă și pălind cu bîta întăi în dușamea și pe urmă în bagdadie, noi stăm cuminți aici și la dumneata în camară — hoțul. M-am pălit piept în piept cu dînsul.

— Doamne, ferește și apără! s-a crucit căpitănească.

— L-am împuns cu bîta, l-am apucat de barbă; deschisese ușa de afară și s-a tot dus. La lumina lunii, parcă-parcă l-aș fi cunoscut.

Căpităneasa Marga își cuprinsese pleoapele ochilor în palme.

— Mie mi s-a părut c-ar fi părintele Vasile, a urmat badea Ghiță, fără să arate supărare; și descopere-ți ochii, cumătră Margă, of! ochii cei căprii, care mi-au fost dragi, și uită-te la smocul de păr din ghiara mînii mele stîngi. Așa păr roșu și aspru n-are nici o barbă din sat decît barba părintelui Vasile.

Cumătră Margă, mai bine mîncam astăzi friptă inima lupului decît a unui biet purcel sălbatic, ca să urlu și să te rup cu colții. Căci noi ne-am avut bine ș-am strîns în inimă ca o comoară, ș-acuma văd că ești căpităneasa înșelăciunilor.

Ba cumătra Marga era căpitănească adevărată. A ridicat fruntea și a privit fără teamă pe badea Ghiță Botgros.

— Ghiță, a zis ea cu glas limpede, am martor și pe diac, și pe Dumnezeu și mă jur că n-am știut de popă, cum nu știu cînd îmi va veni ceasul morții. Poate s-a furișat el de bunăvoia lui, ca să-mi facă o spaimă, ca unul ce s-a întors băut de la petrecerea vînătorilor.

Cum s-ar putea să mă leg eu c-o față bisericească și să fac supărare cuvioasei preotese?

Dar cine-mi ajută mie să lucrez răzășia, să samăn, să culeg? Nu-mi ajută oare un cumătru ce-l am?

Dacă nu-i cumătrul, ar putea oare popa să m-ajute într-acelaşi fel, în vederea satului, a fiicei mele măritate Ileana şi a ginerelui meu Tudose?

Fac cruce, am jurat, şi acum mînîncă-mă!

Adevărat că atunci cînd întorceai ochii spre mine ieri dimineaţă, în foişor la Iorgu, eu mă uitam în altă parte. Dar n-ai calcat aici în casa asta de douăsprezece seri, şi femeile îşi au meşteşugul lor să-i facă a-şi aduce aminte pe cei care uită.

Boigros a clătinat din cap şi s-a uitat cu jale la prietinul său:

— Ce fac eu cu smocul ista de barbă, diece Radule?

— Îl zvîrli pe foc, prietine Ghiţă. Ş-odată hotărăşte-te, ca un viteaz ce eşti, să nu-ţi mai aduci aminte de nimic. După care se mîncăm plăcintele şi să poftim sara bună căpitănesei. Mă petreci pînă la curtea mazîlului, unde am slujbă după straja a treia, şi, după ce mă petreci, vei face ce-i şti.

Era linişte deasupra grădinilor de la Mărgineni şi cîntau privighetorile.

Într-o vreme, badea Ghiţă a rostit, ca şi cum ar fi venit de departe:

— Acum dragostile stau boldite la stele, ascultă şi tac.

Pe urmă, după alt răstimp, a bolborosit din guşter:

— Nopţi cu lună,
Bată-vă pustia,
Eu cu voi mi-am prăpădit pruncia!

Aceste vorbe deşănţate se desprindeau chiar atunci din el, ca nişte scîntei de suflet. În starea în care se afla, le-a îngînat şi le-a uitat.

Numai diacul şi-a adus mai tîrziu, cîndva, aminte de ele.

CAPITOLUL X

Nicoară Potcoavă și visurile nepoatei

Într-a zecea zi de cînd schimba scama, presvitera Olimbiada a socotit că nu mai are nevoie de irul[1] său. A acoperit buzele închise ale rănii c-o legătură ușoară de in și a bătut ușor pe umăr cu mîna-i uscată pe Nicoară.

— Acuma îmi ești fin, măria-ta, a zis ea; și doresc să-ți cîștigi cît de degrabă toată puterea ce-ai avut.

I-a sărutat mîna cea cu inel domnesc.

În apa ochilor lui Potcoavă se aprinsese o rază a soarelui său lăuntric.

— Mi-a fost dat să nu mor, presviteră, a zis el încet.

Și-a tras pe el straiul, fără a încinge brîul.

Nepoata mazîlului a intrat aducînd ulcica de lapte și felia de pîne de grîu. I-a închinat și floarea, după porunca ce avea dintru început. Acuma, cînd îl vedea pe bolnavul său într-o stare în care încă nu-l cunoscuse, fata înțelegea, c-o strîngere de inimă, că dimineții le ofileau Florile pe care i le aducea acelui tăt-frumos cam cărunt puteau să nu mai înflorească; nu mai avea ce face cu ele. A privit cu sfială noua înfățișare neașteptată a celui care trebuia curînd să piece, fără să știe de dragostea ei. Așa credea ea. I s-au aburit ochii de lacrimi.

Presvitera o privea cu luare-aminte; i-a dat o învățătură pe care o socotea înțeleaptă.

— Draga mea copilă, i-a spus ea, poți plînge. Măria-sa Nicoară nu se duce la petreceri și ospețe, ci la datorii grele.

---

[1] *Ir* — alifie.

Ilinca şi-a acoperit ochii şi a ieşit cu grabă.

— Se duce să vestească pe bătrînii ei, a suspinat presvitera. Visuri, ca fluturii... Am fost şi eu aşa. Care fecioară nu crede că cel dintăi barbat care-i zîmbeşte nu-i ursitul său? Nepoata asta te iubeşte, măria-ta, şi-ţi închină plocon inimioara.

— Am băgat de samă, presviteră, dar noi avem altele.

— Se-nţelege. Oamenii sînt de două feluri: cei care rîd şi cei care se-ntristează. Cei care rîd trec mai lesne prin viaţă, a urmat bătrîna gîndindu-se la mezin; iar cei care se-ntristează se chinuiesc în nelinişti. La douăzeci de ani, pe cînd erai la Bar, ai avut poate şi măria-ta o nălucire a bucuriilor trecătoare. Ştiu, ştiu; să nu ţi se înnoureze ochii, căci viaţa fiecăruia dintre noi înfloreşte o dată; şi nu te ruşina, măria-ta, că înflorirea asta a fost scurtă; aşa-s primaverile.

— Nu mă ruşinez, presviteră; mă întristez. Iar de atunci, din tinereţă, piază-rea m-a prigonit.

— Căci erai sortit să porţi cunună şi schiptru.

— Poate. Unii din dascalii mei aveau şi ei scrisă în obraz amărăciunea. Mă învăţau elina şi latina, ca aceste limbi să nu-mi fie de folos. Şi numărau împăraţii zadarnic, căci din toţi rămăsese numai pulberi ori mumii. Ne îndopau cu filosofiile lui Plato şi Aristotele, iar la urmă s-a dovedit că avem nevoie mai ales de învăţătura săbiei.

— Voievozii, măria-ta, trebuie să mînînce fructele amare ale ştiinţei, ca să li se îndulcească anii cei tîrzii.

— Dintre cei pe care i-am ştiut în vremea noastră ajuns-au oare mulţi la ani tîrzii?

Presvitera Olimbiada n-a răspuns.

— Cînd eram ucenic la Bar, a urmat Nicoară, mi-a fost drag un învăţător al nostru leah, care aş putea

zice că vîntura dinaintea ochilor noştri împărăţiile vechi şi nouă. Au fost faraonii şi împăraţii persieni, care aveau sub toiagul lor pămînturi întinse şi furnicar de popoare; şi totuşi cu puţini oşteni a ieşit de la cetatea Filipopol un fecioraş fără barbă, Alexandru Machedoneanul, care s-a dovedit mai destoinic decît toţi. Tot astfel în vremurile ce-am trăit eu, spunea acel dascăl, am apucat un voievod de la Moldova care a ridicat sabia sa împotriva padişahilor ismailiteni, cotropitorii lumii de azi. Fost-a acel voievod stăpîn pe o ţară mică, oştile lui erau puţine; dar el s-a dovedit mai semeţ şi mai vrednic decît împăraţii şi craii de atunci. Căci măria-sa Ştefan de la Moldova lupta împotriva robiei şi cotropirii, şi la războaiele sale îl sprijinea întreg norodul.

Şi de la Ştefan bătrînul, spunea fratele nostru Ion, ne-a rămas nouă poruncă să ne dezrobim de păgîni şi de cneji.

Cînd s-a pregătit măria-sa Ion-vodă să se ducă jertfă în tabăra beglerbeiului, m-a sărutat pe frunte în cortul său, si a lepădat sabia. Eu m-am aplecat şi am ridicat-o. Măria-sa mi-a spus: «S-o porţi tu! Fii vrednic.»

Nepoata mazîlului, fiind o copilă neştiutoare, îndată ce ieşise din chilie, se ştersese cu grăbire la ochi; şi în loc să înştiinţeze pe bunicii săi, cum socotise presvitera, despre însănătoşirea măriei-sale, ea se oprise lîngă uşorul uşii, ca s-asculte ce spun cei doi rămaşi singuri.

«Ce spune iubitul meu de dascali şi împăraţi? se oţărî ea ascuţindu-şi urechiuşa. Plăcut e s-asculţi istorisiri de războaie care au fost; dar ce-mi pasă mie de domni şi împăraţi?

Cum va fi fost oare cu acea ameţeală de la douăzeci de ani? Măria-sa era atunci ieşit din pruncie, dar era tot voinic fără frică. Mă înfior cînd

m-apropii de el. Iar atunci îi va fi ieșit în cale frumoasa frumoaselor, nu ca mine, care am păr de fuior și pistrui ca oușorul de codobatură... Mătușa Anghelina, dadaca ce-am avut, m-a vestit că va să vie și pentru mine un făt-frumos, iar eu să făgăduiesc cît cele trei fete la un loc: mîncări pipărate, și pînză să-i îmbrac oștenii, și doi pruncușori cu părul creț, cum e și părul măriei-sale Nicoară.

Ce-avem noi cu noroadele?» s-a mirat ea urmînd să asculte.

Jupînița Ilinca a stat nedumerită auzind ce spunea iubitul său Nicoară despre sabia lui Ion-vodă.

«Acum măria-sa cugetă la plecare și nu se gîndește că eu rămîn jalnică și amărîtă. Dar nînașa presviteră i-a spus ceva, și poate măria-sa Nicoară s-a întoarce după ce va bate războiul pe care-l pregătește...»

Un glas de aproape a cutremurat-o:

— Ce face aici jupînița noastră?

Era uncheșul Petrea. O privea zîmbind, dar în ochii lui aspri nu era prietinie.

— Ce să facă? Se pregătește să ducă bunicului și bunicăi veste bună.

— Care veste?

— Măria-sa Nicoară s-a sculat. Dar încă nu și-a încins sabia.

— Are să și-o încingă.

— Dar poate că va lasa de-acuma războaiele.

— Ce știu copiii? și-a clătit cu neîncredere fruntea uncheșul.

— Ba știu, uncheșule; n-a trece mult și fi-vor bătrîni și ei.

— Așa este, s-a îmblînzit uncheșul. Du-te și spune bunicilor vestea, dar mai întăi spală-ți obrazul cu apă rece, ca să nu ți se cunoască lacrimile.

Copila s-a dus. Uncheşul a ciocănit la uşă, a auzit dinlăuntru glas îndemnîndu-l şi a ridicat clampa.

Măria-sa avea alt glas. Pieptul bătrînului s-a umflat de bucurie.

— Mă închin ca la răsăritul luceafărului... a zis el intrînd. Am aflat vestea bună de la nepoţica mazîlului. Om mai întîrzia poate cîteva zile, după cum vei porunci măria-ta.

— Om mai întîrzia, uncheşule, dar nu mult.

— Bine, măria-ta; iar pînă atunci dă poruncă să fie încălicaţi şi purtaţi caii, deoarece la această curte se îngraşă de lene. Şi să le batem la copitele de dinapoi potcoave nouă. Poate va trebui să intrăm în locuri tari.

— Dau poruncă... a încuviinţat Nicoară.

— Să fie porunca măriei-tale cu noroc, s-a plecat din şale oşteanul cel bătrîn. Şi mă duc să-l aduc pe domnia-sa Alexandru, să afle poruncile din gura măriei-tale.

Nicoară se juca cu floarea de căldăruşă pe care i-o adusese jupîniţa Ilinca. Îi păştea cînd frunzişoarele, cînd florile albastre, le mesteca pe gînduri şi le scuipa uşurel într-o parte.

— Ies şi eu în cerdac, presviteră, a zis el, ca să-mi văd soţii. Am fost pierit pentru dînşii.

— Ba nu, măria-ta, a mormăit uncheşul Petrea. Toţi te-am priveghiat şi am aşteptat să te ridici în scări. Şi sărutăm dreapta cuvioasei presvitere Olimbiada, că ne-a scurtat nacazul.

I-a sărutat vrăciţei mîna dreaptă.

— Să fii sănătos, căpitane Petrea, i-a mulţămit ea, privindu-l stins ca din depărtarea trecutului.

Peste un pătrar de ceas, Nicoară se afla în cerdacul casei mari, împresurat de credincioşii săi şi de gazde. Jupîniţa Ilinca începuse a urî din dimineaţa aceea adunările oştenilor şi se depărtase către sin-

gurătatea livezii, unde o tot năcăjea un grangur. După socotința ei, acel grangur îi arunca două stihuri fluierate, care pluteau în soare.

Întâiul stih îi plăcea :

Zîna zînelor ! zîna zînelor !

Al doilea, nu :

Urîta urîtelor ! urîta urîtelor !

— Străpungă-te săgeata soarelui ! îl amenința ea c-o vărguță. Rogu-te, frățioare grangur, nu mă amări !

Cu acea vărguță, făcînd botișor, îl alungase din preajma ei și pe Alexandru ; altădată îi plăcea să-l vadă păun în jurul ei. Acuma voia să fie singură.

— Lasă-mă, că-s supărată !

— Dar de ce, Ilincuță ?

— Pentru că plecați.

— Cum să plecăm ? Nu se poate.

— Suie în cerdac ș-ai să afli și domnia-ta, chiar din gura măriei-sale.

Îndată a intrat în adunare, gîfîind, și mezinul.

A ascultat vorbele ce se spuneau și nu i-a plăcut mai ales lipsa de stăpînire a unchișului. Fără îndoială că acesi moș se întoarce către anii copilăriei.

— Dacă-i în picioare măria-sa, nu mai așteptăm ! amenința el cu pumnu-i mare cît un buzdugan. Călărim trei zile caii ca să-i facem sprinteni și-i potcovim la copitele dinapoi ca să poată prinde în suișurile oable

Mezinul a ieșit la vedere și s-a uitat la bătrîn cu oarecare milă.

— Oștene, a zis el, de cînd știi că numai în trei zile caii grași se fac iar vitioni [1] ?

[1] *Vintion* — cu pîntecele supt.

— Oștenii vechi știu cum să-i și hrănească de drum, a răspuns bătrînul fără a-l privi. Dacă nu în trei zile, apoi în cinci. Zi de amînare, zi de supărare.

— Însă mai află, moșule, că breazul lui Toader Ursu alicnește [1].

S-a amestecat mazîlul:

— Pentru asta ușor aflăm leac. Poprim aici breazul și dăm în schimb alt cal, din tabunul nostru.

— Să zicem că va fi așa. Însă trebuiesc strînse șinele și fiarele căruței noastre. Dac-o mai purtăm așa cum este, se hîrbuiește de istov.

— Și oala asta are capac, a rîs bătrînul Andrei Dăvideanu. Trimetem pe trei zile căruța la meșterul faur Bogonos, lîngă moara Gîrbovului.

Mezinul s-a bucurat, dar bucuria îi era acră.

— Toate se potrivesc bine, ca și cum cinstita gazdă ar pofti să-i plece oaspeții mai curînd.

S-a făcut o clipă tăcere. Nicoară și-a încruntat sprînceana și a zis, închinîndu-se cuviincios spre mazîl:

— Iartă-i pe cei care aiurează, cinstită gazdă. M-ai iertat întîi pe mine, al doilea iartă-l pe fratele meu preaiubit.

Mezinul și-a mușcat limba și a cerut pe loc iertare, mai mult bîlbîită, de la stăpînul casei.

Presvitera Olimbiada îl privea subțire și batjocoritor din scaunul ei.

Moș Petrea Gînj mai avea cuvînt și în sfatul de război, nu numai în cel diplomaticesc. Și-a umplut pipa, a scăpărat aprinzînd tutunul, afumîndu-i atît pe cei bucuroși cît și pe cei mînioși, și s-a ploconit către adunare.

— Fraților și măria-ta, a chibzuit el; dacă nu mai avem nici o pricină de întîrziere și putem porni

---

[1] *A alicni* — se spune despre cai cînd șchioapătă puțin.

către ţinta pe care o avem, atunci ieşirea noastră nu se va face cu alai, nici ziua, şi chiar dac-ar şti-o prietinii gospodari de la Dăvideni, apoi află că noi poftim să nu fie dumnealor de faţă cînd ne-om încăleca.

— Asta o înţelegem tare bine, a răspuns cu limpezime şi voie-bună logofătul Iorgu. Noi n-am ştiut cînd veniţi şi nu ştim cînd plecaţi.

— Tare bine, a urmat moş Petrea; asta-i una la mînă. Şi măria-sa Nicoară ştie singur unde facem cele cinci popasuri. Nu le are scrise pe izvod, ci le are însemnate în mintea măriei-sale.

Nicoară se bucura în jîlţul său de şiretlicul bătrînului.

Nu se ştia încă nimic de nici un popas, căci calea pribegilor e calea întîmplării. Totuşi, Nicoară hotărîse în taina inimii lui să nu ocolească locul unde trăise şi-şi dăduse obştescul sfîrşit biata sa mamă Calomfira.

Numai presviterei Olimbiada îi mărturisise Nicoară acest gînd, cît sfătuiseră singuri în chilie, şi acum măria-sa primea, de la privirea ei aţintită, încă o întărire.

«Du-te, parcă-i spunea acea privire neclintită de sibilă. Poate nici nu vei mai găsi acel mormînt; şi-n locul unde acel mormînt a fost, nu te vei mai întoarce.»

Nepoata mazîlului se tot ducea la vale, printre mesteceni şi scoruşi. Codri înainte, în zarea răsăritului, munţi sub ceaţă, îndărăt, în zarea asfinţitului, şi soarele în putere la amiază; iar către miazănoapte o boltă de nouri. Un buratic[1] verde cere ploaie la o tufă de smeură, zbătîndu-şi guşa albă. La pasul

[1] *Buratic* — broţac.

copilei s-a oprit. O șopîrlă cu ochișori de neghină a ieșit într-o rază.

«De ce ești supărată, șopîrlă?» a întrebat în gînd Ilinca.

Șopîrla s-a strecurat subt flori albastre de bărbănuc. Acolo, subt foile tari și lucii, veșnic verzi și iarna, și vara, se afla o piatră veche cu semne dăltuite. Acolo spune bunicul Andrei că ar fi dormind bătrînul satului, strămoșul David.

«Cine știe cine a fost și cînd a trăit...»

— Sărutu-ți ochii frumoși, jupîniță... îi răspunde gropnița cea veche; și de subt marginea ei de către vale se ridică stafia livezii.

Dar nu-i stafia livezii, ci țiganca lui Bogonos faurul, cu traista de cîlți lungă de la umăr pînă la glezne, în care încarcă daruri de la gospodinele din Dăvideni.

Desculță și cu catrință roșă.

Îi rîd dinții între salba de la gît și cununa de la frunte.

Amîndouă din bani de argint, din comoara pe care a găsit-o faurul în hotarul Ţilipenilor.

Acolo unde a fost ținutimul răzășilor.

Acuma acolo-i cocină și îngrașă boierul mascuri.

Fata cunoaște locul: trece pe lîngă el cînd se duce să dea mîncare copiilor presviterei.

— Să-ți gîcească baba... o îndeamnă chiranda lui Bogonos pe copilă.

Nu-i babă, e încă tînără și cu ochi iscoditori.

— Să-ți gîcească baba în ghioc... o îndeamnă iar țiganca, pune în ghioc bănuț nou... poate fi și vechi, numai să-l dai cu dragă inimă.

— N-am bani, rîde jupînița.

— Dă-mi ceva, ce-o fi.

— N-am, Mură dragă, decît floarea de căldărușă de la ureche.

— Aceea ține-o, că șade bine ochilor albaștri. Ți-aș spune că te caută doi, unul blînd iar altul mînios ; și inima ta e împărțită și la îndoială. Norocul tău fi-va cel blînd, dacă hărăzești babei ceva, că te-oi legăna, și ți-oi descînta, și de rău te-oi apăra.

— N-am ce-ți da, Mură, că n-am decît sufletul.

— Acela e al celui căruia îi ești dragă. Dar macar dăruiește-mi o învățătură.

— Cum nu, dacă m-oi pricepe.

— Spune-mi unde să-l găsesc pe barbatul sprinten, oacheș și cu barba creață.

Ilinca a rîs, puțintel rușinată.

— Nu-l cunosc, Mură.

— Ba-l cunoști, jupîniță ; nu-i cel la care te-ai gîndit ; dar și-al meu trăiește la Dăvideni de zece zile cu stăpînul lui, la odaia mazîlului ; ș-a trimes răspuns faurului Bogonos pentru o căruță, care are nevoie să fie desferecată și iar ferecată, să nu se mai hrentuiască[1] niciodată.

— Caraiman... a tresărit Ilinca.

— Așa taman, a încuviințat țiganca. Unde-l găsesc ?

— La logofătul Iorgu.

Țiganca a privit-o țintă.

— Cum aș putea, jupîniță frumoasă, să-i trimet răspuns fără a mă arăta, să înțeleagă făr-a întreba ; la mine să vie cu bucurie ; să mi s-agațe de gît, să uit de cel urît...

— D-apoi ce-ar zice faurul ?

— Bătrîn și urît soțul meu faurul Bogonos, jupîniță dragă ! Cînd vei cunoaște ce știu eu, abia atunci ai să afli bucuria. Ți-oi spune și altele despre ursitul tău. Ia aminte și fii cuminte.

— Ce spui tu, Mură ?

---

[1] *A se hrentui* — a se strica, a se rupe.

— Spun bine. Uită-te la mine. Te pîndește zburătorul...

Fata începea să simtă o ameţeală de descîntec.

Mura i-a desprins uşor căldăruşa de la ureche, mîngîindu-i tîmpla.

— El nu s-a sfiit să vie la mine. Şi mi-a poruncit să te vestesc că te-aşteaptă...

Jupîniţa Ilinca a auzit dinspre deal o chemare. O striga dădaca ei cea bătrînă, Anghelina.

S-a uitat în juru-i. Era singură, lîngă bărbănucul înflorit albastru şi lîngă piatra cea veche cu slove dăltuite.

CAPITOLUL XI

Judeţul lui Alexandru mezinul

Mezinul Alexandru ştia că, vinerea, presvitera Olimbiada se duce obişnuit la biserica Filipenilor, ca să-şi facă datoria pomenirii către soţul său preotul, de multă vreme adormit. Cel care fusese ucenic al arhimandritului preaînvăţat şi iscusit Amfilohie, logofătul de taină al bătrînului Ştefan-voievod.

În acea zi, presvitera ajuna pînă la asfinţitul soarelui, fără pîne şi fără apă. Îşi lua cu sine, ca să-i ţie de urît în pustia singurătăţii, pe ucenica cea grasă şi greoaie, Safta. Căci cuvioasa Olimbiada în acele ceasuri păstra rînduiala tăcerii, şi filipenii aveau faţă de ea sfială. Erau şi prea umiliţi şi trudiţi, de cînd nu mai erau socotiţi neamuri şi căzuseră în şerbia vornicului Vartic, care acuma îşi spunea bivvel-vornic Filipeanu. Dar el era dintr-o sămînţă de venetic străin în ocina Filipenilor. La urechea presviterei, cît priveghiau în biserică la lespedea preotului, în dreapta naosului, Safta şoptea din cînd în

cînd cîte văzuse, cîte auzise în acea săptămînă și măcina în gingiile ei toate întîmplările oamenilor pe care îi știuse și-i știa.

În acele vineri ale pomenirilor, îi da cuvioasei ajutor, la curtea ei rămasă fără stăpînă și fără slujitoare, finuța Ilinca. De vreo doi ani era această copilă la ascultare, îngrijind puii cuvioasei, adică dihăniile și lighioile adunate de mila ei. Aceste dihănii și lighioi, chiar dacă erau din soi de fiare crunte, trăiau cu pace. Vrăcița le împrietinise și o învăța pe finuță că din firea lor dobitoacele sălbatice nu-s rele și pot fi îmblînzite. Dar amestecîndu-se omul care le prigonește și foamea cea fără istov, au ajuns că în singurătățile lor nu mai sînt înfrățite ca în raiul de la începutul vieții.

După întîmplările din a zecea zi a popasului măriei-sale Nicoară, mezinul a avut cu sine însuși un sfat viclean, ca să-și agonisească, în acea puțină vreme cît mai avea a petrece la Dăvideni, o bucurie pe care o visa în toate nopțile, și treaz, și în somn.

A unsprezecea zi era o vineri. Și i s-ar fi otrăvit ziua dacă n-ar fi văzut-o pe Ilinca; dacă n-ar fi ocolit cărările livezii, ca să-i iasă undeva pe neașteptate în cale, dacă n-ar fi oprit-o ca să-i spuie vorbe șăgalnice de dragoste.

Copilei îi plăcea să-l vadă în preajma ei, să-l zădărască alintîndu-se, să-l împungă cu ochii; însă pe urmă rămînea cu gîndul dus în altă parte, parcă ostenită

Mezinul avea înțelegerea vîrstei și știa unde zboară gîndul fetei. Era gînd fără noimă. Oștenii își schimbă locul necontenit; îi bate vîntul către zarea furtunilor. Cei isteți își cată în grabă ceasul bucuriei. Și tinereță cu tinerețe găsindu-se, fiecare își agonisește un dram de plăcere în puțina și trecătoarea noastră viață.

Smintit ar fi el să nu-şi agonisească dramul. Cei care se însoţesc cu mărirea şi puterea, cum sînt voievozii, şi cum e bădiţa Nicoară, îşi găsesc mulţămirea de multe ori în visuri deşarte. Dar mai bine-i să te ţii lîngă cele omeneşti şi să te bucuri întăi pentru tine însuţi. Spunea un dascăl filosof de la Bar că măsura eroilor e una, iar a înţelepţilor epicurei, alta.

Ştiind-o deci în altă parte pe Ilinca, mezinul s-a hotărît s-o caute acolo.

Caraiman ducea faurului Bogonos căruţa, să-i tragă şinele şi să-i strîngă ferecătura. În şatra faurului Bogonos trăia şi Mura, cu care mezinul se ajunsese, cătînd amîndoi aceleaşi ciuperci bune de mîncat, prin aceleaşi locuri ferite. De la lelea Mura ar fi putut avea răspuns, după solia ce-i încredinţase, şi dacă nu răspuns, cel puţin sfat. A îndemnat pe diacul Radu să vie cu el, ca să-şi potcovească şi ei caii după porunca ce slobozise măria-sa Nicoară. La al treilea ceas al dimineţii a ajuns cu Caraiman la şatra lui Bogonos, acolo unde gîfîiau foile şi băteau ciocanul şi barosul în preajma jarului.

Meşterul nu-şi vedea capul de atîta năvală de trebi. Dar rînjea muşteriilor, nădăjduind cîştig bun.

— Buna dimineaţa, moşule! a strigat din uşa covăliei[1] diacul Radu.

— Bună să-ţi fie inima cum ţi-i căutătura, oştene.

— Ne potcoveşti caii au ba?

— Potcovesc cu potcoave de-o ocă, a rînjit faurul Bogonos.

Era un bătrîn şpanchi de un ochi, cu vînturătură de paie amestecate în păru-i zbîrlit; straiele de pe el ferfeniţă, cum se cuvine să fie straiele unui meşter; desculţ şi cu braţele goale pînă la umăr. Că-

[1] *Covălie* — fierărie, potcovărie.

maşa îi era scurtă numai pînă la buric şi nădragii tare puţini. Straiele cele fudule le avea în ladă. Chiranda Mura n-avea vreme să-i cîrpească; cum a zărit obraz străin, numaidecît şi-a tras ghiocul, căci era şi ea meşteriţă, cum era Bogonos meşter.

— El nu poate gîci cu ciocanul şi eu nu pot coase cu ghiocul... a rîs ea, privind goliciunea soţului său. Apoi cunoscînd pe Alexandru, s-a închinat şi a tăcut, strecurîndu-se afară, pe după umărul diacului.

Faurul făurea potcoave. Îl ajuta cu barosul un lungan care s-a bucurat peste samă cînd a văzut pe domnia-sa Alexandru. S-a bucurat mai puţin privind pe diac, deoarece pînă atunci nu-l mai văzuse. Iar pe domnia-sa Alexandru îl mai văzuse; măria-sa îi dăruise şi-un pitac; deci îl socotea prietin al său.

Caraiman afară, legase de belciuge căpestrele cailor de pe care descălecaseră tovarăşii săi, apoi se întorsese la căruţa goală. O descălţase de roate, aşezînd-o pe butuci.

Chiranda Mura a dat ocol, şi-apoi a venit de cealaltă parte a uşii. Foile conteniseră, un răstimp; băteau ciocanul şi barosul; săreau scîntei pînă în prag; domnia-sa Alexandru s-a ferit poticnindu-se în şoldul ţigăncii.

— Milostiveşte-te, stăpîne... a îngînat Mura, chemîndu-l cu o clipire de geană.

El s-a scobit în chimir, căutînd un bănuţ. Ea s-a gudurat către măria-sa.

— Slăvite, i-a şoptit ea, cînd s-au aflat la o parte; ieri i-am spus mîndruţei cele cuvenite, şi să ştii că-i eşti drag. Dacă sui în dîmb, găseşti la curtea preotesei portiţa deschisă. Intri fără teamă şi găseşti pe nepoata mazîlului singură.

— Cu ştirea şi voia ei?

— Intră ș-o să vezi... a rînjit Mură. Îți iei calul. Dar după aceea nu te depărta singurel prin lunca Nacului.

— De ce?

— Mai este ceva; ți oi spune pe urmă; poate greșesc și nu vreau să-ți stric ceasul cel bun al măriei-tale. De la curtea preotesei cobori tot întracoace.

Cu ochii lucind de nădejde, mezinul s-a dus la cal, deslegîndu-l din belciug.

— Nu-l potcovești, stăpîne? s-a mirat Caraiman.

— Ba pînă ce faurul potcovește roibii căruței și pintenogul diacului, eu sui în dîmb.

Diacul ieșise din covălie și auzise aceste vorbe.

— Te duci să vezi copiii de suflet ai sfintei Vineri... s-a jîmbat el cu haz.

— Mă duc, dar nu întîrzii și mă întorc îndată.

— Te-aștept, domnia-ta Alexandre...

Domnia-sa mezinul Alexandru a încălecat și s-a dus.

— Se duce pe-o urmă de căprioară... a mormăit diacul, dîndu-și dintr-o clătinare a frunții cușma pe urechea stîngă. Noroc că sînt și cărunțețe pe lume! Dar la ce-i bună toamna, a urmat el oftînd, dacă s-a petrecut fără întoarcere primăvara. Arată-mi oglinda, lele Mură, să văd dacă mai pot face umbră pămîntului.

— Oglinda ta îs ochii mei, oștene, și ți-aș arăta ce poftești, numai îngăduie pînă la amiază.

— Ce este?

— Nu știu; e încuiată încă ușa, dar socot că m-oi pricepe s-o descui, ș-atunci om vedea ce drac s-a arătat iar la moară. Să nu te duci departe — după tocmeala ce avem cu oglinda.

«Țiganca asta are diavoli, zîmbea oșteanul, și mă face s-aștept. Diece, diece, unde-s căile înțelepciunii tale?»

S-a așezat subt un arțar, cu ceafa rezemată pe șa. Luminile și umbrele frunzișului îi jucau pe pleoapele închise.

Mezinul, în vremea asta, descălecase sus, în dîmb. A aninat frîul de botul șelei dîndu-i lungimea trebuitoare, ca să poată paște calul. «Ca să aibă și el, saracul, petrecere în umbra zaplazului...» Locul era singuratic; nu se vedea țipenie de om; pe ogoare se coceau pînile în cuptorul verii.

Cînd a pășit la portiță, a dat glas ascuțit cățelușa. Nu cu multă mînie.

Mezinul a apăsat clanța ș-a deschis, bucurîndu-se că poate i se lăsase anumé slobodă calea dorită. Cățelușa a tăcut, trăgîndu-și botul ascuțit în covru[1], după ce adulmecase la străin flori de sînziene.

Zburătorul a pășit cu fereală și a văzut ațintiți asupra sa ochii lighioilor și jigăniilor sfintei Vineri. S-a dus de la el către ele adierea dulce a florilor. Se afla acolo, subt umbrar, tolănită la picioarele Ilincăi, o mistreață tînără. Lîngă mistreață, ursulețul cu capu-i de catifea pe coapsa ei aspră. Și vătuiul de căprioară a întors capul de subt brațul drept al Ilincuței, petrecut pe după grumazul lui. Șoimul a fîlfîit în sus și a venit lin asupra oaspetelui, așezîndu-i-se pe umăr. Pe urmă a fîlfîit iar și s-a pus pe streașina fîntînii. Oi țigăi dormitau cu picioarele subțiri subt ele. Cucoșul ogrăzii a vestit om străin; dar nepoata mazîlului n-a mai avut cînd întoarce fruntea; barbat îndrăzneț a cuprins-o strîns; i-a presărat din mănunchiul de flori pulbere de aur, rîzînd numai din gușă, ca un hulub.

Din spaima dintăi, jupînița Ilinca a tresărit numaidecît cu mînie, încordîndu-se ca împotriva unui

[1] *Covru* — culcuș.

dușman. I-a pus mîinile în piept, apoi în frunte ; a țipat :

— Am să te spun nînașei Olimbiada.

El a rîs. N-o credea și își vedea aproape biruința.

O clipă, neliniștite, jigăniile și lighioile îmblînzite ale presviterei parcă priveau cu plăcere această joacă a prietinei lor.

Fata și-a stăpînit plînsul ce sta gata s-o înece. S-a descordat și a avut o tristețe înfricoșată ; dintrodată a apărut umbra ei însăși, cu smocuri de păr fîlfîindu-i în ochi.

Mezinul a șovăit.

Și dintrodată, în tăcerea acelei curți, a acelor cîmpuri și livezi și a soarelui copleșitor, s-a auzit o chemare.

Părea depărtată ; însă oșteanul, desmeticit din mînia lui de dragoste, a ridicat fruntea, a mai auzit-o o dată și a înțeles că vine de aproape, de subt dîmb, de la moara Gîrbovului ori de la coliba faurului.

S-a repezit spre portiță, fără să bage în samă zbuciumul împotriva lui a cățelușei celei cu dinți de fier și măsele de criță ; a deschis, a apucat frîul, a sărit în șa, și în cîteva clipite a fost deasupra priporului.

A văzut că de la moara Gîrbovului veneau împotriva lui Caraiman, cu tesace scurte, doi barbați spătoși și rînjiți, tot cătînd să-l taie. În bătătură la moară nu se afla decît Gîrbovu bătrînul, care împungea în toate părțile cu nasul, cătînd ceva : un bolovan, un lemn, ca să vie într-ajutorul celui încolțit. La covălie în față nu se vedeau nici leica Mura, nici diacul Radu. De vuiet de nicovală și ciocane, faurul și ajutorul lui nu putuseră auzi nimic. Abia atunci cînd se arătase mezinul Alexandru în pisc, ieșeau și ei în priveliște la covălie. Au lepădat ciocanele, au ridicat brațele goale în sus și

parcă și-au luat vînt să săvîrșească ceva. Au stupit în palme și au rămas pe loc.

— Ciocanele! Ciocanele! a strigat de la jumătatea coborîșului Alexandru, repezind din tălpi scările și sărind din șa. Calul s-a proptit în picioarele de dinainte și a rămas ca o stană, pe cînd călărețul se năpustea la vale. Caraiman, cu ochii apriori, îl zărea că-i vine în sprijin; deodată s-a oprit, desfăcînd în sus cu brațul un băț de corn pe care-l avea totdeauna cu sine la căruță.

Iată că deasupra acelei priveliști de subt dîmb, dintre moara Cîrbovului și covălia faurului Bogonos, a plutit șoimul presviterei. Tocmai sus, nu departe de poarta curții, se arătase, ca să vadă ce se întîmplă, Ilinca împreună cu jivinele și lighioile, așa cum ies mărginașii satului de răzăși cînd se întîmplă să fie un harț de război în preajmă.

Alexandru mezinul a chiuit prelung deasupra văii:

— Unde ești... Radulesc!

S-a auzit răspuns din luncă:

— Hai-hai! Hai-hai!

Două răspunsuri. Unul îl cînta lelea Mura.

Caraiman nu-și făcuse zadarnic oprirea și nu sta numai în apărare. A prins a da cu bîta cînd în tesace, cînd în oamenii cei spătoși și bine hrăniți.

— Dacă are Caraiman în mînă bățul de corn, zicea diacul cătră chirandă, care fugea înaintea lui, nu mai am grijă; și am cînd apuca sabia pe care am spînzurat-o în arțar.

— Ți-am spus eu să mai așteptăm o țîră, pînă ce s-or da pe față tăunii, bodogănea cu mustrare lelea Mura.

— Hai-hai! îndemna diacul pe tovarășul său.

Caraiman pălea bine. Unul din grăsuni a scăpat tesacul. S-a plecat și, cînd se ridica, slujitorul lui

Nicoară l-a șters cu bățul la tîmplă și l-a umplut de sînge. Îndată l-a pălit și pe al doilea.

— Aman! a strigat cel umplut de sînge, îngenunchind.

Mezinul trăsese paloșul, dar se oprise lîngă omul fratelui său. Diacul își desprinsese din arțar sabia și venea și el la județ.

Gîrbovu morarul își găsise bucata de lemn de care avea nevoie ca să se amestece și el în bătălie și se înfățișase șchiopătînd. Faurul Bogonos și cu ajutorul lui întindeau oșteanului acela tînăr și falnic ciocanele, neînțelegînd ce poftește domnia-lui să facă cu ele.

Mura a venit asupra lor cu ghiare și țipet:

— Să le spargeți capetele, păcătoșilor și nevolnicilor ce sînteți!

— Aoleo! că nu m-am priceput... s-a dezumflat într-o tînguire lunganul, săltînd barosul.

Diacul a făcut doi pași înainte:

— Închideți gurile și clonțurile. Domnia-sa ține scaun de judecată.

— Da' cine-i domnia sa? a întrebat fără sfială grăsunul ce se afla în picioare. Că noi am venit aicea cu răvaș de la domnia-sa vornic Filipeanu și cu împuternicire de la stărostia Neamțului.

Caraiman l-a pălit numaidecît cu bățul de corn la grumaz:

— În genunchi, lingăule; și răspunde numai cînd te-oi întreba.

Mezinul a întors paloșul cu vîrful în pămînt. A privit în sus; vedenia de pe dîmb dispăruse.

— Să-mi spui, moș Gîrbovu, a poruncit el, de ce-l prigoneau pe slujitorul nostru acești nemernici, de cătră moară? Căci pe slujitorul nostru l-am lăsat la

căruța descălțată, nu-i de-atuncea decît cel mult un ceas.

— Acești străini, a mărturisit moș Gîrbovu, se aflau la mine la moară, sosiți de dimineață. M-au rugat să-i lăs să mestece la vatra mea o fiertură de malai. I-am îngăduit, le-am dat ș-o măsură de malai, și i-am întrebat cu ce treabă-s în trecere.

«Dă-ne, moșule, ș-un talger de brînză, s-au rugat ei, și după ce ne-om pune pîntecele la cale, ți-om spune.»

Pînă ce a fiert ceaunul, că lor le-a plăcut să fiarbă mult; pînă ce-am gătit brînza ș-am prins cu crîsnicul [1] și șase scobai [2] la lăptoc [3], și pînă ce am fript scobaii a trecut bună bucată de vreme. Zice unul:

«Să se ducă cei doi feciori s-aducă o leacă de băutură. Unul de la orînda [4] Filipeanului, rachiu; și celalalt de la crîșma Dăvidenilor, vin. Iar cel care se duce la crîșmă, să întrebe ce oșteni străini s-au poprit acolo în sat.»

Eu am răspuns că n-a poposit nici un oștean.

«Tu să taci, moșnege, a răspuns acesta mai pîntecos, și să faci cum poruncesc eu. Iată o grivnă pentru rachiu, iată o grivnă pentru vin».

«Dar unde-or pune atîta băutură pentru două grivne?» m-am mirat.

«Or lua cît le trebuie și mi-or aduce cusur [5]», a poruncit acesta mai pîntecos.

Cum au purces băieții, ei au dat mîncarea deoparte.

---

[1] *Crîsnic* — unealta de prins pește.

[2] *Scobai* — pești asemănători cu cleanul, care trăiesc în apele de munte.

[3] *Lăptoc* — jgheabul morii.

[4] *Orîndă* — circiumă.

[5] *Cusur* — rest.

«Ia acuma ai să afli tu de ce am venit noi aicea, zice pîntecosul. Întăi am venit ca să tăiem şi să poprim lăptocul morii tale. Aşa-i porunca boierului, ca în hotarul Filipenilor să nu se afle altă moară.»

«Nu vă îndurați de un moşneag bătrîn? mă rog eu. Sînt răzăş adevărat, cu uric de la bătrînul nostru Filip.»

«Dar boierul nu-i Filipean?»

«Nu-i Filipean», zic.

«Cînd ţi-o fărma fălcile cu buzduganul, atuncea ai să-l cunoşti.»

«Ba n-am să-l cunosc nici atuncea.»

«Vedem noi acuşi cînd ţi-om scurta limba. Şi feciorii tăi, cînd or veni, pe rînd îi cetluim, le punem căluşi şi-i dăm pe baltă. Dar ne-om milostivi să te iertăm, cum ai mai fost iertat şi altă dată, dacă ne-i spune ce te-om întreba noi. Stăpînirea care ne-a trimes te întreabă dacă-i cunoşti şi i-ai văzut pe oştenii de care am vorbit mai înainte.»

«Nu-i cunosc, nu i-am văzut pe acei oşteni.»

«Nici pe cei care stau de vorbă cu faurul?»

«Care? să mă uit şi eu, zic. Ies în prag şi-l văd pe domnia-sa, pe acesta cu băţul de corn. Om bun, strig eu, ia vină încoace şi răspunde acestor dregători ce te-or întreba.»

Atuncea burduhosul m-a tras de pulpană în moară şi m-a plesnit peste gură. M-au trîntit jos şi m-au pălit în coaste cu ciubotele. M-au sîngerat şi m-au ferchezuit, cum făcuseră şi alţi siujbaşi de aceştia în alte rînduri, după ce, tot aşa, întăi i-am hrănit cu malaiul meu şi cu peştele meu. Dar cum mă chinuiau ei ca pe Hristos, iaca şi oşteanul de la căruţă s-a arătat la uşă, jucîndu-se în degete cu băţul lui.

Aceşti doi i-au poruncit să intre în moară. El a rîs ; apoi s-a uitat peste umărul lor la mine, şi n-a mai rîs, văzîndu-mă în starea în care mă aflam. A chiuit şi a strigat pe unul Alexandru. Atuncea ei s-au dat la el cu tesacele [1].

— Moşule, a rînjit mezinul, eu sînt acel unu Alexandru.

— Să fii sănătos, s-a tînguit moş Gîrbovu...

— Şi acest unul Alexandru porunceşte lingăilor acestora ai Filipeanului şi ai stărostiei de Neamţ să-şi plece frunţile şi să-şi primească plata.

A răspuns cu jumătate de glas pîntecosul :

— Sîntem oameni domneşti. N-om răbda să ne bată nimene cu toiegele.

Mezinul şi-a sclipit iar rînjetul :

— Ba nu te-om bate. Acest slujitor cu băţul va să vă fărîme întăi dinţii. După aceea vă vor cădea capetele, unde aţi vrut să faceţi voi judecata acestui bătrîn şi feciorilor lui !

— Să le dau eu cîte una cu barosul ? a întrebat lunganul.

— Să le dai, aşa poruncesc, ca să fie pecetluite gurile. Şi-i veţi lega în saci cu bolovani, prăvălindu-i într-o bulboană. N-a şti nimene afară de noi şi de şoimul presviterei, care se uită ţintă de pe-o creangă de arţar.

Acest judeţ s-a săvîrşit în pripă şi dumnealui Alexandru şi-a întors de cătră el faţa spre soarele cel strălucit al zilei. Iar lelea Mura privea la el cu frică, judecîndu-l în mintea ei ageră că bună dreptate face acest tinerel, dar pesemne că nu i-au mers bine în acea dimineaţă treburile dragostei.

[1] *Tesac* — sabie scurtă şi dreaptă.

CAPITOLUL XII

Ospăț de plecare

În chilia măriei-sale Nicoară se adunaseră, chemați la sfat, unchеșul Petrea Gînj, mezinul și diacul. Era după ceasul al patrulea al nopții; cucoșii cîntaseră de mult întăia oară; afară, subt cerul posomorît, juca un vînt dinspre munte, sunînd ușurel în cercevelele ferestrei.

Trei făclii de ceară ardeau pe masa cu fața albă de in. Lucea un sîmburaș de aur și la candela de subt icoane. Pașii lui Potcoavă, care se plimba gînditor, de la ușă la perdeaua geamului, n-aveau răsunet, între pereții căptușiți cu scoarțe de lînă.

Însfîrșit, măria-sa Nicoară s-a așezat în scaun; ceilalți au rămas în picioare, cu spatele spre ușă.

— Întîmplarea pe care o aflu grăbește plecarea noastră, Lixandre, a rostit încrețindu-și fruntea Nicoară. După cît am înțeles din ce mi-a mărturisit și diacul, nu se putea face altfel.

— Așa gîndesc și eu, măria-ta, a încuviințat mezinul. În acel pătrar de ceas, am avut vreme numai pentru faptă. Iar de gîndit, nu m-am gîndit decît la apărarea măriei-tale de toate cîte ar fi pricinuit amestecul acelor iscoade.

— Așa este, Lixandre. Atunci cugetul nu era de față; iar acuma iată-l între noi, și el spune ce urmări poate avea întîmplarea.

— Morții n-au grai, măria-ta.

Nicoară a ridicat ochii spre fratele său.

— Lixandre, nu-i faptă, ca asta pe care ai săvîrșit-o care să nu se vădească.

— Pînă ce se vădește, noi ne-am dus; sîntem departe. Toate sînt gata de plecare.

Nicoară și-a clătit fruntea.

— Fapta n-o știu alții, dar e destul că o cunoaștem noi... Capetele noastre n-au asupra lor nici o primejdie, dar rămîn oamenii de acolo, de la moara Gîrbovului, și faurii care au ajutat la împlinirea judeţului.

Potcoavă a privit spre diac.

— Să-mi îngăduie măria-ta, a răspuns acesta, să arăt că, din cît am înțeles, feciorii au de gînd să se apere, împreună cu bătrînul lor, într-o singurătate. Iar ţiganii nici ei nu vor mai fi acolo, atunci cînd s-o face vreo cercetare.

— Oamenii își mută locul nacazurilor, a încuviințat Nicoară, zîmbind cu mîhnire, cu pleoapele pe jumătate închise. Acel Vartic vornic va intra în stăpînirea morii și a peteculuí de răzășie a moșului, destulă gloabă după socotința lui pentru pieirea slujitorilor stărostiei. Dar stărostia poate va să scurme ceva mai departe, aflînd că sînt amestecaţi în treaba asta și alții. Neliniști-se-va curtea cuvioasei noastre presvitere, și curtea mazîlului nostru Andrei.

— Așa este, a încuviințat mezinul, toate acestea n-am avut cînd le socoti.

— Se-nțelege; judeţul tău e bun și nu te mustru pentru judeţ. Cî cată să luăm aminte la ceie ce rămîn după noi.

S-a făcut tăcere scurt răstimp.

— Cine ar putea stîrni stărostia? a întrebat apoi mezinul. Ce-i pasă dregătorului de la Piatra de doi slujitori puturoși pe care i-a trimes, la rugămintea acelui vornic Vartic?

A dat și diacul alte lămuriri:

— Acei slujitori, a adaos el, ca și alții care au mai fost și pe care ţiganii și ţiganca Mura i-au văzut în alte rînduri, au venit, la stăruința lui Vartic, pentru răzășia Gîrbovului, pe care de mult vrea să-l alunge, să-i răpească vadul de moară. Îndemnați nu-

mai de Vartic, acei slujitori au întrebat de noi, ca să-l înfricoşeze şi mai mult pe bătrîn.

— Atuncea dacă-l pălim şi pe Vartic, a mormăit cu mînie uncheşul Petrea, apoi starostele va sta în pace într-ale sale, gîndindu-se numai la cîştiguri, la plocoane şi la toate cîte sînt de folos fiinţii sale. Slujbaşi ca cei care s-au prăpădit se găsesc cît lumea asta, iar judeţul domniei-sale Alexandru drept a fost, cu atît mai vîrtos cu cît asemenea păcătoşi se aleg dintre răzăşi care-şi vînd slujba pe-un blid de linte, împotriva fraţilor lor.

— Cum să-l pălim şi pe Vartic? a zîmbit iar cu înfăţişarea-i de mîhnire Nicoară. Nu socoţi domnia-ta că atuncea aprindem în urma noastră un pojar, care într-adevăr ar ameninţa pe iubiţii noştri?

— Măria-ta, eu am săvîrşit asemenea trebi, şi socot c-oi izbîndi şi-acuma.

Sîmbătă, logofătul Iorgu Samson a împănat căruţa lui Caraiman cu de toate, merinde pe-o săptămînă, grăuncioare pentru cucoşul cel isteţ carele intra iarăşi în straiţă; dohot amestecat cu seu, ca să nu sufere de uscăciune osiile, şi alte multe de trebuinţă la o gospodărie pe roate ca cea a pribegilor. În sara de sîmbătă logoleteasa Maria a copt pită.

Diacul Radu a căutat pe badea Ghiţă Botgros şi a stat cu el la sfat pînă într-un tîrziu.

Jale îi era lui badea Ghiţă că rămîne singur.

Diacul l-a cuprins de după umăr, strîngîndu-l către sine.

— Dar ai pe căpităneasa Marga, frate dragă, este cine să te mîngîie.

— O am; şi deocamdată este; dar dragostile îs cu ace şi cu cîrlige, precum se ştie, diece; şi într-o bună zi mi-oi lua de-o samă şi-oi porni în lume să-mi caut prietinii, şi nu mă lăs pînă ce nu l-oi găsi mai

ales pe Radu diacul. Văd eu că trec anii, se surpă domniile și împărățiile, se învăluiesc în războaie vitejii ; numai eu rămîn aici pe loc. Am de gînd să mă smulg din rădăcină și să mă duc pe furtună unde se bat munții în capete.

— Nu te-aș sfătui.

— Ba să mă sfătuiești, diece, căci altă viață decît asta n-am ; și dacă nu săvîrșim nimic, nevrednici vom fi, nevrednici vom pieri !

Badea Ghiță și-a șters genele umede cu coatele, întăi din dreapta și apoi din stînga.

— Să-mi tai mustața, diece Radule, a smîrcîit el, dacă n-oi veni și eu unde vă duceți domniile-voastre. Și cînd oi veni, să vă fie milă de mine și să nu m-alungați.

Radu Suliță îl privea pe prietinul său în tăcere și dus pe gînduri.

A doua zi, mult înainte de al patrulea ceas al dimineții, dăvideanul cel nalt și cu nas ascuțit s-a aflat călare la căruța lui Caraiman, care potrivea cu grijă pînile în chilna de dinapoi.

— Buna dimineață, frate Caraiman, și să nu-ți fie niciodată inima așa cum mi-i mie acuma.

— Înțeleg, bade Ghiță, a răspuns cu blîndețe slujitorul, dar n-avem ce face ; așa-s trebile oștenilor. Ne bate vîntul cătră miazănoapte. Degrabă, degrabă fi-vom la Praguri.

— Unde să fie asta ?

— Apoi în ținuturile căzăcești, bade Botgros.

— Ehei ! după cîte am auzit povestindu-se, acolo ar fi de mine, în locurile unde vitejii își dobîndesc slobozenia. Iaca, eu nu mai am ocină în acest pămînt al Călărețului, strămoșul meu ; dar mă socot tot răzăș. Iar Filipenii au prăpădit tot, n-au rămas buni decît de sapă lată !

Caraiman, la aceste vorbe ale lui badea Ghiță, s-a pălit cu palma peste frunte.

— Să te uite relele, bade Botgros, cum am uitat eu porunca de la unchеș în privința dumnitale.

— Da' ce poruncă? Că eu pe domnia-sa am venit să-l caut, la ceasul al patrulea.

Fără a-i răspunde deocamdată, slujitorul cel oacheș a început a cotrobăi într-o latură a căruții; și, după ce a găsit ce căuta, a întins lui badea Ghiță un paloș lat, în teacă de piele.

— Porunca mea e să-ți dau acest paloș, să-l porți cu domnia-ta, călare.

— Și după ce l-oi purta, ce să fac cu el?

— Nu tîrzie vreme, vei vedea. Mai întâi caută să te aduni cu Alexa Vulpea. După aceea vine diacul. Și la urmă vă caută unchеșul pentru o socotință a dumnisale tainică.

Botgros a primit paloșul, mîndrindu-se; l-a tras din teacă și l-a cercetat și pe o parte și pe alta, cercîndu-i tăiușul cu degetul.

— Paloș din vremea veche, s-a mirat el, scînteindu-l. Te-aș întreba dacă i-ai dat unul la fel și lui Alexa.

— Nu. Vulpea își are sabia lui. Acesta-i paloș.

— Ce să fie pricina că mi-l dă în mînă? Poa'e pentru isprava unde ne ducem? Am a tăia cumva o căpățînă de dușman?

— Nu rîde, bade Ghiță, și nu șăgui. Că, de vreme ce unchеșul Petrea îl pune în mîna dumnitale, apoi însamnă că ești un om al său de încredere, în care se bizuie.

— He-he! Eu socot că tot m-a pune să zbor căpățîna cuiva.

— Vei vedea numaidecît, n-ai grijă, după ce te-a duce unchеșul Petrea la hart.

— Toate bune, a răspuns cu mulțămire badea Botgros ; să-mi razi mustața dacă nu i-a plăcea uncheșului cum învîrt acest paloș. Da-i greu, măi omule!

— Ca pentru un braț ca al dumnitale.

— Greu ; dar cînd m-oi pune, nici n-am ce face cu el.

— Ba, după cît înțeleg, ai să ai ce face cu el.

Cum șăguiau ei astfel, slujitorul lui Potcoavă și omul mazîlului, fiind amîndoi înveseliți de băutură pentru supărarea plecării, iată s-au arătat, încălărați gata, uncheșul Petrea Gînj, diacul Radu și Alexa Totîrnac. Ș-aceștia aveau privirile aprinse. Diacul Radu, pe lîngă sabia de la oblînc, purta o sîneață în curmezișul tarniții, și, la ciochine, arcul lui cel scurt și cucura de săgeți.

— Buna dimineață! a răspuns uncheșul la urarea slujitorului mazîlesc, și să-mi dai dumneata, bade Ghiță, paloșul.

Slujitorul mazîlesc s-a supus cu părere de rău ; dar n-avea ce face. Se uita cu sfială la încruntarea fioroasă a moșneagului.

— Apucați înainte, Ghiță, și tu, Alexa ; dați pinteni cailor, tăceți, nu întrebați, și apucați de-a dreptul, pe unde știți, la biserica Filipenilor. Trebuie să tragă îndată clopotele de încheierea slujbei. Cum ajungeți, cum vă opriți. Om fi în clipă lîngă voi, eu și diacul.

«Ce-o fi? se minuna în sine Botgros. S-o fi ducînd să-i sfințească paloșul popa de la Filipeni? Să vedem ce face uncheșul cînd e cu chef...»

A pus pinteni balțatului său, ținîndu-se scară la scară lîngă Totîrnac. Ar fi întrebat ceva pe Alexa, și tot întindea spre el gîtu-i lung. Alexa l-a fulgerat cu ochiul și a încruntat la el sprînceana — să tacă. Nici Alexa nu dusese la ureche în dimineața aceea...

Au apucat pe un șanț de hotar între Dăvideni și Filipeni. Omul mazîlului simțea că din urmă vin cu repejune ceilalți doi — uncheșul și diacul. Și de ce-i simțea mai aproape, de ce mai des bătea în balțat cu pintenii.

Biserica! Destul de sărăcuță; oamenii de azi din Filipeni nu mai au cu ce-o îngriji, ca să fie cum era de demult, ca o mireasă. Prind a suna clopotele, parcă ar boci vremuri trecute.

— Stăi, Ghiță! a icnit înăbușit Alexa Vulpea; vrei cumva să intri în pridvor?

Botgros a strîns zabala. Amîndoi, el și Totîrnac, s-au oprit, încremenind ca niște stane.

I-a privit pîcliș[1] din grăsimea sa Vartic vornic, carele ieșea întru toată fudulia boieriei sale din biserica cea săracă a Filipenilor. Chiță și Alexa n-au ferit caii, după porunca ce aveau să aștepte pe uncheș și pe diac, care au și sosit închizînd calea. Vartic a dat să ocolească prin cealaltă parte. Dar dintrodată l-a oprit pe loc porunca înfricoșată a uncheșului:

— Să steie pe loc boierul. Îi aduc domniei-sale solie.

Vartic s-a oprit în blana-i pînă în pămînt, s-a uitat pieziș în laturea de unde venea porunca; a stat o clipă în cumpănă și și-a pus peste pletele-i cărunte cușma de miel negru.

— Poate-i poruncă de la domnie? a întrebat domnia-sa, nedumerit.

Uncheșul a întors fața-i aspră către norod, care se bulucise în preajmă.

— Feriți, oameni buni, a grăit domnia-sa. Dați-vă către gropnița bătrînului vostru Filip și nu încurcați aicea treaba noastră.

---

[1] *Pîcliș* — răutăcios, ursuz.

Poporul s-a dat cu grabă îndărăt, pînă într-un loc unde nu putea auzi, dar putea vedea.

— Boier Vartic, a urmat uncheşul cu glas mai domolit dar tot întărîtat. Nu sîntem soli de la păpuşa ismailitenilor. Am venit c-o solie de la alt domn şi stăpîn. Teme-te de el şi scoate-ţi cuşma.

Vartic vornic s-a supus. Şi-a tras de deasupra pletelor cărunte cuşma. Ochii uncheşului îl aţinteau crunt.

— Ce pofteşti domnia-ta? a îngînat el.

— Poftesc să nu se ştie nimic de întîmplarea unor slujitori care au avut poruncă de la domnia-ta să bată pe Gîrbovu, răzăşul ce-a mai rămas în Filipeni, şi să-l alunge de la moară împreună cu cei doi feciori ai săi.

Vornic Vartic îşi frămînta palmele.

— Acei slujitori care s-au dus la Gîrbovu nu s-au mai întors, şi eu le-am dat poruncă să nu asuprească pe Gîrbovu.

— Să se uite tot, şi de ce s-au dus, şi de ce nu s-au mai întors ; şi nimeni, nici din partea domniei-tale, nici din partea stăpînirii, să nu se atingă de oamenii trăitori astăzi la Filipeni şi Dăvideni. Să nu-i supere nimeni c-o vorbă, să nu-i păgubească de un fir de păr.

Uncheşul a tras paloşul şi l-a ridicat către nouri.

— Dacă nu te supui poruncii, atunci vei pătimi. Căci spune stăpînul meu că din pricina unora ca domnia-ta nu mai are norodul nici bob de grîu să-şi hrănească pruncii, nici loc de mormînt să-şi îngroape bătrînii, nici lacrămi să-şi plîngă robia. Dacă boier Vartic pofteşte să-şi păstreze capul pe umeri, atunci s-asculte porunca ce-i dau. Iar dacă va cuteza boier Vartic să nu asculte porunca ce i se dă, îi va cădea capul! Iar starostii să cunoască încă o dată că la Moldova domniile se schimbă lesne. Să

ia aminte și ei de primejdia căpățînei. Cunoaște, rogu-te, acest paloș și teme-te de el.

Vartic a îngenunchiat; și în acea clipă s-a surpat văzduhul de tunetul săneței care a bufnit asupra nourilor. Vornicul și-a lipit fruntea de pămînt, cutremurat pînă în rărunchi. Uncheșul a întins lui badea Botgros paloșul:

— Bagă de samă! a grăit uncheșul cu sprînceana coborîtă. Uită-te la el; ține-l în pumn și cumpănește-l. E îngust la strajă; se lățește la vîrv. Cînd trebuie, te duce după dînsul; se cere el singur la județ.

Ghiță a primit cu smerenie paloșul și a sărutat uncheșului mîna.

Cei patru călăreți au pus pinteni și s-au dus învăluiți în pulberi. Abia atunci a îndrăznit popa Florea să scoată capul din pridvor. Știința-sa auzise toate — și se înfricoșase ca de un sfîrșit al lumii.

Cînd au ajuns la casa cea mică a lui Iorgu Samson, cei patru au găsit prînzarea gata; și sta în capul acestei mese de despărțire însuși măria-sa Nicoară, cu mazîlul Andrei la dreapta sa. Era o adunare de barbați. Slujea Caraiman mîncările, iar logofătul dregea băutura.

Intrînd ca să-și ia locul la stînga lui Nicoară, uncheșul și-a pălit cușma pe-o sprînceană și a avut zîmbet șăgalnic pe care arar i-l vedeau tovarășii săi.

— Jucăria asta, a grăit el, am mai făcut-o cîndva, la domnia lui Despot Eraclid; dar nu se găsește pe lume tagmă ca cea boierească, mai fără dreptate și cuvînt. Pentru că nu mi-au ascultat sfatul, multora le-au zburat capetele la domnia Lăpușneanului-vodă. Să nu socoată acest Vartic că noi nu ne-om aduce aminte, cînd ne-om întoarce cu măria-sa. Nicoară. De aceea lăsăm paloșul nostru într-o mînă vrednică.

— Ai auzit? a întrebat diacul, făcînd lîngă el un loc înghesuit lui badea Botgros. Această unealtă, a spus și măria-sa Ion-vodă, fi-va izbăvirea asupriților.

Slujitorul mazîlesc s-a făcut mai mic în umilința bucuriei sale. Ochii lui arzători căutau cu evlavie spre acel barbat viteaz care sta în capul mesei cu nume mare și vîlvă înțre noroade. Umblau și cîntece în lume despre el. Sta cuviincios și fără semeție, cu pletele-i creț pieptănate cu cărare în moalele capului, ca sfinții.

Abia cînd s-a descoperit și și-a așezat subt scaun cușma, uncheșul Petrea a băgat de samă că alăturea de el locul mezinului era gol. Chiar în acea clipă Alexandru venea înfierbîntat și pălit de soare, cu mare grabă. S-a așezat lîngă Nicoară, rugînd pe bădița lui de iertare. Ochii lui Gînj bătrînul s-au umbrit de asprimea lor obișnuită.

Logofătu' Iorgu a umplut cupa cea mare de ospețe și, după ce-a luat după datină credința, a întins-o capului mesei.

— Vă închin vouă, credincioșilor mei, acest vin, a grăit Nicoară înălțîndu-se din scaun. Nădăjduiesc, cînd ne-om întoarce, să plinim diata fratelui nostru, spărgînd pe mulți răi din Țara Moldovei.

S-a plecat ușor cătră frații săi și a trecut uncheșului Petrea cupa. Au băut pe rînd ceilalți nouă și le erau privirile însorite.

— Dacă a mai rămas un pic, a cutezat a grăi și badea Ghiță, milostiviți-vă și mi-l dați mie ca să-l închin și eu măriei-sale. Și dacă nu ne-om mai vedea, a șoptit el diacului, dacă nu ne-om mai vedea în această lume și în această viață, apoi să-mi radeți mustața.

Măria-sa Nicoară a privit cu mirare la slujitorul mazîlesc și i-au plăcut vorbele lui.

Bucurată a fost plecarea aceea pentru unii și întristată pentru alții. Mai stăruia încă la asfințit pe munți o lumină de aur, cînd, deschizînd pleoapele din lacrimi, jupîniţa Ilinca n-a mai văzut în pajiște nici căruța cu cei doi roibi și cu Caraiman subt covergă, în chilna de dinainte, nici pe ceilalți călăreți străini care acum se îndrumau pe căile negre ale întîmplării. Pulberea purcesului lor se potolea. Își ridicaseră cușmele, închinîndu-se; apoi nu mai întorseseră frunțile, și acum în locul lor era ca o pustie, mormînt al visurilor unei copile.

Bătrînul Andrei Dăvideanu se întorcea cu pași înceți spre casa mare, cu mazîlița lui împovărată de tristeță. De mult tăceau acești doi bătrîni cînd se aflau împreună, nemaiavînd ce-și spune.

În cerdac, lîngă naşa Olimbiada, fata își stăpînea suspinele și-și culegea cu degetul cel mic de la mîna stîngă lacrimile.

Presvitera Olimbiada o cerceta cu vorbe iscusite.

Să-i spuie nepoata mazîlului:

N-a ademenit-o cumva tînărul cel îndrăzneț? Nu-i presăra în cale glume, ca licurici?

Nu, n-a ademenit-o, se împotrivea ea cu corniţele, suspinînd.

Nu i-a suflat cumva vorbe fierbinți la ureche?

N-a ridicat-o de subsuori trăgînd-o spre el, sufletul să-i soarbă?

N-a îndemnat-o la jocuri primejdioase între căpiți de fîn și ierburi necosite?

Nu și nu!

Fățărnicia vîrstei o îndemna pe Ilinca să tăgăduiască pe cînd o ardeau încă simțurile răscolite, adică demonii — cum spuneau oamenii de altădată.

Presvitera o sfredelea cu ochii ei negri.

— N-ai nimic a mărturisi ?

Copila avea de mărturisit — minunea vieții ei, dar nu atunci. A plecat fruntea și presvitera a mîngîiat-o cu milă.

CAPITOLUL XIII

Sfat de drum

Drumul cel mare din stînga rîului era de pe vremea cînd moșnenii s-au întors din bejenie cu trei veacuri în urmă, după ce se astîmpărase viscolul urgiei tatarilor. Pomenirea lui Behadîr, mai-marele lor, nu se stînsese ; o mai aduceau aminte copiilor bătrînii, în povești de groază. Dar călăreții cei negri ai pustiei trecuseră, întorcîndu-se împuținați la hanul lor de la Karacorum ; și soarele a lucit iar asupra cîmpiilor și apelor acestui rai din valea Moldovei. Monahii și-au căutat altarele risipite, gospodarii cei bătrîni, vetrele ; Dragoș-vodă a coborît din Maramureș cu soții săi, întocmind iar domnie și dreptate cu sabia. Căci dreptatea, în acest pămînt îmbielșugat, a putut fi ținută numai cu sabia, așa erau de ademeniți cei tari să asuprească pe cei slabi. Și atunci, cînd s-a întemeiat scaun domnesc la Baia și pe urmă la Suceava, au ieșit noroadele să sape drumul cel mare ce se află și astăzi în ființă, și s-au înșirat satele ca mărgăritarele în lungul acestui drum, de la cetatea nouă a Romanului pînă la Humor, și de acolo către altă cetate nouă a Sucevii.

— Toate așezările omenirii sînt aicea mîndre și la vedere, zise unchеșul Petrea către domnia-sa Nicoară și către mezinul Alexandru.

Unchеșul Petrea călărea în stînga lui Nicoară, iar mezinul în dreapta.

— Mîndre și frumoase... Le cunosc de cînd am slujit la curțile voievozilor. Pe mărițile-lor îi petreceam la mănăstirea Neamțu cu pohfală, la parastasele adormiților domni care se află astrucați acolo. Se mai văd aceste sate de răzăși cît mai ține lumina, pînă într-un amurg. Pe urmă le părăsim și apucăm la dreapta, ca să ne depărtăm de privelișlea lor. Mîni ne-ar întîmpina și ne-ar întreba răzășii la fiecare han și crîșmă, căci oamenii de aicea sînt preadoritori să afle cine-s drumeții și-i roagă să le spuie toate veștile cîte se aud din om în om. Pentru această pricină m-am rugat măriei-tale să ne dai poruncă a trece pe calea codrului de la dreapta, care ne scoate către valea Șomuzului și a Siretului.

— Porunca e în inima mea, a răspuns Nicoară, căci vreau să facem popas la locul unde a fost curtea Liteanului.

— Răsfățată curte; măria-ta erai plăpînd cînd ai părăsit-o ca să te duci la școală în Țara Leșască. Te-am călăuzit eu la Liov, și după aceea nu te-ai mai întors.

Nicoară a suspinat. A plecat prunc și acuma-i cărunt...

— Să nu-mi uit vorba, măria-ta. Pe calea codrului nu mai întîlnim decît rar sate. Omenirea s-a tupilat în văgăuni după o socotință veche că bine este a te feri de lotri, atît domnești cît și de ceilalți. În valea Moldovei satele se țin de mînă și se pot apăra la nevoie. Aici, în codru, năcăjiții ocolesc silnicia, ferindu-se în ascunzișuri, și pălesc și ei cînd le vine la îndămînă. Aicea trăiesc ca vai de ei pămînteni mai vechi, care au stat lipiți de pămînt în vizuniile lor la vremuri grele; pe cînd în valea Moldovei s-au așezat bejenarii sosiți cu domnia, ca rîndunele în primavară.

Mezinul s-a amestecat fără pricină în poveste:

— Frumos le spui domnia-ta, unchește, pe toate. Numaicît mă gîndesc că, dacă-s satele rare și ferite de oameni, n-om găsi popas cînd ne va trebui. Bag de samă că la asfințit s-au așezat nouri și poate să vremuiască la noapte ori mîne.

— Ba eu și cu unchește avem alte semne, l-a dojenit Nicoară pe mezinul său. Soarele a privit înapoi din zarea munților, pe subt sprînceana acelui nour, ca să nu ne uite. Lostunii fulgeră hăt sus, în înălțime, după gîze. Iar acuma, la înserare, rațele au prins a umbla în stol cu grabă, depănîndu-se și încrucișîndu-se. Vin și peste codru la Moldova, din bălți depărtate. Nu-s semne de vreme rea.

— Dacă asta-i astronomia măriei-tale, mă închin.

— Iartă-mă, Alexandre, a zîmbit Nicoară întorcînd o privire piezișă spre fratele său; eu n-am avut, ca tine, dascal pe vestitul Inovroțiavski, ucenic al lui Copernic. Ca și unchește nostru, și ca și prostimea, am învățat din nacazurile noastre schimbările vremii. Adevărat că la Moldova și vremea umblă fără noimă, ca multe altele; încă nu simțesc înțepătură în coastă, și asta îmi pare alt semn prielnic.

— Acesta e cel mai bun semn, s-a bucurat unchește.

— Însă, a întîmpinat fără voie bună mezinul, în codru și-n întuneric cum ne-om călăuzi?

— Eu ți-oi răspunde domniei-tale, Alexandre, că, deși nici n-am auzit pînă acuma de acel dascal vestit, cunosc din învățătura prostimii ceasul cînd răsare în noaptea asta luna, și ea ne va fi călăuză la vreme. Pe urmă, avem cu noi și pe Alexa Vulpea, care cunoaște locul unde trebuie s-ajungem. Și mai pe urmă, a adăogat unchește uitîndu-se pe deasupra codrului, bună, rea, vremea fi-va cum va binevoi, noi n-avem putere s-o schimbăm dacă va fi să fie

rea. Nu mai puteam întîrzia la Dăvideni, cu toate că unii și alții ar fi poftit altfel.

— Care-s aceia, uncheșule? Ai putea oare să mi-i spui pe nume?

— Cum nu? Eu și cu măria-sa Nicoară. Măria-sa pentru că i s-ar mai fi cuvenit hodină, după ce s-a războit; iar eu, ca să-mi mai hodinesc ciolanele bătrîne.

— Aha!

— Apoi da!

Mezinul a tresărit, gata să repeadă un cuvînt necugetat. Nicoară l-a potolit strîngîndu-i brațul.

Înainte, călăreau diacul și Alexa. Au și ocolit la dreapta pe un drumeag de țărînă pe cînd se schimba împunsătura de vorbe dintre bătrîn și mezin.

— De-acu am apucat calea dreptății, a mormăit moș Gînj.

— De ce-o fi fiind asta și nu alta? s-a mirat mezinul.

— Se va vădi cînd va sosi ceasul.

Părea o vorbă cu două înțelesuri. Mezinul a lăsat-o totuși să treacă, scrîșnind.

În urmă venea sunînd din obezi căruța, cu Ile Caraiman mînînd roibii, și cu ceilalți slujitori, doi dinainte și doi dinapoi.

Nemulțămirea și mînia mezinului erau pricinuite de fierbințeala gîndurilor ascunse. Nu cuteza să se rupă de lîngă Nicoară și să se întoarcă unde i se părea că și-a găsit raiul visat. În el se scutura, căutînd să rupă lanțurile, fiara patimii lui. Și totuși înțelegea nesăbuirea unei asemenea întoarceri și batjocura unei datorii pentru care jurase. În ființa lui era de mult întrată și frica de fratele său mai mare. Acuma, la căruntie, firea lui Nicoară se mai potolise; dar Alexandru cunoscuse înfricoșatele salturi ale hatmanului Potcoavă de altădată, și se cutremura de amintirea lor.

Acest barbat blînd ridicase ca în furtună căzăcimea de la Praguri, pregătise de război patruzeci de dubasuri negre cu cîte patruzeci de lopeți, și numai cu aceste vase ușoare intrase în mare și, cu vînt norocos în pînze, ajunsese la Sinope, în țara necredincioșilor. Se întorsese de acolo cu pradă, dar cum se întorsese? biruind vîrtejurile și talazurile...

S-ar putea să-i calce voia? Și apoi cu ce scop și cu ce urmări? Cînd lumea-i plină de dobîndă, de flori și de muieri... Să-și plece fruntea la mila unor răzăși săraci? Să vie să-l culeagă slujitorii domnești pentru o faptă care poate s-a și vădit?

Cu ce ochi de mîță îl privea acea presviteră la plecare și cum mîna pe care i-a sărutat-o a pus-o în creștetul lui, mîngîindu-l... Iscusită și înțeleaptă bătrînă. Poate l-ar îmblînzi și pe dînsul între jigăniile și lighioile ei...

Departe de el ispitele nebune? Departe de el pornirile nesăbuite? Sorții vieții lui sînt legați de hotărîrea lui bădița Nicoară de a dobîndi scaunul Moldovei. De asta fac acest drum către taberele zaporojenilor, unde vor afla prietini și ajutor. Nicoară va năimi oastea de care are nevoie. Și cînd va păli a doua oară, țara va fi a lui. Pînă atunci nu-i departe, și Dăvidenii nu fug din locul unde se află.

Covrul ascuns subt lespedea cu pisanie[1] a Călărețului, vorbele care s-au rostit acolo, dintrodată s-au umbrit și s-au stîns în întuneric și-n murmurul înfiorat al codrului.

— La ce te gîndești, Alexandre?

— Mă gîndesc că am făcut bine plecînd grabnic, bădiță Nicoară; așa, repede vom ajunge la prietinii noștri și curînd ne vom întoarce.

Uncheșul a pus cu glasul amar întîmpinarea sa:

[1] *Pisanie* — inscripție.

— Trebile pripite de război aduc mai multă pagubă decît dobîndă ! Se vede asta și din ce ni s-a întîmplat la Iași. Eu cunosc și pe vinovați, stăpîne Nicoară și Alexandre. Vinovat e un moșneag neînțelept care a crezut zvonuri și vești cum că s-ar găsi la curtea domnească din Iași Irimia pîrcalabul, fiind ziua și noaptea cu domnul său, ca sfetnic de taină. Și acel moșneag se jurase și se blăstămase pe sine însuși ca să n-aibă tihnă și pace pînă n-a lua cu sabia țeasta acestui cîne vînzător.

— Lucruri trecute, unchește... a rînjit mezinul.

— Lucruri viitoare, unchește Petrea, a mîngîiat Nicoară pe slujitorul său. Pe lîngă acel bătrîn, am fost nebăgător de samă și eu, punîndu-mi în primejdie ființa. Dacă aș fi pierit, rămînea în veci neîmplinită diata fratelui nostru Ion-vodă.

— Povești trecute, bădiță Nicoară.

— Povești viitoare le-om face să fie mai iscusite, a mormăit unchește.

— Știi ce, Alexandre ? a zis Nicoară, întorcîndu-se către fratele său ; hai să ne împăcăm și să ascultăm ce spune pădurea.

Mezinul dintrodată a fost mișcat pînă la lacrimi. Cuvintele din urmă ce rostise bădița său Nicoară erau cuvinte vechi de pe cînd petreceau amîndoi în unele seri la Bielovet în Ucraina, aflîndu-se ucenic la Bar. Se certau pentru învățăturile și filosofiile dascălilor lor, și la urmă bădița Nicoară rostea cu voie-bună acele vorbe :

— Hai să ne împăcăm și să ascultăm ce spune pădurea.

Ca și atunci, demult, a închis ochii, ascultînd tăcerea. Cînd și cînd sunau șuiete ; după aceea pornea un zvon ca valuri de departe la scocul morii. Nu se mai auzea nimic o clipă, pînă ce dintrodată chema buha

din adîncimi cu glas de spaimă. Şi apoi se împietrea iarăşi muţenia, cu ochi rotunzi neclintiţi.

Totuşi, în acest răstimp, în sufletul amînduror fraţilor, care ascultau, se împletea un cîntec stîns, abia auzit ca în somnie, cîntec al poveştilor şi al aducerilor-aminte a rîndurilor de oameni care s-au petrecut ca florile fără roadă, subt robii mute, în viaţă fără bucurie, în moarte fără răscumpărare...

Poveştile şi doinele iubiţilor care nu mai sînt au strecurat în sufletul lor asemenea înţelegere tainică.

Într-un răstimp, s-a prefirat prin cununile copacilor lucirea pătrarului de lună, şi calea s-a luminat uşor. Dar din cînd în cînd treceau prin văzduh perdele de nouri, întunecînd-o.

— Acuma ce-or fi spunînd astronomiile ? a întrebat unchеşul pe mezinul Alexandru.

A zîmbit Nicoară, deşteptat din aduceri-aminte :

— Acuma, unchеşule Petrea, astronomiile trebuie să-şi facă socotelile şi după aceea s-aştepte.

— Ba socotelile mele-s de faţă, a răspuns unchеşul. Noi, prostimea, ne uităm la cupa lunii zugrăvite pe cer. Şi dacă o vedem cum e acuma, aplecată, însamnă că nu poate ţinea apă şi o varsă ; aşa că e semn de ploaie.

— Atuncea vremea ne este împotrivă, unchеşule. Ce-om face ?

— Om face ce-am făcut totdeauna la asemenea nevoie. Ne dăm subt poala celui mai vechi fag şi-l rugăm : «fagule, bătrînule, primeşte-ne în popas.» Şi el ne primeşte. Ploaia trece şi noi ne vedem iar de drum. Dar pînă ce s-or strînge nourii vremii rele s-or ţine sfat mormăind din tunete şi clipind din fulgere, noi ajungem.

— Unde ? a rîs mezinul. Unde putem ajunge prin aceste singurătăţi ?

— Ajungem la jumătăţile de om.

— Astăzi îţi place să şăguieşti, căpitane.

— Căci îl văd zîmbind şi în putere pe stăpînul nostru. Jumătăţile de om, Alexandre, trăiesc între ziduri şi subt clopote. Sînt monahii de la Pobrata, măria-ta, s-a întors el către Nicoară. Vulpea ştie calea ; n-avem grijă. Cînd a cîntat de-al doilea cucoşul lui Ile, am ajuns.

— Dar pînă va cînta de-al doilea cucoşul lui Ile Caraiman, trebuie să cînte dintăi.

— Apoi domnia-ta, Alexandre, nu cunoşti sama pădurii ? Afară, se îngînă noaptea cu ziua ; iar aici sîntem parcă în tăriile nopţii. Dacă ajungem la un izvor însamnă că începem a coborî către valea Siretului. Atuncea adăpăm caii şi ne potolim şi noi arşiţa. Şi atuncea socoteşte vremea ornicul lui Ile, întăia oară. Nu mai stăm mult lungiţi pe iarbă verde ; caii au păscut o toană şi stau din ronţăit. Atunci e vremea să încălicăm iar.

Vorbind astfel au mers ş-au mers, şi nourii tot goneau unii după alţii, către soborul lor din miază-noapte la un munte.

— Îi zice Deleleu, dădea lămurire Vulpea. Şi subt nourii care s-adună acolo, vieţuieşte un sihastru şi se roagă. Numai la viforele iernii intră în peştera lui şi se hodineşte pe pat de muşchi ; însă vara stă numai afară în izbeliştea vîntului şi a ploii şi se roagă pentru toţi oamenii păcătoşi de pe lumea asta.

— Bine face că se roagă şi pentru noi, a dat încredinţare uncheşul Petrea. Dar ruga-s-ar mai bine pentru cei pe care îi plouă nevoile şi grijile şi nu mai pot răsufla de clăci şi dabile. Ruga-s-ar să cadă trăsnetele nu pe Deleleu, ci la curtea de la Iaşi unde doarme acuma Şchiopu-vodă. Şi cînd a tuna, înainte de a trăsni, săgeţile fulgerului să-i arăte semn către locul unde a pierit măria-sa Ion.

— După ce ajung nourii la acel munte, a urmat a da lămurire Alexa Vulpea, apoi se învîrtejesc și vîntul se întoarce. Acuma vîntul curge într-acolo, cătinel ; dar cum va sta, prinde-va a suna mai tare, căutîndu-și urma.

— Atuncea sus ! a poruncit măria-sa Nicoară. Frate Alexa, treci iar înainte cu diacul și arată-ne calea.

— Mult nu mai este, măria-ta. Cum dăm în vale, iaca și mănăstirea, chiar în margine de codru.

Vîntul curgea acum din crivăț, cu zvonuri încă depărtate care se tot apropiau. Într-un răstimp s-a făcut liniște ; atuncea au văzut, pe zarea depărtată a văii Siretului, turlele bisericii mănăstirești. Chinovia era împresurată cu zid ca o cetate.

Drumeții s-au oprit la porțile ferecate. De-a călaie, Alexa a bătut cu straja săbiei. Diacul a dat chiot.

— Frate portar ! Hei, frate portar, ieși la meterezul cuviosiei-tale.

N-a dat nimeni răspuns. Vulpea a bătut iar și diacul Radu s-a întărîtat iar a striga. Ar fi putut părea locul pustiu, dacă nu s-ar fi văzut prin ferestruicile turlei lucirea făcliilor.

— Care-i acolo, oamenilor ? a strigat un glas supărat la meterez.

— Creștini care cer găzduire, a răspuns cu aceeași supărare uncheșul Petrea. Dă-ne drumul, și ți-om fi mulțămitori.

— Cîți sînteți ? Aud glasuri amestecate și tropot.

— Zece sîntem, nu mai mulți, părinte portar, a glăsuit mai blînd uncheșul.

— Domnul cu voi ! Duceți-vă și căutați gazdă în altă parte ! Noi nu primim oșteni !

Alexa ascultase cu luare-aminte aceste cuvinte de amenințare. A poprit c-un semn pe uncheș de la răspunsul pe care acesta îl pregătea. A strigat :

— Ascultă ce-am să-ți spun eu, frate portar...

— Acesta-i altul?

— Altul, frate portar; și te întreb eu pe tine, puturos călugăr, cum cutezi a necinsti casa domnului tău Hristos? Căci domnul tău a miluit străinii, iar tu îți batjocorești jurămîntul ce-ți poruncește să fii ca stăpînul la care te închini! Atunci ne-om duce la creștinii mireni! Aice-i vizunia lui Belzebut.

Călugărul de la metereze a tăcut o clipă, cutremurat, se vede, de mare uimire. Diacul scăpărase și aprinsese lumină dintr-o funioară de fîn. Cînd și-a grămădit călugărul barba în gura meterezului ca să vadă și să răspundă, funioara de fîn s-a stins.

— Cine-i cel care grăiește? a strigat el cu alt glas. Parcă aș cunoaște asemenea viers.

— Cunoaște-l și te rușinează, Agatanghele! Eu sînt, fratele tău de cruce de la Dăvideni; amîndoi ne-am pustiit acum zece ani din pricini știute, iar tu te-ai așezat aice unde te-am și cercetat într-o vară la Sînpetru.

— Tu ești, Alexa? Mă miram de ce-mi sună dulce blăstămul tău. Cum să fac?

— Să faci bine să deschizi porțile și să dai drumul la hodină stăpînului nostru măria-sa Nicoară. Noi om dormi pe-afară.

— Unde se află una ca asta? Pentru prietini avem loc, frate al meu Alexa, creștini sîntem și urmăm pildele învățătorului nostru.

— S-a și văzut.

— Vă cer iertare tuturor! a strigat cu putere fratele portar; și-mi iau canon patruzeci de «Tatăl nostru» și patruzeci de mătănii sara și dimineața, patruzeci de zile!

— Lasă ispășirea și deschide porțile!

— Numaidecît!

Cum a deschis porțile cuviosul Agatanghel și a îmbrățișat pe fratele său Alexa, astupîndu-i obrazul cu

barba lui cît un măturoi, s-a şi auzit huruitul tunetului pe deasupra codrului. Ridicînd deasupra capului făclia închisă în fînar, fratele portar a băgat de samă numaidecît care-i mai-marele. Tocmai atunci descăleca, şi cuviosul Agatanghel i s-a închinat cu smerenie.

— Poftiţi în cerdac la stăreţie, fraţilor creştini, şi chem numaidecît pe preacuviosul nostru Paisie stareţul, ca să vă cunoască. Acuma-i în biserică, la racla domniţei. Tot la o săptămînă, duminica, îi facem rugăciuni şi pomenire. Vă rog grăbiţi-vă ; aduc fraţi să puie caii la adăpost şi creştinul de la căruţă a priveghia rînduiala lor ş-a dormi la odaie. Vă rog iertaţi-l pe păcătosul şi nevrednicul Agatanghel şi să nu-l pîrască măria-sa cuviosului stareţ.

Fără multă întîrziere, arhimandritul Paisie s-a înfăţişat şi a poftit la lumină, în odaia cea mare a stăreţiei, pe oaspeţi.

Era un barbat tînăr încă, sprîncenat şi cu ochi pătrunzători, parc-ar fi privit din haiducie.

I-a plăcut lui Nicoară că nu şi-a început vorbăria cu tînguiri, şi numai se silea să înţeleagă dacă acel oştean nalt şi cărunt e dintre cei cu duhul vredniciei, ori un moştenitor de averi şi fală.

— Mă închin şi vă poftim bun venit, a zis el către Nicoară. Doriţi să vă hodiniţi, ori doriţi să gustaţi ceva, vă rog porunciţi.

— Ba noi ne-om duce să ne facem întăi datoria ce nu ne iartă, a hotărît Nicoară.

Arhimandritul Paisie s-a închinat şi a dus pe acel om ales cu duhul — după a sa înţelegere de oameni — în biserica mănăstirii, în lumina naosului, la cîntările soborului.

Nicoară s-a oprit subt policandelon şi şi-a făcut plecăciunea înspre cele patru părţi ale navei sfinte cu semnul care arăta că nu-i păgîn. Slujba pomenirilor

s-a oprit numai o clipă, cît clericii au răspuns închinării străinului.

«Cine să fie? Cine să fie?» își măcina gîndurile preacuviosul Paisie, cînd Agatanghel, sosit pe furiș în stînga stranei stareţului său, i-a șoptit numele acelui călător.

Îndată preacuviosul, păşind către înfăţişarea de voievod, şi-a dus dreapta pînă la lespezile de piatră, umilindu-se mai îndelung şi mai adînc, şi l-a poftit în strana cea mare. Dar în acel loc cuvenit domnilor, măria-sa Nicoară n-a stat decît cîteva clipe.

Înţelegînd că oaspetele domnesc e nerăbdător ori trudit, preacuvioşia-sa Paisie l-a îndemnat cu supunere să treacă, înainte de-a ieşi din biserică, pe la mormîntul cu lespede al domniţei căreia i se făcea pomenirea. Nicoară s-a plecat cetind slovele săpate.

— Cine-i această cuvioasă monahie Maria? a întrebat mai apoi Nicoară pe arhimandrit.

Se aflau intraţi din nou la stăreţie, în sala oaspeţilor.

— Noi am moştenit-o pe această cuvioasă Maria la pomelnicul domnilor, a răspuns Paisie, şi de la anul de la Hristos 1540, monahii cei bătrîni ştiu că e maica bătrînului Ştefan-voievod.

Nicoară a plecat fruntea. Afară veneau vîntul şi ploaia, învăluindu-i-se cu gîndurile.

— Măria-sa Oltea a răposat aici?

— Nu, a răspuns stareţul; ci a adus-o în acest sfînt lăcaş Ştefan-vodă Lăcustă, nepotul său, copilul lui Ştefan bătrînul. În cel din urmă an al vieţii şi domniei a adus-o aici, întovărăşit de curte şi de boieri. Şi era în acea vreme tulburare între boieri pentru străşnicia lui Lăcustă-vodă împotriva lor. Era acest Lăcustă-vodă, precît se spune, un bătrîn cu barbă albă şi sămăna părintelui său. A stat în picioare toată vremea la privegherea bunicii sale şi stătea şi curtea

împrejurul lui, după rînduiala neînduplecată ce o statornicise măria-sa. Spun bătrînii monahi care mai trăiesc că au luat aminte la unele uneltiri ce se săvîrșeau între boieri. Purtau cu ei arme în biserică și la praznicul de pomenire se hotărîseră să-l jertfească chiar atunci pe vodă, pe osemintele bunicii lui. Nu l-au omorît atunci ; l-au omorît puțin mai tîrziu, la sfîrșitul anului, cînd a fost sărbătoarea Nașterii, la Crăciun.

La pomenirea cuvioasei monahii Maria, a rămas aicea la Pobrata obicei de cetim anatemă asupra acelor făptași.

CAPITOLUL XIV

Mănăstirea cea din pustie

Cînd cuviosul Agatanghel a intrat la odaie, ca să stea de vorbă cu fratele său de cruce, oștenii lui Potcoavă se aflau treji, într-o încăpere mare, cu obloane de scînduri la ferestre. Stăteau pe niște scăunașe cu trei picioare împrejurul vetrei, iar subt hoarnă ardea foc mare în care se învăluia cînd și cînd vîntul de afară. Din acel foc, Ile adunase jar la marginea vetrei și pîrpîlea bucăți de slănină, în țăpușă. Cînd socotea el că bucata cea mai aproape de jar s-a rumenit, o lepăda într-o strachină. Și cel care se credea mai flămînd apuca cu două degete slănina și o așeza pe o lespede ce-și tăiase dintr-o pîne coaptă de logofeteasa Maria. Degetele fripte de untura fierbinte și le zbătea scuturîndu-le, ca să se răcorească, și apoi începea să muște fără grabă cînd dintr-un colț al slăninei, cînd dintr-un colț al pitei.

— Bună îndeletnicire aveți domniile-voastre aicea, a zis călugărul, așezîndu-se pe vine, lîngă Alexa Vul-

pea. Dacă îmi veți face și mie parte, apoi n-am să vă uit în rugăciunile mele.

— Ți-i foame tare, părinte? a întrebat rîzînd Ile Caraiman.

— N-aș putea minți, a răspuns monahul; nu mi-i foame. Dar cînd văd ce fel de ospăț ați iscodit, nu pot sta deoparte. Bună tovărășie cu vorbe și povești; atară e potopul părintelui Noe cel cu corabia; nouă nici nu ne pasă de dușmani subt apărarea cetății. Întăi m-am înfricoșat cînd v-am auzit chiuind și bătind cu buzduganele; iar pe urmă foarte m-am bucurat ascultînd viersul fratelui meu Alexa. Cine chiuia?

— Eu, a răspuns diacul.

— Strașnic glas! l-or fi auzit și zimbrii din tăriile codrului. Dar eu nu m-am înduplecat de înfricoșarea dumnitale, ci de vorbele plăcute ale fratelui meu Alexa. Am să vă povestesc o întîmplare. Dar, mai întăi, s-aduc de la camara cuviosului nostru părinte Paisie un ulcior de vin, ca să ne pară mai bună friptura. Și să întreb pe Alexa dacă a mai îndrăznit a călca în satul unde am petrecut noi odată, ori dacă a mai aflat de acolo vești.

— Părinte Agatanghele, a răspuns Alexa Vulpea, la noi nu s-au schimbat decît nacazurile. Mulți oameni s-au prăpădit nu de binele lumii aceștia; încep a se înfiripa pruncii, tot pentru pedeapsa vieții.

— Ah! Ah! frate Alexa. bine era cîndva la noi la Filipeni, după cît spuneau bunicul și bunica; atuncea oamenii mureau zîmbind. Iar la vremea noastră mor mînioși, suduind pe Dumnezeu. De aceea ne-am și depărtat noi de locul prunciei noastre. Ai trecut poate pe acolo?

— Trecut.

— Și ai mai auzit cumva că s-ar mai fi aflînd pe lume o fată fecioară, Irinuța Grecului?

— Nu mai este nici fecioară, nici bătrînă, părinte Agatanghele.

— A murit poate ş-o soră a ei mai mare, una Safta ?

— Ba aceea mai trăieşte, ucenică la presvitera Olimbiada, şi nu ţi-aş dori să înserezi cu dînsa într-o chilie, părinte Agatanghele.

— Şi alţii, frate Alexa, cu care ne-am aflat sub acelaşi soare ?

— N-am găsit pe nimeni, a mărturisit cu întristare Alexa. Cît am stat cu măria-sa Nicoară prin acele locuri, aş putea spune că n-am avut cu cine mă aduna la sfat şi tot supărat umblam de colo-colo. Numai pe Ghiţă Botgros l-am găsit, acel pe care-l ucisesem.

— Mai trăieşte badea Ghiţă ?

— Cum îţi spun, trăieşte, şi-i tot cu capul în nouri. Nu te teme, n-avem să-i mîncăm noi lui din colivă.

— Oi, Alexa, a strigat părintele Agatanghel, înălţîndu-se în straiul negru ca un corb şi fîlfîind din aripi. Amar ţi-i viersul şi tare mi-i jele. Mă duc s-aduc ulciorul, ca să cinstesc pe dragii oaspeţi şi pe urmă nu uit să vă spun povestea făgăduită.

După ce s-a întors în grabă părintele Agatanghel şi a înfăţişat un ulcior burduhos, rugînd pe toţi cei de faţă să-i îmbrăţişeze, cuvioşia-sa n-a întîrziat să spuie ce avea de spus.

— Aflaţi, creştini buni, că avem şi noi cîteodată necazuri în cetatea noastră. Ne-am adunat aicea, nu atît ca să postim întru slava sfinţeniei — iertaţi-mă pentru vorbe adevărate ! — ci ca să ne agonisim o viaţă mai uşoară. În ţara asta unde curge miere şi lapte, după slova «Scripturii», noi sărmanii n-avem rînd la ospăţ. Ci numai boierii cloncani şi-au găsit acolea Canaanul, şi pe noi, ia, numai aşa, ne dau la o parte cu sabia. Răzăşi am fost ş-am rămas la sapă de lemn şi pentru o pită ne-am dat robi. Aşa că, ajungînd ţărani şerbi, nu putem ieşi din starea asta decît hăiă-

duind la o mănăstire, ori intrînd în cinul preoției de mir. De aceea aici noi trăim întru bună înțelegere și frăție, ca unii ce-am scăpat de iad și ne aflăm lîngă poarta raiului. Nu ne lipsește nici mîncarea, nici somnul. Și nici iscusința, fraților, ca să ne strecurăm pe lîngă schimbătoarele vremi. Facem rugăciuni și pomeniri fețelor domnești, dar noi știm că mulți dintre aceștia cărora ne închinăm au stropșit pe părinții și pe frații noștri. De aceea nu ni-s dragi nici slujitorii stăpînirii, care bat și asupresc. Iar știindu-vă că sînteți cu fratele lui Ion-vodă, mă pot mărturisi fără grijă, ca unor frați.

Iată ce mi s-a întîmplat mie de cînd mă aflu portar aicea la Pobrata. Tot așa, într-o noapte cu trăsnete și fulgere, au bătut în poartă niște străini, cerînd găzduire. Iar eu nu i-am numărat și nici nu mi s-a părut că poartă săbii. Am deschis și i-am lăsat să intre, ca pe niște călători trudiți.

Le-a întins părintele econom masă ; a poruncit părintele stareț vin ; li s-au gătit douăsprezece crivaturi. Iar la miezul nopții, cînd au trecut cuvioșii părinți la rugăciune, acei călători s-au sculat și au închis biserica, proțăpind ușile. Iar pe părintele stareț l-au apucat de grumaz și i-au poruncit să aducă cheile vistieriei și să deschidă lada de fier din tainița ei. Numaidecît să le mărturisească unde-s cheile, și unde-i tainița... Au dat și cu mînerul săbiei și cu latul săbiei în preacuvioșia-sa și l-au împuns mînîndu-l înaintea lor.

Se tînguia preacuviosul nostru stareț :

«Oameni ai stăpînirii sînteți domniile-voastre? Dumnezeu vede și vă prăpădiți sufletele. Să nu cutezați a prăda sfînta mănăstire !»

«Ba cutezăm !» a rîs căpitanul acelor slugi ale stărostiei.

«Ucideți-mă, nu vă duc și nu vă dau. Mai bine faceți-mă mucenic decît proclet. Iată, nici unul din sfinții părinți care au mai rămas la slujbele celelalte nu va mărturisi cine ține cheia și unde-i lada obștei. Iar după ce-i căutați pe toți aceștia, părintele Agatanghel vi-i poate aduce pe rînd și pe ceilalți. Bateți-ne cu vergi de fier, străpungeți-ne cu strămurare [1] înroșită în foc, noi nu ne supunem unor asemenea păgîni ca domniile-voastre !»

Pe cînd cei doisprezece slujitori se dădeau din colț în colț suduind, bătînd și împungînd cu tesacele, eu, umilitul Agatanghel, am luat aminte la vorba «strămurare», pe care o rostise preacuviosul stareț, uitîndu-se la mine. «Strămurare» era numele unui om, prietin al nostru, care-și avea salaș într-o rîpă stearpă ce-i zice Pietrăria. Și el venea acolo cu tovarășii, ca să-și împartă vămile de la vadurile lor, fiind de meserie hoți. Și noi monahii trăiam în prietinie cu dînșii. Iar ei scuturau numai bărbi de oameni bogați și spintecau chimiruri grele.

Cum aud eu vorba aceea «strămurare», mă gîndesc că părintele stareț e om cu glagore la cap și că ne aflăm într-o noapte spre duminică ; iar prietinii noștri vor fi venit de bună samă la peștera Pietrăriei. Căci a doua zi fiind sfîntă sărbătoare, nu se cade să lucreze și se hodinesc.

Mă strecor mai la o parte, dau fuga aici la odaie și încalic un căluț flocos, în care aveam încredere că m-a duce fără sminteală unde voiam eu. Îl îndemn numai din frîu și nu-i pun în coaste pinteni ; și ajung într-un ceas de vreme la Pietrărie și mă rog de Strămurare și de hoți să vie să ne scape. Ca oameni cuviincioși, unde au încălicat toți cu suliți și ghioage ș-au coborît la sfînta Pobrata, și i-am vîrît prin portița

[1] *Strămurare* — prăjină cu vîrf de fier pentru îmboldit vitele.

pe unde ieşisem. Şi s-a nimerit să trăsnească din nouri, cînd am pătruns la stăreţie. Şi cînd a trăsnit, noi de colo am şi fost asupra acelor oaspeţi, pălindu-i unul după altul. Părintele stareţ era întins pe podele şi-l ardeau cu făclii aprinse la tălpi şi pregăteau şi ţăpuşe să i le bată subt unghii. Trei dintre cuvioşii monahi pieriseră în chinuri. Strămurare şi cu ai lui i-a prăvălit pe toţi fără nici o cruţare şi ne-a rămas nouă numai să cerşim iertare pentru sufletele lor de la domnul-Dumnezeu.

Acum gîndiţi-vă şi domniile-voastre, fraţilor, a urmat cu mirare monahul, cum să cerşim noi iertare pentru unii ca aceia care au ridicat vieţile călugărilor şi au ucis pe stareţul nostru, încît nouă săptămîni a stătut în umbra morţii?

S-au sfătuit bătrînii soborului nostru şi deocamdată s-a hotărît aşa:

Am dezbrăcat de straie pe acei păcătoşi şi le-am culeş şi săbiile cu celelalte unelte ale răutăţii lor şi le-am dat în mînă lui Strămurare, drept dobîndă de război ce i se cuvenea.

După aceea, pe acei păcătoşi, goi cum au ieşit din pîntecele maicii lor, i-am aşezat la rînd într-o groapă, cu faţa în jos, ca să se uite către părintele lor Tartorul.

Iar mie mi s-a poruncit să încalic şi să mă duc fără întîrziere la vlădica Istatie, care-i mai mare peste noi, şi să-i cerem deslegare şi poruncă în privinţa iertării.

Deci am încălicat pe căluţul meu cel flocos, în care aveam încredere, şi m-am dus; şi am ajuns în ziua de luni către sară la episcopia Romanului. Am îngenunchiat la vlădica în camara lui de taină, unde primeşte mărturisirile, şi i-am spus preasfinţitului: iaca aşa, iaca aşa.

S-a înfiorat preasfinţia-sa şi s-a sculat asupra mea cu uimire, că poate îi înşir basme.

Am bătut metanie și m-am plecat către icoane.

«Acesta-i adevărul adevărat, preasfințite Istatie; fac cruce. Osteneşte-te pînă la Pobrata, să vezi cu ochii însuți preasfinția-ta!»

«Au belit pe cuvioșii monahi și le-au pus țăpuşe?»

«Mai rău, preasfințite. Le-au răpit ce nu le puteau da: viața.»

«Și pe stareţul vostru Paisie l-au ucis?»

«Trupul preacuviosului Paisie e desfăcut ca la căsăpie, preasfințite părinte Istatie, și numai mila lui Dumnezeu îl poate întoarce în starea în care s-a aflat mai nainte.»

«Atuncea cum să cerşiți voi iertare de la Dumnezeul nostru pentru asemenea fapte? Căci slujitorii aceia haini au săvîrșit o lucrare mai crîncenă decît a păgînilor ismailiteni. Ei sînt lepădați de către oameni și asemuiți fiarelor. Ar fi fost mai bine să-i fi cunoscut în ceasul naşterii lor moaşele că sînt sămînță a diavolului, să le sucească beregățile și să-i lepede la umblătoare. Să știi, cuvioase Agatanghele, că lotrii care v-au ajutat în asemenea nacaz vor avea bună primire la scaunul împărăției. Mai îngăduie, cuvioase Agatanghele, zice vlădica, pînă ce ți-oi da poruncă scrisă, cu pecetea episcopiei; să nu faceți altfel decît cum poruncesc. Pînă atunci pune-ți inima la cale în trapeză, prinde putere și roagă-te sfîntului Dimitrie ostașul, și după aceea încalică și du-te cu bine. Și altfel să nu faceți!»

Eu am sărutat mîna preasfinției-sale și am aşteptat poruncă scrisă; și m-am gîndit că noi anahoreții de la Pobrata am făcut bine ce-am făcut, fără a fi vlădici și fără a avea suflare de la sfîntul duh.

Acuma, pe gropnița păcătoșilor, stau gunoaiele sfîntului nostru lăcaș.

Diacul își însemna toate în mintea lui, cuprins de spaima răutății oamenilor.

— Şi cu Strămurare ce s-a mai întîmplat? a întrebat el.

I-a răspuns rîzînd Alexa:

— Strămurare stă la ospăţ cu sfîntul Dimitrie.

— Ba tu, frate Alexa, l-a dojenit pe oştean monahul, să nu şăguieşti cu cele sfinte. Strămurare se află încă în această lume ticăloasă şi plină de strîmbătăţi. Şi-a schimbat locul din acest codru, şi s-a aflat, prin oameni de departe, că a ieşit prin părţiile scaunului nou al domniei, la Bîrnova şi la Căpoteşti, care-s codri mai adînci decît acesta al nostru.

În odaia Galatei, lîngă Iaşi, stau şi se împuţesc beşlegii ismailiteni, pînă ce s-or încheia pereţii bisericii. Acolo se află şi aga dăbilarilor Porţii. Se duc dăbilarii şi adună de la oameni, cu îngăduinţa lui vodă, peşcheşuri sultanului, le pun la poalele agăi şi, după aceea, cărăuşii creştini le duc pînă la vadul Obluciţei, şi de acolo ceamuri turceşti le plutesc pe Dunăre şi pe lîngă ţărmul mării la împărăţia neagră.

Strămurare şi-a găsit acolo o treabă ce nu s-a mai pomenit.

A întocmit pînde, ba la văi rele, ba la vaduri de ape, ş-a prins din acei dăbilari, scrijelindu-i la beregată. Dar pe bani şi peşcheşuri n-a pus mîna, socotind să dea numai înfricoşare păgînilor. Însă de fapta lui nu s-au folosit decît slugile domneşti, care şi-au însuşit zloţi şi plocoane, dînd cu piciorul în rîpă leşurile turcilor. Văzîndu-şi greşala, Strămurare a luat asupra sufletului său şi pe slugile acelea. Iar noroadele abia atunci au băgat de samă că se află în preajma lor o voinicie. Li se întorc cele luate cu hapca şi li se mai îndulceşte amărăciunea.

Nu ştiu ce-o fi adevărat din toate cîte se spun. Dar într-o sară din toamna trecută, la vecernia Sfîntului Andrei, iaca bate la poartă însuşi prietinul nostru Strămurare, cu doi din oamenii lui, şi cere

găzduire. Numaidecît i-am deschis și l-am primit ca pe un frate al nostru. Și înainte de a-l ospăta, a intrat în biserică și s-a închinat cu smerenie ; iar după ce l-am ospătat, s-a dus la stareţul nostru, preacuviosul Paisie. Și fiind și noi unii dintre monahi de față, Strămurare a zis așa :

«Fraţilor monahi, aflaţi că, după atîtea strădanii ale mele, cărările de scăpare mi s-au împuţinat ; dacă mai întîrzii mult făptuind cîte făptuiesc în folosul fraţilor mei, sărmanii obijduiţi, apoi mi se va atîrna ţeasta în prăjină, la poarta curţii domnești, și pe trupul meu se vor încăiera cînii. Deci am ţinut sfat cu soţiile mele și ne-am gîndit să ne pustiim la o sfîntă mănăstire, nici de monahi zidită, nici de vlădici știută, unde cîntă apele laudă ziditorului ; și stau pădurile în odăjdii și se închină cînd bate vîntul. Această sfîntă mănăstire se află peste nouă hotare. Și după ce ne-om închina acolo ș-om dobîndi pentru sufletele noastre alinare, om păși la ostroavele unde trăiesc oștenii crucii, zaporojenii, ș-om intra la ei la ascultare, slujind mai cu folos pe fraţii noștri creștini. Acuma-i vremea asupra iernii și nu mă pot bizui împotriva viscolelor din miezul-nopţii și gerului celui nemilostiv și foamei. Dar cum se va încheia în primavară ce! codru verde, m-oi duce să caut pe Nicoară Potcoavă de care povestesc noroadele cum că s-ar găti s-apuce domnia Moldovei. Ce zice de asta preacuvioșia-sa Paisie ?»

Cuvioșia-sa Paisie a zis : «Bine !» și l-a sfătuit să se ducă.

«Avea-voi putere ?»

«Vei avea, frate Strămurare, după aleanul sufletului tău.»

Acuma unde-i binevoitorul nostru Strămurare, ca să afle că subt policandelon la Pobrata a stat măria-sa

Nicoară! Socot că l-om vesti printr-un om bun și l-om îndruma unde rîvnește. Acel om bun oi fi eu, fraților, și nu știu dacă m-oi mai întoarce la Pobrata. M-oi duce mai bine cu Strămurare la mănăstirea din pustie.

CAPITOLUL XV

Curtea lui Iurg

A doua zi de dimineață, soarele a răsărit în senin și, după ploaia nopții, codrul a lucit de mii și mii de nestemate ca flori fără nume și degrab' trecătoare.

Văzduhul era curat. Călătorii cît și localnicii îl simțeau intrînd în ei ca pe un vinat bun. Soborul monahilor ieșise cu starețul în afara porții ferecate, ca să fie de față la plecarea măriei-sale Nicoară. I-au urat cale fericită și lui, și oștenilor, și au rămas o vreme privind cum se duc.

De lucirea biruitoare din ochii călătorului domnesc, pe care o băgaseră de samă acei monahi, se bucura mai ales uncheșul Petrea, care amesteca aducerile lui aminte cu anii de pruncie ai lui Nicoară, la curtea lui Iurg Litean. Într-acolo el și cel ce fusese prunc umblau acum fără grabă, ca într-o lene a unei plăceri. Căpitanul Petrea era acum bătrîn, iar pruncul, cărunt.

În asemenea bună stare a spiritului, au umblat prin valea îngustă a Șomuzului, pe lîngă niște lunci bătrîne, rămase în stăpînirea domniei după moartea lui Șendrea hatmanul; căci acele pămînturi și lunci de la Dolhești, unde se afla gropnița lui Șendrea, cumnatul lui Ștefan bătrînul, fuseseră, împreună cu toată valea, zestrea surorii voievodului. Și din acel

timp rămăseseră uitate ; domnia nu le socotise vrednice a fi dăruite boierilor celor mari.

Călătorii băgau de samă o rînduială a satelor deosebită decît în alte părți pe unde umblaseră. Gospodarii își vedeau fără grijă de prisăci și livezi și se închinau cu voie-bună la trecerea acelor străini. Vite albe păsteau pe lunci ; numaicît dealurile care străjuiau din dreapta și din stînga păreau a copleși valea. Astfel au ajuns la prînzișor, cu rînduiala știută, la un pod de peste Șomuz și la o moară, pe unde drumul începea să suie un holm[1] înalt, către valea largă a Siretului, departe, spre curtea veche a amintirii.

Moara umbla numai pe-o piatră, zvonind ușor. Și subt streașina morii, la drum, sta pe o laiță morarul. Împotriva tuturor datinilor și poveștilor, morarul nu era un chiag[2] împovărat de ani și slăbie, ci barbat tînăr, cu înfățișare veselă.

— Îți poftesc buna ziua, morarule, și noroc ! a strigat moș Petrea, mai mult ca să-l stîrnească la vorbă de petrecere în popas.

— Vă mulțămesc frumos domniilor-voastre, a răspuns morarul ridicîndu-se de pe laiță și descoperindu-și pletele.

— La moara asta nu-i adunare ? Te văd singur, a urmat uncheșul. Îngăduie să poposim subt streașina dumnitale.

— Cu dragă inimă, a răspuns morarul, privindu-i cu ochi verzi ca luciul iazului.

Ceilalți călăreți au înaintat ; s-a apropiat și căruța lui Ile. Morarul a dat lămurire :

— Mușteriii mei cu tăbîltoacele, cinstiților drumeți, se adună mai pe sară, după ce se întoarce lumea

---

[1] *Holm* — dîmb, colnic, deal.

[2] *Chiag* — bătrîn.

de la cîmp și de la alte treburi. Macină rîșnița grăunțe ; măcinăm și noi vorbe, punînd țara la cale. Asta-i moara lui Barbacot.

— Cine a fost creștinul cu asemenea poreclă ?

— Strămoșul nostru ; după ce-a trăit ani nouăzeci și nouă, a lasat strănepoților moștenire moara și mai ales învățăturile sale.

— Atunci va fi fost filosof ? a rîs mezinul Lixandru.

— Cu voia domniei-tale, da.

— Și pe dumneata cum te chiamă ?

— Domnilor, numele meu din botez e Tudorică, iar porecla, Prepelea.

Adunarea a făcut mare haz.

— Hai să descălicăm la moara lui Statu-Palmă Barbacot, a zis Nicoară cu voie-bună, și Prepelea să ne vîndă povești.

— Asta nu se poate, a zis Tudorică arătîndu-și dinții și privindu-i pe toți cum sar din tarniți. După învățătura bătrînului nostru, povești nu vînd, ci schimb. Aicea, în valea Șomuzului, cinstiților drumeți, noi viețuim întru singurătate și neștiință. Vrem să aflăm ce se petrece la curtea lui vodă și-n Țara-de-Jos. Fost-au războaie și cutremur ; poftim să știm ce mai este și ce se mai pregătește. Am auzit unele, dar nu toate. Pe la noi nu se află, ca-n alte ținuturi, salașuri boierești, unde să se cuibărească minciunile. Să iertați domniile-voastre acei care veți fi fiind boieri. Dar eu, afară de săbiile ce purtați, după straie vă socot neguțători.

— Neguțători care nici nu vindem, nici nu cumpărăm, a răspuns Nicoară punîndu-și mîna sa cu inel și pecete pe umărul morarului.

Acesta a tras cu coada ochiului și a luat aminte, fără să se tulbure.

— Mare cinste să poposească în sărăcia de la noi măriri de la scaunul domniei.

— Nu sîntem boieri, meștere Tudorică, și nu venim de la Iași.

— Eu socoteam altfel, măria-ta, avînd ochi și văzînd.

Potcoavă s-a întors cu bunăvoință :

— Nu sînt decît un oștean, prietine morar.

— Mă bucur, măria-ta, s-a tulburat morarul, fulgerat de înțelegere deplină, că te văd bine cumpănit pe amîndouă picioarele.

Tovarășii lui Nicoară au rîs cu hohot.

— Îmi place că ești meșter hîtru, Tudorică.

— Ca unchеșul meu Barbacot, măria-ta. El ne-a învățat să ne ferim de tagma boierilor. Nici noi să ieșim către ei, nici ei la noi să nu vie, ca să nu ne întarte și să le sărim în cap.

Am oblicit de la niște neamuri de-a noastre, care au căutat pămînt mai bun la lărgime, în șesul Siretului, cum că în partea aceea de țară ar fi ieșit cu putere mare boieri vistiernici să împlinească dări nouă, scornite acuma. Noi aceștia de la Șomuz, mai puțini și mai săraci, am rămas uitați. Dar acolo, lîngă Ruginoasa, au intrat într-un sat ș-au împlinit pe gospodari, luînd șaptesprezece boi de la toată obștea. Dar satul datora optsprezece. Atuncea, acei dregători, neputînd găsi încă un bou, au apucat pe-un prunc al unui om și l-au dus cu ei zălog, pentru boul lipsă. Să fie adevărat ? Domniile-voastre n-ați auzit de una ca asta ?

— De asta n-am auzit, dar cunoaștem altele... a mormăit moș Petrea.

— Eu aș zice așa, a urmat Tudorică ațintind pe Nicoară, că pentru așa dregători i-ar folosi lui vodă leacul babelor de la Șomuz : alior plămădit cu vin pe care-l dau pe apă ca să amețească peștii și să-i prindă. Să-și hrănească și măria-sa lighioile de la curte cu

alior, să se ducă pe apa Sîmbetei, să ajungă la Dunăre, pe urmă în marea și în fundul tartorului.

Diacul a privit cu mare plăcere pe strănepotul lui Barbacot.

— N-oi uita să spun asta măriei-sale cînd l-oi întîlni, i-a zîmbit el, pe cînd Nicoară și oștenii încălecau.

Cînd au purces, lucea soarele în iazul cel întins, scurmînd cuibare de foc. Ceata călăreților umbla în buiestru, pătrunsă de duhul de voie-bună a unui meșter leneș la treabă și harnic la vorbă. Clipele acelui popas se risipeau ca fulgii de păpădie în adierea vîntului.

Așa au umblat cu spor pe subt biruința soarelui de amiază și au ajuns într-un pisc unde se legănau fînațuri înflorite. De-acolo au văzut valea cea largă a Siretului, unde curge o apă domoală, scriind cotituri între lunci vechi.

Au mai făcut un popas, hrănindu-se oameni, cai și cucoși.

Cînd unchesul Petrea Gînj i-a călăuzit în acel colț încîntat unde puhoiul limpede al Sucevii rupea tulbureala Siretului, Nicoară și-a simțit inima bătînd mai grăbit. Acolo era curtea copilăriei lui cu turnul de piatră, și livezile între parcane înalte, și prisaca de care avea grijă moșu Voicu, și odăile cu cai și carîte, și ocolul vitelor albe, și cuhnea zvonind de robota țiganilor, și slujitoarele cele tinere lucrînd la stative în pridvor, și cneaghina Calomfira trecînd din cămări la cerdac în straiul ei cernit. Căci în acel timp al copilăriei, cneazul cel bătrîn Iurg Litean, hodinea subt lespede, în grădină, lîngă altarul paraclisului. Toate le-a părăsit cînd abia se ridicase mărișor, și căpitanul Petrea l-a dus peste hotar, într-o țară străină. De atunci nu s-a mai întors.

Iar acuma, într-o clipă ca de spaimă, a privit și și-a plecat fruntea. Din toate nu mai era nimic. Turnul se prăbușise și-l învăluiau iederi sălbatice. Din curte nu mai era nimic ; trecuse peste ea pojarul. Acoperișul paraclisului se dărîmase.

Zece oșteni cu capetele descoperite așteptau parcă totuși, ca și la sfîrșitul poveștilor mîhnite din copilărie, să le nălucească palatul scufundat de o vrajă. Însă pădurea dimprejur fremăta lin ; se alungau în zbor măcălendri între lumini și umbre, și minunea nu se săvîrșea, căci mormintele rămîn morminte.

Nicoară și-a strîns pleoapele, ca să lepede două lacrimi, pe urmă a suspinat și a înălțat fruntea.

— Oare osemintele maicii mele au fost adunate și așezate la veșnică odihnă ?

Căpitanul Petrea a tăcut.

Și-au îndemnat caii spre paraclis. Lespedea ce adăpostise pe Iurg era prăvălită, gropnița deschisă, ca să i se prade cneazului mort podoabele.

Nici mormintele nu rămîn morminte. Crudă întristare, căci nu-i muritor care să fie apărat de asemenea umilință.

Totuși sînt barbați care pot sta deasupra vieții și a morții, păstrîndu-și cumpăna inimii în urgii, pentru că au de împlinit aici pe pămînt, în timpul lor scurt, o datorie. Așa, patruzeci și opt de ani măritul Ștefan-voievod a stat cu sabia apărător al moșiei și norodului său. Cunoscînd zădărnicia silinților sale, măria-sa a stat totuși în picioare pînă la sfîrșit, ca să fie pildă altora care vor veni după el. Acea pildă a urmat-o Ion-vodă și s-a pus și măria-sa Ion jertfă. Cît sînt încă dușmani, trebuie să le stăm împotrivă, pînă la acel ceas cînd va veni dreapta izbăvire. Vor cădea vitejii cei juruiți ? — se vor scula mișeii pînă la cel din urmă, cît frunzele și cît năsipul, pentru slobozenia lor și pentru dreptate.

— Așa că să ne avem sus inimile, dragă frate, și să ne urmăm calea.

— Da, bădiță Nicoară, a suspinat cu amar Alexandru. Mă gîndesc unde-om poposi la noapte.

— Trecem în poiana cea veche, a răspuns uncheșul. Alcătuim acolo colibă de frunzar, și nu ne-om prăpădi cu firea.

Mezinul i-a aruncat moșneagului o privire înveninată.

— Om face foc, a urmat căpitanul Petrea, ș-avem toate cîte ne trebuie pentru trupul nostru.

— Da, moș Petrea, a răspuns îmblînzit mezinul.

Dar Poiana Ursului nu era singură. Avea oaspeți, vetre de foc și colibe de frunzar. Își făcuse acolo, vremelnic, oprire o tabără de rudari.

Cînd judele lor a văzut larma ce se stîrnise la cele patru căruțe ale sălașului și și-a dat sama că vin împotrivă călăreți cu arme, a slobozit mare strigăt și a poruncit să se așeze toți cei douăzeci și opt de supuși ai săi pe brînci și cu fruntea plecată. Glasul său repezise porunca într-o limbă necunoscută, pe care un singur om dintre slujitorii lui Nicoară o putea pricepe.

— Pas, Ile Caraiman, a zis blînd măria-sa, și întreabă cele de cuviință pe acești sărmani.

Potcoavă cunoștea că acei sărmani pe jumătate goi nu pregetau să mintă și să prade, ba chiar, la nevoie, să întrebuințeze buzdugan și cuțit împotriva cui se nimerea, numai să aibă cîștig. Poate ei să fi desfăcut gropnița cneazului Iurg. Dar acești robi aduși de tatari tocmai de la India și vînduți boierilor pămînteni n-au cunoscut decît urgii în rătăcirile lor, decît hrană de cîini și biciul ; nimene nu i-a învățat altfel de viață, nimene nu i-a miluit și sînt cei mai mișei dintre toți mișeii pămîntului. Dar trupul lor e bine alcătuit și au muieri frumoase. Au darul cîntecului

și-al meșteșugurilor. Și cînd găsesc milă, sînt cu credință tare, cum se vede că s-a ales acest Ile Caraiman, tovarăș de nădejde. Sălașul lui Ile a primit de la măria-sa Ion-vodă slobozenie, și iată, îl are alături pe Ile ca pe un frate-om.

Au prost obicei cnejii moldoveni de poruncesc la ospețe cestor robi să se suie în copaci, și apoi se pun asupra lor la întrecere cu săgețile. Și pe fetele lor le aduc la iatacuri. Le prețuiesc ca pe niște flori de o clipă, ș-apoi le aruncă în glod. Vor fi fost fericiți în țara lor. Se spune că la India viața e blîndă și îmbielșugată. Chiar de-ar fi fost cei din urmă paria acolo, n-ar fi fost mai nefericiți. Tatarii, care au domnie în Asia și bat războaie la India și au întemeiat și acolo împărăție, îi aduc marfă vie, în țările noastre, și de două veacuri s-a iscat și la noi asemenea rînduială neomenească a robiei. Ș-apoi, de la asta, domnii lumii se întartă și asupra băștinașilor, să-i calce în picioare și să-i socoată șerbi.

«Binecuvîntat fie dascalul meu Ian Savițki de la Bar — și-a amintit Nicoară — care mi-a deschis ochii asupra acestui adevăr. Dar boierii leși l-au osîndit în Seim pentru cele ce ne învăța pe noi ucenicii, și gîdea l-a tăiat pe podină înaltă, în mijlocul Liovului, în zi de tîrg.»

Potcoavă nu apucase a descăleca, și Ile Caraiman s-a întors cu ochii spăriați, să-și deie sama de solie.

— Măria-ta, a strigat el, și și-a pus fruntea pe teltia[1] de subt șaua murgului. Măria-ta, a suspinat după aceea, ridicînd o privire înfricoșată. Acest Zailic, judele rudarilor opriți aici în Poiana Ursului, îi de loc tot de la Runc, unde se afla taica meu Fedeleș mai mare peste toți rudarii, care au dobîndit slobozenie de la slăvitul Ion-vodă. Dar i-a spart dom-

[1] *Teltie* — pătură groasă de pîslă care se pune sub șa.

nia nouă a Șchiopului-vodă ; și pe taica al meu l-a oborît cu buzduganul armașul Ciornei. Și toți ai mei s-au prăpădit și s-au împrăștiat ; și pe cîți i-au apucat de grumaz armășeii, i-au supus iarăși robiei. Iar Zailic a apucat a fugi cu aceste patru corturi. Ș-au nimerit aicea și au început a lucra alvii și căușe de plop și salcie, pentru satele din partea locului. Dar bieții aceștia mișei stau cu frică și de aceea s-au înspăimîntat de vederea noastră. Ce să fac cu ei, măria-ta ?

— Să-i îmblînzești, Ile, și să-i lăsăm în pace. Și inimile noastre sînt negre ca tina de supărare, ca și ale lor.

Măria-sa a mîngîiat fruntea țiganului ; Caraiman a cuprins acea mînă prietină și a sărutat-o. Apoi, hîrîindu-și în gîlță lacrimile, s-a dus la Zailic judele, să-i împărtășească porunca stăpînului său.

— Numai atîta mai stă măria-sa în Poiana Ursului, cît om îmbuca cina, a dat de veste judelui slujitorul lui Potcoavă.

— Da' de ce, frate Ile ?

— Căci măria-sa a găsit casa părinților săi dărîmată și arsă, și din toate cîte au fost ale unui cneaz n-a rămas un par de care măria-sa Nicoară să se apuce cu mîna. Așa că le lasă toate pustiei și vouă. Domnia-sa își scutură încălțările, încalică iar și ne-om tot duce.

— Vă veți tot duce fără întoarcere ?

— Ba măria-sa Nicoară s-a întoarce, ca să facă dreptate în țară !

Judele Zailic s-a închinat către măria-sa, și a poruncit sălașului său să intre în colibele de frunzar, să steie acolo cu ochii stecliți și să tacă. Căci măria-sa descalecă la ospăț. Totuși, în acel asfințit de soare, cînd pribegii s-au așezat la cină lîngă căruța lor, a pornit un murmur moale și blînd în colibe, și poporul lui Zailic s-a îndemnat a cînta.

La glasuri s-au adaos strune de cobză și viers de alăută. Rudarii cîntau pentru inima lor, dar și pentru inima acelor călători pribegi.

Nicoară și cu ai săi erau cu luare-aminte să înțeleagă vorbele, dar acele vorbe erau într-o limbă veche de la împărăția lui Por-împărat, pe care numai Ile Caraiman o putea deslușì.

— Cîntă și moldovenii acest cîntec în limba lor... a dat el lămurire lui Potcoavă. Cum contenesc rudarii, vi-l spun așa cum l-am auzit de la niște ciobani megieși cu Runcul nostru.

Ile a rostit încet măriei-sale vorbele acelui cîntec :

Maică, măiculiță,
Maică, dorul de la tine
Peste munți și ape vine
Și nu-l poate opri nime :
Nici cioban cu fluierul,
Nici popă cu cîntecul,
Numai eu cu sufletul...

CAPITOLUL XVI

La Siret și la Prut

Chiar în aceeași zi de luni, înainte de amurgul serii, drumeții pribegi s-au înfățișat la malul Siretului pentru trecere, la un pod ce se afla în hotarul vercicanilor, nu prea departe de curtea răposatului cneaz Iurg.

Era un pod cunoscut și vechi, de la un mal la celălalt mal, pe șăici, și cu odgon legat de amîndouă țărmurile în șarampoi [1] de stejar cît buțile.

[1] *Șarampoi* — trunchi gros folosit la împrejmuiri.

La acel pod erau brudnici[1] doi bătrîni, tatăl şi feciorul, amîndoi cu ochii streşiniţi de sprîncene albe, iar bărbile lor erau împuţinate şi păscute, ca suhatul oilor. Nepoţii lor trăiau în două case aproape şi le erau într-ajutor, la o nevoie de trecători certăreţi, ori la o viitură de ape.

— Cît e brudina[2], uncheşilor? a întrebat căpitanul Petrea. Tot ca acum treizeci de ani?

— Se vede că domnia-ta ai mai trecut pe-aici, oştene, a răspuns cel mai bătrîn. Dar eu nu te mai ţin minte, macar că nu-i aşa de mult de-atunci. Va fi fost la domnia lui Rareş-voievod. Ori poate greşesc. Tu nu ţii minte, măi băiete?

— Apoi va fi fost cum spui dumneata, tătucă.

— Aşa. Nu ştiu ce să fac cu tine, măi Andriuşa, că uiţi toate. Cît îi brudina? Spune acestor oşteni! De cînd se uită la noi ş-aşteaptă!

— Apoi brudina îi tot aceea, oameni buni, a răspuns cel cu ani mai puţini. Un om cît trei dobitoace, adică o para; iar dobitoacele cîte un ban. Şi oile zece la un ban şi ciobanul un ban, că el e stăpînul oilor. Nu se socotesc cînii, deoarece ei îs păzitorii oilor.

— Cam scump şi încurcat, a zîmbit Potcoavă.

— Apoi dă, a zis tot fiul moşneagului; scump, da' şi cheltuiala obştei vercicanilor nu-i puţină. Că noi avem poruncită brudina de la domnie de cînd ne-am aşezat aice.

S-a amestecat tatăl; fiul a contenit.

— Nu uita să spui, Andriuşa, că pe noi ne-a adus aici slăvitul Ştefan bătrînul şi ne-a aşezat la apa Siretului, dîndu-ne ocină şi uric.

Am venit din porunca măriei-sale cînd a bătut război în olatul lui crai şi a ajuns la Peremîsla-cetate.

---

[1] *Brudnic* — paznicul podului umblător.

[2] *Brudină* — taxa care se plătea pentru trecerea unei ape cu pod umblător.

Și fiind măria-sa voievod pravoslavnic de lege răsăriteană ca și noi, apoi am venit aici la porunca măriei-sale și ne-am așezat la loc deschis unde ne aflăm și astăzi.

Bine-am petrecut noi aice la Moldova, fraților oșteni, un rînd de oameni mai vechi, după aceea noi, și iaca, azi se arată greutăți asupra nepoților noștri. Se află un boier Coșovei, la un ceas de cale de aici, și a așezat și el un pod peste Siret, și ne tot trimete răspuns că să desfacem podul nostru. Ne-a despăgubi. Iar el, dac-a rămînea singur, să crească brudina. Dar noi nu putem face asta avînd poruncă și de pod, și de brudină de la sfîntul Ștefan-voievod.

Potcoavă a întrebat, în limba ucraineană :

— Și mai țineți minte domniile-voastre, bătrînilor, limba neamului de care v-ați deslipit ? Că de la războaiele lui Ștefan bătrînul trecut-a multă vreme.

Foarte s-au bucurat bătrînii auzind pe acel barbat mîndru că grăiește limba lor.

— Cum nu, preacinstite, grăim ș-acum limba de la baștina noastră, ș-am învățat și moldovenește, și ne-am încuscrit cu pămîntenii de la apa Siretului, trăind cu ei în pobratanie, adică în frăție, avînd biserică și țintirim laolaltă.

— Dar iată, Coșovei poftește să desfacem podul... s-a mirat fiul, scărpinîndu-se cu mîna stîngă la subsuoara dreaptă.

— Tu, Andriușa, stai cuviincios și nu grăi fără întrebare, l-a mustrat bătrînul.

Andriușa s-a dat cu sfială mai la o parte.

Potcoavă a întrebat iar :

— Cum te chiamă pe dumneata, moșule ?

— Mă chiamă Stepan, cinstite neguțător, căci m-a ținut în brațe Ștefan-vodă bătrînul, cînd a venit cu alai să vadă pe vercicanii săi, ș-atuncea m-a botezat măria-sa.

— Dacă-i așa, primește de la mine altfel de vamă pentru pod, a grăit Nicoară în limba vercicanilor și-a tras de la brîu punga de pelcică neagră, deștăcîndu-i băierile.

Moș Stepan și-a scos căciula, și, de sus din șa, Potcoavă i-a aruncat în ea un taler de argint. Brudnicul cel vechi s-a mirat de asemenea plată cum nu primise niciodată într-un veac de om, de cînd trăia la acel vad.

Și-a scuturat fruntea și s-a uitat zîmbind la călător prin tufele sprîncenelor lui.

— Domnia-ta vei fi fiind negustător cum sînt eu sultan Soliman. Află, slăvite, că mai am un zgripțor tot asemenea, dărușag de la botezul meu. Pe amîndoi am să-i lăs bisericii de la noi, ca să facă preoții pomenirile cele de cuviință. Mă rog, binevoiește a rosti numele măriei-tale, să-l scrie popa nostru și să nu se uite niciodată la proscomidie [1].

— Ion Nicoară, bătrînule, a suspinat călătorul.

Bătrînul și-a ridicat sprîncenele cu toiagul și a stat privind pe străin, cu gura căscată.

— Acu știu, măria-ta, al cui frate ești, și slăvite să vă fie numele în veac, și al voievodului Ion și al măriei-tale. Acuma știu că te duci unde ai mai fost, și de acolo au sunat pînă la noi cîntări, de le cîntă cobzarii.

Și-a ridicat cușma.

— Măi Andriușa! și-a schimbat el glasul; dă o fugă pînă în capul podului și chiuie de ceea parte să ferească tot omul, și muierea, și pruncul, și dobitocul, că trece măria-sa și să nu i se încurce calea.

Moșul cel mai puțin bătrîn a dat fuguța, cu pași scurți; dar chiotul pe care l-a repezit s-a dus departe, pînă peste luncile de dincolo

[1] *Proscomidie* — parte din slujba de dimineață, cînd se sfințesc prescura și vinul și se fac rugăciuni de pomenire.

Călătorii au trecut cu caii tropăind, și căruța s-a dus după ei huruind peste undele tulburi ale Siretului. Moș Stepan a rămas lungă vreme cu căciula cu taler în brațe, uitîndu-se după ei.

— Ai văzut, Andriușa ? a întrebat el, după aceea.

— Văzut, a răspuns c-o îngînare de uimire feciorul.

Altă întîmplare, de care și-a adus aminte măria-sa după aceea, s-a petrecut la Prut, la un vad din sus de Ștefănești, în ziua de miercuri, la amiază. Apa acelui rîu mare și larg se umflase de ploile din sus și măturase ca pe nimic podul umblător. Podarii fugeau cu căruțele la vale, în lungul malului, ca să prindă șăicile oprite prin scrunlare și grinzile risipite de pe unde le aruncaseră talazurile.

— S-a trezit leneșul din lenevie... au zis niște oameni din partea locului, care stăteau cu brațele încrucișate ori cu palmele vîrîte în chimiruri și se uitau în sus și-n jos, la vîrtejurile undelor ducînd căpiți de fîn ori cioveie de pe la gospodăriile creștinilor.

— Cînd vin nahlapi, s-a întors un pădurar către călărețiii opriți în prund, apoi parcă au ghiare, așa apucă și duc cu ei. Domniile-voastre vreți să treceți, oștene ?

— Vrem, dar nu știm cum om face, a răspuns unchеșul Petrea. Om căuta mai în susul apei. Știam eu un vad de-l treceam cu caii pînă la glezne.

— Va fi fiind la vadul Ionașcului ; dar acel vad de șapte ani s-a stricat ; apa și-a schimbat cursul, de intră acuma în fundul bulboanelor. Altă întinsură mai bună decît aici nu se află prin partea locului. Dacă vă uitați bine, printre sălciile de pe cela mal, apoi vedeți o colibă. Acolo s-au așezat păscari la prutețul lui Axinte. De trei săptămîni au închis balta cu gard, ca să nu iasă crapul ce a intrat la boișle în primavara asta. Au început a-l prinde cu năvoadele. Dar trei-patru zile trebuie să steie pe loc, cu carăle

cu boi, goale. Pînă ce s-a întemeia din nou podul umblător, nu pot ieși cu peștele de la pruteț, să-l neguțeze la tîrguri și sate. Iar în partea cealaltă a apei, două poște de cale, tot înainte, îs locuri goale. Pasc numai cirezi de vite, prin singurătăți, cu cîini și haidăi.

Oamenii călări se înălțaseră în scări și priveau către prutețul lui Axinte.

— Se văd oameni, a zis mezinul, cu palma streașină la frunte.

— S-ar putea să-i chemăm, a zis pădurarul, privind spre Potcoavă ca înspre călăuzitorul acelor neguțători, mai mult oșteni decît neguțători. Am eu un corn de bour, la o colibă de aproape, însă cine-a fi vrednic să scoată sunet? Trebuie putere de răsuflet, ș-apoi parcă se scoală și mugește bourul cel vechi. Tătuca, în vremea lui, putea să sufle în el; dar eu nu pot, fiind mai slab de piept.

— Adă-l domnia-ta, frate creștine, aicea, și ți-om fi mulțămitori.

— Nu-i vorba de asta, a dat din mînă pădurarul, dar cine să buciume?

— S-a găsi, a răspuns cu umilință prefăcută Caraiman.

— Apoi asta n-aș crede, negustorașule. Și dacă buciumezi dumneata cu acel corn de bour, apoi ți-l dăruiesc.

— Adă-l dumneata, pădurarule.

— Îl aduc doar să facem haz.

Pădurarul a încălecat vesel și s-a dus iepurește pînă-ntr-o vălcică. Și s-a întors purtînd un corn barbat, în care vor fi sunat oameni vechi la ospățul lui Verde-împărat.

— Iaca, a zis el, oprindu-se și descălecînd în fața lui Nicoară.

Ile Caraiman a întins mîna.

— Chiar nu şăguieşti, a zîmbit pădurarul, şi vrei să-l cerci domnia-ta ?

— Apoi altul nu poate, a zîmbit Potcoavă, căci numai Ile e meşter cîntăreţ.

— Ile îl chiamă ? Să fie sănătos ; şi eu cuvîntul dat nu-l uit.

Caraiman a mîngîiat cornul, i-a cercetat doaga subţire şi îmbucătura cu meşteşug rotunjită la vîrv. Şi cum l-a pus la gură a început a scoate din el cîntare cu înmlădieri domoale şi creşteri de muget, ş-apoi alinări cu bătăi de limbă, parcă atunci s-ar fi trezit la lumea nouă din moarte bourul cel vechi.

— Halal să-ţi fie şi te rog să mai suni o dată, frate Ile, s-a uimit pădurarul. Dacă-i mai suna şi a treia oară, apoi numaidecît vin aicea cu luntrile păscarii de la pruteţ. Şi mă dau bătut ; acest corn, moştenit de la părintele meu, al domniei-tale să fie.

— Mulţămeşte-i, Ile, pădurarului...

— Mă chiamă Pavel Vavel, negustorule.

— Mulţămeşte-i pădurarului Pavel Vavel, a urmat Nicoară ; şi scoate, Ile, pentru acest om detreabă un cuţit dintre acele cu care facem noi negoţ.

Caraiman a scos numaidecît de la căruţă un cuţit lung de război, cu mîner îmbrăcat în corn de cerb.

Pădurarul Pavel Vavel l-a primit cu smerenie, înroşindu-se pînă în albul ochilor.

— Acesta-i dar domnesc, măria-ta, a îngînat el, sărutînd prăsclele şi închinîndu-se adînc spre Nicoară. Acu mai zi o dată, frate Ile, din cornul dumnitale, a adăogat el venind la Caraiman.

Slujitorul lui Nicoară a sunat iar cătră luncile de dincolo de întinsura Prutului.

— Mîndru zici ! şi-a scuturat fruntea Pavel Vavel, şi a stat dus, cu urechea aplecată, ascultînd. Acu să vezi dumneata, frate Ile, s-a înălţat el, cînd cornul n-a mai sunat ; cînd vei zice mai scurt şi a treia oară,

ca o poruncă, să vezi dumneata ce-au să facă păscarii.

Cînd a tutuit a treia oară Caraiman din cornul de bour, ca o chemare și ca o poruncă, s-au văzut trei oameni ieșind la arătare în capătul luncii, dincolo de apă. Alți doi s-au suit în niște sălcii vechi, ca să vadă mai bine.

— Haidem drept lîngă apă, a dat sfat pădurarul. Oamenii de dincolo au să ne întrebe ce vrem.

Cum s-au tupilat la mal, a pornit de dincolo zvon care venea lin în tăcerea zilei ca o vietate, peste creșturile apei.

— Aveți nevoie cumva de dubasuri, ca să treceți?

— Avem nevoie, și veți primi bună plată de la măria-sa, a dat răspuns pădurarul Pavel Vavel.

— Am auzit și venim... a fîlfîit din capătul luncii paserea tainică a glasului.

Drumeții străini s-au bucurat de bunăvoința unor frați necunoscuți pe care nu-i văzuseră și poate nu-i vor vedea decît în această clipă de întîlnire. Meșteșugul vorbirii pe întins de ape e altfel decît al păstorilor, care detună cu glasuri înalte de pe culmi. Potcoavă își aducea aminte de zavodurile[1] pescarilor de la Dnipru. Aceștia de aici erau din aceeași breaslă cu cei de acolo. Și erau tot așa de săritori la nevoia trecătorilor, între ape și pustietăți.

Trecerea de la un mal la celălalt a întîrziat pînă către asfințitul soarelui. Oamenii de la pruteț lui Axinte și-au pornit mai din susul apei două dubasuri îngemănate, legate strîns unul de altul, pe care au așezat pod. Și au venit opt, șase cu lopeți și doi cu ghiondere[2], aducînd piezișacea plută prin sforul

[1] *Zavod* — colibă de pescari.

[2] *Ghiondere* — prăjină cu care se împinge luntrea în apele puțin adînci.

apei. Au ieșit mult mai la vale decît locul unde așteptau străinii. Apoi au tras la edec pluta în susul apei și au oprit-o într-un loc potrivit, unde s-au dus și călătorii. Au grămădit pe podină căruța, caii și oamenii, au chibzuit plecarea și au pornit întăi lin ; apoi lopătarii din crivacele dubasurilor s-au încordat o dată toți la porunca vatamanului lor, bătînd cu lopețile de o parte și de alta, ca din aripi.

— Rămîi cu bine, Pavel Vavel !

Pădurarul își scînteia în soare cuțitul cu mănunchi de corn de cerb, minunîndu-se încă o dată de oțelul lui. Pe urmă a încălecat pe căluț și s-a dus. Cînd dubasurile au ajuns la celalalt mal, trîmbița de corn de bour a sunat căutîndu-l pe Pavel Vavel, dar el nu mai era în priveliște, și asculta dintr-o singurătate a luncilor.

— Bine-ați venit la noi, fraților, s-a închinat vatamanul de la prutețul lui Axinte.

Era un barbat abia intrat în cărunție, înnegrit de soare și vînturi. Îi luceau dinții în mustățile cît vrabia.

— Dacă ați avut mînie din lipsa podului, socot că acuma v-a trecut.

— Vă mulțămesc, vrednicilor păscari, a dat răspuns Nicoară. Bunătatea dumneavoastră ne-a îndulcit inima.

— Apoi aflați, fraților drumeți, că numele meu e Agapie Lăcustă, de la răzășia Lăcustenilor, dincolo de Prut, hăt la vale.

— Să fii bucuros în toate zilele vieții dumnitale, cum sîntem bucuroși noi acuma.

— Bucuroși, dar flămînzi, a rîs plăcut cu dinții lui albi vatamanul Agapie. Iaca, îndată om găsi leac și la asta. Mîndru suna din corn un slujitor de-al domniei-tale. Parcă am mai auzit undeva asemenea viers.

— N-aveai cum, vatamane, a rîs Ile, căci cornul acesta de bour abia acuma l-am cîştigat de la Pavel Vavel pădurarul.

— Cunoscutul şi prietinul nostru... a încuviinţat Agapie Lăcustă. Cornul va fi el de bour, că tot se lăuda Vavel cu el ; şi acuma înţeleg că s-a găsit pentru acel corn vechi stăpîn nou. Dar eu vorbesc de viers, care mi-a mai sunat o dată la ureche : unde, nu mai ştiu.

Potcoavă a zîmbit :

— Vei fi umblat poate prin Ţara-de-Jos ?

— Am umblat, a răspuns cu glas scăzut vatamanul Agapie, aruncînd o privire ageră asupra lui Potcoavă. Focu-i alcătuit, fraţilor năvodari ? s-a întors el către soţii săi pescari. Văd că-i alcătuit. Şi cazanele-s pregătite cu cele de cuviinţă ? Văd că-s pregătite ! Atuncea daţi zăgneată [1] focului, ca să ospătăm pe măria-sa şi pe slujitorii săi.

Nu te mira, măria-ta, că te-am cunoscut. Întăi m-am mirat eu de vorba lui Pavel, cînd a grăit cu noi peste baltă. Va fi primit un ban de argint, îmi făceam socoteală, şi cel care plăteşte cu argint pare domn şi mărire. Văd că Pavel nu s-a înşelat şi a nimerit cuvîntul drept. Măria-ta nu mă cunoşti pe mine ?

— Pînă acuma nu mi se pare.

— Nu-ţi aduci aminte ?

— Nu ; dar de astăzi am să-mi aduc...

— Bucură-mi-se inima de asemenea cuvînt ! Apoi de ce am ciulit eu urechea, măria-ta, la cîntarea cornului ? Căci am auzit-o la Jiliştea, şi la Catlabuga, şi în alte părţi, unde ne-am oştit, noi răzăşii lăcusteni, subt mîna lui vodă Ion, slăvit să-i fie numele în veac !

---

[1] *Zăgneată* — surcică de aprins focul.

Au rămas în picioare, neclintiți și uimiți, cei zece pescari de la vatra focului. Au rămas uimiți, cu capetele plecate, slujitorii străini.

Nicoară n-a răspuns, ci a privit țintă lacrimile vatamanului Agapie. Apoi a pășit pînă la el și l-a îmbrățișat.

— Măria-ta te duci tot către soare-răsare? a întrebat încet Lăcustă, apucînd mîna cu inel a lui Nicoară și lipind-o de inima sa. O auzi cum se zbate, măria-ta?

— O aud.

— Asta-i inima norodului măriei-sale Ion! Rămas-am nemîngîiați și fără părintele nostru. Nu ne părăsi, măria-ta! căci te-am văzut cine ești în furtuni și primejdii. Și dacă te duci să pregătești altă oaste, primește-ne și pe noi. Las obștei satului și bătrînilor peștele închis în pruteț. Și noi, cei care am mai fost la oaste, cum și alții care încă nu s-au oștit, ne gătăm de cale și mergem după măria-ta.

— Nu vă grăbiți, prietine Agapie, a răspuns Nicoară.

— Cum poruncești măria-ta, așa vom face. Dar primește-ne și pe noi.

— Asta se poate. Faceți-vă în voie pescuitul și negoțul. Petreceți în pace pînă la primavară; iar la primavară, veniți la Ostrovul Moldovenilor. Diacul meu Radu are să vă scrie pe toți în tablele lui și are să vă ție socoteală de leafă din ziua cînd veți descălica acolo. Atunci e și mai lesne pentru hrana cailor, căci înflorește stepa. Iar după zăpor, puteți pescui pește din Dnipru, pentru îndestularea dumneavoastră. Și după ce s-a isprăvi pescuitul, vom pune la cale vînători cu bună dobîndă.

— Măria-ta, a răspuns Agapie, sfatul ce ne dai e înțelept. Greu ne vine să mai stăm aici, cînd te știm pe măria-ta acolo. Greu ne vine să întîrziem, ca să

mai vedem răutățile vremii și scăderea țării. Dar oftăm și n-avem ce face ; sîntem datori ascultare domnului nostru. Ne rugăm numai să mai stai cu noi două zile, să ne aducem caii din ceair și tarhatul din sat, să te petrecem pe drum macar o parte dintre noi, acei care au fost la vodă Ion. Te-om duce prin pustietățile acestea pînă la Nistru ; acolo ne-om închina măriei-tale și ți-om ura cale bună. Măria-ta te vei duce la Praguri, iar noi ne-om întoarce la pruteț, la Axinte și pe urmă la Lăcusteni, așteptînd pînă ce-or începe a trece paserile călătoare. Atunci purcedem și noi cătră răsărit.

— Nici întîrzierea asta n-o pot primi, prietine Agapie, a răspuns Potcoavă. Mulțămesc pentru mîncare și hodină ; dar plec. S-a strînge țara în jurul meu nu acuma, ci cînd mă voi întoarce. Dar tovărășia ce binevoiți a-mi pregăti îmi place.

— Cum facem atunci, măria-ta ?

— Să ne sfătuim cu uncheșul Petrea, prietine Agapie. Domnia-sa cunoaște locurile. Mă călcați pe urmă din popas în popas și ne sprijiniți trecerea la un vad, cerînd ajutor de la altă frăție pescărească, dacă și apa Nistrului vine mînioasă.

— Se poate, a intrat în sfatul de război căpitanul Petrea. Calea noastră e pîrtie veche, din corhan[1] în corhan, pînă la Lipșa. Avem de poposit la trei hanuri, iar la Lipșa cătăm a trece...

— Vorbim la masă, a încuviințat vatamanul Agapie, și ne-om însemna în minte toate cîte ne porunciți ; vă găsim, fiți fără grijă ; și sîntem mulțămitori măriei-tale.

Iubiților frați și stăpîne, a urmat vatamanul pescarilor ; poftiți cu noi la masă și ne iertați că nu vă putem sta înainte cu toate cele de cuviință. Vinars

[1] *Corhan* — coastă de deal ripoasă, prăpăstioasă.

avem ; e mai bun decît apa din baltă. Talgere n-avem ; veți mînca, după datina noastră a păscarilor, pe masa de lemn de-a dreptul. Sarea în scoici, fiind mai scumpă ; felia de mămăligă pe o frunză de lipan. Cu dragostea noastră a tuturor împrejur.

CAPITOLUL XVII

Căprioara

La răsăritul soarelui, cînd pribegii erau gata de plecare, s-a înfățișat Agapie vatamanul la măria-sa Nicoară.

— Stăpîne, a grăit el descoperindu-și fruntea, să-mi fie cu iertăciune dacă vin și eu cu măria-ta o bucată de loc. De porunca măriei-tale țin socoteală, ș-om veni după măria-ta la primavară, acei care ne vom putea alcătui aice. Țin deasemenea socoteală că măria-ta nu vrei să întîrzii, și bine faci. Dar nici noi nu se cuvine să întîrziem, acei cîțiva care ne-am juruit să vă călcăm pe urme și să vă ajungem la vadul Lipșei.

— Asta nu mă supără, prietine Agapie, a răspuns Nicoară ; îți mulțămesc chiar ; ți-a fost cumva sfătuitoare noaptea ?

— Ba femeia, stăpîne. Două ceasuri dusul acasă, două pe loc, și două întorsul. Am mînat calul de aici hoțește ; și la întors am luat altul — acesta pe care mă aflu. Pot să mă laud cu nevasta pe care o am, fraților, s-a întors el către ceilalți pribegi, steclindu-și de rîs albul dinților. Ageră ca o coasă ; duh al înțelepciunii.

«Cum să vă despărțiți voi de măria-sa, zice. Măria-sa înainte, și voi pe urmă. Potrivit e să fiți voi

înainte, ca să-i limpeziți drumul. Potrivit e să fiți și-n laturi și-n urmă, dar înaintea măriei-sale numaidecît.

În ținutul în care intrați sînt puțini oameni, adevărat. Oameni ca noi, care nu vor răul măriei-sale — zice tot nevastă-mea. Dar sînt în acel ținut și străini, mai ales de cînd l-au adus pe Șchiopul-vodă la domnie, — așa zice tot nevastă-mea. Și de bine ce i-au făcut slujba asta de l-au adus la domnie, vodă le-a dat slobozenie să-și agonisească unele cîștiguri. Dar mai este una, zice tot nevasta mea. Acei năvrapi și beșlii [1] care neguțează folosul lor sînt totodată ochii și urechile lui baș-buluc-baș de la Galata. Și acel baș-buluc-baș nu stă cu mîna în șîn, după pățania de acu trei ori patru săptămîni. Și ca să-și spele vina de atunci, a dat poruncă beșliilor și năvrapilor din ținut să privegheze ieșirea din țară a oricăror neguțători străini. Să-i caute și să-i cerceteze cu grijă», zice tot nevasta mea.

— Înțeleaptă nevastă, a zis fără mirare Potcoavă, gîndul meu nu e departe de al ei. Dar noi, prietine Agapie, nu sîntem muieri, ci barbați cu îndrăzneală. Hotărîți sîntem să trecem cu pază, dar și cu puterea, de va fi nevoie.

— Asta i-am spus și eu nevestei mele, măria-ta. O chiamă Căprioara.

— Și ce ți-a răspuns nevasta domniei-tale Căprioara ?

— «Apoi, barbate — zice — noi nu ne îndoim de îndrăzneala măriei-sale și de puterea brațului său. Acestea s-au dovedit la Iași acu trei ori patru săptămîni. Dar potrivit este să treacă măria-sa Nistrul fără pagubă și, mai ales, fără întîrziere, cum zici dumneata că a arătat însuși măria-sa.»

---

[1] *Beșliu* — ostaș din călărimea ușoară turcească.

— Înțelepciunea muierilor a sprijinit și a dărimat împărățiile... a zîmbit Potcoavă.

— Așa-i, stăpîne. Și, zice tot nevasta mea: «Ia-ți, barbate dragă, pe moș Mitrea, fratele mamei, care s-a oștit în bătăliile lui vodă Ion, și a învățat și turcește pe unde-a umblat vreo doi ani, în preajma Dunării și a Bugeacului; mai ia și vreo doi feciori cu vîrtute, dar și cu minte; și priveghiați în tot lungul drumului, vestind în satele răzășilor noștri că trece măria-sa Nicoară la Praguri. Și să nu care cumva să aibă măria-sa sminteală din partea beșliilor și năvrapilor stăpînirii. Căci după căderea lui vodă Ion, a rămas domn al nostru măria-sa Nicoară.»

— Rostit-a într-adevăr nevasta dumnitale Căprioara asemenea vorbe?

— Rostit, măria-ta, tot zădărînd-o și eu de colo...

— Cînd te vei întoarce, cît de degrabă, s-o săruți din partea noastră, prietine Agapie...

— Am sărutat-o din partea mea acuma, a răspuns cu grăbire vatamanul Lăcustă, dar voi mai săruta-o și pe urmă.

Oștenii lui Potcoavă s-au uitat unii la alții, zîmbind.

Potcoavă a tăcut un răstimp. Apoi s-a întors către ai săi și către vatamanul pescarilor.

— Asemenea sfetnic îndrăzneț a fost și gîndul meu, a zis el. Dacă nu ne ajută norodul nostru pentru care ne punem capul, atuncea de ce mai purtăm sabie și de ce ne mai trudim? Și l-ai găsit pe Mitrea?

— L-am adus, măria-ta, ș-am luat și doi feciori de la tamazlîcurile[1] noastre ale lăcustenilor. Cum

[1] *Tamazlîc* — cireadă.

azvîrl aceştia măciuca de-a calare şi o culeg cu măciucăriţa[1] — e minune. Acu-i vremea s-o pornim, măria-ta; iar eu cu moş Mitrea intrăm prin satele răzăşilor noştri dînd o veste în taină din sat în sat, pînă la vadul Lipşei. Or rîvni unii vornici bătrîni să te vadă: nu-i lipsi de bucuria asta, măria-ta. Iar ceilalţi să steie ca mrejele, încurcînd pe ismailiteni şi pe slugile stăpînirii — dacă fi-va nevoie, zice tot nevasta mea.

— Atunci să lăsăm pruteţul lui Axinte şi pescarii Lăcustenilor cu pace, a cuvîntat, înălţîndu-se în scări, Potcoavă. Să ne-nchinăm răsăritului şi să purcedem în calea noastră.

— Cale bună, măria-ta, au răspuns pescarii, şi după aceea au intrat iar în coliba lor. Nu prea păreau mulţămiţi de vatamanul lor.

— Şi să iasă la vedere căpitanul Mitrea, a adaos Potcoavă, să văd şi pe acest prietin.

— Aicea sînt, măria-ta, a răspuns răzăşul, înaintînd călare între cei doi feciori de la tamazlîcuri, care n-aveau alte arme decît măciucile de carpăn şi măciucăriţele.

Căpitanul Mitrea era un om stătut şi blînd la înfăţişare, îmbrăcat cu straiele sure ale tagmei lui, şi, peste plete cu pălărie neagră, scufundată în creştet. Feciorii, cu mînicile cămeşoaielor suflecate pînă la cot şi cu plete revărsate pe umeri. Căciulile, pentru vreme de ploaie, şi le ţineau aninate la ciochinele tarniţii, lîngă măciucăriţe; iar dulamele de pănură dinapoia tarniţii.

Călătorii au pornit dintrodată şi au mers cu repejune pînă ce nu s-a mai zărit în urma lor priveliştea luncilor Prutului.

---

[1] *Măciucăriţă* — unealtă cu ajutorul căreia se culegea măciuca de pe jos din goana calului.

Lumina soarelui de vară le bătea din față. În acea zare înflăcărată a răsăritului, fulguiau ușoare picle, din care se înșurubau cînd și cînd în sus vîrtejuri posomorîte.

Căpitanul Mitrea sfătuia cu unchești Petrea, ca s-audă și măria-sa Nicoară, despre acele fulguiri ușoare și vîrtejuri întunecoase.

— Acolo, în fundul zării, mai mult către ochiul drept decît către ochiul stîng, au fost odinioară codri merei de stejar. Erau cine știe de cînd, d' la zidirea lumii. Și cînd s-au așezat o vreme hoardele aicea, atunci cînd au bîntuit Țara Moldovei și Lehia, și Țara Ungurească, au dat foc stejărimii. Ș-a ars acolo codrul toată vara și toată toamna, pînă-n luna lui răpciune, cînd au pornit ploile cele lungi și, după ploi, ninsorile. Au rămas stejarii cei bătrîni în picioare ca niște tăciuni stînși, și pămîntul era acoperit de zgură de un stat de om. Ș-apoi cu anii s-a măcinat zgura, ș-acuma o poate purta vîntul ca pe un năsip negru în tăriile văzduhului. Acolo unde se văd vîrtejurile, suflă vîntul.

Iar în stînga se vor arăta sate în poienile de la marginea pădurilor rămase. Răzășii au curățit locul, întemeind ogoare și grădini, iar sate numai colo și colo.

Și au oamenii așezări și în sihlă, la vremile de nevoie, cînd se iscă războaie și pojar. După ce trec războiul și pojarul, sărmanii oameni se întorc la satele lor.

Departe, în stînga, dincolo de sihlă, nu mai viețuiește om. Acolo au domnia lor fiarele. Las' că sînt urși ca-n alți codri, dar pe lîngă aceștia se arată cîteodată pămîntenilor și zimbri, care acuma ies cu greu din singurătățile cele mai pustii.

În locuri fără poteci, se mai află păduri de mesteacăn și mlaștini, unde își alcătuiesc iaz și-și du-

rează colibe niște jivine care se chiamă brebi. Li se mai spune și cîni de apă. Au iscusință ca meșterii de iazuri și ca lemnarii de la noi.

Ș-apoi se mai rătăcesc de cătră miazănoapte prin acele păduri jalanii, despre care se vorbește ca de năluci înfricoșate, cu copaci în loc de coarne.

Iar cătră luncile Nistrului trăiesc mistreți mii de mii, cum nu se mai află așa de mulți nicăieri pe lumea asta.

Cînd călătorii s-au oprit în cel dintăi popas de prînzișor, vatamanul Agapie a venit iar în preajma măriei-sale, la sfat de drum.

— Stăpîne, a zis el, îngăduie să mă amestec iar cu vorbele mele. După sfatul nevestei mele Căprioara, moș Mitrea are rînduit să umble prin sate și să steie de vorbă cu gospodarii. Umblă, adicătelea, cercetînd rubedenii și cuscri. Spune el, spun alții; din vorbă în vorbă se pot afla multe... Iar feciorii de la tamazlîcuri, Cosoroabă și Vițelaru, caută, să zicem așa, niște boi fugiți de la pășunile lăcustenilor. Stau la vetre de foc, în sfat cu bouarii satelor de aici. Azi bate vîntul cătră Vadu-Rașcului; zboară și veștile, ca niște paseri măiestre, într-acolo. Mîni bate vîntul de cătră Vadu-Rașcului încoace; aduce veștile cătră noi, Cosoroabă și Vițelaru stau, ascultă și țin minte. Iar noi tot mergem spre vadul nostru, al Lipșei, lîngă Codreni.

Potcoavă asculta vorbirea încurcată a vatamanului de pescari și ar fi poftit o limpezire.

— Ascultă, prietine Agapie, a zis măria-sa; deocamdată aud vorbe, și eu sînt deprins cu faptele. Am înțeles de la căpitanul Petrea, unchețul nostru, că vadul Lipșei nu-i departe de tîrgul Movilăului, care se află de ceea parte de Nistru.

— Întocmai așa este, stăpîne. Tușești la Lipșa, s-aude la Moghilău.

— Apoi eu aș vrea, prietine Agapie, să trimet o veste la Movilău, unde am niște prietini.

— Se poate. Vor fi așteptînd prietini ai măriei-tale și la alte vaduri. Dacă vrei măria-ta să dai veste la Moghilău, numai pînă mîni s-aștepți și eu ți-aduc om potrivit, pe cumnatu-meu Cozmuță din Negreni.

— Unde dormim în sara asta, prietine Agapie?

— Nu se poate ști, măria-ta; după cum va zbura paserea măiastră.

Moș Mitrea, răzășul cel domol de la Lăcusteni, a clătinat din cap și s-a încruntat către nepotul său.

— Se vede, Agapie, că n-ai sfătuit toate sfaturile.

— Ba, moș Mitrea, a rîs vatamanul, la noapte vine la mine Căprioara și mai spune și altele. Nu-mi încape inima în piept de bucurie, moș Mitrea. Aș vrea să-i aștern măriei-sale pat într-o chilie albă, la o curte domnească, să doarmă somn lin, și la porți să steie străji rezemate în suliți, să nu-l tulbure nimene...

— Bine-ar face să se depărteze acest vataman limbut, a mormăit uncheșul.

Dar vatamanul s-a părut că nici nu-l bagă în samă pe uncheș.

S-a oțărît și moș Mitrea la Agapie:

— Ei, spune unde-a dormi măria-sa! Socot că nu te-ai gîndit să-l vîrîm la hanu Pintilioaei, unde hoții își scutură lețcăile și purecii.

— Cum grăiești dumneata, moșule, în fața măriei-sale! s-a mîhnit vatamanul.

— Apoi să-mi răspunzi, Agapie, dacă ai acea chilie în curte domnească.

— N-o am și de aceea mă rușinez să-i spun măriei-sale că masul ne va fi la o tîrlă a negrenilor.

Am și trimes înainte pe Cosoroabă și Vițelaru să mute în sara asta oile, ciobanii și baciul.

— Măi băiete, baciu-i mai mare decît vodă în stîna lui.

— Să se mute de voie, moșule, nu cu sila.

Potcoavă a zîmbit:

— Să nu călcăm dreptul oilor, frate Agapie, cum calcă cei mari dreptatea norodului.

Vatamanul și-a clătit fruntea și s-a scărpinat la ureche.

— Nici în sat nu-i chip?

— În care sat? Înserăm pe drum, cum știi...

— Apoi atuncea dar, cu toată rușinea, om poposi în vale la Budăile Negre.

— Bun. Așa spune. Socot că măria-sa, ca oștean, e deprins să doarmă și subt stele.

— Se-nțelege! a răspuns cu voie-bună Potcoavă. Îmi pun gîndurile pernă și mă-nvălesc cu grijile.

Au purces iar, în pojarul amiezii. De o parte și de alta a drumului de țărînă, pînă în fundul zării, cătră amiază, se întindeau pășuni înflorite. Și ici-colo vedeau de departe vitele albe mișcîndu-se domol și auzeau tălăngi care cîntau lenea zilei.

În stînga — margine de pădure, pînă în rîpa unui pîrău.

De la acel pîrău pînă la drumul pe care mergeau, cît poate să fie? își făcea socoteală diacul, care călărea înaintea stăpînului, lîngă Alexa. Cum îl copleșea zăduful amiezii, i-a venit așa, fără noimă, să afle și părerea lui Totîrnac în privința depărtării.

Chiar în clipa aceea, cînd voia să întrebe, s-au arătat în cotitura drumului cei doi feciori, Cosoroabă și Vițelaru, de la tamazlîcul lăcustenilor, călărind în goană și alungînd cu chiote un lup. Fiara le ieșise înainte dintr-un dudău des. Acuma fugea cu coada tîrîiș, amestecîndu-se în lumina orbitoare

cu pîlcurile de năgară a cîmpiei. Unul din feciori cu mare putere a zvîrlit măciuca după lup, din fugă, și l-a lovit. C-un scheaun, animalul sur s-a scuturat și a încetinit. Diacul a tras arcul ș-o săgeată, oprind calul. Atunci i-a trimes sălbatecului măciuca și celălalt fecior, doborîndu-l. După ce și-au cules lemnele ghintuite, feciorii au descălecat și au pălit pe dușmanul lor pînă ce l-au văzut întins și neclintit, rînjindu-le. După acea și-au repezit în sus pletele, greblîndu-se cu degetele pe lîngă urechi, și s-au apropiat de măria-sa.

— Ei, ce-ați făcut la stîna negrenilor? a întrebat moș Mitrea. Și tot el a răspuns îndată: N-ați făcut nimica.

— Așa-i, a încuviințat feciorul cel mai sfătos, Cosoroabă; n-am făcut nimica.

— Am spus eu.

— Ce puteai ști domnia-ta? că nu erai acolo... a grăit cu buze late și groase Cosoroabă. Moș Nichita a strigat către noi că de ce-i mai aducem un rînd de oșteni? că iaca, chiar as' dimineață au venit asupra stînii slujitori de-ai stărostiei și turci și i-au făcut mare pagubă, răcnind la el să le spuie numaidecît dacă n-au trecut niște oșteni ori negustători pe care-i caută ei... Ce să răspundă baciul? Nimica! S-au supărat atuncea slujitorii aceia și l-au sfătuit să se mai gîndească. Deocamdată îl lasă; dar au să vie în puține zile cu spor de săbii de la Vadu-Rașcului și atuncea vai și amar de stînă și de vite, și vai de sat, dacă n-or găsi ce caută. I-au luat baciului tot cașul din comarnic și dumilorvoastră nu v-am putut aduce nimic.

— Se-ncurcă treburile... a fost de părere moș Mitrea.

— N-avea grijă, că le descurcăm noi, a dat încredințare vatamanul Agapie, cu ochii fierbinți.

— Nu știu ce zice măria-sa.

— Măria-sa zice bine, a răspuns tot Agapie. Deocamdată să-l ducem la Budăile Negre.

La locul de care se rușina vatamanul Agapie, subt o sprînceană de deal împădurit mărunt, curgeau șapte izvoare. Șapte budăie negre, scorburi de la pădurea arsă de stejar, deschise într-o parte, erau cufundate numai de doi coți deasupra izvoarelor; și apa din fund forfotea jucînd năsipiș mărunt și se revărsa în pîrău, printre flori de sovîrv și mintă. Stăteau tușșapte fîntînelele la rînd, cu painjenișul soarelui scînteind în unda lor rece.

Mai la o parte, se dezvălea o pajiște aproape de un șir de brazi vechi, aduși de la munte și răsădiți cîndva deasupra izvoarelor, spre pomenirea celor șapte feciori ai lui Negrea, bătrînul satului.

Acolo a descălecat îndată Nicoară, și după el toți ceilalți au pus piciorul pe iarbă verde. Caii au fost deschingați și lăsați un răstimp să se desmeticească de arșiță, înainte de a fi adăpați. Oamenii au alcătuit stăpînului odihnă pe cetină și pe cergi, apoi au căutat fîntînelele și umbra.

Numai Agapie Lăcustă n-a scos tarnița. Și-a tras de urechi calul, mîngîindu-i ochii, și l-a ținut de frîu, stînd și el în picioare, gînditor.

S-a apropiat de moș Mitrea și s-a închinat către măria-sa.

— Eu, moșule, mă duc după căpitan Cozmuță, la Negreni. Îl aduc în sara asta, căci îi face măriei-sale trebuință.

— Du-te, nepoate Agapie, i-a răspuns blînd moșul.

Agapie n-a mai așteptat. A încălecat și s-a dus.

Moș Mitrea s-a întors către Nicoară, clătinîndu-și fruntea.

— Are două ceasuri de umblat pînă-n sat. Mă-

ria-ta, a adaos el după o gîndire scurtă; îl vei ierta pe acest băiet al nostru pentru unele vorbe încurcate și nesăbuite. Cînd îi vine lui ziua pustie, apoi o duce așa, numai într-o aţîţare, parcă ar fi băut.

— Ce vrei să spui, moș Mitrea? s-a mirat Potcoavă.

— Apoi uite cum s-a întîmplat, măria-ta, și să-l ierți pe Agapie. Om vrednic și de credință ca el nu socot să se găsească. Numaicît îi vine așa cîte o toană, parcă au suflat asupra lui ielele. Vorbește de Căprioara lui, cu care a fost însoțit cinci ani, și acuma, din milosîrdia lui Dumnezeu ori răutățile oamenilor, nu se mai află între noi. Poate nu-i nici în această viață... Cînd îi vine lui Agapie ziua pustie, apoi socoate că dragostea lui, Căprioara, e cu el și stă la sfat cu dînsul. Asta-i vine lui la o tulburare mare. Acuma-i a treia oară. După aceea-i trece. Rămîne liniștit, dar umbrit de mîhnire.

A fost în războiul lui vodă Ion, la Jilişte. Și după biruința oștilor noastre, Agapie dobîndește învoire să se repeadă acasă pe două săptămîni. Și el și Căprioara se doreau ca și în vremea cînd așteptau cununia.

Se-ntîmplă, măria-ta, că chiar în zilele războiului de la Jilişte, Căprioara lui Agapie, într-o zi, nu s-a mai întors acasă. Va fi prăvălit-o furtuna într-o rîpă; ori a apucat-o un pogheaz de mazuri[1] din Țara Leșască, ori un ceambul[2] de tatari de la Bugeac. Căci în zilele cînd se afla măria-sa cu oastea la Jilişte, lîngă Focșani, au bîntuit asupra noastră și furtuni, și pogheazuri, și ceambuluri.

---

[1] *Mazuri* — oameni din Mazovia, provincie așezată la nord de Vistula.

[2] *Ceambul* — detașament tătărăsc de pradă.

S-a prăpădit Căprioara. N-am mai aflat nimica despre dînsa.

Vine de la Jilişte Agapie. Ne găseşte în spaimă. Cînd îi spunem ce şi cum — numai o dată a răcnit şi s-a dărîmat la pămînt. Ş-apoi a zăcut opt săptămîni, cufundat în arşiţă şi tulburare a minţii. Pe urmă şi-a venit în ori, numaicît îl durea lăuntrul său, ca şi cum ar fi băut un venin.

Ş-apoi, la pieirea lui Ion-vodă, cînd s-a vestit în ţară că l-au rupt în patru cămilele turcilor, numai ce-i vine băietului nostru nebunia asta. Spune de sfaturile lui cu Căprioara, ş-o laudă... şi-i bucuros. E o nebunie, măria-ta. Nu înţeleg din ce i-a venit astăzi ; dar de trecut îi trece. Mai mult de o zi nu-l ţine.

Cei care ascultau povestea aceasta a lui moş Mitrea au rămas cu sufletele secate de milă. Măria-sa a stat tăcut, cu ochii aţintiţi în freamătul argintiu al fîntînelelor negre, şi parcă simţea în palmă bătaia nebună a inimii vatamanului.

În clipa aceea dorea numaidecît să-l vadă, să-i ceară iertare pentru mustrări şi să-i spuie o vorbă de mîngîiere...

CAPITOLUL XVIII

Răzăşi moldoveni

La al treilea ceas al serii, a sosit pe neaşteptate la Budăile Negre căpitanul Cozmuţă cu doi răzăşi negreni. Amurgul încă lumina pădurile şi cîmpiile din urmă şi răsfrîngea în nourii din înălţime, deasupra răsăritului, o lucoare stinsă, trandafirie. Dedesubtul acelor nouri se întuneca zarea de preves-

tire de furtună. Dar pajiștea de la fîntînelele popasului era pașnică.

Căpitanul de răzăși a vestit de departe că vin la măria-sa prietini. Slujitorii lui Potcoavă totuși s-au ridicat după rînduială, strîngînd pe ei săbiile. Caii erau închingați.

Înainte de a intra în vălcea, acei care-și vesteau sosirea s au oprit, așteptînd răspuns.

— Să descalice și să coboare, a poruncit Nicoară.

Străjerii de sus, diacul și Vulpea, au adus la Budăie și apoi către pajiște pe căpitanul negrenilor, călăreț cu faimă.

— Era un barbat mărunt, încă mlădios și sprinten, deși împlinise cincizeci de ani. Avea barbă neagră, scurtă, sprîncene îmbinate, ochi îndrăzneți. Și-a lăsat calul la Budăie, cu soții lui; a pășit către pajiștea unde se afla Potcoavă. S-a oprit.

— Îl cunosc, a dat mărturie moș Mitrea; e omul nostru.

Potcoavă a încuviințat cu fruntea.

— Apropie-te, vere Cozmuță! a adăogit răzășul de la Lăcusteni.

Călărețul cel sprinten și negru a făcut cei din urmă pași cu repeziciune și s-a închinat. A primit dreapta, pe care măria-sa, în picioare, i-o întindea, și și-a pus pe ea fruntea descoperită.

— Am înțeles, slăvite, a grăit el cu voce lină și blîndă, că trebuie să mă grăbesc. Prietinul nostru Agapie, însă, nu s-a mai putut întoarce aici. I-au asfințit ochii pe cînd îmi spunea porunca măriei-tale și a adormit în șa, de trudă.

— Ziua lui cea rea s-a isprăvit, a îngînat moș Mitrea, privind țintă pe Cozmuță. Mîni dimineață se scoală înseninat.

— Da, a răspuns domol negreanul. Am dorit tihnă bietului suflet și am încălicat. Slăvite, s-a întors el

cu mișcări repezi spre Nicoară, binevoiește a porunci plecarea. Te-așteaptă cină, acoperământ și pat, la noi, la Negreni. Deasemeni cerneală și pană, ca să alcătuiești cartea pe care am a o duce la Moghilău.

— Îl știu și eu pe acest călăreț, de la domnia lui Petru-vodă, a mormăit uncheșul Petrea. El nu mă mai poate cunoaște, căci am îmbătrînit.

— Glasul ți-i tot acela, căpitane Petrea, i-a întors cuvînt negreanul.

— Și domnia-ta ești tot îndrăzneț, Cozmuță.

— Sînt îndrăzneț, căpitane Petrea, numai lîngă ce mi-i drag.

Potcoavă a zîmbit :

— Moș Petrea, pe cel pe care nu-l cunoști din clipa dintăi nu-l vei cunoaște nici după nouăzeci și nouă de zile. Plecăm fără zabavă, moș Petrea.

— Sîntem în sama lui Dumnezeu și la porunca măriei-tale, a răspuns uncheșul.

— Ba eu, moș Petrea, sînt în sama iubiților mei.

După ce-au purces, cu ceilalți doi răzăși negreni călăuză, moș Petrea i-a făcut loc lîngă sine lui Cozmuță, în umbra măriei-sale Nicoară. Au călărit un răstimp la umblet repede ; după aceea, pe subt dumbravă, au suit o culme la pas.

Uncheșului i se trezise în acea înserare plăcere de vorbă și aduceri-aminte. Îl întreba pe negrean și Cozmuță îi răspundea.

Își mai aduce aminte căpitan Cozmuță Negrea de domnia Lăpușneanului-vodă ?

Cum nu ? La acea domnie, odată, căpitanul Petrea a dus o poruncă a lui vodă suind calare în pălimar la vel-medelnicerul Vancea și apucîndu-l de barbă.

S-au mai făcut de acestea și la alți domni, a mărturisit uncheșul. Dar Cozmuță Negrea mai poate

oare umbla și astăzi în picioare, în șa, din fuga calului ?

Cum nu ? Mai poate, macar că nu-i mai ardea de asemenea zburdăciuni. În vremea cînd era mai tînăr, apoi din șa se înălța la gratiile unei ferestre. Cneaghinelor le plăceau mai mult căpitanii decît boierii cei bărboși. Boierii coborau greoi pe scări, legănîndu-se ca niște jîlțuri ; iar căpitanii săltau în același timp pe prichiciurile ferestrelor din grădină. Cînii își băteau de garduri fălcile încleștate de cîlți cu smoală ; roabele prielnice băteau în pumni la chiliile lor și pîndeau pe cneaghină cum întinde brațele printre curpeni de rouruscă.

Fost-a la Iași o vreme cînd înfloreau altfel primaverile.

— Însă, iubiții mei, le-a răspuns Potcoavă întorcînd fruntea prin întunecime, se aflau și atunci în țară, cum se află și astăzi, oameni fără primavară și fără bucurie...

— Asta o vedem noi abia acum, măria-ta, cînd ni s-au trecut tinerețele și libovul, a șoptit ca într-un fel de alintare căpitan Cozmuță.

Uncheșul l-a mustrat c-un mormăit neînțeles. Iar măria-sa, întorcîndu-și fruntea-n vînt, a văzut urcînd îmbulzirea nourilor de la răsărit, și a purces iarăși la umblet grăbit.

La alt pas domol, întorcîndu-se oarecum din visurile tinereții la stradaniile unei vîrste mai tîrzii, amîndoi căpitanii s-au întristat de pomenirea muceniciei domnului Ion. Ș-apoi s-au bucurat că se ridică alte săbii tari pentru izbăvirea lumii. Una din aceste săbii o poartă barbatul care călărește dinaintea lor și-și înalță cînd și cînd ochii spre steaua sa.

N-au făcut pînă la răzășii negreni mai mult decît două ceasuri.

Într-o curte ardea foc, și-un moșneag îl tot zădăra și-l creștea.

La lumina acelui foc, s-a văzut casa cea mică întunecată și fără nici o mișcare. Iar casa mare avea ușile deschise, scoarțe pe trepte și făclii de ceară în ferestre. Privegheau temei bătrîne sosirea călătorilor. Cînd s-au arătat călăreții la poartă, femeile bătrîne au intrat în umbră și nu s-au mai arătat. Dar toate erau gătite: și pat cu așternut, și masa întinsă.

Au intrat la lumină Nicoară Potcoavă și mezinul său. Pe oștenii mărei-sale căpitan Cozmuță Negrea i-a dus la casa cea mică într-o încăpere din fund, unde se lumina întunericul de ochii candelelor de la icoane. Se aflau și acolo merinde, în vatra largă; și pe laviță perne și poclăzi, așteptînd trupuri trudite. Într-un colț își găsise de cîteva ceasuri alinare Agapie vatamanul. Dormea adînc, întins drept ca o scîndură, pe pîntece, fără pernă, cu fruntea pe brațe. Nu s-a mișcat la intrarea celorlalți călători, nu i se auzea răsuflarea.

Unchеșul Petrea s-a oprit o clipă în dreptul acelui frate năcăjit, privindu-l lung.

În preajma celor două case au ieșit din întuneric străjeri muți. Focul din ogradă s-a stîns.

Căpitanul Cozmuță Negrea a intrat la măria-sa Nicoară, pășind cu fereală. Mezinul sta la măsuța cu trei picioare pe un scăunaș scund, cu coatele pe genunchi și cu obrajii în palme. Poate îi era foame, însă trebuia să aștepte pe bădița său. Poate ar fi fost mai bine, se gîndea, să lese butul de miel fript în țăpușă, urda proaspătă și cana de vin, și să se întindă pe-o coastă, cu tîmpla în palmă, pe patul de lîngă sobă. Căci Nicoară mai avea a zăbovi înainte de-a băga de samă la cele hărăzite ticăloasei noastre ființi de carne și sînge.

Diacul se afla lîngă măria-sa pregătind firul de matasă și ceară verde. Nicoară și-a tras din deget inelul cu semn domnesc și a apucat pana de gîscă, muind-o în cerneală. Diacul a potrivit dinaintea măriei-sale, pe măsuță, foaia, și măria-sa a scris astfel carte pe slovenie către un prietin al său de dincolo de Nistru.

«Ion Nicoară din mila lui Dumnezeu străin în Țara Moldovei. Scrie domnia mea la al meu iubit și de multă nădejde prietin, pan Tadeus Kopițki, căpitan de oaste al scump-răposatului nostru frate Ion-voievod. Și-ți dăm știre domniei-tale...»

Măria-sa a ridicat ochii către căpitan Cozmuță, care aștepta în picioare lîngă ușă, încins, dar cu fruntea descoperită.

— Cînd socoți domnia-ta, căpitane Cozmuță, c-om fi noi la vadul Nistrului?

— Duminică dimineață. Oamenii noștri au înștiințare; vatamanul Agapie va fi călăuza măriei-tale. Dinspre partea unor dușmani care s-ar putea arăta în preajmă, fie turci, fie slugi ale lui vodă Șchiopul, să știi, măria-ta, că acum aici locurile-s ghimpoase, anevoie de răzbit.

— Atuncea pot înștiința pe prietinii mei că voi fi la Nistru duminică?

— Duminică dimineață, măria-ta, întocmai.

«...Și-ți dăm știre domniei-tale că voi fi la vadul Lipșei pe Nistru, împotriva Movilăului, duminică dimineață. Și te rugăm să dai de știre prietinilor noștri; și să repezi carte credinciosului nostru pîrcalabul Țopa, romașcanul, care acuma se va fi aflînd la Brațlau după înțelegerea ce am avut.

Pun pentru încredințare semnul meu cu ceară și cu fum. Să fii sănătos.

Domnul-Dumnezeu să adaoge verile și anii domniei-tale.

Ion Nicoară»

Diacul a păturit și a închis răvașul, pecetluindu-l. Nicoară a mai scris pe dos :

«Căpitanul Cozmuță aduce această carte la al meu bun și preaiubit prietin Tadeus. La casa domniei-sale în tîrgul Movilăului.»

Răzășul negrean a primit hîrtia închinîndu-se.

— Dai cartea asta, căpitane Cozmuță. Dacă este vreo pricină de împotrivire...

— Nu poate fi nici o împotrivire, măria-ta. Cartea o pun în mîna lui pan Tadeus. Dar dacă, din pricina smreduitoarelor[1] vremi, pan Tadeus nu va mai fi fiind în această viață...

— S-ar putea, căpitane Cozmuță : viața noastră e ca un zbor de rîndunică ; dar eu îți spun c-ai să găsești pe Tadeus. Noi sîntem dintre cei îndărătnici, și mai stăruim în această lume, deoarece avem de împlinit jurăminte. Dar dacă prietinul meu nu-i, cartea trebuie să ajungă la Brațlau, în mîna domniei-sale pîrcalabul Țopa. Caută om care s-o ducă, și te întorci la mine.

— Am înțeles, măria-ta. Mi-am luat măsuri și pentru întoarcere. Iar după ce pun scrisoarea în palma lui pan Tadeus, eu te aștept pe măria-ta sîmbătă sara la vadul Lipșei. Aicea la noi, negrenii, nu poate fi nici o sminteală. Și încrede-te în răzășii lăcusteni, care or să te însoțească. Rămîi cu bine, măria-ta.

— Fii sănătos, căpitane Cozmuță.

---

[1] *Smredultoare* — nesigure, bîntuite de molimă.

Negreanu a ieșit cu pașii lui ușurei în ogradă. Acolo îl așteptau doi slujitori călări, soții săi, cu calul pe care trebuia să-l încalece el însuși. Alți doi cai de schimb, numai cu căpestrele, îi țineau alături de dînșii acei slujitori.

O umbră mare i-a acoperit lui căpitan Cozmuță vederea. Uncheșul Petrea Gînj i-a pus pe umeri palmele grele.

— Să știi, căpitane Petrea, i-a zis el domol, cu glasu-i repede, că toate-s puse la cale.

— Ne cunoaștem, a răspuns oșteanul cel bătrîn, strîngîndu-l lîngă sine. Nu am a-ți da învățăminte. Cu toate acestea, fiind mai vîrstnic decît domnia-ta cu vreo doisprezece ori cincisprezece ani pe cît știu, îngăduie-mi, frate Cozmuță, să te socotesc frate mezin și să te sfătuiesc unele și altele.

— Ascult, bădiță.

— Întăi cruță calul, ca să nu poticnești cînd ți-a fi lumea mai dragă. Am văzut schimbașii. Cînd ți-a părea că trupul dumnitale începe a fi greu calului pe care umbli, pui șaua pe cel ce-a mers slobod, numai cu frîul. Bună rînduială, dar mai rămîne soarele verii și lipsa de apă a pustietăților goale.

— M-oi pricepe eu cum să fac, bădiță. Dacă-i pustie, ocolesc și beau zer de la stîni.

— Nu te supăra. Și mai sînt două hanuri pe care trebuie să le ocolești și cîteva sate în care să nu intri. La han ți-a ieși înainte împungîndu-te cu zîmbet și cu bourii sînilor o muiere, și ești încă tînăr, Cozmuță.

— De han și de băutură mă feresc, bădiță. Dar de satele răzășilor noștri, nu. Eu nu cat la răzăși nici prînzare, nici cupă cu vin. Ci cat prietini pe care să-i vestesc și să-i pun la cale pentru trecerea măriei-sale.

— Da, căpitane Cozmuţă, aicea ai dreptate, căci noi păzim un odor rămas de la domnul nostru vodă Ion, şi acel odor se cuvine s-ajungă cu pace şi în bună stare în pămîntul unde stăpînul nostru îşi are prietinii şi unde a slujit cu cinste legea seminţiei creştineşti, fiind hatman la Praguri. Acolo-i pămînt slobod al vitejilor.

— Bădiţă, a răspuns cu supunere negreanul, nu beau, nu mînînc, nu cunosc muiere. Îmi ţin ceasurile numai cu pădureţe uscate şi malai din traistă şi cu apă de la izvoare. Şi sîmbătă, prietinul măriei-sale va ceti cartea aceasta pe care i-o duc.

— Am priceput; să-ţi ajute sfîntu Gheorghe călăreţul, cel care străpunge balaurul.

— Rămîi cu bine, bădiţă, şi să ştii că Mitrea şi Agapie sînt oameni cu nume frumos în părţile noastre, iar pentru domniile-voastre sînt scumpi, avînd cuvînt şi suflet ca pe haruri ale credinţii. Deci nu fi cu bănuială asupra lor.

Uncheşul a tăcut.

— Nu fi cu bănuială, bădiţă, crede în ei. Cînd nu-i vezi, să ştii că-s între oameni prin sate. Caută acolo numai pe cei vrednici şi nici o vorbă n-o cheltuiesc în zadar. Aşa! Dusu-ne-am! Hai, flăcăi!

CAPITOLUL XIX

Solia căpitanului negrean

Cînd a început a-i bîzîi pe la ureche adiere din lărgimea cîmpiilor, căpitan Cozmuţă a văzut geană de ziuă în fundul răsăritului.

Spunea cîte o vorbă feciorilor, mîngîia fugarul bătîndu-l uşor cu frîul pe gît şi chemîndu-l pe

nume ; se ducea în buiestru lin și grăbit. Nu călărea pentru că așa-i era poruncit, nu se trudea cu supărare, ci în el era o plăcere ca a apelor care fug rîzînd zilelor și nopților.

De mult căpitanul negrean doarme în țintirimul satului său ; dar pomenirea încă nu i s-a șters, iar vînturile și valurile îl mai așteaptă, să-i cînte și să-l oglindească...

Barbatul de credință s-a tot dus cînd în lumină, cînd în umbră, cu puține opriri, cu puțin somn, schimbînd tarnița cînd și cînd de pe un cal trudit pe unul mai puțin trudit ; a străbătut locuri goale și păduri, pe la opusturi de heleșteie, pe povîrnișuri de livezi, ațintind ochiu-i vulturesc tot înainte, pînă ce s-au văzut talgerele verzi ale Nistrului într-un asfințit de soare.

Era ziua hotărîtă, de vineri.

Căpitanul Cozmuță și cei doi feciori au ocolit drumul deschis către vadul Lipșei ș-au coborît rîpa Nistrului într-o luncă pustie. Au cotit pe o potecă, la o pădurărie unde au aflat pe un moș pădurar, prietin al negrenilor, care avea acolo sihăstrie. Tocmai își închidea vitele în ocolul de răzlogi, avîndu-și pe lîngă sine dulăii de pază.

— Moș Mîndrilă ! a strigat căpitanul Cozmuță.

— Ha ? Cine-i acolo ?

— Moș Mîndrilă, eu sînt, prietinul domniei-tale, căpitanul ! Închide cînii și dă-ne drumul.

— Iaca, ia ! dumneata ești, nepoate Cozmuță ?

— Eu sînt.

— Ce vînt te aduce ?

— Ți-oi spune, dacă dai din picioare mai repede.

— Apoi, măi băiete, picioarele cele din tinereță le-am schimbat, ș-acu mă slujesc numai de niște hleaburi.

Iaca, ia! să-nchid zăvozii! Iaca, ia! să deschid poarta! Greu mă împovărează cele pustii bătrînețe! Iaca, ia! să zădărăsc focul. Că n-am muiere să-mi ajute și nu pot împrumuta de nicăieri, că n-am cu ce-o ține, nu din mîncare, că de asta — slavă domnului! dar din altele... Iaca, ia! să umplu ceaunul cu apă și să-l anin la cracană.

Ușurat-ați dobitoacele de tarniți? Dat-ați jos tarhaturile? Îndemnați caii la iarbă grasă.

Iaca, ia! niște capete de butuci. Lepădați hamurile ce mai aveți; dați din picioare și din brațe cum dă moara din speteze cînd o umflă vîntul, ca să vă desmorțiți. Ici lîngă foc e șipot. Stropiți-vă ochii, să vă răcoriți.

Da' ce treabă ai domnia-ta, nepoate Cozmuță, prin aceste părți de lume?

— Ți-oi spune cît îmbucăm ceva, moș Mîndrilă.

— Apoi, iaca-i bine. Ori mi-i spune, ori nu, tot atîta-i; bucuria mea-i că te văd, și ochii tăi mi-aduc aminte de ochii bietei mele surori Anastasia, biată să fie de pacate. De mult s-a prăpădit prin cele străinătăți la Negreni. După ce s-a dus de la părinții noștri, n-am mai văzut-o decît de două ori · la nuntă și la îngropăciune.

Cînii cei mari au prins a hăuli prelung.

— Iaca, ia! ce v-a apucat, măre dulăilor?

S-a dus pînă la închisoarea cînilor și-a pălit de două ori c-o bîtă în scînduri.

Zăvozii au tăcut.

— Li-i foame și lor, a rîs cu gura știrbă moșul, că și ei îs făpturi de suferință, ca și omul.

Vorbele bătrînului și tînguirile lui despre biata soră-sa Anastasia erau aceleași și aceleași ori de cîte ori căpitanul Cozmuță nimerea aici, la pădurăria ascunsă, cu felurite trebi. Răzășul sta gînditor, luminat de foc, și aștepta răstimpul cînd «clopotul

moșneagului», cum îi spunea el, conteneşte. Era ceasul cinei. Atunci moş Mîndrilă molfăia în tăcere mîncarea-i puţină.

— Moşule, i-a grăit în acel răstimp negreanul, după ce ţi-ai mînat toate treburile cu grăbire, aşa cum ştii domnia-ta, acuma să m-asculţi şi pe mine. Am nevoie să trec Nistrul chiar în sara asta.

— Îhî, cogîlţ ! a înghiţit moşul cu greutate.

— Nu te bucura prea tare, moş Mîndrilă, căci nevoia mea nu priveşte, ca-n alte dăţi, boii ; de data asta nevoia mea priveşte oamenii.

Moşneagul s-a holbat, mai înghiţind o dată greu, după ce mestecase îndelung cu moara-i hîrbuită.

— Altădată veneam să caut cumetri de ceea parte, ca să trecem boi în Ţara Leşască. Adevărat că boii noştri, de care au nevoie neguţătorii de la Moghilău să-i vîndă la împărăţia neamţului, au acuma preţ bun : un taler părechea, bani curaţi, puşi în palmă fără alte angării şi fără vama boierilor leşi. Îi trecem prin vadul ştiut al boilor şi-i scoatem într-un loc singuratic. Îi numărăm, îi dăm pe samă, primim talerii şi atît. Acuma-i alta, mai greu. Am de trecut o carte, cătră un căpitan de oaste de-ai noştri.

— Îhî !

— Acuma cată să trec singur-singurel şi nu voi să mă întîlnesc cu straja. Nici cartea şi nici viaţa să nu le pun în primejdie. Nici un străin nu pot trimete. Trebuie să mă înfăţişez eu singur în tîrg, să caut uliţa, să găsesc casa şi pe stăpînul casei. Iaca, e mai anevoie să duci o hîrtie de nimica decît un tamazlîc de boi. Da ; însă hîrtia aceea cît palma priveşte viaţa unui barbat iubit al nostru. Noi răzăşii de la Negreni şi din alte părţi nu vrem ca acel barbat iubit al nostru să treacă de la un mal la celalalt mal ca un năcăjit, într-o luntre, prin în-

tunericul nopții. Îl poate oricine apuca de grumaz, căci capul lui are preț la turci și la domnia Moldovei. Deasemenea nici nu se poate înfățișa cu ușurință în vederea lumii, ca să nu-l poprească străjile Moghilăului și să-l întoarcă spre Bugeac, ori spre Hotin, ori spre Iași — pentru un cîștig mai mare decît prețul a o sută de tamazlîcuri. Cartea mea agonisește celui care o trimete puterea prietinilor săi de dincolo de Nistru. Care putere îl sprijină să se ducă unde are treabă. Asta-i. Se poate trece chiar în sara asta?

— Se poate! a putut în sfîrșit răspunde moșneagul, scuturîndu-și barba de fărmături.

— Cum?

— Bine; cu păscarii, căci breasla asta umblă la amîndouă malurile. Iaca, ia! Doar ai mai avut de-a face cu dînșii, nepoate. Nu-i cunoști?

— Ba-i cunosc. Unde să-i găsesc la vremea asta?

— Îi găsești unde trebuie. Cu schimbările vremii s-a mutat și munca lor. Altădată pescuiau ziua; acuma pescuiesc noaptea. Atuncea, făceau negoț cu somn, îl prindeau cu oriile[1] în vederea tuturor; acum îl prind noaptea, cu cîrlige, în cotloane afunde. Dar cîrligele stau singure, și ei fac un negoț mult mai bănos — ducînd negustorași de marfă măruntă în tîrg la Moghilău. Acei negustorași de la noi cată lucruri ușoare și scumpe; le poartă cu ușurință și le trec fără nacaz. Iaca, ia! mărgele; iaca rumenele[2], iaca afion[3], ba pentru cneaghine, ba pentru țiitoarele măriei-sale, ba pentru țigăncușele de la palat. Gătelile părții femeiești îs la fel și la stăpîni, și la robi.

---

[1] *Oric* — plasă mare de prins pește, trasă pe apă de două luntri.

[2] *Rumenele* — sulimanuri, farduri.

[3] *Afion* — suc de mac, opium.

— Ş-apoi cum oi face, moş Mîndrilă, să-i găsesc pe aceşti păscari cumsecade?

— Ia bine. Te duci pe unde te duceai şi altădată în lungul pîrăuaşului istuia. Iaca, ia! zăvoaiele, iaca şi bulboanele. Ca şi altădată, nu iei cu tinele unelte primejdioase; nu-ţi face trebuinţă decît un ispol[1], pe care-l găseşti la luntrea mea din gura pîrăului. Ş-apoi celelalte socoteli le cunoşti.

— Mulţămesc, moş Mîndrilă; lăs caii şi feciorii şi m-am dus. De-acu, dacă va fi să ne mai vedem, asta s-a întîmpla mîni dimineaţă.

— Dar mai stăi, măi nepoate Cozmuţă. Spune întăi cine, ce şi cum.

— Îţi spun mîni, moş Mîndrilă; acuma n-am vreme.

— Ptiu! acu a fost aici acest nepot şi iaca nu-i!

Căpitanul negrean s-a dus rîzînd singur pe cărarea din lungul pîrăului. A ajuns la un povîrniş unde curgea apa duruind între sălcii. În balta de subt povîrniş, a găsit dosit între rogozuri, ca şi-n alte rînduri ale negustoriilor lui, ciobaca[2] lui moş Mîndrilă, fără lopată şi fără ghionder. Ispol de scos apă din ciobacă însă avea.

A luat acel căuşel de lemn şi s-a dus pînă la bulboana de aproape a Nistrului. Sub zarea cea din urmă a înserării, apele veneau posomorîte, clătinîndu-se ca lespezi fumurii şi clipotind uşor la ţărm. Căpitanul Cozmuţă s-a lăsat pe vine, şi, întorcînd spre undă cupa ispolului, a bătut o dată: clonc! ca şi cum ar fi sărit o broască din cele mari în bulboană. Ş-apoi iar, de trei ori, clonc-clonc-clonc! Şi a aşteptat.

Or fi fiind cei de la celalalt mal la locul lor?

---

[1] *Ispol* — căuş cu care se scoate apa din luntre.

[2] *Ciobacă* — luntre joasă lucrată dintr-un singur trunchi scobit.

Și-a plecat urechea, ascultînd cu luare-aminte prin pacea adormită și somnia lunciior.

A mai bătut de trei ori.

Atunci a auzit răspuns. Și nu mult după aceea a zărit, încă departe, luntrea, ca o gînganie de acelea care fug cu labele pe deasupra luciului. Atunci a răsuflat pe nas aerul pe care îl ținea în plămîni, s-a ridicat în picioare și s-a liniștit. S-a dus și a pus ispolul în ascunziș, după aceea s-a întors la țărm.

Cînd a venit luntrea aproape, i-a ieșit înainte.

— Buna sara, om bun, i-a șoptit unul din cei doi luntrași.

— Buna sara.

— Care ți-i voia ?

— Aș avea trebuință de un somn de vreo zece ocale pentru un praznic. Plata pe loc.

— Cum nu, om bun ! Se poate ; sui și mergi cu noi să-l scoatem din cîrlig ori vîrșă. Dar parcă ne-am cunoaște noi... Ehe ! bucuria noastră nu-i proastă. Cum îți mai merg treburile, căpitane Cozmuță ?

Cine nu-l cunoaște pe căpitanul de la Negreni ? Toți pescarii, toți neguțătorii de boi în susul apei și în josul apei.

— La noi, la Moghilău, șoptesc pescarii prin întunecimea serii sprijinindu-se cu putere și lin în lopeți, au mai scăzut afacerile cele bune ; s-aude că boierii noștri și șleahticii [1] s-au înțeles cu beii ; și turcii s-așează în ținutul Hotinului ; ș-această înțelegere este ca șleahticii s-asculte, iar păgînii să poruncească. Și s-au mai înțeles șleahticii noștri ca păgînii să ridice prigoană împotriva zaporojenilor.

[1] *Șleahtic* — nobil polonez.

Să-i strunească șleahticii pe zaporojeni, să-i taie și să-i împuțineze. Așa că noroadele-s supărate.

— Au dreptate noroadele, băgă de samă căpitanul.

— Ei, da ! Om vedea ce-a mai fi !

Ce treabă are căpitanul în tîrg la Moghilău ?

Căpitanul Cozmuță are treabă în ulița săidăcarilor [1], la meșterul Miloslav Cișca. Se duce la el pentru o șa nouă.

— Nu cumva se gătesc răzășii de dincolo să se oștească iar în Țara-de-Jos ?

— Va fi și asta, răspunde căpitanul negrean, atunci cînd se va ridica voievod nou Nicoară Potcoavă... Ne-om duce cu el cum ne-am dus cu Ion-vodă...

Luntrașul cel de lîngă negrean a murmurat :

— Cu alt noroc, căpitane, căci de pieirea lui Ion-vodă s-a cutremurat lumea.

Au mai plutit un timp în tăcere. Acuma, prin balta domoală de la celalalt mal, pescarii întorceau luntrea cu botul în susul apei și lopătau ca s-ajungă în cotlonul de unde plecaseră, la o colibă tupilată. După ce-au ieșit pe năsip, pescarii au pipăit banii de brudină și s-au arătat mulțămiți de mușteriul lor

— De-acu mîni, pe la prînzișor, mă veți întoarce de unde m-ați luat, le-a spus Cozmuță.

— Se poate, au rîs ei. Te ducem cu două ciobăci și cu oria ; poate tot încurcăm un somn.

— Somnul pe care-l încurcăm, a răspuns răzășul de la Negreni, stă în scaun și se chiamă judele Moghilăului.

Căpitanul Cozmuță a trecut ca un tîrgovăț grăbit pe străzi înguste și întortochiate ; cîni n-a stîrnit,

[1] *Săidăcar* — meșter de șăi, frîuri și hamuri

colb însă destul; ș-a ajuns destul de degrabă la casa meșterului săidăcar.

A bătut într-o poartă; au mormăit întrebări și răspunsuri; i s-a dat drumul chiar de către meșterul cel de la Praha, Miloslav, decît care mai bun săidăcar nu se află în toată lumea. El meșteșugește frîiele cu ținte și teltiile înflorite care au bun preț în Zaporojă. Deși e așa de bun meșter și cîștigă destul, n-are liniște în acest tîrg al Moghilăului, căci domnia-sa e pribeag husit și-l tot împung popii catolici, și șleahticii se potrivesc popilor, și pîrgarii ascultă de șleahtici; așa că meșterul Miloslav nu putea dovedi decît împingînd unde trebuia zgripțori de argint.

În camara sculelor și pielăriei, meșterul Cișca se tînguie prietinului său răzășul un ceas de vreme, greblîndu-și cu degetele barba balaie stropită cu fire argintii și-l mai întreabă ș-acuma, cum l-a mai întrebat și-n alte dăți, dacă n-ar fi cumva cu putință să se așeze într-o țară mai blîndă din partea popilor papistași. Poate-i Moldova țara aceea.

— Este, îi răspunde căpitanul, dar mai îngăduie, meștere Miloslav, pînă ce-a veni la noi un voievod după inima noastră. Atuncea are să fie și mai mult de lucru pentru meșteșugul dumnitale. Iar de papistași ai a te teme la noi ca de Sisoie cel Mare.

Meșterul Cișca rîde. Domnia-sa nu știe cine-i sfîntul Sisoie. Socoate că va fi fiind un bărbos cumsecade și blînd de la Ierusalim ori de la Bizanț.

— Noroc că n-am copii nici de la Ana, nevasta mea de-al doilea, adaose el, urmînd a-și scărmăna barba; și noroc că Ana e vrednică nevastă, cu care mă înțeleg; și cînd lucrez eu, ea cîntă, parcă n-am avea griji. Mulțămesc, căpitan Cozmuță, pentru plata zlotului datorit. Și nu te vei supăra pe mine, dacă nu-ți pot da pat de hodină decît între scule și piei.

Cînd l-a lăsat meșterul, Cozmuță și-a așezat bine ciolanele pe patul vîrtos, a pus tîmpla pe pumnul drept și-a adormit numaidecît.

Dimineața, cînd a vîrît capul în cuhnea strîmtă a gospodinei, cătînd apă, pana Ana Cișcova cînta, potrivindu-și în spelci de sîrmă cozile și privindu-și fața albă în oglindă, cînd din dreapta, cînd din stînga.

— Jesus Maria! a strigat ea lepădînd oglinda și pocnindu-și palmele; de unde ai ieșit, căpitane Cozmuță?

— Dintre sculele și pieile meșterului. Bine te găsesc sănătoasă și veselă, doamnă Ana, și te-aș ruga să mă îndrepți la careva care cunoaște în Moghilău casa unui fost căpitan de oaste cu numele Kopițki.

— D-apoi îl pot îndrepta eu pe prietinul nostru căpitanul Cozmuță. Casa lui pan Kopițki se află în a treia uliță la stînga, peste drum de biserica Uspeniei. Și trebuie să fie astăzi la pan Tadeus mare năvală de popor. Căci mîni, duminică, se face judecata lui Barbă-Roșă cel gras, episcopul Uspeniei. Închipuiește-ți, căpitane, că un boier mare cu opt moșii, cum e Roman Barbă-Roșă, s-a apucat și-a pus amanet biserica Uspenia la un cămătar venetic, Costa Luli, și neplătind Barbă-Roșă la soroc nici capete, nici dobîndă, Costa Luli a pus lacată și a poprit intrarea preotului și a poporănilor la sfînta leturghie.

Vai, doamne, s-a mai auzit pe lume asemenea blăstămată faptă? A împrumutat procletul bani, pentru nunta unei fiice, și nici nuntă n-a făcut, nici douăzeci și cinci de taleri nu i-a întors lui Luli.

— Ce dracu o fi făcut cu atîtea parale? s-a mirat negreanul.

— Le-a bătut la cărți, căpitane Cozmuță! Înflorire-ar pe el lepra! Și n-ar mai ajunge la duminica cealaltă acest varvar mai rău decît ismailitenii...

— Ce fel de judecată?

— Nu știu, că-l judecă tot corbi de cei mari, neamuri cu el. De aceea s-adună poporul ca să facă răzmeriță și să-i ceară capul. Unde te duci, prietine al nostru? La prînz nu te întorci?

— Nu pot și-mi pare rău, doamnă Ana... Îmi place să te aud rîzînd și cîntînd.

— Acuma nu mai rîd și nu mai cînt.

— Îmi place să te aud rîzînd și cîntînd și împărțind mîncare în farfurii înflorite. Dar eu am o slujbă poruncită, doamnă Ana; și slujba mea în dimineața asta numaidecît trebuie s-o isprăvesc.

— Și pe urmă te duci?

— Da, tot cu slujba.

— Și de la soțul meu Miloslav luatu-ți-ai rămas bun?

— Luat.

— Bine, atunci ia-ți și de la mine și nu ne uita.

Cozmuță a pornit repede, pipăind la brîu cartea stăpînului său. La poartă a stat, ascultînd dacă nu se aude în urma lui cîntec. Nu s-auzea nimic; nevasta meșterului se uita după dînsul din prag. Căpitanul a oftat, a deschis, a trîntit portița în clampă și s-a dus.

Cum a văzut în ulița a treia biserica Uspeniei și adunare de norod la casa de peste drum, s-a destins, simțindu-se la capătul urcușului său. S-a uitat la învăluirea mulțimii și a văzut că-i ca și la Negreni cînd răzășii se supără. A ocolit o grămadă de oameni ici, a cotit pe după alții, și a băgat de samă că de la poartă și pînă la ușa casei oamenii îmbulziți nici nu mai pot răsufla.

Cine-i acest străin?

Pan Kopițki n-are vreme astăzi și mîni decît pentru urgia ce s-a abătut asupra sfintei noastre Us-

penii. Să-l lese în tihnă cei de peste Nistru. Pentru străini va scrie pan Kopiţki jalbe poimîni.

Căpitanul Cozmuţă s-a făcut mititel şi a întrebat cu umilinţă pe cei ce se aflau mai aproape de dînsul, dacă pan Kopiţki e singur.

— Ba e cu vatamanii noştri. De ce întrebi? Asta se ştie şi se vede!

— Ba eu socoteam că s-ar fi aflînd în sfat cu Ion Nicoară Potcoavă, hatmanul.

— Da' de unde! Hatmanul Potcoavă e la Moldova.

— Eu ştiam că a pornit întracoace. L-am şi petrecut o bucată pe cale.

— Da' de unde vii dumneata şi cine eşti?

— Sînt un căpitan de răzăşi de la Negreni.

— D-apoi nu-l cunoaşteţi, lume dragă? Acesta-i căpitanul Cozmuţă, carele a fost cu unii din noi şi cu zaporojenii în războaiele lui vodă Ion de la Moldova.

— Auzi, creştinilor! Şi ce poftеşte, mă rog?

— Zice că s-ar fi aflînd la pan Kopiţki în cancelarie Potcoavă hatmanul.

Din gură în gură, din zvon în zvon, lumea strînsă dinaintea sfintei Uspenii s-a încredinţat că nu este altă veste mai adevărată decît asta. Apoi acuma este cine judeca pe Barbă-Roşă pentru hoţia lui!

Strigăte şi chemări; mulţimea îl copleşea pe negrean. Cei din bulzul de la intrarea casei s-au revărsat spre poartă. Căpitanul Cozmuţă a sărit din doi paşi cele patru trepte; mulţimea a început a urla la el şi a-l sudui rîzînd pentru asemenea viclenie. Dar domnia-sa a tras de la brîu cartea lui Nicoară şi-a tremurat-o deasupra capului său descoperit.

— Domnilor şi fraţilor, aflaţi că nu v-am viclenit; măria-sa hatmanul Potcoavă nu se află în casă şi nu vorbeşte cu pan Kopiţki, dar cuvintele lui sînt scrise aicea, pentru prietinii săi din această ţară!

S-a făcut tăcere.

— Fraţilor oameni buni, a grăit cu liniște căpitanul de la Negreni, eu sînt sol și aduc lui pan Tadeus această carte scrisă chiar de mîna măriei-sale Nicoară.

La tumultul de glasuri care a cutremurat uliţa după asemenea mărturisire, în fereastra de alăturea intrării s-a deschis o portiţă și a ieșit capul lui pan Kopiţki întrebînd numai cu ochii holbaţi și schimonositura obrazului ce-i asemenea tăcere, ce-i asemenea freamăt, ce-i asemenea glas străin? Căci căpitanul negrean grăia limba localnicilor cu destulă ușurinţă, însă și cu destule greșeli și amestecuri de moldovenie.

Acel cap al fostului căpitan de oaste avea rase cu briciul bărbia, obrajii și tîmplele, după felul de a se purta al zaporojenilor, mustăţile cărunte îi erau lungi, învălurite mărunt cu drotul. Obrajii raşi îi atîrnau. Ochii, după ce s-au holbat, au rămas mici și cu pleoapele încreţite, aţintiţi asupra cărţii pe care solul o ţinea în crăcana a două degete, întinzînd braţul cît mai sus cu putinţă.

Repede se arătase acel cap în portiţa ferestrei, repede s-a tras îndărăt. Și prin ușa intrării numaidecît a venit și prelungirea în jos a fiinţii celui mai cu faimă bărbat din Movilău. Fostul căpitan Tadeus Kopiţki era de două ori mai înalt și mai spătos decît răzășul. A repezit mîna-i groasă către acea carte sau acea minciună; deoarece se putea ca omuleţul care o tremura între două degete să nu întrebuinţeze decît un tertip.

Căpitanul Cozmuţă s-a ploconit spre stăpînul casei întrebînd dacă are cinstea să vadă înainte-i pe vestitul căpitan Tadeus Kopiţki.

— Da! El este! În ființă! a răspuns cu glas gros și răsunător stăpînul casei, și-n palma lui groasă răzășul a lăsat să cadă cartea.

Fostul căpitan de oaste a cetit ce era scris deasupra, a desfăcut-o și i-a cercetat pecetea.

— Dumneata ești căpitanul Cozmuță? a întrebat răstit.

— Da, el este, a răspuns cuviincios negreanul.

Pan Tadeus s-a cufundat dintrodată în cetirea cărții. A ridicat numai o clipită ochii spre biserica Uspeniei, luînd martor parcă pe dumnezeul închipuirii sale, un dumnezeu al răzbunării în vifor de nouri, a bătut cu dosul palmei stîngi foaia pe care o ținea în dreapta ș-apoi cu foaia a amenințat lumea îmbulzită în juru-i.

— Vină după mine, a zis el către sol.

Cu o sprinteneală de mirare la un om atît de gros și destul de vîrstnic, pan Kopițki l-a dus pe căpitanul Cozmuță la o camară deosebită de cantelerie.

L-a așezat pe oaspete pe un divan, s-a așezat și el într-un jilț pe care l-a rostogolit întâi dinaintea divanului; s-a mai uitat o dată la cartea deschisă și iar a bătut-o cu dosul palmei stîngi. Dintrodată solul a auzit un glas blînd, în care tremurau lacrimile.

— ...Din mila lui Dumnezeu străin în țara părinților săi...

Căpitane Cozmuță, spune-mi toate cîte știi despre sosirea prietinului meu Potcoavă.

Negreanul i-a povestit în cîteva cuvinte tot ce știa.

Pan Tadeus și-a sprijinit fruntea cu palmele; apoi a înălțat încet-încet ochii și i-a ațintit asupra căpitanului negrean, ascultînd în același timp zvonul norodului de-afară.

— Iubitule, a spus el după aceea răzăşului, zîmbind ; avem mîni în tîrgul Movilăului frumoasă adunare de popor. Toată această adunare va întîmpina pe prietinul nostru care trece la prietinii săi din Zaporojă. Oricîte cîrcote şi supărări vor fi, nimic nu-l va putea opri pe Potcoavă. Luăm noi cei de-aici toate măsurile.

— Înţeleg ; măria-sa hotărăşte ziua trecerii sale mîni.

— Am văzut din cartea ce mi-ai adus. Dar Tadeus Kopiţki hotărăşte şi ceasul. Să fie al patrulea ceas al dimineţii.

— Se va face întocmai, a dat încredinţare răzăşul. Mă întorc fără întîrziere la măria-sa.

— O, barbat preaharnic ! nu pleci înainte de-a bea cu mine paharul prietiniei noastre ; şi de-a te sfătui cu Tadeus şi despre alte lucruri ce privesc intrarea la noi a slăvitului nostru Nicoară hatman.

CAPITOLUL XX

Mezin cel viteaz

Înainte de a intra în hotarul Costeştilor şi Oţărenilor, Potcoavă a mai poruncit un popas de amiază, după sfatul lui moş Mitrea şi al vatamanului Agapie, cei doi lăcusteni.

Depărtarea pînă la apa Nistrului se împuţina cu repeziciune, totuşi popasurile erau mai dese. Ieşeau în calea măriei-sale călăreţi din sate, cu care se schimbau închinări şi vorbe bune ; îl petreceau pînă dincolo de hotarul moşiei lor şi apoi rămîneau într-un dîmb, lungă vreme, pînă ce depărtările se în-

ceţoşau, atît pentru cei duşi ; cît şi pentru cei rămaşi.

Această rînduială lăcustenii o pregăteau umblînd cale de un popas înaintea lui Nicoară. Iar alţii, dintre cei vestiţi de lăcusteni, umblau şi mai departe cătră zarea Nistrului, înştiinţînd neamuri şi prietini. În lungul drumului se simţea această mişcare şi umblau necontenit călăreţi şi vestitori.

Deasemenea se dăduse înştiinţare şi ciobanilor care aveau tîrle ici-colo, în acele largi întinderi. Şi după învăţămintele vechi, dobîndite din suferinţa rîndurilor de oameni, ciobanii vesteau satele de către pădure, cu focuri, despre umbletele înainte la calea Lipşei şi îndărăt la Vadu-Raşcului ale slujitorilor lui vodă Şchiopul şi ale lui ceauş-baş de la Iaşi.

La Vadu-Raşcului, unde cumpănea mai mult puterea slujitorilor domneşti şi ismailiteni, se iscase pesemne o tulburare grabnică la vestea iscoadelor, cum că fugarii apucaseră alt drum.

Fugarii erau aşteptaţi într-un loc ; şi dintrodată răsăriseră la o mare depărtare. De ce puterea domnească fusese încredinţată că la Vadu-Raşcului trebuie aşezată capcana, nu se ştie. Era o încredinţare din vînt, din pămînt, din nălucirea minţilor. La Vadu-Raşcului le era mai la îndămînă oamenilor domneşti, din numărul săbiilor şi, mai ales, din odihnă şi mincare. Acuma se mişcau spre valea Lipşei pipăind, cotind, înaintînd şi trăgîndu-se îndărăt, ca unii ce nu se bizuiau încă pe o izbîndă uşoară. Lor mai mult le trebuiau căpăţînile lor sănătoase pe umeri, decît să le ducă la Iaşi pe ale fugarilor. Se mişcau mai ales din îmboldirea oştenilor turci, care arătau vrednicie şi semeţie, ca trimeşi ai celui mai mare şi mai temut padişah stăpîn al lumii. Semeţia le era sporită de scîrnava lăcomie a dobînzii pe care o rîvneau de la

pământeni. Răzășii din acea latură a țării fuseseră pînă atunci scutiți de bîntuirile boierești și putuseră agonisi tamazlîcuri și turme. Făceau și negoț cu boii și oile în Lehia, și la Vadu-Rașcului se spunea că acea răzășime cuprinsă are îngropate comori de zloți și taleri.

Ciobanii de la tîrle privegheau de departe mișcarea iscoadelor. Cum le vedeau, aprindeau pe corhane mai multe focuri decît aveau stîni ; și răzășii, din depărtarea la care se aflau, numărau șfară de fum după șfară de fum și înțelegeau că de la oamenii lor se dă vestire de apropierea inorogilor [1]. Iar noaptea, focurile ciobanilor ardeau ca niște luceferi mari în virful movilelor, și răzășii, de pe hotarul lor, băgau de samă cum se astupă și cum se deschid luminile. Ciobanii ridicau asupra focului saricile, apoi le lăsau să cadă. Era semn că nu-i liniște în pășuni, că zăvozii se arată neliniștiți și mînioși ca la apropierea fiarelor. Atunci străjile satelor sporeau, și cete înarmate ieșeau în larg pe după lunci și rovine de pîraie fără apă.

În acea zi de vineri, vatamanul Agapie a călăuzit la măria-sa pe vatamanul Costeștilor și Olărenilor într-o vălcea împresurată de făgețel tînăr și mesteceni. Potcoavă și ai săi erau descălecați. Cînd au auzit tropot, au pus piciorul în scară. Îndată ce s-a arătat Agapie, Nicoară s-a încălărat și a strîns zăbala murgului. Au săltat în tarniți și soții săi.

Agapie aducea șase răzăși, fruntașii celor două sate.

Lăcusteanul și-a descoperit fruntea, închinînd-o spre măria-sa ; ceilalți șase călăreți au făcut la fel.

— Slăvite, a zis Agapie, arătîndu-și prin mustață

[1] *Inorog* — animal fabulos cu cap de cerb, trup de cal și un corn lung în frunte ; aici : poreclă dată turcilor.

albul dinților, acești gospodari de la două sate megieșe au poftit să se înfățișeze la trecerea domnului lor.

— Mi se bucură inima, a răspuns Potcoavă, ducîndu-se mai aproape de răzăși.

Și-a tras de deasupra pletelor cușma. Acest obicei de la taberele zaporojenilor, cînd sînt întîmpinați hatmanii și asaulii de credincioșii lor, nu era cunoscut moldovenilor. În aceste zile cînd vedea cum se deșteaptă și se ridică în juru-i poporul, împresurîndu-l c-o dragoste care-i mîngîia pribegia, Potcoavă simțise nevoia să se închine puterii pămîntului, tovarășilor de restriște ai lui vodă Ion. Îi era inima plină de milă și avînt. Vatamanii de la Costești și Olăreni au fost fulgerați de privirea înaltă și în același timp frățească a celui pe care îl socoteau voievodul lor.

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta, și să te întorci degrabă, a zis cel mai vîrstnic dintre cei șase.

— Alătură-te lîngă scara măriei-sale, moș Comane, l-a îndemnat lăcusteanul.

Răzășul cel cărunt, pieptănat ca în zi de sărbătoare, s-a apropiat cuprinzînd mîna pe care i-o întindea Potcoavă.

— Slăvite stăpîne, a cuvîntat el punîndu-și palma stîngă pe piept ; ce-avem aici în inimă avem și pe buze. Ca pe un domn al nostru dorim să te primim cu pîne și sare, după datină, și să te așezi în scaunul țării cu sabia, fără beșlii și năvrapi ismailiteni, cum au ajuns de fac alții care n-au rușine.

S-au apropiat și ceilalți răzăși ca s-atingă mîna lui Nicoară. Apoi au descălecat toți, stînd la sfat, și răzășii de la Costești și Olăreni au tras merinde din desagi și ploște de vin.

A intrat în vălcea și moș Mitrea și a descălecat din învăluirea umbletului.

— Vine din urmă și domnia-sa diacul cu veşti de mirare, a cuvîntat el.

— Ce este, omule? s-a supărat uncheşul Petrea. Dacă ai veste rea, care să ne amărască pînea, mai întîrzie-o. Ori mai degrabă spune, a adăogit el îndată cu dezgust, lepădînd pita. Nu cumva s-arată iscoadele şi ismailitenii? Tot asta aud de trei zile.

— Asta nu poate fi supărare pentru răzăşii noştri, căpitane Petrea, a răspuns cu blîndeţa-i obişnuită moş Mitrea. Pîlcurile noastre i-au tot hărăţît, pînă ce i-au apropiat. Oamenii noştri s-au bulucit în trei locuri şi aşteaptă numai poruncă de la măria-sa; i-or împresura şi i-or stropşi cu furcile.

Uncheşul Petrea a tăcut, fără a se însenina. Mezinul a ieşit înainte:

— Bădiţă, dă-ne voie să tragem şi noi săbiile.

Uncheşul a încuviinţat, dînd în sus cu coarnele ca un zimbru.

— Să vedem ce are să ne spuie diacul, care-i om cuminte, a grăit cu linişte Nicoară. Din ce se petrece, eu înţeleg că n-am a mă îngrijora de nimic, deoarece prietinii noştri care ne priveghează de trei zile stau pavăză. Ţara-i cu noi!

A intrat şi diacul în vălcea, descălecînd fără grabă.

— Stăpîne, a dat el lămurire, bulucul lui Sefer-ceauş stă poposit în Valea Oilor. Năvrapii şi-au trudit caii adunînd pe armăşeii lui Şchiopu-vodă. Prietinii noştri răzăşii le-au dat ocol... Am limbă: am prins pe unul din armăşei. De la el cunosc numele ceauşului, iar pe vatavul armăşeilor îl chiamă Iov Buzatu. L-a bătut Sefer-ceauş cu toiagul. Mult nu zăbovim; cît vă pregătiţi, eu îi voi spune măriei-sale întîmplarea de la Costeşti.

— Ce întîmplare? a rostit unchesul. N-avem nevoie de poveşti.

— Ba e o întîmplare ce se leagă de buluc şi de harţul în care intrăm şi noi, cu voia măriei-sale.

— Lehamite! a mormăit bătrînul, făcînd semn cu palmele că leapădă de la sine toate şi nu mai are nevoie de nimic pe lumea asta.

— Nu te supăra, diece, şi spune-mi întîmplarea domniei-tale... a îndemnat cu linişte Nicoară.

Uncheşul Petrea s-a potolit dintrodată şi diacul a povestit întîmplarea gospodinelor de la Costeşti.

Se vede că cei doi dintre armăşei, care băteau laturile, au ademenit cu ei şi pe doi oşteni anadoleni [1] mai bătrîni.

Se satură şi unii dintre năvrapi de atît omor şi prădăciune prin toate ţările creştineşti. Nu le mai trebuie nimica, numai să-şi întindă ciolanele într-un loc tihnit. Cîteva ouă ş-o lumînare de seu, ca să-şi pripească la foc o papară ; ş-un braţ de fin ca să-şi plece fruntea şi să doarmă. Alah i-a avea după aceea în sfînta sa pază.

Iar armăşeii îşi spun că dacă duc cu dînşii doi oşteni turci, apoi răzăşii s-or teme şi i-or primi bine, pe lîngă asta vor arăta că dînşii nu vor să bată război cu nimeni ; se duc în lumea lor ; s-au săturat de-atîta trudă! Dar gîndul lor ascuns era că — văzînd şi făcînd, în vremea harţului celorlalţi şi a pojarului, să apuce niscai zloţi, dac-or găsi, ori nişte icoane ferecate, şi să se întoarcă iar la domnie, împăunîndu-se cu isprava celorlalţi.

Se strecoară tuspatru călăreţii prin marginea Costeştilor. E un ceas cînd toată munca de dimineaţă a satului s-a alinat. Răzăşii au ieşit în hotar ; moşnegii s-au întins la umbră ; cinii clămpănesc după muşte ; numai răzăşiţele se dau în vînt cu treaba lor neistovită. După rînduiala de dimineaţă au intrat un răs-

[1] *Anadoleni* — din Anatolia (Asia-Mică).

timp la stative; acuma au ieşit de la ţesut ş-au aprins foc în cuptor; apoi au opărit nişte alivenci, ca să le coacă şi să aibă cu ce ieşi înaintea barbaţilor cînd s-or întoarce flămînzi.

Cînd scoate răzăşiţa lui Frunză cel tînăr capul pe uşa tinzii, să vadă de ce s-au întărîtat aşa cînii, iaca vede pe cei patru oşteni că se uitau la ea de peste gard. Se întîmplase că armăşeii şi năvrapii, descălecaţi, cercau să intre în gospodăria ce li se părea mai arătoasă în colţul de sat unde nimeriseră.

— Vai! a ţipat Fira şi i s-au aprins obrajii. Da' cine sînteţi voi şi cum cutezaţi a intra nechemaţi la o gospodărie de creştini, aducînd cu voi şi spurcăciune păgînească?

— Jupînească dragă, a răspuns unul dintre armăşei; primeşte-ne, ca să ne hodinim ca nişte oşteni ce sîntem.

— Ferească Dumnezeu! a ţipat femeia; să nu puneţi mîna pe poartă că ia foc. Slobod cînii, chem oamenii.

— Oamenii sînt în hotar, i-am văzut eu. Şi noi doi sîntem oamenii domniei, iar aceştialalţi doi sînt oşteni împărăteşti. Teme-te şi dă-ne drumul!

— D-apoi aşa şi pe dincolo în flendurile voastre şi ale oştenilor împărăteşti! Venit-aţi să tulburaţi lumea şi să spărieţi copiii?

— Taci din gură că intru la tine! a suduit-o armăşeiul.

Atuncea Fira lui Frunză a răcnit ca s-audă vecinătatea.

— Săriţi, doamnelor şi suratelor; dau peste noi spurcăciunile pămîntului! Puneţi mîna pe furci! Să-i prigonim pînă ce le-om smulge păr, s-avem cu ce afuma pe prunci, să le treacă spaima. Nu-i lasaţi; sloboziţi cînii! Moş Irimie, dă drumul şi buhaiului,

că unul dintre dînşii are strai roş — să-l ieie în coarne şi să-l zvîrlă în rîpă!

A fost o zarvă cum nu s-a mai pomenit la Costeşti de la vremea cînd au dat nohaii. Ca şi atuncea au ieşit femeile cu cociorvele aprinse; unele au apucat furcile; dulăii s-au înşurubat pe subt porţi; buhaiul lui Frunză a prins a boncălui, împungînd c-un corn în pămînt şi s-a luat după năvrapul cu strai roş; oştenii domneşti şi cei împărăteşti nu s-au mai putut căţăra pe cai.

— N-aveau cu ei pe Alexandru împăratul de la Machedonia şi i-au biruit amazoancele, măria-ta... şi-a sfîrşit povestea slujitorul lui Nicoară.

Cînd i-au scos femeile din sat cu asemenea alai, cei patru au dat peste răzăşi, între care se afla şi Radu, diacul. Atunci i-au prins dar n-au putut apăra decît pe unul din armăşei; pe ceilalţi trei muierile i-au ucis, lepădîndu-i subt un gard, unde abia mai suflă.

— Asemenea poveşti îmi plac, a zis uncheşul cu aţîţare, de-acu hai în Valea Oilor după bulucul lui Sefer-ceauş. Ş-ar trebui să aduceţi pe jupîneasa Fira a lui Frunză s-audă laudă de la măria-sa.

— Am vrut s-o aduc, a răspuns diacul, dar se ruşinează şi nu vrea să vie, căci asemenea faptă — zice ea — nu se cuvine s-o săvîrşească femeile. Şi nici acasă la ea să nu intre nimeni; nu-şi vede capul de trebi, şi pruncul de ţîţă i-i bolnav.

— Aşa-s muierile, cu nazuri, a dat încredinţare uncheşul. Şi nici n-avem vreme să le căutăm în coarne; hai unde-i treaba noastră.

Cei şase vatamani de la Costeşti şi Olăreni s-au amestecat între ceilalţi răzăşi care-şi alcătuiau cu grabă cetele.

Agapie de la Lăcusteni a adus la scara lui Nicoară Potcoavă pe armăşelul prins, cu capul gol şi des-

cins. Era boţit şi pălit în cap de cociorve, dar se ţinea bine, bucuros fiind că i s-a cruţat viaţa.

— Închină-te măriei-sale, i-a poruncit vatamanul lăcustean, şi spune-i tot ceea ce ne-ai spus nouă.

Adică mie şi diacului, stăpîne.

Prinsul s-a umilit, mărturisind cu vorbe pe care şi le rînduise cu înţelepciune, ca să nu uite nimic.

— Mărite doamne, baş-ceauş Sefer mai aşteaptă un buluc pe care-l are tot subt mîna lui. Poate desară ori mîne dimineaţă să fie adus tot aici acel buluc.

Măria-ta, noi am intrat cam departe, şi acum nu ni-i tocmai bine. Dacă-s răzăşiţele aşa cum le-am cunoscut, apoi ce trebuie să fie răzăşii... Iar Sefer l-a bătut cu toiagul pe lov Buzatu vatavul. Acuma are să cunoască şi el ce-i aici şi de ce armăşeii umblă de-a scapare. Căci noi sîntem deprinşi cu creştini flămînzi şi slabi. Iar aicea oamenii îs fără frică. Baş-ceauş Sefer îşi prăpădeşte capul. Ori aici, ori la Iaşi. Aici pentru că n-a putut răzbi, iar la Iaşi pentru că mai-marele său, pentru neizbîndă şi ruşine, îl va pune subt paloşul gealatului.

— Spune măriei-sale, a îndemnat Agapie, ce fel de oştean e baş-ceauş?

— Drept mărturisesc măriei-tale că-i oştean bun, dar aprig. A intrat, în noi armăşeii, nu numai cu toiagul, ci şi cu sabia.

Drept am mărturisit, măria-ta, şi-mi fac cruce.

Nicoară Potcoavă a poruncit ieşirea deasupra văiugii.

Îndată ce s-au arătat în cîmpul prăvălatic, au prins a săgeta ca dintr-un viespar năvrapii. S-au împrăştiat o samă pe culmea din laturi; iar bulucul s-a mişcat domol, ţinîndu-se strîns călăreţ lîngă călăreţ, spre un corhan ce se-nălţa dincolo de vale.

Diacul da lămurire uncheşului:

— Sefer nu vrea să primească harţul.

— Atuncea să-l hăituim fără întîrziere, s-a mîniat uncheşul. Îi aţin calea trei cete ale noastre.

Potcoavă şi-a oprit murgul :

— Ne-aşteaptă totuşi, după cît mi se pare, a zis el, luînd aminte la mişcarea năvrapilor. N-au tras săbiile. Au pornit întracoace doi călăreţi. Trimet solie.

Au înţeles îndată ce vrea Sefer-ceauş. Cei doi călăreţi au oprit la o sută de paşi ; s-au închinat cuviincios. Unul era năvrap, celălalt armăşel domnesc.

A grăit întăi turcul şi după aceea a tălmăcit armăşelul. Ş-au rămas neclintiţi.

— M-aşteptam la asta, a murmurat Potcoavă.

Crainicul domnesc tălmăcea :

— Baş-ceauş Sefer înştiinţează că azi e zi sfîntă ; vinerea, moslemii drepţi nu taie şi nu varsă sînge.

Lăcusteanul a şoptit :

— Trebuie să fie o viclenie a turcului, măria-ta.

A urmat a striga întăi năvrapul, după aceea armăşelul, tălmăcind :

— Baş-ceauş Sefer cunoaşte că se află în faţa unui viteaz, cu duhul dreptăţii. Dacă noi nu primim harţul acum, domnia-sa va îngădui pînă la asfinţitul soarelui, cînd avem deslegare de a trage săbiile.

Iarăşi spune baş-ceauş că mai bine ar fi să nu stricăm oamenii nici dintr-o parte, nici din alta, şi să iasă la luptă dreaptă unul dintre ai domniei-voastre care se bizuie pe vrednicia lui. Să se lupte cu baş-ceauş fără săbii, numai în vîrtutea trupului, şi Dumnezeu va alege.

Dacă, precum nădăjduieşte, va birui Sefer baş-ceauş, apoi să fie volnic a lua capul celui căzut şi să se ducă fără nici o stricăciune din partea domniilor-voastre.

La porunca lui Nicoară Potcoavă, a ieşit în privelişte moş Mitrea Lăcusteanul şi a pus întrebările de-a

dreptul în limba năvrapilor, ascultînd întăi vorbele măriei-sale.

— Nu cumva Sefer-ceauş n-are altă cale de întoarcere?

— Ba are, s-a răspuns. Sefer aşteaptă spor de săbii.

— Dar noi nu vrem s-aşteptăm întărirea neprietinului nostru.

S-a răspuns:

— De aceea Sefer-ceauş îndeamnă la luptă numai în doi. Iar dacă nu cutează nimeni, atunci s-aşteptaţi domniile-voastre pînă după asfinţitul soarelui. Maimarele domniilor-voastre Potcoavă ştie că lupta dreaptă, unul şi unul, e vechi obicei al vitejilor, şi creştini, şi moslemi.

Uncheşul Petrea nu-şi putea birui mînia şi mormăia împotriva măriei-sale că nu este altă lege de război decît să tragă toţi acuma săbiile şi să-i prăvale pe necredincioşi din lumina soarelui în întunericul morţii.

Nicoară a făcut semn de tăcere. Gîndul lui era să dea alt fel de răspus. Nu se cuvenea, îşi făcea el socotinţă, să jertfească atîţia oameni, ai căror ochi se uitau la el cu prietinie şi încredere. De acei răzăşi ai săi avea nevoie şi la întoarcerea sa în ţară. Între acei vrednici răzăşi nu se mai socotea priboag şi alungat. Mai bine să dea răspuns lui baş-ceauş Sefer că-i dă învoire să se tragă îndărăt.

«Domnia-mea îi îngăduie să-şi cruţe căpăţîna»... a îngînat el în sine.

Dar tocmai cînd vroia să încredinţeze crainicului lăcustean răspunsul cu vorbe potrivite, dintre călăreţii de lîngă sine a izbucnit Alexandru mezinul făcînd trei sărituri largi cu calul. S-a oprit, s-a întors către Nicoară închinîndu-se, apoi şi-a desfăcut de pe el sabia şi a venit s-o înfăţişeze mai marelui său.

— Îngăduie, bădiță, să mă lupt eu cu Sefer, a zis el cu hotărîre.

Era aprins la obraz și-i scînteiau privirile de nălucirea unei fapte măreţe.

Inima lui Nicoară s-a strîns de îngrijorare. Mezinul lui era în una din acele stări primejdioase de aţîţare, pe care i le mai cunoscuse, cînd se avînta nestăvilit în furtuni năprasnice.

— Însă tu n-ai suliţa lui sfîntu Gheorghe... a încercat să glumească Nicoară.

— Îngăduie, bădiţă, a stăruit cu răguşală de mînie în glas mezinul.

Nicoară a oftat, dîndu-i învoire c-o mişcare a mînii drepte.

— Fii băgător de samă, Lixandre, c-un viclean ca Sefer.

Mezinul a pus pinteni calului, pipăindu-şi sub strai jungherul.

— Opreşte-l, măria-ta, a gemut uncheşul Petrea. Oricare dintre noi se poate pune jertfă, dar pe băiet cruţă-l !

— Băietul e de mult barbat, a aruncat în urma sa răspuns trufaş mezinul.

— E prea tîrziu, uncheşule, a grăit Nicoară. Nu uita că ţi-a fost ucenic, ca şi mine. Să avem încredere în vrednicia lui.

Răzăşii din preajmă urmau în pasul cailor pe măria-sa Nicoară, ţinîndu-şi gata săbiile şi suliţile.

Lîngă corhanul care se zugrăvea pe zarea răsăritului, moşiroi uriaş, bulucul lui Sefer baş-ceauş se înşirase strîns într-o parte. Călărind cu repeziciune, răzăşii s-au îmbulzit, apoi s-au deşirat de partea cealaltă a movilei.

Sefer a descălecat şi a ieşit întru întîmpinarea mezinului. În bulucul năvrapilor s-au şoptit vorbe de mirare şi bucurie.

— Acesta e fratele lui Potcoavă! Frumos cap va primi baş-buluc-baş de la Galata!

Alexandru a pus piciorul în pămînt. Apoi a atins cu palma s-a dreaptă mîna dreaptă a ismailiteanului. După aceea, Sefer-ceauş s-a dus pînă în laturea corhanului de lîngă năvrapii săi, s-a lăsat pe vine şi şi-a spălat cu colb de la temelia movilei dovada bărbăţiei sale. Apoi s-a răsucit şi s-a ploconit către Meca, pînă ce fruntea înfăşurată cu turban a atins pămîntul.

Mezinul sta în acest răstimp drept, cu faţa către răsărit şi către curgan. El ştia de la dascălii săi cei învăţaţi de la Bar că, în acea movilă nestricată încă, veghează călare, în zale şi arme, un războinic schit de odinioară, cu credincioşi ai săi împrejur.

Închinarea lui a fost către acea umbră a trecutului. S-a întors şi a mai căutat o dată cu ochii pe Nicoară şi pe ceilalţi tovarăşi. Apoi a pus piciorul în scară şi a săltat în şa, jucîndu-şi calul împotriva lui Sefer, care se încălărase şi el în acelaşi timp.

Întăi a fost o goană în jurul corhanului, Sefer urmărind pe potrivnicul său numai pînă într-un loc. Deodată şi-a răsucit calul, strunindu-l îndărăt. Şi a ieşit asupra mezinului, cercînd a lovi cu pumnul, în trecere. Alexandru s-a ferit în laturea dreaptă, ridicînd piciorul stîng cu pinteni asupra obrazului întunecat al ceauşului.

S-au hărăţit aşa pălindu-se cu umerii, apoi îngrămădindu-se învîrtejit şi cercînd a se smulge unul pe altul din şa.

S-au desfăcut într-un umblet liniştit şi s-a văzut că amîndoi suflă trudnic. Sefer se stăpînea. Mezinul, cu braţele înălţate, primea pînă-n fundul plămînilor adierea de pe florile mormîntului străvechi.

Cînd s-au repezit pe după corhan din nou şi au venit unul asupra altuia năprasnic, Sefer şi-a smuls

de pe țeastă turbanul subțire vîrîndu-l în sîn și scoțînd de acolo, cu mișcare fulgerată, un buzdugan cu măciucă de plumb și mîner scurt. Mezinul l-a văzut ș-a strunit scurt calul repezindu-l în sus și ținîndu-l pe picioarele dindărăt. Aceeași mișcare a fost nevoit s-o facă și Sefer, căutîndu-și clipa cînd să arunce buzduganul ori cînd să pălească de aproape cu el. Înălțat în scările scurte, el își căta potrivnicul subt mîna dreaptă. Dar potrivnicul s-a răsucit în partea lui stîngă, a lepădat scările lunecînd la pămînt, ș-a primit toată greutatea ismailiteanului în jungher. Străpuns prin coaste, Sefer s-a răstignit în sus, apoi s-a prăvălit pe spate.

Feciorii Costeștilor și Olărenilor au sărit stăpînind calul.

— Nu-i pe dreptate! au răcnit glasuri în tumultul năvrapilor.

— Ba-i pe dreptate! strigau feciorii Costeștilor și Olărenilor, înălțînd deasupra capetelor buzduganul mortului.

Năvrapii și armășeii au încălecat în pripă și au pus pinteni fugarilor. Răzășii de la Costești și Olăreni s-au încălărat și ei ș-au prins a-i fugări chiuind.

CAPITOLUL XXI

Amintiri de la apa Moldovei

Pe cînd se apropia de cel din urmă popas, Potcoavă a fost întîmpinat, în preajma Lipșei, de căpitanul Cozmuță. Venea singur de către răsărit în pasul calului; ieșise de subt streașina unei lunci de sălcii și arini și-l bătea pieziș soarele ceasului al patrulea al după-amiezii.

Negreanul a strîns frîul și a oprit numai o clipă, ca să privească alaiul de răzăși ce-l urma pe hatman. I s-a umflat de trufie pieptul. A pus pinteni și a venit în cîteva salturi către cel care-i era și lui domn ; a oprit iar și și-a tras de pe plete cușma închinîndu-se.

— Să trăiești întru mulți ani, măria-ta !

Dar acel domn al lor nu venea, ci se ducea. Trufia negreanului s-a potolit cînd a văzut ațintite asupra sa privirile umbrite ale răzășilor.

— Treci lîngă mine, căpitane Cozmuță, și spune, i-a poruncit Nicoară.

Negreanul și-a alăturat fugarul de murguț ; și-a acoperit fruntea, și-a strîns cătărămile cingătorii.

— Cum ai umblat ?

— Am umblat bine, măria-ta. Am găsit pe dumnealui pan Tadeus. Se bucură că va vedea iarăși pe prietinul său iubit. Iar intrarea la Moghilău se va face în priveliștea norodului, mîni duminică, după cum ai poruncit măria-ta, cu două ceasuri înainte de amiază.

— Căpitane Cozmuță, a zîmbit Potcoavă, porunca e a prietinului meu Tadeus, nu-i a mea.

— Așa a socotit domnia-sa că e bine. Are o socoteală diplomaticească.

— Știu, Tadeus e menit de la naștere să ajungă la sfîrșitul vieții sale mare postelnic.

Negreanului i-a părut bine că domnul său e luminat de voie-bună în acel ceas. Și-a întors privirile, rîzînd, și spre mezin. I s-a tulburat bucuria. Tinerețea lui Alexandru părea ofilită ca la o îngropăciune a părinților săi. Uncheșul sta cufundat în vechea lui posomorală. Nici ceilalți tovarăși de pribegie ai lui Nicoară n-au răspuns negreanului după inima sa. Poate erau trudiți de drum.

Căpitan Cozmuță s-a întors cu violciune spre Potcoavă:

— Am a cere iertare, a zis el, că la popasul cel din urmă din țară nu te putem găzdui pe măria-ta după cuviință.

Potcoavă a ridicat din umeri.

— La Lipșa nu se găsesc decît cîteva colibe sărace de păscari.

— Prietine, a răspuns Nicoară, știi că oșteanului nu-i trebuiesc palate. Viața lui e subt vînt și subt furtună. Iar aici, oricît de umilit mi-a fi masul și oricît de sărac, îl plătesc scump. Îmi rămîne zălog sufletul.

Cozmuță a tresărit. Deci domnul său nu se veselește de plecare. Așa sîntem noi toți moldovenii; ne place cînd ne ducem, dar mai bucuroși sîntem cînd ne întoarcem. Nicoară va veni iar la ai săi.

— Toți acești răzășî care sînt lîngă măria-ta, a răspuns căpitanul Cozmuță acelui suflet, te așteptăm. Și să vii sănătos.

Atuncea s-a adăogat la închinarea căpitanului Negrea și glasul blînd al lui moș Mitrea de la Lăcusteni.

— Măria-ta, întoarce-te, ca să ne izbăvești de haraciul ismailitenilor, de prădăciunile dăbilarilor domniei, de pojarurile nohailor; ca să putem trăi în tihnă zilele ce le petrecem în astă lume.

În toate satele și în toate popasurile numai de asta grăiesc răzășii noștri, a urmat moșul lăcustean. Măria-sa Petru-vodă nu e al nostru. E al turcilor și al boierilor. Turcii, boierii și vodă belesc țara ca ciobanii oaia cînd o jertfesc pentru cină. Nu ne trebuie voievod vrăjmaș; ne trebuie voievod al nostru, cum a fost măria-sa Ion.

Ascultînd acel glas al norodului, Nicoară zîmbea cu ochii duși în nălucirea vieții lui.

Dar bucurie adevărată, cugeta în sine negreanul, are acest frate mezin Alexandru, cînd aude că s-or întoarce, el și bădița său, în Țara Moldovei. Bucuria lui e de sînge și foc. Acest Alexandru e faptă năvalnică. Va fi fost cîndva ca el și hatmanul Nicoară; dar acum la Nicoară gîndirea înlătură necumpătarea și se adîncește într-o jertfă voită, în el hotărîrea statornică roade ca viermele rumeneala mărului. Sufere că-i pribegit de țară, că se va duce tot pribeag în țara prietinilor lui, sufere că nu știe care-i taina zilei de mîni, care-i va fi ceasul întoarcerii și în ce chip va dobîndi izbînda. La oameni ca el viața-i luminată de hotărîrea cea neșovăitoare, dar zilele-s umbrite de truda gîndurilor.

Agerimea negreanului pătrundea și mai adînc în acel suflet tulburat. Acest barbat domnesc a lepădat de la sine bucuriile trecătoare, și în el stă mai presus de toate lumina cea fără de amurg a unei iubiri cătră cei pe care răposatul vodă Ion i-a numit «sarea pămîntului». În acea clipă căpitanul Cozmuță a întîlnit ochii diacului și și-a adus aminte de vorbele schimbate cu el la un popas. Și-a strunit calul și a rămas puțintel mai în urmă, lîngă acel om cu privirea înțeleaptă, care-și avea locul de naștere subt Întorsura Buzăului, și acum era călător în locuri depărtate, la neamuri străine. De la diac înțelesese cheia vieții lui Nicoară și i se muia inima de milă aducîndu-și aminte de felul cum rostise diacul Radu vorba «jertfă», privind și el cum privește acum măria-sa spre viitorul ce ne rămîne pururi ascuns.

După ce căpitanul Cozmuță și Radu diacul și-au spus unul altuia cîteva vorbe de prietinie, au băgat de samă că unchesul Petrea se întoarce în șa și privește posomorît spre alai, cuprinzîndu-i și pe dînșii în privirea-i grea.

— Mă mir de acest bătrîn oştean, a zise negreanul ; încă nu l-am văzut luminîndu-se. Rămîne hojma nouros. Aţi avut dreptate, diece Radule, cînd l-aţi poreclit «zimbrul cel vechi».

— Căci, a răspuns diacul, ca şi acea fiară înfricoşată, bătrînul înfăţişează puterea acestui pămînt ; ca şi acea fiară are multă vîrtute şi mai puţină înţelegere. Însă viaţa lui atîrnă de viaţa fiului său, aş putea zice. El i-a pus în mînă sabie şi l-a aşezat în şa. Şi are pentru el atîta dragoste, încît, dacă s-ar prăpădi Nicoară, ar cădea fulgerat şi el în aceeaşi clipă.

Au coborît în albia Nistrului la colibele de nuiele şi lut, acoperite cu şovar, ale pescarilor. Năvoadele şi oriile erau întinse la vînt, pe pari strîmbi de salcie, ca să se usuce. Ciobăcile şi luntrile erau pironite la ţărmul cu apă lină. Dincolo se vedeau scruntare între sălcii bătrîne şi-un drumeag ce suia din rîpa rîului la malul înalt. Luciul lin trecea ca o oglindă întinsă, răsfrîngînd nouri de scamă din înălţime. Era o zi tihnită şi leneşă de sărbătoare ; sălbătăciuni aripate zburau puţine şi cu grabă prin văzduh.

Cei paisprezece pescari aprinseseră un foc mare în cinstea hatmanului, după vestirea ce le făcuse căpitanul negrean. Două căldări de aramă fierbeau subt crăcani. Trei dintre stăpînii locului se năcăjeau, după ce-l trăseseră la mal dintr-un zăton, c-un somn pe care-l avuseseră priponit acolo. Doi îl prinseseră cu cangea bahorului, stăpîndindu-l, şi al treilea îl ucidea cu timleacul — buzdugan al pescarilor împotriva acelui peşte uriaş. Căci era un bătrîn din bulboanele afunde, trăgînd la cîntar cît un bivol.

După ce pescarii au întîmpinat pe măria-sa cu căciulile la genunchi şi cu pletele în ochi, alaiul s-a

împrăștiat în lunci, rînduind hrana cailor și cătînd, cu tarniţile în braţe, loc de odihnă.

Oștenii lui Nicoară au alcătuit pentru mai-marele lor o măsuţă pe picioare strîmbe, bătute chiar atunci în pămîntul năsipos, ș-o laviţă. Alături, vatamanul pescarilor a așezat un polog de sită închis de toate părţile, pentru odihnă și pază împotriva ţînţarilor.

— Alţii or aprinde focuri și s-or apăra stînd în fum, a dat lămurire acel vataman, rîzînd. Noi îl apărăm pe hatman cît putem în sara asta; alţii l-or apăra în alte seri, nu numai de ţînţari, ci și de tăuni.

— Bine faci și bine spui, moș Barnea, a încuviinţat căpitanul negrean.

— Apoi, iaca-i bun, a zis căpitenia pescarilor și s-a dus.

Dar după ce-a ajuns mai încolo, s-a întors scărpinîndu-se la ureche.

— Nu știu cum om face cu cina, s-a mirat el ca și cum abia atunci se gîndea la asemenea treabă, căci noi n-avem atîtea talgere și atîtea linguri.

— S-a vedea, moș Barnea. Știi dumneata că răzășul, cînd purcede la drum, nu uită să-și ieie lingură și scafă. Cuţit are. Sare are...

— Apoi, mai cu samă dacă are sare, eu oi fi fără nici o grijă, și iaca-i bine cum spui, căpitane Cozmuţă. Dar aș mai spune ceva, și mă sfiesc.

— De cine?

— Apoi, nu de măria-sa, că l-am cîntărit eu, și-l văd cine-i, după ochi; dar este acolo un oștean vechi care m a povăţuit să nu-l tulbur pe măria-sa și să-mi văd de alte treburi. Dar dacă n-oi grăi cu măria-sa Nicoară acuma, cînd îl am la îndămînă, atuncea cînd să grăiesc? Că hatman Nicoară se

duce, și noi rămînem, fără macar o mîngîiere a răspunsului său.

Nicoară a zîmbit ridicînd fruntea de la masă:

— Vină aici, moș Barnea, și spune ce te doare.

— Apoi, de mine ca de mine, mărite hatmane, că mie mi s-a bătucit pielea de cîte m-au ars și m-au împuns; dar ce-or tace feciorii și ginerii aceștia ai noștri... Că se împuținează, tot se împuținează negoțurile și cîștigurile. În vremea mea, în tinereță, drumurile erau purtate, și somnii de Nistru, ca acesta pe care-l închinăm măriei-tale, aveau preț. Dar acuma — de ce s-au închis căile, și la deal, și la vale, și de la leși, nu m-ajunge mintea.

— Ba știi dumneata de ce, a zîmbit negreanul.

— De unde să știu eu, căpitane? Că-s un chiag bătrîn de ani optzeci și opt. În vremea tinereții mele nu erau turci la Hotin, nici tatari la Căușeni.

— Vezi că știi, moș Barnea? Mai sînt și altele pe care hatmanul le cunoaște. Va veni vremea cînd se va limpezi zarea de către ismailiteni.

— Stau ca o negreață, căpitane. Ne înăbușă de ne stupim sufletul!

Potcoavă a zîmbit cu bunătate:

— Iaca, moșule, oi da poruncă vistierului meu Radu să-ți sloboadă doi taleri pentru somnul ce-mi închini.

— Ba nu, slăvite hatmane, s-a îndreptat din șale moș Barnea, acel somn e din dragostea noastră pentru măria-ta. Dacă-i cu bani, dragostea noastră nu mai este dragoste.

— Moșule, fii cuminte, s-a posomorît unchesul Petrea asupra vatamanului. Doi zgriptori e preț bun de patru boi.

— D-apoi știm noi prețurile. n-ai grijă, oștene, dar dragostea noastră pentru hatman să știi dumneata că prețuiește mai mult decît patru sute și

patru mii de boi. Și nici nu-i de vînzare, dacă vrei să știi dumneata, oștene.

— Moșule, mă dau bătut, a zis uncheșul Petrea, strîngînd la sine trupul slăbănog al pescarului celui vechi.

Încă era soarele în putere, fulgerînd pe luciul Nistrului, cînd la Potcoavă s-au înfățișat vatamanul lăcustean Agapie și moș Mitrea.

— Slăvite, s-a închinat Agapie, am venit să-mi înnoiesc cuvîntul și să dobîndesc încuviințarea deplină a măriei-tale. Iată, ceasul trecerii dincolo se apropie. Într-acolo rîvnesc și eu. După ce-or cădea aceste frunze, m-oi pregăti; și cînd primavara a sufla burma din fereastră și s-or deschleșta din înghet apele, numai ce-ai să ne vezi pe toți acei care ne-am înțeles și ne-am însoțit ca să venim la măria-ta.

— Cuvîntul nostru rămîne cuvînt, Agapie, i-a răspuns Nicoară. Diacul are poruncă de la mine să te scrie în catastiful oștenilor mei.

Potcoavă s-a întors apoi către bătrîn:

— Am a te ruga ceva, moș Mitrea, înainte de trecerea mea peste Nistru. Întoarce-ți către mine urechea cea bună și ascultă. Șezi colea.

— Stau bine în picioare înaintea domnului meu, ca să-i ascult porunca, a răspuns bătrînul.

— Șezi colea; nu-ți vorbește domnul tău, ci un frate; și nu-ți dă poruncă, ci îți face o rugăminte.

A voit așa întîmplarea, să fac fără voie un popas la apa Moldovei. Am cunoscut acolo oameni care mi-au fost cu priință și mi s-a ușurat durerea sufletului. Vreau să trimet carte mazîlului unde am găzduit, la Dăvideni, și presviterei Olimbiada Filipeanca. În toamna asta, ori în iarna ce vine, treceți pe-acolo, dumneata ori Agapie, și poate îmi aduceți vești de la dînșii.

Cei doi răzăşi lăcusteni s-au închinat.

— Cu dragă inimă vom împlini porunca măriei-tale, a răspuns moş Mitrea.

Potcoavă a cerut diacului Radu pană şi cerneală, şi pe-o hîrtie de coloarea fildeşului a început a scrie vorbe bune pentru prietinii săi.

Lixandru mezinul tusese de faţă la vorbele ce se rostiseră între bădiţa său şi răzăşii de la Lăcusteni. Totuşi, cînd Nicoară s-a oprit un răstimp, fugind cu gîndul la locuri depărtate şi întîmplări rămase în urmă, el a îndrăznit să se aşeze alături şi să întrebe, c-o tulburare pe care nu şi-o putea stăpîni:

— Ce fel de carte scrii, bădiţă?

— Scriu, Alexandre, presviterei Olimbiada, care mi-a fost ca a doua mamă. De ce mă întrebi?

— Aşa. Voiam să ştiu.

— Scriu şi mazîlului Andrei ca să aflu ce mai face acel barbat minunat de care mi-a vorbit diacul şi mi-a plăcut mie cu deosebire. Dacă nu mă înşel, îl chiamă Ghiţă Botgros.

Nicoară a ridicat fruntea de pe cartea începută, socotind că poate zîmbi mezinului său de gluma ce făcea; dar ochii lui Alexandru erau fulgeraţi de o rătăcire care îl îndepărta de tot ce era în juru-i.

— Mi-i milă de tine, Alexandre... a şoptit Nicoară.

Mezinul a rîs cu stînjenire către bădiţa său. Apoi privirea i-a ieşit din ceaţă.

— Nu ştiu ce am, bădiţă. Sînt bolnav.

— Primaverile se veştezesc, a răspuns blînd Nicoară, vremea tămăduieşte.

Mezinul a clătinat din cap, împotrivindu-se. A rămas în locul său întorcînd privirile şi cetind cu luare-aminte vicleană, peste umărul lui Nicoară, vorbele pe care acesta le înşira pe hîrtie.

«...Și am dori să aflăm vești bune despre nepoata Ilinca...»

După freamătul de la vremea înserării și a cinei, otacul pescarilor de la Lipșa s-a alinat, și noaptea s-a boltit înaltă pînă la stele.

Oamenii s-au odihnit un răstimp; apoi, cînd a cîntat la miezul nopții un cucoș la o căruță, s-au trezit. Zările se rumeneau. Totuși, mai aveau vreme de-o toană de somn. Luna a răsărit pe-o zare pustie în fundul depărtărilor de peste Nistru, strecurîndu-și lucirea prin sita pologului subt care sta Nicoară pe spate, cu ochii deschiși.

...Un călăreț harnic venea ca în zbor de la Moldova c-o veste. Și el, Nicoară, se afla în locul de unde răsărise acuma luna, deasupra volburilor Dniprului, lîngă o pădurice de ștejari și frasini, într-o curte împrejmuită cu parcane, și-n casa cea mai mare din acea curte. Acolo-i așezarea lui, nu departe de cuibarele unor vulturi pleșuvi din rîpa fluviului. Casa a clădit-o uncheșul Petrea, pe cînd el, Nicoară, era încă tinerel. Acolo a trăit el și uncheșul Petrea; după aceea a venit la ei Alexandru. Și le poartă gospodăria două schivnice văduve, Mitrodora Ivanovna și Nimfodora lui Țibuleac, care, după ce și-au bocit barbații de-al doilea și de-al treilea, s-au astîmpărat pe lîngă oșteanul cel vechi, subt aripa și subt ascultarea lui.

Acolo s-a odihnit și Nicoară ani și ani, după războaiele ce-a purtat și după isprăvile ce-a săvîrșit. Oricît umbla în cele patru zări, cu bucuria biruinții sau întristarea înfrîngerii, se întorcea la urma urmei tot la Zid Negru, în Zaporojă.

Avea într-un sipet ferecat cărțile lui din vremea cît stătuse ucenic la Bar. Și-n lenea iernii, cînd suna vîntul țiuind în cercevele și focul duduia în soba înaltă, scotea acele încîntări ale prunciei și se des-

făta ori de versurile vechilor poeți latini și greci, ori de istorisiri ale timpurilor trecute.

La casa de la Zid Negru, din Zaporojă, a rămas deschisă pe masă, lîngă fereastra ce da spre rîpă, minunata povestire «Teaghene și Haricleea» a lui Heliodor de la Emesia, pe care a început a o ceti a doua oară.

Era o dobîndă de război, cînd, fiind ales hatman întăia oară, a dus pe războinicii de la Praguri într-o petrecere.

Și pe țărmul dobrogean, la grădinile povîrnite deasupra Dunării, în ruinile cetății Prislav, s-a aflat o comoară cu bani de aur și, împreună cu aurul, cele zece părți scrise de mînă ale povestirii lui Heliodor.

Într-acolo se duce călărețul cel harnic de la Moldova. Și hatmanul Nicoară veghează cu tîmpla sprijinită în palmă deasupra foilor. Iar răvașul pe care-l aduce acel călăreț e scris în limba poveștii celei vechi.

CAPITOLUL XXII

Domnia-sa Roman Barbă-Roșă

În dimineața acelei duminici era adunare în Movilău, la casa obștească a tîrgului, și juzii fuseseră chemați să judece pîra pe care o ridicaseră cu mare zvoană drept-credincioșii Uspeniei împotriva lui Roman Barbă-Roșă. Străjile apucaseră intrările uliților care dădeau în piața bisericii, ca să oprească prea marea îmbulzeală și să înfrîneze neorînduiala prostimii. Deși bărzile cu coadă lungă ale acelor străjeri erau ruginite, totuși stăpînirea avea încre-

dere în ele. De altminteri, pan Tadeus, jăluitorul norodului, dăduse încredințare că oamenii săi nu cată tumult, ci dreptate de la preamăritul șoltuz și preacinstiții pirgari. În adunarea judecății își purtau cu fală semnele trufiei lor cei cîțiva șleahtici, domni peste pămînturi și sate. Dar deasemeni nu se lăsau mai prejos starostii breslelor în care poporul avea mai multă încredere, mai ales după ce-i vedea purtînd cușmă și șubă de pielcele de jderi și lanțug de argint.

Se afla tot soborul împrejurul mesei celei mari, acoperită cu postav roș. La cele trei uși vegheau oșteni bătrîni cu săbii. Pan Roman Barbă-Roșă, mai la o parte, într-un jîlț, aștepta fără sfială județul, avînd încredințare că altele sînt hotărîrile ce se dau împotriva mișeilor, și altele cele care privesc obrazurile subțiri ale acestui tîrg de margine, în care fusese osîndit de soartă a-și petrece și el viața.

La vîrsta de cincizeci de ani, bine hrănit și cu foalele rotunzite, plăcut tovarăș la petrecere, sabie încă tare, se socotea vrednic a înfrunta obrăznicia unui zaraf venetic.

După ce trăiesc de pe spinarea noastră, împrumutîndu-ne pe cei care avem nevoie și luîndu-ne niște camete rușinoase, apoi acești străini nici n-au măcar cuviința s-aștepte să strîngem pînile, să batem știubeiele, să se întoarcă de la Danțig oamenii de credință care au dus acolo tamazlîcurile noastre de boi grași.

Cutezarea lor merge atîta de departe, încît, după cum se vede, înfruntă pînă și pe Dumnezeu. În vremurile bune, căruia dintre acești oameni de nimic i-ar fi trecut prin minte să alcătuiască asemenea zapis, întărit cu pecetea magistratului, punînd asemenea chezășie, ca poprirea unei sfinte biserici? Iată, le trece prin minte asta și nu se sfiesc, știind prea

bine că enoriaşii sar la nevoie ca să desrobească lăcaşul dumnezeiesc.

Dar ce ziceţi domniile-voastre de un păzitor al legii care pune pecetea pe un asemenea zapis? Acela, şi nu noi, să fie adus la judecată; şi osîndit să plătească el, nu noi.

N-ar fi de mirare să se ceară domniei-sale şoltuzului asemenea chezăşie pentru o sută de zloţi şi să se poprească palatul tîrgului Movilău. Nu-i vorbă, casa tîrgului nu-i palat, ci o vechitură de pe vremea lui Cazimir-crai, cu acoperişul stricat şi pălimarele dărîmate; dar se chiamă că-i casa tîrgului.

N-ar fi de mirare deasemenea, cînd om avea o nevoie şi le-om cere împrumut, aceşti papistaşi mai răi decît păgînii să ne ceară o mînă, ori un picior, să ni le taie dacă nu plătim capetele şi dobînzile la sorocul hotărît.

«Ce vremuri de decădere!» cugeta în sine dumnealui, pîrîtul Roman Barbă-Roşă, răsfrîngîndu-şi cu greaţă buzele şi stupind într-o parte.

A intrat la scaunul judecăţii puţină lume, destulă ca să fie înghesuială. Nişte babe, care s-au întors de la biserica Uspeniei spăriate şi au intrat aici ca să fie faţă la o judecată ce nu s-a mai pomenit de cînd lumea şi pămîntul; nişte neguţători de băcălii, care s-au îngrăşat stînd degeaba lîngă rafturi mai mult goale; cîteva moaşe care îşi adunau sămînţa de vorbă şi poveşti pentru lehuzele lor; mulţi meşteri nevolnici, care nici măcar nu se mirau de o faptă ca aceea pe care o săvîrşise acel semeţ nepot de cneaz Barbă-Roşă; şi vreo douăzeci de haholi, ţărani trimeşi de pan Tadeus, cu părul pieptănat, cojoacele curate şi ciubotele unse cu dohot, care se uitau liniştiţi şi nepăsători la toţi acei tîrgoveţi, unii prea slăbănogi, alţii prea umflaţi în pielile lor.

Cînd scaunul de judecată s-a adunat în păr și barbă, a intrat și pan Tadeus Kopițki, bărbierit și ras proaspăt la tîmple, cu cizme și nădragi căzăcești, cum îi plăcea domniei-sale să iasă în lume. S-a închinat cinstitului scaun de judecată și a zîmbit de departe prietinului său, pîrîtul Barbă-Roșă.

— Slăvite și cinstite scaun, a început el a cuvînta, măriile-voastre drepților judecători!

Toată lumea de față a ridicat nasurile și și-a ascuțit urechile.

Pan Tadeus avea mare faimă de cuvîntăreț și-i ieșise la Movilău poreclă: Zlataust — adică gură de aur.

— N-am să lungesc vorba, a urmat domnia-sa Zlataust; toți sîntem grăbiți, deși n-avem ce face acasă într-o zi de sfîntă duminică. Unii dintre fiii Uspeniei ne-am duce la sfînta leturghie, dar se cunoaște că, între noi și lăcașul domnului-Dumnezeului nostru, un oarecare Costa Luli, pripășit în tîrgul nostru, a pus rohatcă[1] și a plecat cumpăna, închizînd drumul.

— Rușine într-o țară creștinească! a zis cu voce groasă unul dintre haholii de față.

— Într-adevăr, vrednice gospodar, rușine! Dar am să-ți dovedesc numaidecît, și măriile-lor județii vor binevoi să asculte, că rușinea asta nu-i atît a zarafului venetic Costa Luli, care crede și el în Hristos.

— Ba mai degrabă în satana! a mormăit haholul cel îndrăzneț.

— Ba nu. vrednice gospodar, în Hristos. Deși s-ar putea spune că în zilele noastre unii dintre oameni își schimbă cu ușurință dumnezeul și nu fac deosebire între izbăvitorul Hristos și sfîntul zlot.

Privirile juzilor s-au luminat de zîmbete.

---

[1] *Rohatcă* — barieră.

— Rușinea asta nu-i a zarafului Costa Luli; rușinea asta, măriților domni și frații lor, e a noastră a tuturor, și mari și mici. Rușinea-i și a părinților noștri și a bunicilor noștri. Căci întâi bunicii și părinții noștri au lăsat să li se lenevească săbiile și n-au dat îndărăt de la hotarele creștinătății pe ismailiteni; iar rușinea noastră e că și noi facem ca și părinții și bunicii noștri, lăsîndu-ne călcați în picioare de necredincioși. Iată Valahia, iată Moldova, iată Ardealul și Țara Ungurească stropșite nu cu mulți ani în urmă de călărimile lui Soliman-sultan; iată Crimul și Bugeacul în coasta noastră; iată raia la Tighina și la Hotin; iată cetățile mării în mînile ismailitenilor; iată marea închisă pentru negoțul nostru și al împărăției nemțești și al genovezilor, iată căile oprite de la miazănoapte la miazăzi, și de la apus la răsărit. Întrebați pe bacali dacă mai vînd lămîi și pomeranțuri[1], naramze[2] și ananasuri, dacă mai au piper, și scorțișoară, și sare; întrebați pe cîrciumari dacă mai pot aduce vin de la Moldova; nu ne mai vin de acolo sloiuri de ceară, nici brînză în burduf ori păpuși afumate: să întrebe doamnele tinere de unde să ieie mătăsuri și mărgăritare, și chiar de-ar găsi, cu ce să le cumpere? Căci negoțurile au stătut, cîștigurile s-au stins; tîrgul nostru și-a împuținat cetățenii. Unii s-au întors la sapă; alții au fugit la Liov, dar și acolo au găsit aceeași stare de lucruri.

Cine se ridică împotriva celor care ne strîng de gît? Măriților domni, n-am să vă spun un lucru pe care nu-l știți. S-au ridicat voievozii viteji care s-au ostenit cu săbiile; au îngenunchiat unii, s-au sculat

[1] *Pomeranțuri* — portocale.

[2] Naramze — portocale cu miezul roșu.

alţii ; şi pînă în zilele noastre stau cu sabia în mînă.

— Ion-vodă de la Moldova... a mormăit haholul cel îndrăzneţ.

— Întocmai precum spui domnia-ta, vrednice gospodar, Ion-vodă care a pierit luptînd pentru semnţia creştinească. Şi, ca Ion-Vodă, căzăcimea noastră de la Fraguri păzeşte slobozenia acestui pămînt şi ţine strajă cătră unghiul mării şi Dunăre. În pămîntul slobod al zaporojenilor noştri se strîng săbiile tari ale fraţilor creştini. De aceea acolo stă luptător fără trudă Ion Nicoară Potcoavă hatman, şi alţii.

Cine n-a auzit de acest războinic? Şi unde n-a pătruns faima lui? Încă din tinereţă şi-a pus capul pentru fraţii săi, pentru noi toţi ; şi, socot că aţi aflat, în această sfîntă duminică, înaintea amiezii, dumnealui hatmanul Potcoavă aşteaptă dincolo de Lipşa să treacă Nistrul la noi la Movilău. Domnia-sa hatmanul a avut socotelile sale cînd a intrat în Moldova, fiind moşnean în acea ţară, dar iese din ţara părinţilor săi din pricina neprietinilor. Fiind şi frate al lui Ion-vodă, domnia de astăzi a Moldovei se teme de el şi aţiţă pe turci împotriva lui. Căci Moldova, altădată slobodă, acuma stă subt spaima ismailitenilor şi a ceambulurilor din Bugeac. Şi nu m-aş mira să aflu că şi castelanii din acest olat al nostru s-ar îndupleca să asculte ameninţările slujitorilor Porţii şi să se poarte fără prietinie cu hatmanul.

— Asta ar fi cu neputinţă. pan Tadeus, a dat răspuns cel mai bătrîn dintre judecători.

— Cred şi mă bucur, a urmat fostul căpitan de oaste, Zlataust. Prietinul nostru hatmanul Potcoavă ştie cum şi pentru ce stăm noi la acest scaun de judecată şi aşteaptă să isprăvim ca să vie să se închine măritului sfat orăşenesc. Hatmanul trece spre Zaporojă, unde îşi are aşezarea. Şi aflînd pîra îm-

potriva prietinului nostru Roman Barbă-Roşă s-a mîhnit foarte, socotind greutăţile timpului şi scăderea vieţii de care cu durere v-am vorbit. Şi mi-a trimes douăzeci şi cinci de taleri, ca să deschidem intrarea sfîntului lăcaş; ş-un taler dobîndă lui Luli, ca să trăiască şi el după ocrotirea ce o are de la sfîntul zlot. Şi vă roagă şi el, ca şi mine, să sloboziţi pe cel fără vină. Dacă am iertat pe părinţii noştri, apoi pe prietinul meu Barbă-Roşă să-l iertăm cu atît mai vîrtos!

Atunci la această încheiere plină de patos, cînd se înturnau către retor ochii în lacrimi ai multora dintre cei de faţă, şi-au înălţat în sus braţele doi ascultători, cerînd cuvîntul nu o dată, ci unul întăi, şi îndată după el al doilea.

Cel dintăi era un barbat cărunt şi subţirel, uscat şi ofilit, îmbrăcat în catifea neagră, după rînduiala veneţiană, cu pantofi cu cătărămi de argint şi colţuni pînă la genunchi. Al doilea, infruntîndu-l oarecum, era însuşi pîrîtul, dumnealui Roman Barbă-Roşă, înălţat întru toată măreţia făpturii sale, cu straiul albastru cu ceaprazuri negre atîrnat numai pe-un umăr. Părea că aruncă fulgere din ochi către barbatul cel cărunt şi subţirel; dar veneţianul nu-l privea, ci sta cuviincios, făcînd faţă slăvitului scaun de judecată.

— Care-i dorinţa măriei-tale, signor Luli? a întrebat cel mai bătrîn dintre judecători.

— Mă închin onoratului scaun şi cer cuvîntul.

— Curtea de judecată vă dă cuvîntul.

— Am ascultat cu plăcere, onorat scaun, vorbirea cunoscutului şi iubitului nostru Tadeus Kopiţki, şi mă bucur că hatmanul se milostiveşte către enoriaşii Uspeniei, dar n-aş vrea să se creadă nici o clipă că nu cinstesc credinţa şi pe Hristos domnul nostru.

Legile țării ne îngăduie măsura pe care am luat-o, fără ca cineva să aibă dreptul a ne socoti mai rài decît păgînii.

— Ba are dreptul ! a strigat cu voce naltă domnia-sa pîrîtul.

— Deocamdată rîndul la vorbire îl am eu, a rostit uscat venețianul, fără a privi la pîrît.

A urmat o clipă de tăcere, și judele cel bătrîn, rotunzindu-și mișcarea brațului, a îndemnat pe signor Costa Luli să-și urmeze vorbirea.

— Sinetul[1] meu, a întrebat zaraful înălțîndu-și sprîncenele, trebuie ori nu respectat ?

— Credem că da, a murmurat meșterul Tadeus ; iar după primirea de către domnia-ta a datoriei, acel sinet nu mai este, și să nu mai vorbim de el, ca să nu înveninăm dezbaterile.

— Am ceva de spus împotrivă, a răspuns Costa Luli, stînd c-o jumătate a ființii sale întors spre scaunul de judecată, și cu cealaltă jumătate către retor. Timpurile sînt aspre și grele, cum bine s-a spus. Afacerile se află în scădere ; e adevărat și asta. Tocmai în asemenea nevoie nu se cade ca banul să nu-și primească dobînda cuvenită. Cunoscutul și prea iubitul nostru Tadeus pare nedumerit. Am a-i spune că suma ce mi se cuvine, adăogind la dobîndă întîrzierea, se ridică la douăzeci și șase de taleri și un sfert.

— Acel taler și un sfert te-ar face oare să nu primești ceea ce hatmanul binevoiește a da ? a întrebat retorul cu o dulceață ciudată în glas.

— Ba nu ; dar vreau să se știe.

— Adaosul, a suspinat pîrîtul din cealaltă parte a sălii, ți l-aș împlini eu pe spate. Onorate scaun, cer și eu cuvîntul, a urmat cu glas solemn Roman Barbă-

[1] *Sinet* — act, document.

Roșă. Eu nu pot primi suma ce hatmanul binevoiește a depune pentru sfînta Uspenie, decît cu condiția să mă desrobesc cît de degrabă față de domnia-sa. Îndată ce ne intră bani din vînzările pînii și mascurilor și din dăjdiile mișeilor, eu depun la picioarele hatmanului împrumutul ce binevoiește a-mi face. Mă va îngădui pînă atunci ; iar astăzi socot că mi-ar putea fi recunoscător pentru că-i dau prilej să săvîrșească o faptă nobilă. Rămîne între mine și Costa Luli un rest pe care i-l voi servi în una din aceste zile.

— Mă mulțămesc cu ce binevoiește a da hatmanul, s-a închinat cu demnitate zaraful venețian și, scoțînd sinetul, a făcut doi pași punîndu-l pe masa județului.

Meșterul Tadeus a tras punga și a numărat, frunte lîngă frunte, zarafului, douăzeci și șase de taleri. A primit sinetul și l-a rupt în două, în patru și în opt ; iar sala s-a bucurat cu mare glas, tălăzuindu-se în jurul său.

— Onorați cetățeni ai Movilăului, a zis judele cel bătrîn ridicîndu-se în picioare, și îndată s-a făcut liniște deplină și judele a sunat clopotul de pe postavul roș al mesei ; onoraților domni și doamne, să mergem întru întîmpinarea hatmanului nostru preaiubit. Să-l primim, să-i mulțămim, să-i urăm izbîndă împotriva necredincioșilor.

Ascultătorii au răspuns cu mare dragoste la această chemare ; s-au grăbit chiar să iasă ei mai întăi, înaintea înaltului șoltuz și a cinstiților pîrgari. Hahoiii au bocănit cu ciubotele lor prin pălimarul ruinat de afară și nu s-au sfiit să mormăiască la urechea lui pan Roman Barbă-Roșă niște vorbe desănțate despre dăjdiile mișeilor cu care vrea să-și plătească datoria cătră sfînta Uspenie.

Astfel trecerea hatmanului Nicoară peste Nistru, în Ucraina, s-a făcut în vederea răzășilor moldoveni,

înșirați la mal ca capetele descoperite și-n hăulirile de bucurie ale norodului care se strînsese în duminica aceea la tîrgul Movilăului. Luntrașii de la malul stîng au venit să ia odgonul podului umblător, ducîndu-l și legîndu-l la cea mai bătrînă salcie din scruntarul de subt rîpa Movilăului, iar moș Barnea și doi feciori ai săi au încărcat pe podină căruța de război a lui Ile și caii, și pe ceilalți negustori care nu făcuseră bune treburi în Țara Moldovei, dar își păstraseră viețile și săbiile. Iar Nicoară își pusese surguci la cușmă și, inainte de a purcede podul cu scripț în lungul odgonului, măria-sa a făcut semn căpitanului negrean.

— Nu uita, Cozmuță! i-a strigat el.

— Nu uit, măria-ta, fii fără grijă, a răspuns de pe mal căpitanul negrean, scuturîndu-și în sus căciula.

Tumultul de sus, de pe malul nalt, a contenit cînd, după ce-au trecut apa, Nicoară și tovarășii săi au suit călări pe drumul prăvălatic.

Pan Tadeus, în fruntea norodului, a strigat bun venit hatmanului, c-un glas înfricoșat, care a răsunat departe, pînă la celalalt mal, de unde răzășii au răspuns chiuind prelung. După aceea pan Tadeus a venit cu brațele deschise către prietinul său. Nicoară a descălecat numaidecît și s-a îmbrățișat cu acel barbat de credință. Cu moțul zbîrlit și tîmplele asudate, prietinul cel credincios a mai zvîrlit asupra hatmanului, ca o amenințare, binecuvîntări și saluturi, după care l-a călăuzit la măria-sa șoltuzul și la cinstiții pîrgari, ca s-audă și de la domniile-lor vorbe bune.

Această ceremonie fiind isprăvită, a prins a se îmbulzi și a hăuli norodul. Atunci Nicoară s-a înălțat iar în șa, descoperindu-se în privelișteа mulțimii și ploconindu-se.

— Hatmane, a grăit moldovenește unchesul Petrea, apropiindu-și calul, acum trecerea mai departe rămîne pe sama mea. Prietinul nostru Tadeus ne-a pregătit oameni.

— Unchesule, a rîs Nicoară, îmi dau ființa mea în privegherea domniei-tale.

Atunci unchesul a ridicat în sus brațul drept și, la acest semn de poruncă, s-au apropiat, strecurîndu-se prin mulțime cu caii de căpăstru, haholii de la casa tîrgului, unde se ținuse în acea dimineață scaun de judecată. Cum au împresurat pe hatman, s-au și încălărat, lărgind cercul, și au pornit în pas. Oștenii lui Potcoavă s-au ados și ei.

Înainte se aflau șoltuzul și pîrgarii călări, și ei, cu slujitorii tîrgului. Mulțimea norodului a rămas îndărăt. Pan Kopițki a ajuns din urmă pe dregători.

— Preaonoraților domni, le-a zis el, binevoiți a vă opri aici la rohatca tîrgului; hatmanul își ia rămas bun de la domniile-voastre.

— S-ar putea să ne părăsească așa de curînd? s-a mirat șoltuzul cel bătrîn. Socoteam să-l avem pe domnia-sa hatmanul oaspete al tîrgului; să i se înfățișeze starostii breslelor, ca unui luptător pentru dreptatea lor, și să-i închine ospăț de cinste.

— Hatmanul vrea să ajungă fără întîrziere la Brațlau, cinstite șoltuze. E așteptat acolo.

— Atuncea să-i mulțămim pentru desrobirea sfintei Uspenii. Slăvite hatmane, a cuvîntat bătrînul ieșind înaintea lui Nicoară; tîrgul Moghilăului s-a bucurat în dimineața asta cum nu se mai află de vestea ce ne-ai trimes și de darul ce ai binevoit a ne face prin pan Tadeus.

Nicoară s-a închinat și a tăcut, deși domniile-lor șoltuzul și pîrgarii așteptau răspuns.

S-a amestecat Tadeus:

— Măriții dregători vorbesc, slăvite hatmane, de stîngerea datoriei lui pan Roman Barbă-Roșă cătră Costa Luli venețianul, amanet fiind biserica Uspenia.

— A, da... a părut a-și aduce aminte hatmanul.

— S-ar fi cuvenit să fie de față aicea și pan Roman, a urmat dregătorul cel bătrîn, ca să mulțămească și el.

— Pentru cei douăzeci și șase de zloți și stîngerea sinetului, s-a grăbit să-l lămurească Kopițki.

— Prietine Tadeus, a zîmbit hatmanul Nicoară, dacă nu mă înșel, te rugasem ca ceea ce face mîna mea dreaptă să nu știe mîna mea stîngă. Să lăsăm asta și să-mi dea voie onoraților dregători ai tîrgului Movilău să-i salut și să urez domniilor-sale sănătate, neguțătorilor și breslașilor răbdare, și norodului nădejde.

— Vorbele acestea rămîn între noi ca prorocirea unui înțelept... s-a ploconit șoltuzul.

Pan Tadeus s-a plecat și el cu pieptul pe coama calului:

— Îl urmez pe slăvitul hatman Nicoară pînă la cel dintăi popas; după asta voi avea cinstea să mă întorc la domniile-voastre, domnilor dregători.

Hatmanul și pan Kopițki s-au întors cu fața spre calea Brațlaului, și straja i-a despărțit de domniilelor dregătorii tîrgului. Haholii își scoseseră din desage buzdugane scurte, pe care la aninaseră la oblînc, și cuțite lungi cu teacă le împodobeau chimirele; iar cojoacele le țineau pe ei numai de fudulie, aninate pe umărul stîng. Uncheșul Petrea, cu ochii luminați, se simțea domn al acelei zile, aleasă întru toate și despărțită de nacazuri trecute și viitoare.

Începea să joace un vînt ușurel dinspre miazăzi, de la mările calde, și acest vînt cîntă urechilor noastre ca de pe strune îngemănate, cu sonuri felurite.

Cînd au ieşit la cîmpie, Nicoară a ascultat zvonul zărilor, a privit cu ochii pierduţi în depărtare năgara care-şi înflorea spicul de matasă albă, şi se simţea înfiorat de amintiri şi înviorat de nădejdi.

— Hatmane, i-a zis credinciosul pan Tadeus, abia aicea sîntem singuri şi slobozi, ca aceşti vulturi ce lunecă pe unda văzduhului. Am băgat de samă că cinstiţii dregători de la Movilău au stat în loc o bucată de vreme, uitîndu-se după domnia-ta; mai ales Zaveţki şoltuz bătrînul îmi închipui că nu-şi venea în fire din pricina vorbelor ce auzise. Niciodată nu s-a întîmplat la noi ca un hatman să închine o urare prostimii, aşa cum ai făcut domnia-ta. A văzut şi pe ucrainienii noştri alcătuindu-ţi strajă, şi n-a uitat atîtea răzmeriţe şi tăieri pe care ţărănimea noastră le-a săvîrşit împotriva şleahticilor. De aceea i-am spus că mă întorc; pentru ca să-i tălmăcesc blînd acele vorbe proroace. Oricît de împuţinată i-ar fi astăzi averea, pan Leon Zaveţki e omul şleahtei şi va să deie sama mai-marilor republicii despre trecerea spre Zaporojă a hatmanului Potcoavă şi despre vorbele ce a rostit acel hatman. Iar eu, ca urmaş al aceleiaşi tagme domneşti, l-oi încredinţa că nădejdea norodului stă în războiul vitejilor şi alungarea păgînilor, şi nicidecum în răscoale şi neorînduieli.

— Zlataust, n-ai să faci rău încredinţîndu-l de asta. Şi ai să-i spui adevăr, căci hatmanul Potcoavă nu vrea tumulturi şi răzvrătire.

— Nu vrea acuma.

— Nu vrea acuma, prietine Gură-de-aur; şi poate nu le va mai apuca pe cele care vor fi cîndva. Nu se pot săvîrşi dreptăţile o dată, ci pe rînd; întîi desrobirea de păgîni şi după aceea ieşirea de subt pumnul de fier al altora, tot aşa de răi ca şi păgînii.

— Poate chiar mai răi, hatmane!

— Poate ai dreptate. M-am gîndit la asta în trecutele zile, cît am umblat prin Ţara Moldovei.

— Aşa că, a urmat pan Tadeus Zlataust, trecînd la alte gînduri ale sale, pînă la popas la Valea Verde eu ţi-oi da samă măriei-tale de banii ce mi-ai încredinţat şi de felul cum i-am cheltuit. Nu te vei supăra de cei douăzeci şi şase de taleri, împrumutaţi, însă fără nădejde de a-i mai vedea vreodată, lui Roman Barbă-Roşă, prietinul meu.

— Nu m-oi supăra.

— Ştiu că te-ai fi supărat mai degrabă dacă s-ar fi arătat dinaintea măriei-tale acest adevărat coborîtor al nobililor.

— Într-adevăr.

— Însă, în schimb, s-a înfăţişat la trecerea măriei tale Costa veneţianul.

— Nu l-am băgat de samă.

— S-a înfăţişat, dar s-a ferit să iasă la vedere, cunoscînd din faimă că hatmanul Potcoavă are uneori mînii mai năprasnice decît ale tigrului.

— Cîteodată, prietine Tadeus... Iar acel izvod lung pe care văd că-l desfaci ca să mi-l supui, mai lasă-l să aştepte; ori dă-l diacului meu Radu Suliţă, pe care, după ce ai să-l cunoşti, îl vei preţui după cuviinţă.

— Cunoaşte însă, hatmane, că ce mi-ai dat s-a împuţinat.

— La Braţlau voi ruga pe Iacob filosof să-ţi dea ce-ţi mai trebuie.

— Bine, măria-ta.

Vîntul sufla cîntînd, şi năgara înfloritâ strălucea ca argintul la soarele verii în singurătatea cuprinsului. Nicoară se gîndea la cu totul altceva decît la afaceri şi zărăfii.

CAPITOLUL XXIII

Cubi Lubiș filosof

De mult, cînd el era Nicoriță, Iacob era Cubi. Trăiau nu departe unul de altul. Nicoriță, în mahalaua armenilor, la margine, cătră piața cea mică, iar Cubi, în mahalaua ovreilor, de partea cealaltă a pieții celei mici.

Asta era la Liov, acum treizeci și patru de ani.

În zilele domniei lui Petru Rareș, anul de la Hristos 1541, crai al Lehiei fiind Sigismund, căpitanul Petrea Gînj îl adusese pe Nicoriță în casa lui Mati Harian și-l lăsase acolo la învățătură.

Fiind prea crud pentru ucenicia cărții, copilul intrase deocamdată la ucenicia pieții celei mici. Moș Mati îi zicea «meidan». Acolo la meidan a cunoscut mulți tovarăși de joacă cu care a deprins lesne limba țării. Între acei mulți și-a ales un prietin care era cel mai ager la un joc ce se chiamă «ziminis». C-un bețișor de un cot, alunga alt bețișor mai scurt, teșit la capete; îl pălea într-un corn, săltîndu-l de la pămînt; nu-l lăsa să cadă și-l repezea mai departe, cu bețișorul de un cot; alerga după el, îl purta, îl întorcea — și totdeauna ieșea el biruitor. Caprele care pășteau printre ciulini se uitau totdeauna prietinos la Cubi, cu ochii lor galbeni, căci Cubi, în fuga lui frîntă, nu le împungea cu bățul, nici le izbea cu piciorul.

— Dacă n-ar fi caprele, pruncii n-ar avea lapte; așa spune tata... îl învăța Cubi pe Nicoriță.

— Ba la noi la Moldova sînt capre mai mari, care se chiamă vaci, a răspuns nepoțelul lui Mati, negustătorul.

Cubi a dat din cap:

— Se aude c-ar fi şi la noi capre de-acelea, la boieri bogaţi. Eu n-am văzut încă.

Acolo în piaţa mică a avut Cubi o întîmplare neplăcută. Pentru că iar cîştigase la ziminis toţi bumbii, cîţiva dintre băieţii de la armeni au sărit cu vorbe de ceartă şi ameninţări asupra lui, şi printre acele vorbe era una cu totul de mirare, privind o faptă cumplită a lui Cubi, cum că ar fi omorît şi răstignit pe domnul Hristos.

— Eu? a zis Cubi venind repede la ei cu mîna pe inimă, să n-ajung acasă cu bine dacă ştiu de aşa ceva. Poate să-l fi omorît băieţii lui Moise Lupu, care-s nişte golani vestiţi, dar eu — nici macar nu-l cunosc pe acel domn de care vorbiţi voi.

Anii trec, anii zboară ca fulguirile stepei.

Nicoriţă a ajuns Nicoară, şi Cubi a ajuns Iacob. Nicoară Litean a învăţat la o şcoală, Iacob Lubiş, la altă şcoală. S-au mai văzut din cînd în cînd, pe urmă s-au despărţit.

Şi iată că, aflîndu-se la Praguri subt mîna uncheşului Petrea, şi fiind primit în *sici*[1] la învăţătura săbiei şi a călăriei, Nicoară l-a văzut iar pe prietinul lui din copilărie. L-a văzut într-o stare ca şi aceea de la meidan. Călăuzise la tabăra de la Peşte Mort şase căruţe cu şase buţi de hidromel[2] şi aştepta să se descarce băutura, ca să se întoarcă cu cărăuşii haholi la Braţlau, la tatăl său neguţătorul. Nicoară l-a cunoscut. A cunoscut şi Iacob pe Nicoară. Şi s-au bucurat numai o clipă; căci Simion Bugski, cazac cu faimă pentru isprăvile lui, nu numai la Peşte Mort, ci şi în alte *sici*, s-a oprit şi s-a mirat de acea vedenie neplăcută a unui străin în tabăra oamenilor volnici. Simion Bugski gustase din hidromelul adus

[1] *Sici* — tabără a zaporojenilor.

[2] *Hidromel* — băutură fermentată, din miere şi apă.

de Iacob. Şimion Bugski încuviinţa ca să vie la oamenii săbiei hidromelul, dar fără obraz străin. A tras pe jumătate sabia din teacă.

— Ce-aştepţi aicea, molodeţ?

— Aştept să mă duc, a răspuns zîmbind cuviincios Iacob.

— Vrei să iei de la noi bani?

— Nu.

— Nici nu ţi se cuvine, ca unuia care ai omorît pe domnul nostru.

Iacob ştia acuma de ce domn e vorba.

— Asta nu-i adevărat, a răspuns el zîmbind, totuşi înfricoşat de privirea cazacului.

— Dovedeşte că nu-i adevărat!

— Am martor de faţă pe pan Nicoară.

— Ce-mi aud urechile? s-a burzuluit Simion Bugski, lăsînd să cadă sabia şi zbîrlindu-şi mustaţa mare.

— E adevărat, sînt martor, a răspuns Nicoară; s-ar putea să fie vinovaţi golanii lui Moise Lupu de la Liov, dar prietinul meu Iacob nu.

S-a vestit pe urmă în toată tabăra că Simion Bugski a băut mied cu cei doi tineri şi a bătut cu dînşii palma.

Astăzi Iacob Lubiş se află cu aşezarea la Braţlau, moştenind casa şi porecla tatălui său.

Iacob Lubiş filosof nu ia niciodată, ci dă numai, şi anume dă sfaturi, dă sare pentru reumatisme, ţintaură pentru frigurile de baltă, vinars de melisă pentru durere de măruntaie, vin de la Moldova, piper şi scorţişoară, şi multe altele. După ce dă cu voie-bună, primeşte contravaloarea unor mărfuri aşa de rare şi roagă pe oameni să-şi aducă aminte de prietinia sa.

Iacob Lubiş filosof împrumută şi bani, dar aşa de rar şi atît de anevoie, incît s-ar putea spune că oamenii detreabă cu care are de-a face primesc de la

el în dar ceea ce împrumută, şi dacă trece sorocul împrumutului, Iacob filosof tace, pînă ce omul cel detreabă vine cu grabă la el nechemat, îndată ce are putinţa să răspundă ceea ce datoreşte. Sînt şi oameni care uită facerea de bine; şi acei oameni, cînd vin a doua oară la Lubiş pentru aceeaşi treabă, apoi bagă de samă că filosoful e tare de ureche şi nu se pot înţelege cu el, menindu-l în gîndul lor tartorului şi morţii prin streang.

Una din bucuriile pe care le primeşte Iacob Lubiş cu recunoştinţă de la Dumnezeu, e vederea hatmanului. Atunci iubita lui soţie Sara trebuie numaidecît să puie pe masă, la prînz ori cină, ştiucă umplută cu pasat, smochine şi miere. Hatmanului Nicoară nu-i place mîncarea asta dulce, iar Cubi mînîncă şi pentru prietinul său Nicoriţă. Hatmanului îi place vin aspru, lui Lubiş filosof — vin dulce. Fiecare bea şi partea celuilalt; Lubiş de două ori mied, şi hatmanul de două ori vin aspru de Pîhneşti. Pentru asemenea sărbătoare aduce prietinul Iacob vin tocmai de la ţinutul Fălciului, din cealaltă parte de Prut. Iar smochinele le aduce de la Crîm. Pasat mai maşcat şi mai gustos decît în ţinutul Braţlaului nu se face nicăieri în Lehia.

La sfîrşitul acestor ospeţe, hatmanul îi spune filosofului pe numele vechi — Cubi, iar filosoful chiamă pe prietinul său, ca din depărtarea anilor, Nicoriţă.

Cînd au ajuns la asemenea stare, le mai place să sporovăiască despre împăraţi şi neamuri vechi şi chiar de încurcate treburi politiceşti ale timpului de faţă.

Cînd hatmanul a descălecat la Braţlau, dinaintea casei prietinului Iacob Lubiş filosof, ameninţau nourii de ploaie care veneau învălmăşiţi din susul Bugului; şi din cînd în cînd sfîntul Ilie, din căruţa lui de pe

podul cerului, alunga pe diavolul răutății cu vargă de foc, ca să-l prăvale în pustie și ploaia să rămîie curată pentru holdele oamenilor.

Nicoară aștepta ca oamenii săi și haholii să-și găsească gazdă la casele megieșe. Dar, de la o ferestruică din laturea de către uliță a locuinții lui Lubiș, a privit, prin perdeaua puțintel ferită, un ochi femeiesc. Îndată s-a simțit în ograda cu împrejmuire naltă, ca de cetate, mișcare și zvon. S-au ridicat zăvoarele grele, și canaturile porții s-au tras înăuntru. Lubiș, în fruntea cîtorva dintre slujitorii lui, a pășit spre uliță cu semne de mare bucurie și s-a dus pînă la hatman, închinîndu-se adînc înaintea lui; cuprinzîndu-l după aceea de umărul drept, și-a rezemat de acel umăr fruntea; și-a petrecut apoi mîna pe după mijlocul oaspetelui său iubit și l-a dus cu sine în ogradă, între clădiri mai mici, magazii și șoproane. Doi dintre slujitorii lui Iacob au luat și calul. Au venit după măria-sa și uncheșul, mezinul și diacul Radu.

— Poftiți, iubiților mei, zicea tuturor Lubiș. Mulțămesc domnului că a pus amiaza cînd gătesc oamenii prînzarea, și că domniile-voastre ați ales tocmai acum popas la mine.

S-a întors spre credincioșii lui și i-a îndemnat să-i aducă răspuns fără întîrziere dacă oamenii hatmanului se află bine la megieșii unde au fost primiți, și să nu le lipsească nimic; să li se ducă de la cuhnea sa mîncare și de la cămările sale băutură.

A venit iar spre Nicoară și l-a călăuzit, păzindu-l ca pe un vas scump, întăi în cerdac, după aceea în odaia unde, în dulapuri cu geam, își avea sulurile scrise de buni caligrafi. A făcut loc oaspeților săi în jîlțuri și pe sofale, și domnia-sa a ieșit puține clipe ca să dea porunci pentru gătirea prînzului.

S-a întors frecîndu-și mînile, apoi și-a ridicat palmele la înălțimea umerilor :

— Îmi pare rău, a zis el, că la amiază n-avem mîncarea ce-i place hatmanului, știucă umplută, dar pe de altă parte îmi pare bine că se pregătește pe desară. Iar pînă ce s-or așeza blidele și tacîmurile, intrați, vă rog, în aceste două cămări de alături, ca să lepădați de pe dumneavoastră colbul drumului și să vă luminați ochii cu apă rece. Și pînă ce vă întoarceți, s-a așeza pe masa asta vutcă de vișine și vinars de melisă. Vutca e făcută în casă la mine ; iar melisa am dobîndit-o de la schitul Vovidenie, de la prietinul meu egumenul Victor, ș-am ținut-o anume pentru oaspeții ce binevoiesc a mă cerceta astăzi.

Iacob Lubiș filosof era un om destul de bine legat și de înălțime mijlocie, cu obrazul alb puțin stropit de pistrui și cu părul din cap și de pe obraz roș ca blănița de vulpe tînără. Iar ochii îi erau negri ca porumbrelele și-i jucau subt streașina frunții.

Iacob Lubiș n-avea înfățișarea unui hasidim, cu toate acestea cunoscuții săi puteau găsi cu el plăcere spirituală. Întorsăturile lui de vorbire plăceau hatmanului ; mai puțin lui Alexandru mezinul. Uncheșul le asculta ca pe niște sunete deșarte. Diacul, ca pe un cîntec care îi odihnea ființa.

Așa că după îndeletnicirea destul de harnică de la prînz, unde s-au aflat numai Iacob cu oaspeții săi, adunarea din camara unde intraseră la început s-a întemeiat iar și hatmanul a vrut să cunoască veștile cele mai nouă pe care i le putea da Iacob.

Trecuse ploaia, conteniseră fulgerele, se înseninase afară ; numai uncheșul a începút a dormita de cum s-a așezat în jîlț ; ceilalți se simțeau vioi, ca după trei cupe de vin bun.

— Ce știri de la Cracovia ?

— De la Cracovia? s-a mirat Lubiș filosoful. Pot veni acuma știri bune de la Cracovia? E o vreme cînd acolo șleahticii mari, după ce-au jucat danțuri franțuzești, s-au lepădat de ele ș-au început a învăța ceardașuri ungurene.

— Să fie adevărat oare, prietine Lubiș, că s-au gîndit unii dintre vultanii cei bătrîni să aducă rigă pe Ștefan Batori de la Ardeal?

— N-au pe altul, a rîs filosoful. Tronul leșesc a fost părăsit de prințul Enric al Franței, care s-a dus să ieie slujbă mai bună în țara lui, în locul răposatului său frate Carol. Cneazul Ștefan ar mai sui o treaptă venind în Lehia; dar la Ardeal e domn; pe cînd aici boierii vor fi întăi, și riga al doilea.

— Adevărat. De cîțiva ani s-au răsturnat rînduielile în Lehia și s-a așezat ca o stîncă peste norod legea șleahticilor. De aceea se întețesc răzmerițile, mai ales în Ucraină, și taberile de la Dnipru sporesc.

— E primejdie, hatmane, să se înece Lehia în sînge. Să nădăjduim totuși că asemenea primejdie va trece. Este altceva și mai rău. Că șleahticii vor danța la Cracovia ca urșii, și le vor bate din dairà[1] turcii.

— N-aș crede, Lubiș. Am aflat pe cale, de la Tadeus, că s-ar fi rostit vorba asta la Movilău, și șoltuzul a strigat că-i cu neputință.

— Nu-i de mirare că șoltuzul cel bătrîn, pan Leon Zavețki, a lepădat vorba asta cu greață de la sine, ca pe un guzgan mort; însă la Dumnezeu și la boierii leși toate sînt cu putință.

— Dar mîndria lor neînduplecată și vitejia lor pe care au dovedit-o în veac? Și călăreții lor îmbrăcați în fier? Au cucerit și au stăpînit pămînturile de la marea din miazănoapte pînă către Marea Neagră. Se

[1] *Dairà* — tamburină.

vede că acestea sînt puteri slabe și trecătoare, dacă poporul e asuprit și nefericit.

Filosof a tăcut o clipă; și-a plecat apoi fruntea.

— Hatmane, poate să fie oare un adevăr mai mare decît acel pe care l-ai rostit? Vai, am umblat și eu destul cu treburile mele în țările supuse Lehiei și cunosc ce e prigoana nemilostivilor. Da! unii din neamul meu au plătit cu sînge greșala domnilor, căci norodul e ca o stihie groaznică ce sfarmă tot. Ah! am văzut dărîmarea castelelor și pe nobili puși între două scînduri și curmați de mișei cu fierăstraiele. Șleahta a lucrat cu îndîrjire ca să-și facă dușmani. Și acuma n-are ce pune în fața barbarilor ismailiteni. Trebuie să-și scadă trufia și să-și plece fruntea.

În răstimpul ce-a urmat, diacul Radu a rostit încet vorbe vechi din țara sa:

«Cine seamănă vînt, culege furtună...»
«Lăcomia, boală nebună...»
«Boieru-i tulpină fără de rădăcină...»

Lubiș a ridicat fruntea și a privit cu plăcere pe acel oștean străin, întorcîndu-și apoi ochii negri spre hatman, cu clipiri de pleoape.

— Diece, diece, a zis Nicoară, cum ai deschis gura, cum ți-ai mai găsit un prietin. Socoteai vorbele acestea că le spui numai pentru mine; dar Iacob Lubiș cunoaște toate limbile acestei margini de lume.

Lubiș a rîs:

— Pentru că eu beau vin de la ținutul Fălciului, unde a trăit și a răposat bunicul meu Moișa. Acela vestit filosof în Țara Moldovei! Tatăl meu a fost filosof mai puțintel, iar eu nu sînt deloc, și port numai porecla.

— Prietine Cubi, vinul de la Pîhnești numai eu îl beau cînd poposesc în casa ta.

— Oare nu-i tot atîta, preaiubite hatmane Nicoară? E ca şi cum l-ar bea Cubi Lubiş. Şi aş dori, diece, să-mi mai spui una: îmi place ca şi un pahar dulce.

— Mai ştiu una de la un prietin al meu Ghiţă Botgros, a zîmbit diacul Radu:

«De-atîta lup, prinde a muşca şi oaia.»

Mezinul Alexandru a avut o izbucnire de rîs.

Unchesul Petrea a deschis ochii. A mormăit şi el:

«Unde s-a adăpat boierul, rămîne otrăvit izvorul.»

Asta am auzit-o tot de la omul diacului. Cînd te uiţi la acel Botgros, nu-l preţuieşti nici două leţcăi. Dar scoate din el asemenea cuvinte.

Potcoavă a rămas visător şi a şoptit ca pentru sine:

— ...Da-da...

— Măria-ta, i-a răspuns diacul, badea Ghiţă a făcut legămînt să-i radem mustaţa pe care n-o are dacă nu va veni şi el după noi.

— Hm! a şoptit iar Nicoară, apucînd păhărelul de vinars; dacă trece pe aici acel Botgros, apoi Lubiş filosof nu-i mai dă drumul.

S-au veselit toţi. Numai mezinul a rămas dintrodată întunecat de mîhnire.

— Dacă binevoieşti, să ne întoarcem, hatmane, la domnii Lehiei, s-a rugat Cubi Lubiş. S-au suit pe muntele semeţiei atît de sus, încît dumnealor socot că niciodată n-au stat devale, la foc, cu picioarele încrucişate subt şezut. Nu s-au tras oare regii lui Israel din nişte ciobani ca Avram şi Isac? Şi strămoşii domnilor noştri nu se îmbrăcau oare cu cojoace mînjite de sînge? Nu răbdau de foame? Şi nu tremurau la foc, lîngă mlaştini?

Au uitat, şi se socot coborîţi din cer cu hîrzobul... Cînd şi-or aduce aminte de frăţia de odinioară, fi-va prea tîrziu.

Hatmanul a gustat din melisa de la Vovidenie.

— Acuma ar fi fost ceasul, a zis el, să stea frăţiile umăr lîngă umăr, căci ceasul căderii tiranilor ismailiteni se apropie. Băgat-aţi de samă destrăbălarea dregătorilor Porţii Otomane? Bacşişul şi pîra sînt ca un puroi al trupului împărăţiei lor. Un sultan măreţ cum a fost Soliman, care a călcat cu urdiile lui ţările şi noroadele pînă la Buda, a stat cu tîmpla în poala roabei de la Veneţia, Roxelana, şi a ascultat şoaptele ei înveninate, jertfind pentru dînsa pe moştenitorul său preaiubit Mustafa viteazul, pentru ca să se poată aşeza urmaş la împărăţie Selim, fiul Roxelanei. Acestea s-au întîmplat în vremea noastră, şi vicleniile acelei muieri au clătinat temeliile califatului.

L-am apucat şi pe padişah Selim al Roxelanei, poreclit Mest, adică beţivul, care a fost stăpînul trupurilor, sufletelor şi legii ismailitenilor opt ani. În opt ani n-a fost treaz o săptămînă, şi treburile au rămas în sama icioglanilor[1] şi viclenilor. Împărăţia neagră cumpăneşte spre răsturnare.

Iar acuma stă pe tronul de aur stăpîn Amurat, care a poruncit muţilor seraiului să decăpăţîneze şi să zugrume pe toţi fraţii săi ieşiţi din toate roabele seraiului şi pe toate neamurile celelalte, unchi şi veri. Asta s-a întîmplat nu mai tîrziu decît anul trecut. De atunci, cum a spus un scriitor vechi, în dosul călăretului stă spaima. Amurat se va cufunda în mlaştina lui de sînge. Împărăţia rămîne la cheremul urdiilor[2].

Acuma-i vremea cînd se apropie răscumpărarea, cînd neamurile robite s-ar putea scula înlăturînd de

---

[1] *Icioglan* — paj la curtea sultanului.

[2] *Urdii* — cete de năvălitori, hoarde.

la Bizanț spurcăciunea. Dar neamurile sînt bolnave de nedreptatea și sila domnilor!

Hatmanul Nicoară se ridicase din scaun și se plimba pe dinaintea ascultătorilor săi, cu păhărelul de melisă, pe jumătate deșertat, în mîna stîngă. Cu dreapta făcea semn către vedeniile sale.

— Ce are să iasă de-aici, hatmane? a întrebat Lubiș, ridicîndu-se și el și venind împotriva lui Potcoavă; și tot el a răspuns: De-aici va să iasă amărăciunea lumii și sila de viață. Mai bine nu ne-am fi născut așa de tîrziu, ori mai bine ne-am afla în umbra morții și uitării.

— Liniștește-te, Cubi, a grăit Potcoavă.

Cubi s-a liniștit.

— Așează-te.

Cubi s-a așezat.

— După ce se va priboli lumea de lingoarea în care se află, a grăit hatmanul sorbind cea din urmă picătură și privind păhărelul în zarea ferestrei, apoi să știți că se vor naște oameni noi care vor clădi o lume mai bună. Înflori-vor flori și se vor pîrgui holde pe gunoaiele trecutului. Noi nu vom mai fi. Dar pînă atunci să lucrăm pentru dreptate, să împlinim poruncile pe care le avem.

— Să fim și noi jertfă? a zîmbit amar mezinul.

— Să fim, Făt-frumos.

— Care-i vina noastră, bădiță, să nu înflorim?

— Nu sîntem vinovați, Făt-frumos; dar să știi că înoirea sufletului omenesc nu se face decît cu durere. Unii își trăiesc viața, alții o închină unui vis; unii rămîn singuri și se veștezesc, alții înflori-vor iarăși din moarte cu frații lor de mîne.

— Dar care-i dreptatea și care-s poruncile, bădiță?

— Făt-frumos, vei afla cînd va veni ceasul.

Cum supărările feților-frumoși sînt ușoare, și drumurile călare trudnice, și masa la filosof îmbielșugată,

Alexandru mezinul a nimerit nu tîrzie vreme la camara de odihnă ; și cum a pus capul pe perină, paserea măiastră a visului l-a dus în clipă și lin la Dăvideni, în livada prăvălatică, lîngă lespedea de pe mormîntul lui David Călărețul.

Îl aștepta nepoata mazîlului.

Mezinul a fost fulgerat de bucurie și plăcere.

Deasupra lor amurgul se boltea ca o floare fumurie. A bătut de două ori privighetoarea în frasinul bătrîn de aproape ; cînd a contenit privighetoarea, a răspuns buraticul.

«De mult te-aștept, Făt-frumos», i-a șoptit Ilinca, împungîndu-l cu ochii.

A întins brațele spre el. Buraticul a tăcut.

În mezin se îmbulzeau vorbele, se zbăteau fără a găsi ieșire în glas. A voit să pășească spre domniță, ca s-o cuprindă. Aștepta să se arate semnele cele dintăi ale dragostei lui, căprioara sub brațul fetei și puiul de urs cu capul de catifea pe coapsa mistreței, și lupanul, și șoimul ; dar nu s-a arătat decît șopîrla verde a acelei gropniți unde sta domnița ; și acea șopîrlă îl privea țintă cu ochi de topaz, și gușa albă îi creștea și-i descreștea într-o mișcare domoală. Făt-frumos nu putea rosti cuvînt, nici nu putea păși, nici nu-și putea mișca brațele ; piatra dăltuită s-a ridicat ca un scut, apărînd pe domniță, și David bătrînul, schelet în cămașă de zale, a venit asupra lui Făt-frumos cu paloșul ridicat.

Mezinul a slobozit un geamăt de spaimă ; cînd s-a trezit, visul s-a stîns ; s-a răsucit pe-o coastă și a așteptat ceva, cu inima bătînd ; apoi a închis ochii și ceața somnului fără vise l-a învăluit.

— Uncheșule Petrea, scoală, îndemna Nicoară pe bătrînul adormit în camara sfatului. Du-te la hodina domniei-tale.

Oșteanul cel bătrîn sforăia ușor. Și-a încetat sforăitul, dar nu s-a trezit. Nicoară, diacul Radu și Iacob Lubiș îl priveau cu puțină milă.

— Scoală, uncheșule, a îndemnat cu glas tare hatmanul...

Uncheșul a oftat dus de somn într-o adîncime mai afundă.

— E trudit! a zis Lubiș. Trudit de atîția ani de zbucium. Eu nu l-am văzut niciodată dormind.

Lubiș filosof parcă se sfia rostind aceste cuvinte.

— Totuși bătrînul e încă tare și n-a slăbit, s-a mirat Nicoară.

— Atîtea zile a umblat în tulburare și grijă... a zis diacul Radu. Am înțeles de la el că abia aici, la Iacob Lubiș, nu mai are griji. De aici, de la Bug, începe domnia zaporojenilor, prietinii măriei-sale.

Nicoară Potcoavă s-a așezat în scaun.

— Prietine Cubi, a grăit el, dacă n-ai înțeles pînă acuma, apoi află că pe diacul Radu, slujitor la logofeția cea mare în vremea răposatului între fericiți vodă Ion, l-am luat cu mine să-mi fie și vistiernic, și spătar, și postelnic. Pentru vistierie, nu va face nimic fără să te întrebe pe domnia-ta. Ca spătar, se va îngriji de arme și cai pentru oamenii de la Moldova care mi s-au făgăduit a veni. Ca postelnic, va umbla unde îmi va fi de trebuință. Pentru asta, cai buni și trăsuri să aibă.

— Cai aveți în Zaporojă, a răspuns Lubiș filosof; trăsuri ușoare pot aduce de la Cracovia; fauri de arme sînt pe lîngă hătmăniile de la Dnipru. Jitnicer pentru Ostrovul Moldovenilor și pivnicer pentru curtea de la Ciornaia Stenă rămîne tot Iacob Lubiș, dacă i se îngăduie de către măria-ta.

— Îngăduim, a primit hatmanul, arcuindu-și într-un salut brațul către filosof. Îți închipui, Cubi, a adaos el, că după nacazul ce am avut în trecuta lună iunie, cînd

era să-mi lăs căpăţîna subt Cetăţuia Galatei de lîngă Iaşi, m-am întărit şi mai adînc în hotărîrile mele. Întîmplarea aceea mi-a dat înştiinţare să nu mă grăbesc. Întîmplarea aceea a fost, să nădăjduim, cea din urmă zburdăciune a înşelătoarei tinereţi. Cît m-am cumpănit deasupra adîncului, am dobîndit o cuminţenie : că am datoria să mă păstrez pînă la împlinirea lucrării mele, ca să nu mă ruşinez la ceasul din urmă, cînd va veni asupra mea umbra fratelui nostru.

Iacob Lubiş a tăcut cu fruntea plecată.

Radu Suliţă diacul a păşit pînă la domnul său punîndu-şi un genunchi pe covor. Hatmanul l-a luat de mînă şi l-a săltat în sus, aşezîndu-l în scaunul de alături ; a împins şi pe Lubiş în celălalt scaun.

— Eu mă duc acuma la Zid Negru, a urmat Potcoavă. Vreau să stau acolo ca într-o tihnă, după trudnice vremi. De mine să se vorbească puţin ; isprăvile mele să rămîie neştiute. Dar oştenii mei să nu se lenevească, nici să se împuţineze. Să steie alături cu războinicii de la Praguri, să-şi ascută săbiile, să-şi primească dobînzile, pînă ce-mi vor face trebuinţă mie.

Diacul Radu îi va avea scrişi în izvod. Le va plăti simbrie după nevoile ce-or fi. Iacob Lubiş va pregăti bani mărunţi. Dacă va fi nevoie, Lubiş se va osteni pînă la Liov, ori mai departe, să schimbe rubinuri şi mărgăritare.

— Stăpîne hatman, a vorbit Lubiş, dinspre partea asta nu va fi nici o suferinţă. Mai am zloţi şi zgripţori, mai am pietre scumpe, după izvodul ce am pregătit şi pe care îl voi pune subt ochii măriei-tale. Ştii deasemeni că, dacă va mai trebui peste, sînt în stare să agonisesc pentru măria-ta ; şi tot ce am e al măriei-tale.

— Bine, Lubiş, a întărit hatmanul punîndu-şi mîna grea pe umărul lui Iacob filosof.

— Căci, hatmane, a răsărit Lubiș cu însufleţire, eu am a-ţi spune măriei-tale o taină. Asemenea inimă care să fi rămas curată ca albumiţa[1] piscurilor, aşa cum a rămas curată inima lui Nicoriţă în măria-ta, eu n-am cunoscut. În furtuni, în înşelări, în glodul ticăloasei lumi, inima lui Nicoriţă a rămas curată. Se cuvenea să fii un învăţat pustiit de lume, nu să ţii sabie.

— Pentru dreptate, Cubi.

— Ba, mărite hatmane, să mă ierţi — pentru ca să nu fie bine potrivite lucrurile pe lumea asta! Aşa că eu, ducîndu-mă pentru interesele măriei-tale la Liov, nu voi înceta să caut suluri care se mai aduc din cînd în cînd de la Bizanţ. Ca să ai cu ce petrece nopţile lungi. Şi-ţi voi însemna, ici şi colo, pe dosul acelor foi, în limba ce n-o cunosc mulţi cărturari în zilele noastre, vorbe pe care numai dumneata le vei deslega, şi acelea-s veştile de care ai nevoie.

— Bine, Lubiș, aşa să faci, precum ai mai făcut.

— Am mai avut obicei, hatmane, să trimet la Ciornaia Stenà ulcioare bine pecetluite cu vin vechi care ştiu că-ţi place.

— Mai ales asemenea lucru să nu-l uiţi, Lubiș. Şi neguţătorii trecători care se vor opri la curtea mea, purtînd în braţe acele ulcioare de preţ, să cunoască tot ce se petrece şi se spune pe lumea astà a noastră, de la taberile ismailitenilor pînă la împărăţia nemţilor, şi de la Crîm pînă la Kiev, şi de la Moldova pînă la Liov şi Cracovia. Să le fii bun dascal. Să fiu uitat; iar eu, de unde mă aflu, să ştiu toate.

— Da, slăvite hatmane, iar acum, înainte de-a purcede la singurătate, află că alt credincios al măriei-tale, în afară de pan Tadeus căpitanul, pe care l-ai gă-

[1] *Albumiţă* — plantă cu flori albe-cenuşii care creşte pe piscurile munţilor.

sit la Movilău, se află, deocamdată, la Vadu-Raşcului, Elisei Pokotilo, prietinul cel bun al unchеşului Petrea ; iar la Iampol, în locul lui Ţopa pîrcalabul, e un om al său pe care încă nu l-am cetit bine, unul Gavril Ciohoranu. Ţopa s-a dus de aici după femeia lui, tocmai la Nemirova. Ciohoranu e la Iampol. Le trimet răspuns că măria-ta ai intrat în Ucrainä şi te duci în Zaporojă. Mi-a mai venit aici o veste de la hatmanul Şah de la Praguri, că, dacă te întorci în bună sănătate, să binevoieşti a te osteni pînă la luptătorii de acolo, la praznicul de la 29 august.

— Acestea sînt vorbele ? a tresărit Nicoară.

— Întocmai. Ştiu şi eu, slăvite hatmane, că la 29 august pravoslavnicii prăznuiesc tăierea cinstitului cap al lui Ion prorocul, care s-a săvîrşit în vremea lui Irod şi a fiastrei sale Salomeea. În acea zi se ridică la Praguri panahidă [1] de pomenire a voievodului Ion.

— Da. Şah a fost în războiul de la Moldova, acu doi ani.

S-a făcut tăcere un lung răstimp în sfatul celor trei barbaţi. Înserarea albăstrea la ferestre. O slujnică îmbrobodită pînă în ochi a intrat, punînd pe masă un sfeşnic cu trei crengi în care ardeau lumînări de seu. Slujnica a ieşit.

Nicoară stătea încă împovărat în scaunul lui. Iacob Lubiş s-a ridicat în picioare şi a venit lîngă el.

— Ştiu, mărite hatmane, a zis el, că iubeşti pe oamenii care-şi aduc aminte. Unul dintre aceştia, Cubi, a aflat de la acel zaporojan altă veste, că ar fi ieşit de la Seim încă o lege pentru poprirea vînatului în pămînturile de la Dnipru. Ca să se înmulţească sălbătăciunile prigonite, şi mai ales căprioarele. Şi să nu fie volnici a ieşi la vînat decît domnii şi cnejii. Şi nici pentru lupi şi vulpi, ca să le dobîndească pieile, n-are

[1] *Panahidă* — priveghere, servici religios.

voie norodul de rînd. Așa că noi zaporojenii, rîdea omul lui Șah hatman, ne-om nevoi să-i vînăm pe domni și cneji. Socot, hatmane, că n-or îndrăzni domnii și cnejii să calce în Zaporojă.

— Cubi și diece, a zis Potcoavă, domnii vor mai găsi și altele ca să aţîţe mînia noroadelor.

CAPITOLUL XXIV

La Zid Negru

La 25 iulie, Nicoară Potcoavă a ajuns la Zid Negru cu toți tovarășii săi moldoveni și haholi. De la Umani nici n-a mai întîlnit în cale semne ale puterii leșești. Domnii nu cutezau să intre aici decît cu sabia. Poporul se păstra cu îndîrjire liber ; Cracovia nu socotea vremea potrivită să înfrîngă asemenea cerbice. Subt amenințarea de la miazăzi se mulțămea să păstreze asupra acelui hotar fie și-o stăpînire șovăitoare.

După o zi de popas, mîncare și somn, diacul Radu a îndestulat cu bani și merinde straja pe care pan Tadeus o adăogise oamenilor hatmanului la trecerea Nistrului. Haholii și-au strîns pe ei brîiele, și-au așezat în desagi buzduganele, și au lepădat la ușa hatmanului căciulile. După ce și-au mîngîiat creștetele, au așteptat să se deschidă singure canaturile intrării.

Într-adevăr, s-au deschis ; și oamenii au văzut pe hatman, cu uimire, în alte straie decît cele ale călătoriei. N-avea paloș încins și nu-i privea cu strășnicie, cum trebuie să privească un hatman vestit. Ochii lui căutau blînd, și glasul îi suna moale.

Acesta să fie Potcoavă ? Parcă n-ar fi acesta ! E totuși hatmanul ; căci oșteanul cel bătrîn, căpitanul Petrea, stă lîngă el cu mîna stîngă pe inimă, închinîndu-i-se.

— Oamenii lui Pan Tadeus Kopiţki pleacă, măria-ta, a zis el. Au venit să-şi ia rămas bun.

— Li s-a slobozit simbria ?

— Da, măria-ta ; asară au împlinit douăzeci de zile.

— Să li se adaoge mulţămită din partea mea cîte-un zgripţor la doi oameni, a poruncit hatmanul ; şi acest dar al meu să se ştie că e pentru copii şi neveste.

— Aţi auzit, oameni buni şi fraţilor ? a întrebat uncheşul.

— Auzit, a răspuns vatamanul haholilor ; şi dorim măriei-sale sănătate şi izbîndă la Moldova. Şi dacă va mai fi nevoie de noi, să ne trimeteţi veste.

Oamenii s-au tras îndărăt, şi-au ridicat căciulile şi s-au dus la camara vistiernicului Radu, unde puţin au zăbovit. Şi s-au înfăţişat iar, călări, în ogradă, închinîndu-se măriei-sale, care cobora din foişorul casei numai c-un toiag alb în mîna dreaptă.

— Umblaţi sănătoşi ! le-a urat stăpînul de la Zid Negru ; şi a stat în loc privindu-i cum se duc în buiestru repede cătră miazănoapte.

După ce nu i-a mai văzut, s-a întors cătră ale sale, cele părăsite de atîtea săptămîni, livada cu meri şi cu prisaca de douăzeci de buduroaie[1], şi vacile în staul la adăpost de muşte, şi cele două bătrîne văduve Mitrodora Ivanovna şi Nimfodora Ţîbuleac, uscate ca nişte schivnice.

Meri, ştiubeie şi staul au părut a se veseli în tăcere subt pulberea de argint a soarelui de iulie. Dar schivnicele, dîndu-şi la o parte broboadele negre ce le astupau glasul, au început a se tîngui de toate cîte se pot întîmpla năcăjiţilor oameni pe lumea asta.

Aşa secetă n-au apucat de cincizeci de ani, de cînd au pălit tatarii de la Oceacov, umblători în pradă

[1] *Buduroi* — stup de albine făcut dintr-o scorbură.

după malai. Numai ce au încălecat oamenii noştri de la Praguri cum se aflau la cîmpuri, cu îmblăciile[1], şi i-au alungat către Bug. După aceea au lepădat îmblăciile şi au apucat săbiile ; şi din veştile satelor au aflat drumul de întoarcere al prădalnicilor, şi i-au întîmpinat cine ştie unde, la un vad de apă lîngă Ingulgorod, şi le-a apucat carăle cu malai şi celelalte dobînzi ; şi astfel, în vara aceea, din mila lui Dumnezeu, am avut ce mînca...

Simion Bugski spune că, dacă n-a ploua, să nu ne pese ; că se duce el s-aducă malai şi grîne.

— De unde, vatamane Simioane ?

Ştie el de unde. De unde a mai adus şi altădată. De la Eghipet.

Ce tîrg va mai fi fiind şi acest Eghipet, că n-am auzit de el niciodinioară !

Iar peşte, dac-om prinde, om avea ; dacă n-om prinde, n-om avea. Dar chiar dacă om prinde, n-avem sare să-l sărăm şi să-l punem în putini.

— Nici de asta să n-avem grijă, rîde vatamanul Simion ; om avea şi sare.

— De unde ? tot de la tîrgul Eghipetului ?

— Da, tot de acolo.

— Cu asemenea isprăvi ale vatamanului Simion Bugski, rămînem şi fără peşte, şi fără malai, şi fără toate. N-avem ce-ţi pune pe masa măriei-tale.

— Om mînca ce-om avea, mătuşă Nimfodoră.

— Doar cărţi, că de-acelea sînt, slava domnului !

— Eu mă mulţămesc şi cu acestea, mătuşă Nimfodoră !

— N-ai să-mi spui, măria-ta, că ţin de foame.

— Ba da.

— N-aş crede ; am dat cu limba şi au gust de colb.

[1] *Îmblăciu* — unealtă agricolă folosită la treeratul grînelor, la bătutul fasolei etc.

— Adăogînd şi ce aduce vatamanul Simion Bugski, n-om pieri. Acum doi ani nu v-aţi tînguit tot astfel? Şi vatamanul Simion nu s-a purtat vrednic? Aşa va face şi acuma.

— Apoi atunci a adus de la Braţlau. De la Braţlau, nu de la Eghipet.

Amîndouă bătrînele s-au uitat una la alta şi apoi amîndouă s-au întors către zîmbetul lui Nicoară, rîzînd.

Zice Mitrodora Ivanovna:

— De cînd a îmbătrînit, vatamanul nostru îndrugă verzi şi uscate. Fost-a mare viteaz; dar acuma îi vine vremea să se suie pe cuptor.

Uncheşul Petrea a început a mormăi vorbe scrîşnite împotriva muierilor fără dinţi şi fără minte.

Amîndouă schivnicele au tăcut, scărpinîndu-se subt bărbie, şi s-au dus repede să strîngă ouăle găinilor de prin cuibare.

Vatamanul Simion Bugski, scăzut şi adus din şale, e în prisacă. Afumă un buduroi ca să reteze faguri pentru stăpînii curţii de la Zid Negru. Căsuţa lui e în vecinătate, între alte căsuţe la fel cu a sa; şi prisaca asta el a întemeiat-o şi el o cîrmuieşte; şi trage cu ochiul să vadă ce se întîmplă în gospodăria lui Petrea Gînj, cînd Petrea Gînj şi cu ai săi lipsesc de la Zid Negru. El îngrijeşte şoimii de vînătoare, şi cei patru cai de schimb ai hatmanului. Macar că vecinii sînt tot aşa de scăzuţi din semeţia lor şi aduşi din şale ca vatamanul Bugski, caii li-s acasă, şi săbiile, aninate la tarniţi, gata, ca la orice zaporojan.

— Mai este pînă ce ti-vor aninate în grindă pieile unor berbeci ca aceştia... rîde moş Petrea glumind cu ei. Mai am şi eu vreo zece ani şi intru în tagma lor...

— Nu te-om primi, cazace, pînă ce nu-i număra,

ca noi, optzeci de primaveri, se împotrivește moș Simion Bugski.

Vremea e lină și blîndă în acel sfîrșit de iulie ; soarele-i puternic fără să ardă prea tare ; numai un nour subțire de scamă plutește la cea mai mare înălțime. Potcoavă și uncheșul se duc pînă la marginea livezii de unde începe rîpa fluviului. Măreață apă Dniprul, desfășurîndu-și talazurile și oglinzile în depărtarea luncilor și fînațurilor. Ici-colo grădini de legume și roți de scos apa din bălți mărginașe. În șesul ce se întinde pînă subt rîpă, bătrînii din Zaporojă au semănat oarze și hrișcă. Printre spinărie și dudărie umblă doi călăreți singuratici. Se opresc, pornesc iar.

— Au luat pe Boldei, care le stîrnește prepelițile...

Boldei e cățelul cu labele de dinainte întoarse, care s-a învățat a adulmeca și a pătrunde în desimea acelor locuri. Cînd se opresc călăreții, a sărit prepeliță și s-a dat drumul șoimului. Unul din călăreți descalecă și se duce unde s-a lăsat paserea vînătoare.

Sînt mezinul Alexandru și Alexa Totîrnac. Cînd descalecă unul, cînd altul. Lasă caii singuri și grăbesc în ierburile dese, după sunetul zurgălăului pe care-l poartă șoimul. Paserea vînătoare nu se vede la așa depărtare, însă Nicoară și uncheșul își dau sama de toate amănuntele acelei petreceri și rămîn multă vreme cu ochii duși într-acolo.

Printre pietrăriile rîpei un iepure își caută scăpare la deal. Vulpea nu poate fi departe. Vînează și ea : dar acest urecheat e un bătrîn cu învățătură și știe că vrăjmașul lui se stieste de oameni. Dă ocol pe subt spinării și se pitește.

Nicoară se simte deodată înfrățit cu vîntul, cu văzduhul, cu acele întinderi tihnite... Cîntă în el viața cum nu va mai cînta nicicînd.

Se întîmplă să avem, poate numai o dată în anii ce trăim, un răstimp cînd gîndul — viermele făpturii

noastre — stă ; și atunci ființa ni se umple de o putere pe care n-am mai cunoscut-o și pe care o păstrăm în amintire totdeauna — scurt și sărac al nostru «totdeauna»...

După ce s-au întors din priveliștea cea neasemuită, în livadă s-a făcut o tăcere în care se auzea deslușit, însă ca într-o somnie, zvonul albinelor. Moș Simion Bugski aștepta subt umbra unui măr să iasă un roi întîrziat, și-și gătise fumul și frunzele de mătăciune[1] și roinița[2] ca să-l împreuneze cu alt întîrziat.

— Mare meșter ești dumneata, frate Simioane, a zis uncheșul. Vreau să prind și eu, nu roi, ci un pui de somn ; drept aceea îmi scot aici aproape burca[3] cea veche pe care o mai țin pentru asemenea treabă, o întind la lumină și eu m-așez cu șalele în sus, să mă străpungă sulițile lui sfîntu soare. Au început a scîrțîi încheieturile, frate Simioane.

— Apoi ne-ajunge și pe noi călăreții asemenea nacaz, căpitane Petrea. Dar să nu te dai, că încă nu ți-i vremea.

— Ba vremea ar fi ; dar mai am de pălit cu sabia pe unii și alții, care-i știu eu.

Glasurile au tăcut în livadă. În camara lui, hatmanul Nicoară se așezase la masa de lîngă fereastra deschisă și potrivea dinainte-i foile povestirii minunate a lui Heliodor din Emesia, rămasă începută și neisprăvită cînd plecase către asfințit, într-o negustorie cu pagubă.

Cînd și cînd boarea de dinaintea amiezii umfla perdelele ca un răsuflet prelung al acelor mari întinderi, aducîndu-i mireasmă subțire și amară de pelin.

---

[1] *Mătăciune* — plantă aromatică din familia labiatelor.

[2] *Roiniță* — vas de lemn cu care se prind roiurile de albine din copaci.

[3] *Burcă* — manta largă de lînă mițoasă.

Într-un tîrziu s-a auzit glasul mezinului în cealaltă parte a curții, strigînd la cele două surori văduve și schivnice că i-i foame.

Nu mult după aceea, mezinul a intrat nu bucuros de vînătoare cum s-aștepta bădița său, ci posomorît că boldeiul n-a mers bine, și că în ziua de azi nu se mai află prepelicari ca altădată.

— Toate se strică, toate se împuținează...

— Ce se strică și ce se împuținează, Alexandre? a zîmbit Nicoară.

— Toate, bădiță, ca atunci cînd nu i-i omului îndămînă.

— Ce va fi avînd acel om de nu i-i îndămînă, nu mi-i greu a pricepe, Făt-frumos. Este leac: răbdarea.

— Doftoria asta n-o pot bea, bădiță, e prea amară!

Mezinul s-a așezat într-un scaun și a făcut bot; șoimul care-i sta pe umăr s-a cumpănit, a fîlfîit ușor ș-a ieșit în zbor pe fereastră, urmărind parcă ceva, — poate clipa fericită care îmblînzise în acea dimineață inima hatmanului.

— Bădiță, trebuie să-ți fac mărturisirea... a suspinat Alexandru.

Nicoară s-a întors în scaunul lui:

— Spune, băiete. Eu abia acum bag de samă că ai slăbit și ți-s trudiți ochii.

— Da, bădiță.

— Ți-ai lăsat zălog inima la apa Moldovei?

— Așa cum spui, bădiță Nicoară. Mi-i dragă o fată fecioară. Știi cine-i.

— Gustul tău nu-i rău, Făt-frumos. Dar poveștile de la noi ne învață că la asemenea domnițe nu te poți întoarce fără isprăvile cuvenite. Trebuie să treci, Făt-frumos, peste hotarele oprite, în locul unde se bat munții în capete, ș-acolo să tai cele șapte capete ale balaurului.

— Lungă vreme, mîhnită vreme, bădiță. În toate nopțile vine la mine paserea măiastră, îmi bate la tîmplă cu pliscul și-mi șoptește: «Nu întîrzia căci vremea trece; aicea pe pămînt oamenii n-au decît o tinereță, du-te că te așteaptă fericirea».

— Alexandre, nici Făt-frumos al poveștilor nu-și dobîndește bucuria fără lupte și jertfă.

— Spune-mi, bădiță, ce-avem de făcut, s-a rugat mezinul, și să nu întîrziem.

Potcoavă s-a ridicat în picioare. Alexandru a părut că se scufundă în scaunul său.

— Ba să-mi spui tu, băiete, dacă ai uitat cele ce s-au petrecut în vara anului 74?

— N-am uitat.

— Ai uitat oare pe beglerbei Ahmet, pe Cigala, pe boierii care au vîndut pe domnul lor?

— N-am uitat. Pentru unii ne-am întors acum două luni. Era să ne pierdem capetele. Ce mai putem face?

— Alexandre, războinicii călăresc pe caii furtunii. Cîteodată greșesc. Greșala asta putea să fie greșala dinaintea morții. Am ieșit din ea teferi. Să nu mai greșim. Să cerșim broaștei cu covată încetineala, șarpelui, înțelepciunea, de la crugul stelelor, ceasul potrivit. Cînd ne vom ridica iar, răzbunarea să se împlinească fără greș ca o *ananke*[1] a zeilor, cum o socoteau grecii vechi. Dar o pot săvîrși cîteodată și oamenii, dacă nu ocolesc pe la cele necuviincioase: mîncare, vin și muiere...

— Cum grăiești domnia-ta, bădiță! Parcă m-ai străpunge cu jungherul. Totuși, bădiță, ale noastre sînt și aceste slăbiciuni.

— Ai uitat?

---

[1] *Ananke* — zeiță care personifica necesitatea la vechii greci. De aici vorba de „ananghie", adică: a te afla la strîmtoare.

— N-am uitat, bădiță. Dar mi-i dragă Ilinca.

— Ți-aș putea răspunde că mi-a fost dragă și mie.

Mezinul și-a acoperit ochii cu palmele.

Nicoară a pășit pînă la el și i-a ridicat smuncit fruntea, privindu-i ochii plînși.

— Spune-mi acuma tu mie, dacă ai uitat datoria ta și jurămîntul care ne leagă ! Dacă le-ai uitat, ești slobod. Du-te !

Mezinul s-a dărîmat în genunchi.

— Bădiță Nicoară, iartă-mă ! Fac cum poruncești ! Hatmanul și-a trecut palma peste părul castaniu al lui Făt-frumos, apoi s-a întors și a început a se plimba de la masa pe care stăteau desfăcute foile lui Heliodor de la Emesia, pînă la soba înaltă, în ocnița căreia se afla un snop mărunt de siminoc, floare fără moarte din stîncăriile Dniprului.

Hatmanul s-a oprit lîngă mezin, privindu-l cum sta umilit la picioarele sale.

— Alexandre, a zis el, cumpănește-ți bine vorbele.

— Bădiță Nicoară, a strigat mezinul cu privirile înflăcărate ; să pier aici, în clipă, dacă nu-ți voi asculta porunca.

— Făt-frumos, porunca nu-i de la mine...

— Știu, bădiță, a suspinat Alexandru, cuprinzînd mîna fratelui său și sărutînd inelul lui vodă Ion.

Chiar în acel răstimp vîntul a bufnit în perdelele ferestrei deschise, trimes de vîrtejurile fluviului.

— Se schimbă vremea, s-a auzit afară glasul lui moș Simion Bugski ; se string albinele cu grabă, nu mai am a păzi roi.

— Iha ! au țipat schivnicele văduve asupra unui vultur ce plutea în preajma curții, sus, ca o cruce de șindrilă vînătă.

Hatmanul a dat drumul geamului ridicat și a ieșit în cerdacul de către asfințit. Uncheșul Petrea își tîrîia morocănos burca prin iarbă. În ogradă s-a oprit

și s-a uitat în sus. Venea cu grăbire de deasupra Dniprului o trîmbă de nouri negri.

Cu burca după el, ca o dihanie care-l urmărea, uncheșul Petrea a ieșit de cealaltă parte a casei, spre rîpa oablă. În șes, printre lunci și poieni, născuse din fierbințeala ceasului amiezii un vîrtej mare, care se îndrepta din răsărit către malul de la Zid Negru, ca o pîlnie cu gura deschisă larg sus, și cu coada pipănid ici apa, dincolo pulberea. Acest balaur, vărsînd pe deasupra ce înghițea pe dedesubt, părea că se îndeaptă spre Zid, dar pe urmă și-a cîrmit umbletul cotit în susul Dniprului, a lepădat bale de apă și de glod și s-a potolit.

Căzăcițele văduve se închinau făcîndu-și cruce, rugîndu-se cu glas să fie ferită lumea de asemenea cumpănă. Au intrat în casa lor și au aprins făclii de ceară la icoane. Dar nourii negri care se îmbulzeau pe unde trecuse balaurul n-au ținut samă nici de rugăciuni, nici de cruci, nici de făclii. Au împuns cerul cu coarne uriașe, au acoperit soarele, și au vărsat pe un șuvoi scurt pietre de ghiață cît ouăle de hulub. După aceea au stăpînit în ei grindina, ca și cum n-ar fi fost la un ceas potrivit, ș-au lepădat ploaie pe ogoarele însetate. Întăi rîuri pe vifor ; apoi stăpînind și vîntul, au lăsat să cadă ploaia curată pe care o doreau hrișca, meiurile și oarzele.

— Păcat că ploaia asta trece repede, au strigat subțire căzăcițele văduve. Va fi bine, căci după-amiază avem de clătit rufele.

— Roiul, de-acuma l-oi prinde mîni, a fost de părere și moș Simion Bugski. După-amiază culeg bobul.

— D-apoi eu ? a rîs și uncheșul ; am atîtea pe cap, de nu mă pricep cum să-ncep și unde să isprăvesc.

S-a vădit însă că socotelile oamenilor aveau împotrivă stihiile, cum se întîmplă ades, și ploaia aceea

de șase zile a fost, după părerea unora dintre cei de la Zid Negru, mare nacaz, mare întîrziere și mare suferință.

Acea ploaie nu l-a putut însă opri pe un vechi prietin al hatmanului și al uncheșului din drumul către Zid Negru. Ploua în Zaporojă, și-n Crîm, și la Moldova, și-n Lehia, și-n toată lumea asta. Se aflau ici sate, colo hanuri, dincolo tîrguri. Prietinul hatmanului și al uncheșului nu întîrzia decît atît cît avea nevoie. Învălit și acoperit de dulamă, se ducea drum lung în buiestru domol.

Cînd se mai astîmpăra curgerea de sus și poposea la o fîntînă, acel prietin al hatmanului și al uncheșului trăgea de pe el dulama și o scutura ; întinzînd-o apoi măcar un sfert de ceas pe niște ciulini voinicești, își trăgea cușma descoperind o frunte înaltă și rotunjită larg spre pleșuvie, un nas nu mai mare decît al unui prunc, însă ascuțit și rumen, și o barbă desfăcută în două caiere. Ochii mari și bulbucați. Era moș Elisei Pokotilo.

CAPITOLUL XXV

Moș Elisei Pokotilo

Boc ! boc ! boc ! la miezul-nopții.

Zăvozii sloboziți din închisoarea lor se izbesc în porți hămăind cu învierșunare. Straja strigă din foișorul casei oștenilor.

— Care-i acolo ?

— Om bun și prietin ! răspunde cineva.

— Ba poftim să cunoaștem numele acelui om bun și prietin și să-l vedem la obraz !

— Apoi aprinde făclia să vedeţi cît îs de frumos pe o ploaie ca asta şi strigaţi la uncheşul vostru Petrea că bate la poartă Elisei Pokotilo.

Mare zvoană ! S-aprind lumini în casa unde trăiesc uncheşul şi diacul împreună cu alţii, şi la casa unde dorm cei cu buzduganele şi Ile Caraiman cu cobza, şi la casa hatmanului ; iar la căzăciţele cele văduve şi schivnice, candela de la icoane nu se stînge niciodată ; şi ele se închină în acest ceas tîrziu, ploconindu-se şi rugîndu-se pentru creştinătatea în suferinţă. Cum a detunat zvoana, au ieşit şi ele apoi, în clipă.

— Bate la poartă moş Elisei, prietinul uncheşului ş-al nostru. Chemaţi cînii ; duceţi-i iar la închisoarea lor, trageţi zăvoarele de la porţi ; ridicaţi făclia să vadă călăreţul pe unde să-şi poarte calul.

Ce ploaie ! S-au descuiat zăgazurile cerului şi curg potoapele.

— Nu s-a mai pomenit aşa ploaie de pe vremea lui Balcaş-han, cînd l-au prăvălit zaporojenii noştri în vîltoarea Dniprului.

— D-apoi, soră Nimfodoră, cînd s-a arătat Pafnuti nebunul tocmai în vîrful stîncii de la Pin Strîmb ş-a chemat puhoaiele ?

— Acuma-i mai rău decît atunci, soră Mitrodoră, căci atunci eram copile, iară acum avem orbul găinilor şi nu vedem nimic prin întuneric.

S-aude un strigăt grozav :

— Elisei !

A strigat uncheşul Petrea. În lumina roşcată a făcliilor, a deschis braţele ca să primească la piept pe prietinul său.

— Aha-ha ! se înfiorează uncheşul de apa care-i curge de pe obraz şi pătrunde în sîn, cînd îl strînge Elisei. Leapădă de pe tine puhoiul, că mă îneci, frate Elisei !

Oamenii calcă prin bălți ca de sînge, duc calul, aduc tărhatul prietinului Pokotilo.

— Stați, stați! strigă oșteanul cel vechi; la dereșul meu trebuie să mă duc eu singur să-l grijesc; să-i frec greabănul și spinarea cu șumuiac aspru, să-i înching cergă, să-l trag de urechi și săi mîngîi ochii, să-i pun în cap traista cu orz... Cînd îl bat cu palma pe gînt, el nechează încet; îi place.

Uncheșul Petrea strigă mai tare decît s-ar cuveni în puterea nopții. Îi răspund cucoșii din poiată, cu niște cucuriguri lungi ca pe o vreme udă ca asta.

— Oameni buni, răcnește uncheșul Petrea, aprindeți focul în vatră! Trageți de pe acest drumeț dulama; scoteți-i ciubotele, purtați-l la vatră încet, să nu se strice, învăliți-l cu burca cea veche cu blana de urs. Aduceți, Mitrodore și Nimfodore, o garafă de vinars, pită și slănină. Măi, ce bucurie ne-a fost dat nouă să avem în ziua asta de vineri. Aș posti drept mulțămire, dar nu mă-ndur de Elisei, care-i flămînd.

— Îs flămînd de vești și povești cu prietinii mei, rîde cu șiraguri întregi de dinți moș Pokotilo. De cînd am purces de la Nistru, n-am grăit cu nimeni. M-am uitat, am ascultat, dar mai mult am tăcut. Am umblat, m-a plouat, am descălicat ca să dorm subt un acoperiș; m-am uscat la un foc numai al meu; iar am încălicat ș-am umblat. Am auzit că hatmanul a trecut pe la Movilău, pe la Brațlau și pe la Umani. Hai la Zid Negru, zic. Și iată, am ajuns la Zid Negru. Și mă închin hatmanului Nicoară...

Hatmanul intrase pe neașteptate în adunare. A apucat și el pe prietinul cel bărbos în brațe.

— Bucuria mea e cît nouă bucurii, moș Pokotilo, a zis Nicoară.

Moș Pokotilo îl privește lung. Ucenicul, hatmanul și soțul lui într-atîtea întîmplări îi pare schimbat. Lumina acelor ochi e mîhnită și înnourată. Sărutîndu-l,

zaporojanul privește, peste umărul lui Nicoară, spre uncheșul Petrea, cerșindu-i o lămurire. O va avea fără îndoială mîni.

— Cum trece noaptea, mîni dimineață mă înfățișez la domnia-ta, hatmane, ca să ținem sfat împreună cu uncheșul domniei-tale Petrea.

— Numaidecît, moș Pokotilo, răspunde Nicoară.

Îi bate pe spate pe amîndoi bătrînii, stînd între ei și întorcînd fruntea într-o parte și-n alta. În privire i s-a deșteptat o săgeată aprigă. Moș Pokotilo i-o cunoștea și-i era dragă.

Dar Alexandru care vine către zaporojan cu brațele întinse? Nu mai e prunc; i s-au săpat, pe fruntea altădată lucie, cutele suferinții.

«Oh! se înmulțesc anii și grijile...» cugetă cu întristare moșul.

— Cine să fie, în această adunare de la Zid Negru, acel barbat cu tîmple cărunte, cu privirea dreaptă și liniștită? Cine-i tînărul cel negricios care ține lipită de inimă o cobză cu opt strune?

— Unul e Radu diacul, celălalt, Ile Caraiman, slujitori rămași de la vodă Ion, îi dă lămurire uncheșul Petrea. Au venit cu hatmanul, după zilele negre de la Moldova. Dacă nu i-ai băgat de samă atunci, adaogă moș Petrea, cunoaște-i acum, pentru sfințenia prietiniei lor.

Pe soroceni, pe Alexa, pe Stîngaciu și pe Ștefan a Mariei, moș Elisei îi cunoaște bine din anii lui vodă Ion, cînd se ridicase pe astă lume puterile și nădejdiile creștinilor. Dar nici acuma, cît ținem în mînă sabie, nu ne-om da.

Ile sună din strune; cupa trece din mînă în mînă. Cele două căzăcițe văduve au descoperit în fundul chilerului două ulcioare mari, pecetluite, pline cu mied vechi, de coloarea soarelui.

— Bine-i cînd se întîlnesc prietinii, oftează moș Elisei Pokotilo ; și afară plouă, de năruie pămîntul ; și-n vatră arde focul și fuge pe hoarnă șfara fripturii, și ne mîhnim de pomenirea morților noștri și ne bucurăm de izbînzile tinerilor, care au să ne ia locul și vor ajunge să cunoască poate dreptatea și volnicia pe care au avut-o odinioară părinții noștri. Frate meșter cu cobza, așează-te lîngă mine și cîntă-mi la ureche. După ce m-am bucurat, mă împresură mîhnirile, lăcrămez și mi se răcorește sufletul !

Ile Caraiman sună din strune și zice și din gură vers vechi de la Țara Moldovei. Moș Elisei plînge.

— Am slăbit, zice el, rușinat.

Hatmanul și uncheșul cunosc vorba asta. Lui Pokotilo i-i somn ; își închină fruntea, și ochii bulbucați îi asfințesc. Cîntarea cobzei îi vine tot mai stîns din depărtarea anilor și a întinderilor pe care le-a străbătut călare.

Căzăcițele văduve au așternut în grabă poclăzi pe prichiciul larg al sobei și pe lavița uncheșului Petrea ; lumea de la Zid Negru calcă în vîrful picioarelor, ca și dînsele, și se trage către ieșire. Nicoară face un semn de prietinie și iese cel dintăi. Afară ploaia s-a întețit și opaițul de seu îi luminează sforile răsucite într-o întunecime fumurie. Cîntă cucoșii ceas tîrziu ; dulăii au ieșit o clipă din ascunzătorile lor, scuturîndu-și blănile umede. Din vîntul înălțimii sau din zvonul depărtat al apelor fluviului, străbat tînguirile paserilor ce se chiamă puhoieri și care vestesc volburi ale talazurilor.

Uncheșul Petrea ascultă glasurile și pașii ce se depărtează, crește focul în vatră, desface punga de tutun, își îndoapă și își aprinde luleaua ; se așează mai bine în unghiul unde stă, săltîndu-și pe umeri dulama. Îl lasă pe moș Elisei oarecum singur.

Fiecare om la vîrsta asta a noastră își are obiceiul lui de a primi cel dintăi răstimp adînc și scurt al somnului. Unii se așează pe spate cu brațele răstignite și fruntea ușor întoarsă ; alții, ca diacul Radu, se întind pe pîntece, cu fruntea în pumni, țepeni și drepți ca niște bușteni de brad ; alții, ca moș Petrea, pe-o coastă, cu tîmpla pe palmă și cu genunchii aduși spre coate ; numai moș Elisei adoarme ca și cum ar fi în șa, ușor rezemat de ceva, cu fruntea ridicată și mîinile căzute pe coapse. A închis pleoapele, deși s-ar părea că privește cu luare-aminte.

Uncheșul Petrea îl cercetează cu coada ochiului numai o clipă. Acest somn al lui moș Elisei l-a tulburat totdeauna. Nu i s-aude răsufletul. Oșteanul cel vechi pare scufundat.

«Pare c-a ieșit din el sufletul, își face socoteală, sfios, uncheșul Petrea ; și trupul, încleștat ca în moarte, îl așteaptă să se întoarcă.»

În clipa asta bătrînul oftează adînc și se holbează la foc și la om.

— Aha-ha ! mormăie zaporojanul.

Uncheșul Petrea tace.

— Aha ! abia acum putem schimba și noi două vorbe, mă; fecior.

Uncheșul Petrea e cu cinci ani mai tînăr decît moș Elisei.

— Tot te-am așteptat, Pokotilo, răspunde uncheșul, și nu întrebam pe nimeni, temîndu-mă de vești rele.

— Socoteai că m-am prăpădit ?

Zaporojanul își arată dinții de criță.

Uncheșul Petrea rînjește și el :

— Da, așa socoteam ; însă văd că mai avem de întîrziat amîndoi o bucată de vreme. Nici nu te-am întrebat față de alții ce-ai făcut, știind c-ai să-mi spui tu singur tot.

— Ți-aș spune, dar n-am ce.

— Dacă n-ai ce, atuncea nu-mi spune. Sînt bucuros să mă uit și așa la tine, Elisei. Și să-mi dai luleaua, să-ți pun în ea tutun de-al meu, care-i mai bun.

— Mulțămesc ; al meu e mai tare. Mi-l aduce același neguțător care ți-l aduce și ție. Așa că tu fumează de-al tău, care-i mai bun, iar eu fumez de-al meu, care-i mai tare. Iar de vorbit, n-avem ce vorbi.

— Doar să ne aducem aminte de întîmplări mai de demult, e de părere uncheșul Petrea.

— Ce întîmplări ? se miră Elisei.

— Știu eu ? Mai spune-mi întîmplarea care s-a petrecut la Baccè-sarai, cînd ai fost trimes de starșină [1] sol la Murad Ghirai.

— Viclene, rîde moș Elisei, mă ispitești așa ca să-ți mai spun și altele. I-am spus atuncea lui han Murad că noi cei din Zaporojă nu ne temem nici de Dumnezeu, nici de dracu... Dar de han Murad ne temem.

I-a plăcut lui han-tatar asemenea vorbă.

«Țah-țah ! rîde han-tatar, și de ce vă temeți voi de han Murad ?»

«Apoi, zic, ne temem că s-a scula asupra noastră !»

«Țah-țah-țah !» rîde han-tatar.

Zic eu : «Ne temem că s-a scula asupra noastră și l-om tăia ; și-l știm barbat bun și blînd și tare ne-a părea rău !»

Atuncea han-tatar m-a bătut pe spate. Zice : «Aduceți lui Elisei Pokotilo strafide, și migdale, și naramze !»

Mi-au adus robii, într-un talger de farfor [2] de la Chitai, de toate. Mînînc ce-mi pare bun ; iar sîmburii și cojile le țin între măsele și falcă.

Zice han Murad : «Mai bine să fie între noi pace.»

---

[1] *Starșină* — sfatul bătrînilor la cazaci.

[2] *Farfor* — porțelan.

Eu mă închin și răspund : «Nu se află șah, împărat și domn mai înțelept decît han Murad Ghirai. Vorba lui — zic — e mai dulce decît migdalele și strafidele și mai scumpă decît aurul și nestematele.»

Han-tatar bate din palme și poruncește să mi se mai aducă alte bunătăți dulci.

Eu m-am plecat la o parte ș-am stupit cojile și sîmburii din falcă.

Han-tatar nu m-a văzut dar robii au strigat : «Aman-aman !» ș-au tras de sub mine covorul de Buhara pe care stăteam.

Han-tatar strigă supărat : «Cum cutezați să trageți covorul de subt prietinul meu Pokotilo ?»

Ei au îngenunchiat înfricoșați, au bătut metanie ș-au dat răspuns.

Han Murad rîde și se miră. «Prietine Pokotilo — zice — nu-ți plac fructele noastre ?»

«Ba îmi plac, slăvite și înțelepte han Murad, dar n-am ce face cu sîmburii și cojile — și aș pofti băutură ca să-mi dreg gustul : numai să nu fie apă și să nu fie dulce !»

A rîs hanul ; au rîs și feciorii hanului.

Uncheșul Petrea sloboade din nări fum pe hoarnă și se bucură.

— De solia asta, încuviințează el, s-a aflat și la Zaporojă. După aceea multă vreme oamenii lui han Murad, cînd grăiau de-o întîmplare, spuneau : atîția și atîția ani de cînd a scuipat zaporojanul în cort la Baccè-sarai.

Moș Elisei clatină din cap :

— Mai bine decît toate a fost că au luat aminte feciorii lui Murad Ghirai. Și află ce voiai să cunoști tu, viclene : că nu demult mi-a trimes răspuns de la Bugeac feciorul cel mezin Demir. Și Adel de la Crîm, și Demir de la Bugeac n-au uitat că le-am dus plocon

atuncea cîte un şoim pentru vînătoare de raţe sălbatice.

Iar cînd a fost războiul cel mare de la Moldova, Adel Ghirai şi frate-său Demir Ghirai s-au bolnăvit de greaţă cînd au aflat cum au oborît otomanii pe vodă Ion. Ahmed-beglerbei şi-a călcat cuvîntul, spurcîndu-şi sufletul. Au tatarii o vorbă: «Leu duşman place mai mult decît şacal prietin».

— N-aş putea spune că mă prăpădesc de dragoste pentru vecinii noştri nohai, a scuturat din cap unchieşul Petrea, dar vorba asta a lor mi-a plăcut şi mie.

Elisei Pokotilo urmează, trimeţînd şi el fum de tutun pe hoarnă:

— Adevăr este că, dintre necredincioşi, mai fără de omenie s-au dovedit turcii. Padişahii lor au aşezat Poarta, ca să vie domn creştin şi rigă creştin să se închine şi să verse haraciurile. Mîncare şi huzur ei nu dobîndesc decît cu războiul; alt meşteşug n-au. Ţin ordii subt arme şi le reped cînd colo, cînd dincolo. Sultanii umplu haremurile de muieri şi de o sută de prunci. Cînd unul din aceşti o sută ajunge stăpîn, apoi taie pe ceilalţi nouăzeci şi nouă. Decît acesta nu se află altă fiară mai cruntă şi mai bănuitoare şi mai cu spaimă de moartea ei însăşi; căci precum face, tot aşa face-i-se. La turci nu-i lege, ci bun-plac şi urgie, precum ştii.

— Într-adevăr, la Moldova de mult se cunoaşte asta.

— Pe cînd nohaii lucrează pămîntul, urmează moş Elisei, şi au meşteşuguri paşnice, şi altoiesc un pom, şi răsădesc o viţă de vie, şi se arată primitori de oaspeţi, şi nu pun femeilor hobot, şi închină vin ca şi noi. Numai cînd purced în ceambuluri, dau spaimă. Însă acum se tem ei mai mult de noi, decît noi de dînşii. Turcii i-au supus, şi asta nu le place; şi i-au pus în coasta creştinilor, care lucru le place şi mai

puțin, avînd a suferi de la noi. Și mai mult le place unealta pașnică decît sabia. Cum spunea han-tatar Murad, atunci cînd am fost eu la dînsul, că, de cînd au palate și grădini și s-au îndulcit la roadele pămîntului și la moliciunea trupului, războinicii urmași ai lui Nohai s-au îmblînzit ; și bătrînii lor, dacă s-ar scula din morminte, nu ar mai cunoaște pe strănepoți. Din mila lui Dumnezeu, ajutînd și săbiile zaporojenilor, acești păgîni s-au prefăcut ; este chip de înțelegere între ei și noi, mai ales de cînd ismailitenii și-au pus piciorul pe grumazul lor.

— După vorba noastră de la Moldova, a zîmbit uncheșul : postește robul lui Dumnezeu, că n-are ce mînca. Cît a fost hoarda în putere, de răul lor nu puteau hălădui creștinii. Acuma sabia ismailitenilor stă și asupra lor.

— Aici voiam să ajung, Petre, a urmat moș Elisei. Cînd ne-am întors la Praguri, după nacazurile noastre din altă vară, s-a zvonit la noi, din hotarul nohailor, că vecinii noștri nu se bucură de cele întîmplate lui vodă Ion. Ș-am căutat vreme să încalic și să mă duc, să aflu ce este. Dar sfatul bătrînilor a hotărît să nu ne mișcăm pînă ce nu și-a spune cuvîntul său hatmanul Nicoară și pînă ce nu vine de la dînșii la noi poftire. În anul cînd le-a poruncit Poarta să pălească la Moldova, ținuturile lor au avut de la noi destulă pagubă, așa că nu se poate să nu ne vie soli de la dînșii. Tot așteptînd, m-am așezat mai cătră Oceakov, ispitind ba pe fugari, ba pe negustori, ca să mai aflu și altele. Aveam cuvînt și de la hatmanul Nicoară. Cînd îi intră lui Elisei un gînd în cap, apoi pătrunde răzbit, de nu-l mai poate da afară cu nici un fel de clește. Aflînd de pățania de la Iași, m-am întors, ca să vă ies în cale. Măi băiete, dacă a fost capul tău amestecat în treaba asta, apoi n-a fost cap bun.

Uncheșul Petrea și-a plecat fruntea.

— Ai fost bolnav de iuțime și de grabă... Graba nu-i bun sfătuitor.

Uncheșul Petrea ofta umplîndu-și iar pipa.

— Măi băiete, a urmat zaporojanul punîndu-și mîinile pe umerii prietenului său. Noi am avut o vorbă și un sfat. Că cel care a primit în mîna sa dreaptă paloșul lui vodă Ion nu se va socoti împăcat cu viața pînă ce nu va judeca pe toți acei care l-au vîndut pe acel viteaz al nostru.

— Hotărîrea asta e boala hatmanului nostru... a șoptit uncheșul Petrea. Era să-și piardă capul și atunci pieream și eu.

Uncheșul Petrea a închis o clipă ochii ; apoi a apucat pocalul, umplîndu-l cu mied. A sorbit jumătate, și i-a închinat lui moș Elisei cealaltă jumătate. A băut și zaporojanul. Apoi s-au uitat țintă unul la altul.

— Și eu sînt bolnav si n-am liniște, a grăit cu glas blînd Elisei Pokotilo, tînguindu-se parcă pe sine ; cu toate acestea am avut destulă răbdare ca să aflu înștiințările care ne trebuiesc. Mintea băietului e agera și socoteala lui a fost bună ; să ne facem pregătirile domol și în taină. Și cînd le-om alcătui toate, numai atunci să ne mișcăm. Vrăjitu-l-a cineva să-și ia zborul înainte de vreme ?

— Am greșit ! a strigat cu mînie uncheșul Petrea. Vrei să-mi întind grumazul ca să-l retezi ?

Elisei a rîs.

— Nu poftesc să-ți retez grumazul, ci nerăbdările.

— Pokotilo, a răspuns uncheșul Petrea cu glas răgușit de tulburare ; mi-i destulă pedeapsa ce-am primit. Și tu știi de ce mi-a fost atît de aspră suferința, încît n-am mai avut stare pe loc, ș-am purces la pieirea capului. Asta-i taina vieții mele și moartea mea. Asta-i taina pe care n-o cunoști decît tu, Pokotilo.

M-am mărturisit ţie la o amărăciune şi la un pahar dulce ; dar nimeni altul nu ştie.

— Nici băietul ?

— Nici băietul, Elisei. Căci maica lui Nicoară şi a mezinului mi-a lăsat mie pedeapsă pentru dragostea ce a avut ea cătră mine. Să nu cunoască pruncii ei niciodată că ar fi copiii unui oştean de rînd. Fiecare suflet cu osînda lui, prietine Elisei. Am jurat ; morţii tac ; voi tăcea şi eu ca ei.

— A fost mîndră muiere şi avea nume frumos, feciorule.

— Nu ştiu, Elisei ; am uitat.

— Să-ţi spun eu : o chema Calomfira şi era cneaghină ; şi mai bine ar fi fost să nu fie, ca să nu aibă asemenea osîndă cel mai bun prietin al meu.

CAPITOLUL XXVI

Nălucire

Plouă şi plouă... Sună acoperişul, oftează adierile vîntului. E la un ceas tîrziu, puţintel înainte de revărsarea zorilor. Oamenii de la Zid Negru s-au săturat de somn şi încep a se foi, ieşind din casă şi lunecînd prin bălţi pînă la grajdul cailor, ca să le împrospăteze fînul din corlată. În celălalt grajd, vacile greoaie se odihneau pe culcuş de paie, rumegînd şi aşteptînd ceasul mulsorii. Abia acuma, cînd oamenii au prins a se mişca, dulăii s-au vîrît mai adînc în culcuşuri şi dorm fără grijă. La căzăciţele văduve făcliile de ceară ard încă. Sora Mitrodora şi sora Nimfodora n-au isprăvit îngropăciunea lui Vodianoi, duhul apelor. L-au vrăjit, depărtîndu-l de acele locuri, şi-i cîntă cu glasuri încete prohodul.

La ceasul întâi al zilei, parcă ar sta în cumpănă vremea. Duhul apelor își mai scutură cînd și cînd barba și pletele ; ar purcede alte ropote, dacă n-ar sta asupră-i amenințarea și rugăciunea schivnicelor.

— Stă ploaia, vestesc unii și alții ieșind din casă și uitîndu-se la cerul cu nouri coborîți. La răsărit lumina stă gata să străpungă cu sulițile-i de aur ceața.

Schivnicele văduve au stîns făcliile și și-au contenit tînguirile cîntate. Dar s-a întîmplat o poznă pe care n-o poate opri nimeni. Cei doi bătrîni, moș Elisei și unchesul Petrea, au ieșit la fîntînă, au umplut vedrele, au lepădat de pe ei straiele pînă la brîu, ș-au prins a-și turna apă unul altuia pe grumaz, pe spate, pe piept, pe obraz și brațe ; pufneau, scuipau și împroșcau apa în jur, dînd strigăte de plăcere și chemînd pe cel-de-sus. Spaima căzăcițelor văduve s-a adeverit nu tîrzie vreme ; duhul apelor s-a întors ca să cunoască ce se întîmplă la Zid Negru și ploaia s-a întețit iar.

Îndată după prînzișor, bătrînii cei doi, cu straiele măturate și obrazurile senine, au ieșit prin burniță ș-au trecut la casa hatmanului. După ce și-au șters îndelung încălțările pe rogojina din cerdac, tropăind și tușind, au așteptat să se deschidă ușa. Unchesul Petrea, mai nerăbdător, a apăsat pe clanță. În deschizătura intrării a apărut zîmbindu-le prietenos ucenicul lor Nicoară, care după ucenicie le-a fost hatman.

I s-au închinat. Nicoară i-a luat de după umeri, ducîndu-i cu el în odaia cu sofa și jilțuri. Pe pereți erau întinse scorțuri ; la răsărit, candelă și icoane. Se aflau pe masa de la fereastră meșteșugurile scrisului, foi, cerneală ș-o pană de vultur. Lîngă ușă dormita pe speteaza lui un șoim slobod. A venit diacul Radu și l-a luat, purtîndu-l pe brațul drept.

— Îl duc să-l hrănec, a zis el rîzînd către Pokotilo şi Ginj.

La porunca ce li s-a dat, bătrînii s-au aşezat în jîlţuri. Hatmanul a rămas în picioare, privindu-i. Moş Eiisei îl cerceta cu luare-aminte pe Nicoară. În noaptea aceea nu i se păruse numai, ci era adevăr că feciorului i se stînsese bucuria vieţii, şi ochii îi erau înnouraţi de îngrijorări.

— Te aşteptam, moş Elisei. Te înţeleg numai după ochi că-mi aduci veşti.

— Da, slăvite hatmane, a răspuns Pokotilo bătrînul; aş fi vrut ca veştile mele să te însenineze.

— Chiar de nu m-ar însenina, moş Elisei, veştile domniei-tale vor fi fiind mai bune decît ale noastre.

— Ba veştile de la dumneavoastră, hatmane, nu sînt rele.

— Pentru că ne păstrăm încă pe umeri capetele?

— Tocmai.

Nicoară a început a se plimba pe covor pe dinaintea bătrînilor, aruncîndu-le din cînd în cînd o căutătură furişă.

— Gîndul măriei-tale, hatmane, a fost bun dintru începutul începutului. Întăi să se facă pregătirile depline; s-avem la îndămînă puteri destule. După ce cătăm în cea mai mare taină pe vinovaţii de frunte, cu mijloacele pe care le ştii domnia-ta, apucăm Moldova şi chemăm la judeţul domniei-tale pe toţi boierii ce-au urmat pe Irimia pîrcalab, cîţi se vor mai fi aflînd în viaţă. Aşa este, Petrea?

Uncheşul n-a răspuns.

— Iartă-mi întrebarea, slăvite hatmane, ş-aş vrea să cunosc de ce s-a făcut altfel.

— N-aş putea să-ţi dau răspuns bun, iubite prietine Pokotilo. Uncheşul Petrea a avut o înştiinţare cum că Irimia vînzătorul s-ar afla la Iaşi la curtea

domnească, venit cu strîngătorii haraciului. Azi am aflat, mîni am purces.

— Măria-sa m-a ascultat pe mine, Pokotilo, a mormăit uncheşul Petrea. Cît am umblat fără oprire, am avut încredinţare de izbîndă. Cînd ne-am desmeticit, mi-am văzut greşala şi vinovăţia.

— Ştiu, mi-ai spus.

— Ba vinovat sînt eu, a grăit cu hotărîre Nicoară, căci am călcat rînduiala de mine hotărîtă.

Hatmanul a început iar a umbla pe dinaintea bătrînilor cu nelinişte. Moş Elisei îl urmărea cu privirea, zîmbind Cînd Nicoară s-a oprit, Pokotilo s-a ridicat în picioare şi s-a închinat.

— Bucuroşi sîntem, slăvite, că te-ai întors şi eşti cu noi Prea tîrziu nu poate fi acuma pentru împlinirea hotărîrilor măriei-tale, ori mă înşel eu?

— Nu va fi, moş Elisei, niciodată prea tîrziu, pînă capul sus mi-a sta.

— Atunci nu ne vom mai lua după acest fecior năprasnic cu numele Petrea, şi vom urmări cu înţelepciune hotărîrea statornicită.

Moş Petrea Gînj s-a lăsat în genunchi:

— Aşa să fie, a gemut el cu obidă.

Nicoară s-a plecat, l-a ridicat la sine şi l-a îmbrăţişat. S-a întors cu acelaşi avînt spre Pokotilo, sărutîndu-l.

— Mă-nşel eu ori sîntem mai tari decît înainte? a întrebat zaporojanul cu ochii în lacrimi. Căci fapta noastră e poruncită de desnădejdea noroadelor şi de dreptatea pe care ele o cată din veci. Îţi aduci aminte, hatmane, de vorbele acestea pe care le-ai rostit la adunarea din Zaporojă, cînd ne-am întors de la Moldova? Nu le-am uitat nici eu, nu le-a uitat nici unul din luptătorii noştri. M-am întîlnit la Braţlau cu Tadeus Kopiţki, omul măriei-tale de la Movilău. Pînă acuma văd că se poartă bine; şi domnia-sa

nădăjduieşte să îndrumeze către noi barbaţi desiui care vin de la Moldova ; şi a şi primit cele de cuviinţă de la Iacob Lubiş.

Stînd de vorbă cu Iacob filosof, am aflat că neguţătorii de la Crîm, care trec pe la Oceakov şi prin Bugeac, i-au adus lui, la Braţlau, ştiri care se potrivesc cu ale mele. Eu le am pe altă cale — de la mărginenii Bugeacului, care trăiesc în înţelegere cu noi şi în tovărăşie de vînătoare, de la fugarii de la Oceakov ce se lipesc de taberile noastre şi de la călugării care umblă în tot olatul ismailitenilor de la Sfîntu Munte la Dunăre şi de la Dunăre pînă la noi, şi mai departe la Kiev. Am aflat deci şi eu că la nohaii de la Bugeac se pomeneşte cu cinste numele lui vodă Ion pierit prin vînzarea boierilor şi necinstea lui Ahmed-beglerbei şi a lui Cigala. Şi poate din rîvna noroadelor pentru pedeapsa răilor ar fi stîrnit nohaii de la Bugeac că nici lui Amurat-padişah nu i-ar fi plăcut fapta lui Ahmet şi l-ar fi lepădat de la dragostea sa. Eu n-aş crede că un ucigaş de frate ca Amurat să mişte un deget pentru pieirea unui viteaz. Va fi depărtat pe beglerbei din alte pricini ; şi nu mi s-ar părea nepotrivit să-i cadă lui Ahmet şi capul ; socotind eu că şi pe calea asta e bună osînda, scutindu-ne pe noi de a-l mai căuta pe acel ruşinat gîde. Rămîne să mă încredinţez deplin cum că Cigala s-ar fi aflînd în una din cetăţile Dunării ; după cît mi s-a zvonit, ar putea fi găsit la Isaccea. Eu m-oi repezi, cu voia măriei-tale şi a sfatului zaporojenilor noştri, pînă la Demir Ghirai, ducîndu-i solie de pace. Avem nevoie să aşezăm linişte la noi şi la hotarul Moldovei pentru treburile noastre, după cum le-ai hotărît măria-ta. Cînd ne-om mişca spre Moldova, să n-avem în urmă şi-n coasta noastră vrăjmaşi. Iar ţara unde ne ducem să fie apărată de prădăciunea ceambulurilor. De la nohaii Bugeacului socot că se

va putea afla adevărul în privința lui Cigala, ca să putem ajunge într-o sfîntă zi pînă la dînsul.

Hatmanul tăcea între bătrînii săi ; glasul lui moș Elisei Pokotilo ajungea ca de departe pînă la urechea sa ; era ca un glas de rugăciune, domol șoptit, picurînd venin și bucurie ascunsă.

Ziua pătrundea prin geamuri din cernerea de afară a ploii, învăluind toate ale cămării într-o lumină leșietică ; părea ca un amurg al inimilor și al singurătăților pustii. Cum stăteau întorși cu fața spre răsărit, lumina candelei de la icoane descoperi întîi hatmanului și apoi oștenilor celor bătrîni zugrăveala pe lemn în colori vii a unui cap încununat.

Era imaginea lui Ion-vodă și cununa de voievod părea de spini sîngerați. Hatmanul primise acea icoană de la Ian Socol, pictor vestit de la Liov, și o plătise zece zloți prin bancherul său Iacob Lubiș. Cînd Socol zugrăvise acel cap bărbătesc cu sprîncene mînioase, Ion, fiul de suflet al neguțătorului Mati Harian, încă n-ajunsese domn la Moldova. Socol păstrase schița ca pe-o amintire de la un prietin. Iar cînd mai tîrziu aflase de mucenicia acelui mîndru luptător, alcătuise icoana asta și o închinase hatmanului Potcoavă, fratele mai mic al voievodului.

Nicoară o așezase de un an subt icoane și n-o cunoscuse. I se părea că nu samănă cu vodă Ion. Dar în acea lumină leșietică a singurătăților pustii și a amurgului inimilor, dintrodată voievodul mort ieșise ochilor săi aievea, cu fruntea sîngerată, din umbra morții. Îl cunoscuseră cu spaimă și bătrînii și i se închinaseră cu frunțile plecate. Nicoară păși pînă la măsuța de subt icoane, unde stătea și paloșul rămas moștenire, și trase asupra icoanei fratelui său hobotul de matasă. Cînd ridicară privirile, bătrînii nu mai văzură chipul de spaimă care îi mustra. Se lăsară să cadă în jilțuri, cu inimile cutremurate de vifor.

După un răstimp s-a auzit glasul mezinului în pridvor îngînînd un cîntec tărăgănat. Glasul s-a apropiat ; cel care cînta s-a oprit poate lîngă uşă şi atunci îngînarea de cîntec a contenit.

— Lixandre ! a chemat Nicoară.

Uşa s-a deschis ; feciorul a intrat privind nedumerit pe cei doi bătrîni doborîţi în jîlţuri ; iar Nicoară, cu ochii înfierbîntaţi, îi ocolea domol ca vulturul pe deasupra unei părechi de bîtlani pitiţi la margine de ostrov.

— Bădiţă Nicoară, a zis el alintîndu-se, plouă şi plouă...

— Ţi-i urît ?

— Mi-i urît de moarte ; nu pot dormi ; umblu de colo-colo şi n-am ce face.

Nicoară a rîs. Pokotilo a aţintit spre mezin un ochi tulbure :

— Mai îngăduie, feciorăşule, şi-ţi întăreşte braţul.

S-a întors spre Alexandru încă un ochi — al unchesului :

— Mai îngăduie, mai îngăduie ; lasă ploaia... l-a ameninţat uncheşul Petrea.

Mezinul a ridicat din umeri.

— Pînă cînd ?

Cei trei au tăcut, neguroşi. Apoi moş Elisei s-a îmbîînzit :

— Puiule de om, a zis el, dacă vrei să ştii cînd stă ploaia — apoi du-te la cele două văduve schivnice şi întreabă-le cînd se schimbă şfertul lunii.

— Întreabă-l şi pe diac, a adăogat mormăit uncheşul. Radu diacul a fost călugăr şi ceteşte în gromovnic. Şi apoi, după ce ţi-a spune şi el cînd stă ploaia, găteşte-te de cale.

— Ne ducem la tabăra cea mare ? a strigat cu bucurie mezinul.

— Acolo, pentru pomenirea mortului nostru.

În glasul unchеșului tremura o trudnică mîhnire.

Vîntul a zvîrlit un roi de stropi în geamuri. Mezinul s-a simțit împovărat de tăcerea ce s-a închis asupră-i. A înțeles că cei trei doreau să rămînă singuri.

— Plouă și plouă... a șoptit el copilărește.

Cînd a ajuns în pridvor, a răsuflat, simțindu-se slobod de apăsarea ce-l încleștase. A mîngîiat capul cînelui său de vînătoare, care-i adulmecase urma și-l aștepta afară.

— Să vedem, Boldei, cît mai avem pînă ce ieșim la cîmp, l-a mîngîiat el iarăși ; acuma, hai după mine.

S-au dus amîndoi în fugă prin burnița ploii la casa căzăcițelor văduve. Acolo era adunat un sfat mai înviorat decît cel pe care îl părăsise. Aveau îngăduință să intre acolo și cînii, prietini ai omului, mai ales că la acel ceas dinaintea amiezii surorile văduve și pustnice aveau rînduiala să scoată din cuptor plăcintă și pită.

Rînduiala asta se isprăvea tocmai cînd a intrat și mezinul.

— Alioșa cel frumos a căzut și el o dată la vreme, a grăit maica Mitrodora, mîngîindu-l cu privirea.

— N-am venit pentru pită... s-a apărat mezinul.

Oștenii de față, avînd între ei și pe diac, i-au făcut loc la masă, bucurîndu-se de schimbul de vorbe.

— Atuncea ai venit pentru plăcinte, l-a îmbuns maica Mitrodora. Ți-o închin, porumbelule, pe cea mai rumănă, ca în vremea cînd erai mărunțel și trăiai numai cu noi aicea la Zid Negru.

— Mulțămesc, maică Mitrodoră, a răspuns mezinul. Oi mînca-o, ca și atunci cu poftă ; dar nu te-oi ruga să-mi spui după aceea poveste, ci să-mi dai o învățătură.

A venit către fecior și cealaltă schivnică, aducîndu-i în talger clătite cu smîntînă.

— Apoi, dragul măicuței, acuma-i rîndul tău să ne încînți cu povești. Iar învățătura ți-om da-o dacă ți-i de folos.

— De folos, măicuțelor, a răspuns mezinul cu supunere. Rogu-vă să-mi spuneți într-al cîtelea șfert al crugului său se află luna. Dacă n-ar ploua de stîngerea lumii, am cunoaște ; dar stau nourii asupra sufletelor noastre și nu știm. Spun bătrînii că la împlinirea șfertului stă ploaia.

— Cum nu, dragul măicuței ? Se poate ! a răspuns cu plăcere sora Mitrodora.

— Facem socoteli și aflăm, a adăogat cealaltă căzăciță văduvă.

S-au apropiat amîndouă frunte lîngă frunte și au statornicit întăi că la vremea Paștelui a fost lună plină a luminii lui marte. S-au prins a socoti pe degete întoarcerea lunii pline din douăzeci și opt de zile în douăzeci și opt de zile.

În vremea cît socoteau ele, diacul a tras din sacul de piele pe care îl purta încătărămat de cingătoare, gromovnicul cel ferfeniţos scris de mînă, întru care se afla cunoștința vremii, a cerului și a pămîntului, alcătuit pe două sute de ani de către învățații de la Bizanț. A căutat în table și a știut numaidecît, dar a vrut să cunoască dacă-i bună socoteala surorilor văduve.

Socoteala surorilor era bună. Crugul lunii se afla în al treilea pătrar, și pînă la al patrulea pătrar mai era o zi.

— Așa arată și gromovnicul meu, a încuviințat Radu diacul, și mîni, cel mai tîrziu poimîni, se arată sfîntul soare în senin.

— Bucură-mi-se sufletul! a strigat mezinul, și mai doresc un talger de clătite. Ce zici, diacule Radule, dacă am cere măicuțelor mele și un pahar de mied?

— Este! este! au strigat văduvele.

Iar ceilalți oșteni de față au ridicat talgerele ca să-și primească partea acelui ceas îmbielșugat și se mirau că gromovnicul diacului cunoaște cîte sînt pe lumea asta în cer și pe pămînt.

Dacă stau puhoaiele, domnia-sa Alexandru își poate începe vînătorile.

Ce spune despre asta diacul?

Diacul spune că, după o ploaie ca asta, la mijlocul lui august, lumina cîmpiilor și a zărilor se schimbă și se simte că toamna e aproape. E vremea potîrnichilor și a iepurilor. Prepelițile se cîrduiesc și se tot duc spre miazăzi.

— E vremea vînătorilor mele, zice mezinul. Contenim numai cît ne ducem la tabăra mare. Pornim cu șase zile înainte, poposim la Ostrovul Moldovenilor, luăm cu noi pe popa Nectarie Balaban, ș-apoi după aceea nu ne mai oprim. Acolo găsim pe toți prietinii lui bădița Nicoară, care au fost unii hatmani și au umblat cu el alături în războaiele zaporojenilor. I se închină; și popa Nectarie Balaban, ca și anul trecut și ca și anterț, face slujba de pomenire a măriei-sale Ion-vodă. Și apoi se întinde masă de praznic.

Căzăcițele îl ascultă cu lacrimi în ochi pe pruncul lor pe care l-au dădăcit pînă ce-a crescut mare și falnic. Îi înnoiesc cupa cu mied vechi în care lucește tainic lumina soarelui de toamnă.

— Pe părintele Nectarie l-am văzut aici la noi, zice sora Mitrodora, și spun drept că se poate lua la întrecere cu îngerii raiului, atît de dulce cîntă. Să ne spuie Alioșa cel frumos, din care pricini acel preot

și-a lăsat poporul său din Țara Moldovei? Adevărat să fie că acolo nici obrazele sfinte nu sînt cruțate de stăpînitorii lumii?

— Adevărat! strigă cu înflăcărare mezinul. De aceea popa Nectarie Balaban de la ținutul Tutovei lîngă cele sfinte ale sale a adăogit și sabia oștenilor.

Diacul a ieșit în pridvor și pe prispă, privind cerul. S-a întors bucurat și a dat de veste:

— Se prevede soarele prin nouri. În sara asta și la noapte vremea se schimbă.

Toată lumea dă năvală afară. Surorile schivnice se închină și se ploconesc cătră sfîntul soare de amiază

CAPITOLUL XXVII

Vînătoare de cai sălbatici

La tabăra din Lunca Mare, Potcoavă s-a întîlnit cu un vechi prietin de lupte, bucurii și nacazuri — hatmanul Șah, conducător de cîțiva ani al zaporojenilor. Șah fusese și la războiul lui Ion-vodă împreună cu Sviercevski și acuma ținea în pregătire sotniile de care Nicoară avea nevoie pentru întoarcerea la Moldova. Era între Potcoavă și Șah o înțelegere veche de doi ani. După întîmplările din acea vară, hatmanul zaporojenilor poftise pe prietinul său la pomenirea lui vodă Ion, care se făcea pentru a treia oară, socotind că e nevoie să se împrospăteze legămintele.

Hatmanul de la Praguri era un barbat chibzuit și cumpănit în toate, deși înfățișarea lui părea a-i desminți firea. Era mărunt, cu ochii aprigi, cu nasul ca un plisc de șoim. Zîmbea subțire, grăia moale. La război îi plăcea să întrebuințeze mai mult mintea

decît paloşul. De aceea capul şi-l păstra rece, şi de băutură multă îi era greaţă. Ar fi fost bun de schivnic dacă nu s-ar fi dovedit atît de harnic oştean.

Chibzuinţa hatmanului zaporojenilor se vădea şi în felul cum ţinea tabăra de la Lunca Mare în rînduială şi curăţenie desăvîrşită, de la bordeiele oamenilor pînă la grajdurile cailor, de la zemnicele cu hrană şi băutură pînă la stogurile de fîn şi gropile cu orz. Cu atît mai de mirare era această rînduială şi curăţenie, cu cît mai mult se întărise opreliştea muierilor de a intra în tabără la soţii lor. Se dovedea această chibzuinţă şi în negoţurile pe care le făcea fie cu tatarii, fie cu leşii, pentru caii pe care îi avea de prisos obştea în tabunurile din ostroave.

Mai bun cunoscător şi mai priceput nălbar[1] pentru acest animal, tovarăş al călăreţilor, nu se afla în acele olaturi ale mării şi Dniprului.

Foloasele cele mai bune le aducea Şah obştei luptătorilor zaporojeni cu prinderea şi îmblînzirea sălbaticilor ce trăiesc slobozi în pustie. Aceşti cai erau urmaşi ai harmasarilor şi iepelor care scăpaseră din tabunurile vechilor sarmaţi şi schiţi, în vremea de demult, şi se înmulţiseră în păşuni ascunse în ostroave şi singurătăţi. Mulţi se prăpădiseră în iernile grele ale acelor ţinuturi. Puţini răzbiseră şi, cu anii, se alesese din aceştia un soi pietros, cu copite late, cu care puteau umbla în mlaştini, şi cu păr mare de iarnă, pe care îl năpîrleau în soarele primaverii.

Tatarii îi prigoneau toamna, cînd sînt graşi, spre a-i jertfi şi a-i ospăta. Şah şi vînătorii lui zaporojeni îi urmăreau domol, împresurîndu-i în locuri anumite, şi-i prindeau cu arcanele. Mai ales căutau iepele

[1] *Nălbar* — om priceput la bolile cailor.

grele, care, după ce fată, se supun cu desăvîrșire omului ; iar din mînzii acelor iepe, hatmanul scotea cei mai buni cai de război.

Tatarii cereau voie să intre în Zaporojă pentru a neguța asemenea strîjnici [1] și tretini [2], ieșiți din iepele sălbatice. Și-l porecliseră pe hatman, de-i ziceau Geambaș-șah, adică împăratul geambașilor. Și le plăcea să se hărțuiască cu el din vorbe hître și prețuri, supunîndu-se la urmă agerimii și înțelepciunii lui.

După panahidă, la care a cîntat cu glas înalt popa Nectarie Balaban, zaporojenii s-au așezat la ospăț. Înainte de a crește zarva și a se auzi cîntecele, Șah a înălțat hanapul [3] său cel mare și a închinat mied vechi întru pomenirea fericitului între sfinți Ion-vodă, care a fost apărător al legii creștinești și al dreptății noroadelor. S-a întins tăcere după vorbele hatmanului și s-au auzit suspinuri ale războinicilor ce luptaseră cu măria-sa în vara anului 1574.

Șah s-a închinat către Nicoară și amîndoi hatmanii au băut prelung din cupe. Au băut și oștenii prăznuitori. S-au așezat toți la locurile lor ; Potcoavă a rămas în picioare, cu ochii ațintiți în taina gîndurilor lui și cu obrazul pălit de tulburare.

— Fraților, a cuvîntat el, umpleți iar cupele și beți și pentru cei care or lupta și de-acum înainte împotriva asupritorilor și viclenilor. Mă jur pe sufletul meu că nu voi lăsa să-mi cadă din mînă sabia ce mi-a rămas moștenire de la fratele meu Ion-vodă.

Toată oștimea taberei s-a învolburat, hăulind la asemenea vorbe, și, după ce s-au deșertat cupele, Ni-

---

[1] *Strîjnic* — căluț de doi ani cu coada și coama tunse.

[2] *Tretin* — cal de trei ani.

[3] *Hanap* — pahar mare.

coară s-a văzut prins între piepturile oștenilor ș-apoi ridicat pe brațele și umerii celor de-aproape.

Au pornit cîntece despre isprăvile lui și cobzarii băteau cu penele de gîscă în strune, ținînd ison.

Cine intră-n Lunca Mare?
Ion Hatmanul calare,
Hatmanul Ion Potcoavă
Cu izbîndă și cu slavă...

Nicoară a închis ochii, o clipă fericit și depărtat de cele pămînțești. Dar nu după lung răstimp s-a văzut cu hatmanul Șah subt o salcie pletoasă pe malul Ostrovului ocolit de apa Dniprului ; și stăteau tolăniți pe polog de iarbă cosită, vorbind despre treaba ce aveau de săvîrșit.

— Pînă la primavară stăm, așteptînd și pregătindu-ne, frate Nicoară. Avem de ferecat căruțele, de dres ori de întocmit covergile, de primenit hamurile și frîiele, de schimbat caii care au slăbit. Ne-am înțeles să încălărăm cincisprezece sotnii. Pe iarnă, luptătorii noștri se împrăștie, dar cum înfloresc luncile și trec sărbătorile de primavară, se întorc, și abia atunci le slobozim o parte din simbrie. Cei care rămîn pe iarnă își primesc drepturile după munca ce săvîrșesc ; jumătate plătește hătmănia, jumătate, domnia-ta.

— Întocmai așa ne-am înțeles și n-avem nimic de schimbat, încuviințează Potcoavă. Talerii se vor răspunde la vreme prin diacul meu Radu. Și n-ai uitat că în primavară cată să se trimeată dascali buni la Ostrovul Moldovenilor, ca să învețe pe oamenii mei de-acolo meșteșugul călăritului și săbiei.

— Vom alege oamenii noștri cei mai buni pentru asemenea învățătură.

— Și să cati pe cei cincisprezece sutași dintre oamenii tăi cuminți și tari în rînduiala taberilor, căci

nu intrăm în Moldova după dobîndă, ci pentru a face județ vînzătorilor.

— Se va face și asta și voi fi și eu lîngă domniata. Pentru cuvîntul dat răspund cu capul.

Amîndoi prietinii s-au ridicat în picioare și s-au îmbrățișat. Din tufișurile de aproape de la malul Ostrovului s-a înălțat un pîlc de rațe, bătînd grăbit din aripi și măcăind. Șah și Potcoavă le-au urmărit îndelung cum se duc pe sforul Dniprului, apoi s-au întors zîmbind unul cătră altul. Nici Șah nu purta barbă, și în mustața lui castanie strălucea argint.

Pluteau fire de matasa-morților prin văzduhul liniștit. Cîntau departe, la tabără, cobzarii.

— Am aflat de la oamenii domniei-tale, Nicoară, că mîni vrei să pornești înapoi la Zid Negru ; dar eu nu cred asta. Căci toamna e lină și blîndă cum n-a fost de mult. Și te poftesc să mergi cu mine și cu oamenii noștri la vînătoare de cai sălbatici.

«Se va mîngîia și mezinul meu», s-a gîndit cu milă Potcoavă. A dat răspuns hatmanului Șah că rămîne.

Iar hatmanul zaporojenilor s-a bucurat și i-a grăit astfel :

— Toate se potrivesc și vin la vremea lor, iubite, căci vînătoarea asta nu-i numai o petrece zburdatică și nu-i numai un folos negustoresc. Și mîni chiar Elisei Pokotilo al nostru încalică și se duce la hanul de Bugeac, cu încuviințarea noastră de pace între nohaii săi și luptătorii zaporojeni, și-i arată că vînătoarea noastră s-ar putea întîlni cu a sa, în laturea singurătății unde se țin sălbaticii.

— Adevărat bun prietin am în tine, Costandie Șah, s-a luminat la față Nicoară, și-mi spune inima că treburile mele merg pe cale bună.

Astfel Nicoară a mai rămas o săptămînă la Lunca Mare, și după asta, pe vremea aceea sfințită de toamnă, care nu se mai pomenise din vechi zile, a

purces în alai de vînătoare către amiază. După cinci zile de umblet, cercetînd amănunţit pustia din graniţa nohailor, au dat de urmele sălbaticilor.

Tatarii nohai vînează aceste sălbătăciuni cu alt meşteşug decît zaporojenii.

Împresoară cu voloc de călăreţi locurile unde au oblicit că se ţin tarpanii şi-i tot mînă cu zvon de cornuri şi chimvale. Cînd ostenesc fugarii vînătorilor, se face popas, şi noaptea se aprind focuri. Atuncea şi tarpanii îşi ies din spaimă, căutînd odihnă şi hrană. Pînă ce, o dată cu ziua, în urechile lor ciulite intră iar zvonurile spaimei ; şi pornesc în goană, întăi mai viforos, apoi mai slab, din pricina toamnei care le încleaştă măruntaiele. Aşa îi tot mînă vînătorii, împreunînd un tabun de tarpani cu alt tabun de tarpani, pînă ce-i vîră în mlaştinele ce se chiamă Gloduri. Ş-acolo sălbaticii se înămolesc şi primesc cu capetele subpuse săgeţile şi suliţile prigonitorilor.

Zaporojenii îi vînează în alt chip, luîndu-le urma şi căutîndu-le sălaşul. Statornicind sălaşul, îi împresură pe departe, cu mare luare-aminte, ducîndu-şi caii lor de căpestre. Şi dacă i-au aflat către o vale, aţin zarea dealului ; şi cînd au dat zvon şi sălbaticii s-au risipit, călăreţii încalică şi s-aţin cu arcanele. Astfel îi tot prind şi-i lasă în urmă, în grija vînătorilor bătrîni, meşteri la domolirea lor. Iar oamenii ceilalţi se duc mai departe, pînă unde pustia le pune hotar şi unde văd în zare călăreţi cu suliţi aplecaţi pe oblinc. Aceia sînt nohaii. Nici ei nu vin întracoace, nici ai noştri nu mai înaintează întracolo.

Hatmanul Costandie Şah se bucura de caii prinşi şi, dînd porunci, amesteca în vorbirea lui zicători din vechime.

— Harmasarul tînăr să-l dai pe mîna călăreţului bătrîn, zicea el despre îmblînzitorii sălbaticilor rămaşi în urmă.

La cal abraş, pinten ascuţit, adăogea apoi. Şi noi, cînd ne-om întoarce, găsim fără multă cheltuială cai buni de război. Călăreţul bătrîn ştie cînd să dea în pumn orz sălbaticului flămînd, cînd să-l împungă cu boldul pintenului şi cînd să-i spuie vorbă bună, mîngîindu-i grumazul.

La focurile de popas oştenii cărunţi povesteau întîmplări de mirare petrecute în acele pustietăţi pline de duhuri înfricoşate. Nopţile acelei toamne erau senine şi line şi arar ieşeau din singurătăţi chemări ca sunetele înăbuşite de corn. Dar spuneau oameni care mai hălăduiseră pe acolo, că în alte toamne, tulburate de ploi şi vînturi, văzuseră cu ochii lor vrăjitoare călărind pe măturoaie pe o rază de lună. Şi cînd se întuneca raza, acele vrăjitoare scheunau cu înfricoşare, pînă se prăvăleau în bălţi.

Spun bătrînii vînători că nohaii zic sălbaticilor «tarpan», după o vorbă pe care au adus-o cu ei din veacuri vechi cînd au venit cu Batie-han asupra lumii noastre, şi ei aveau acolo, de unde au venit, subt munţii ce se chiamă Altai, asemenea sălbatici cu numele tarpan ; însă acei tarpani au coada în spic, pe cînd sălbaticii de aici au coada întreagă, ca şi caii noştri de acasă. De aceea ei frig şi mînîncă pe sălbatici, iar noi alegem din ei alergători harnici şi neosteniţi.

Asemenea poveşti la focurile de popas plăceau mai ales mezinului Alexandru, care le asculta pînă într-un tîrziu, cînd îi cădea nasul în spuză.

În ziua a douăzecea după purcesul din Lunca Mare, călăreţii lui Şah-hatmanul, care umblau înainte, s-au oprit la o bătaie de săgeată de Cazac-Bunar, în hotarul nohailor.

«Bunar» înseamnă în limba nohailor fîntînă. La acea fîntînă erau descălicaţi călăreţi, se întinseseră covoare de odihnă şi se încheia în grabă, de către slujitori negri, cort, cu semnul hanului de Bugeac.

Şah a zis soţului său:

— Moş Elisei al nostru ne-a lăsat cuvînt, la plecarea lui, să ne oprim aici. Ori va fi el singur, ori va fi cu Demir Ghirai. A venit, văd, şi hanul. Străjile lui s-au înălţat în şăi. Descălicaţi, copii!

Cum au pus în pămînt piciorul zaporojenii lui Şah, au descălicat îndată şi nohaii. Era o întîlnire de prietinie. Şah şi-a lepădat sabia, dînd-o în mîna însoţitorilor săi, şi a păşit cu grabă spre cort. S-a ridicat de la fîntînă şi Demir Ghirai, tînăr, sprinten cu mustăcioară subţire, şi-i străluceau dinţii de bucurie pe faţa smolită. Purta strai de matasă fără brîu şi arme şi turban cu surguci, care se sprijinea în vîrtejul bărbii lui Elisei Pokotilo, înălţat şi el în aceeaşi clipită ca un duh al fîntînii.

Demir-han a rostit cîteva vorbe străine între care Nicoară a deslusit numele său.

A lepădat jungherul în mîna lui Radu diacul şi s-a grăbit să-l ajungă din urmă pe Şah. Demir îl privi clipind şi-i întinse mîna.

— Chipul tău îmi place şi mă bucură, hatmane Potcoavă. Am dorit să fim prietini.

Pokotilo a tălmăcit vorbele.

— Demir-han, a răspuns Nicoară, am aflat că ai inimă dreaptă de viteaz. Sîntem din clipa asta prietini

Hanul cel tînăr s-a închinat întăi; apoi s-au ploconit hatmanii; şi s-au dus tustrei la fîntînă, aşezîndu-se pe covor. Nicoară a băgat de samă că acel covor scump era ţesătură de Buhara; şi a zîmbit întorcînd ochii spre moş Elisei. Hanul a făcut haz amin-

tindu-şi întîmplarea din copilăria lui, la Baccè-sarai în Crîm ; şi a bătut pe spate pe Pokotilo.

Nu erau domni închipuiţi şi semeţi, îşi lepădaseră grijile ; s-au trezit oameni subt cerul curat ca vioreaua şi în mîngîierea moale a vîntului. Pe deasupra lor, în înălţimea văzduhului, a trecut un stol de cocoare, cu chemări jalnice, plutind subt soare.

S-a înteţit sfatul.

...Slujitorii hanului au dobîndit bună pradă la Gloduri. Zaporojenii au prins cu arcanele cîţiva harmasari tineri, din care au să iasă alergători fără pereche. La focul de lîngă fîntînă se frige, între grămezi de jar, şaşlîc de berbece. După un patrar de ceas, hanul e ca un copil, între barbaţi băgători de samă la vorbele ce rostesc. Demir porunceşte să se aducă ciubuce cu imame[1] de chilimbar şi tutun în chisea de cristal. Uncheşul Petrea dă slavă măriei-sale pentru bunătăţi şi mai ales pentru acel tutun cum nu se mai află pe lume. Să se întindă masă, să se aducă în talgere de argint berbece fript, şi pită, şi vin de Crîm, şi migdale, şi rodii sosite chiar săptămîna trecută de la Adel Ghirai, hanul cel mare.

Dacă uncheşului Petrea îi place mai mult tutunul decît migdalele, să binevoiască a primi în dar chiseaua plină. Şi să-şi ia şi migdale, cît va pofti, cu îndestulare.

Demir-han pare ameţit, deşi n-a gustat nici o picătură din vinul cel vestit din viile de la ţărmul mării. Se închină cătră oaspeţi ducînd mîna dreaptă la inimă, la buze şi la frunte, şi se simte fericit pentru liniştea ce rămîne şi mai înainte statornică între nohaii de la Bugeac şi zaporojenii de la Dnipru.

— Asta nu se scrie pe hîrtie, întăreşte el, se scrie în inimă.

---

[1] *Imame* — capătul de la ciubuc sau lulea care se vîră în gură.

Și poftește Demir-han și alte întîlniri, ca să fie înțelegeri depline. Îl poftește pe Șah la așezarea hotarului, ca să nu mai fie pricină de certuri și harță.

Și-l poftește pe hatmanul Nicoară...

La aceste vorbe, moș Elisei s-a uitat țintă la ucenicul și hatmanul său, încuviințînd cu fruntea.

— Și-l poftesc, zice Demir-han, pe hatmanul Nicoară Potcoavă să mai vie în petrecere la această fîntînă răcoroasă și la aceste crînguri depărtate de răutățile lumii, nu mai tîrziu decît în toamna viitoare, pe o vreme tot așa de blîndă.

— Dacă va binevoi toamna să ne ocrotească, zîmbește Potcoavă.

— Va binevoi! hotărăște cu tărie Demir. Și-ți închin paharul aducerii-aminte...

Abia atunci hanul cel tînăr soarbe din cupa de vin.

Lui Nicoară i s-a zbătut inima în piept.

«Voi veni negreșit», grăiește el către adîncul său tulburat. Ochii bulbucați ai lui moș Elisei îl privesc ca dintr-o vrajă.

Lui Nicoară îi par ciudate, ca și în alte împrejurări, vorbele pe care le trece unei alte ființi ce se află în sine, de care ar vrea să se desfacă și care totuși se ține îngemănată. E jurămîntul său neînduplecat, care-i învenințează ceasurile; și totuși în acest jurămînt se află singura sa eliberare.

Vorbele pe care le rostește el și cele pe care le rostește Demir sînt străine una de alta. Moș Elisei pare a le descînta și a le împăca tălmăcindu-le. Ciudate întîmplări ale vieții, cu o clipă mai înainte neștiute și acuma scăpărînd deodată.

Lumina gălbie a pustietății, cortul de matasă ridicat de un cuvînt și de un semn, slujitorii muți, Demir adus ca vîntul ori ca gîndul de pe un tărîm depărtat, moș Elisei și Geambaș-șah care fac și desfac acest

basm de la Cazac-Bunar, toate se vor tulbura și se vor risipi, ca să se adune din nou la începutul toamnei altui an.

Cît de greu trece timpul, și totuși cît de amenințător vine, mînat de legăminte covîrșitoare...

Iată, ornicul vieții sale a bătut ceasul care schimbă oamenii, vorbele și priveliștile ce-l împresoară. Nicoară și-a încins armele, a încălicat, s-a dus. Curînd nu mai rămîne în zarea de către miazăzi decît un stîlp ușurel de fum...

A rămas acolo și un prietin ?

Nu. A rămas numai vatra unui foc ; curînd o vor spulbera viforele.

CAPITOLUL XXVIII

Carte de la Olimbiada presvitera

Între ai săi, călărind cu grabă spre Dnipru, obrazul hatmanului s-a luminat încet-încet. La popasul de sară, moș Elisei și-a așezat barba între ucenicul și hatmanul său și între Costandie Șah, și a dat înștiințare că s-a găsit urma lui baș-bulucbaș Cigala.

Nicoară a simțit străpungîndu-l un fior fierbinte. N-a mai avut nevoie de alte vorbe ; urmarea acestei vești trebuia să i se vădească în toamna următoare.

Luîndu-și oamenii și căruțele, fratele lui vodă Ion s-a îndrumat către Zid Negru, pe subt lumina acelei toamne blînde. Din popas în popas, tot către miazănoapte, se lăsa învăluit de gîndurile-i obișnuite, schimbînd priveliștile și minunîndu-se de noutatea lor ; căci numai cînd și cînd, din adîncul de unde se scufunda, ridica fruntea și primea prin ochi înștiințări de cele ce-l împresurau.

Bălţile rămase în laturea fluviului după ploile de august erau pline de mişcarea sălbătăciunilor aripate care înălţau zvon de furtună şi se ridicau în cer la apropierea oamenilor. Iepuri se ridicau din ciulinii din preajma potecii şi se duceau în fugă domoală, parcă şchiopătînd, în lungul spinării unui colnic. Acolo se opreau cu labele de dinainte ridicate spre bot, cercetînd în urmă, apoi purcedeau iar trecînd colnicul. Căprioare săltau prin poienile luncilor. Vulpea, vînătoarea acelor singurătăţi, nu se vădea, dar era aproape. Alţi vînători vrednici pluteau în înălţime dînd ocol prin văzduh şi chemîndu-se în răstimpuri cu sonuri înalte. Erau pajuri, şoimi călători şi porumbari ai căror soţi domesticiţi se aflau la căruţe, aşteptînd să fie scoşi în domnia lor de altădată.

La unele popasuri, oamenii hatmanului scoteau şoimii pentru plăcerea mezinului Alexandru, cătînd în tufişurile mărunte ale cîmpiei potîrnichi. Şoimarii duceau paserile zburătoare pe pumni, după ce le luau lumina cu cuşmuţa de piele. Cînd cînele stîrnea cîrdul, cuşmuţele de piele erau ridicate, şi paserile, îndemnate să-şi ia zborul. Porniţi întăi la faţa luncii, porumbarii se învăluiau în sus, pînă ce vedeau potîrnichile risipindu-se, şi atunci îşi alegeau jertfa pe care o urmăreau pălind-o cu pieptul şi ciugulind-o cu clonţul. Călăreţii se duceau cu repeziciune ca să ia porumbarilor dobînda, lepădîndu-le numai capetele paserilor prinse.

Potcoavă încălica uneori ca să urmărească de departe vînătoarea mezinului său.

Astfel au umblat o săptămînă pînă ce, la un popas de noapte, i-a trezit vînt aspru din crivăţ, cerul s-a învălmăşit de nouri şi lunca a prins a se tîngui cu jale. Erau cele dintăi vestiri ale iernii, şi hatmanul a

simțit în nări mirosul omătului. N-au fost decît fulgi trecători urmați de scuturături de ploaie rece.

În cenușiul zorilor, călătorii au ieșit la poteci și au pornit ca împotriva unui dușman. La Zid Negru îl așteptau pe Nicoară Potcoavă chilie caldă și chiler plin ; dar în același timp îl împresurau fantasmele gîndurilor și îngrijorărilor.

În lungile nopți ale iernii, cînd bubuie viforul zvîrlind în ferestre snopi de zăpadă și chiuie în sobă și în căpriorii de afară ai acoperișului, Nicoară stă treaz în lumina candelei ; și prin umbra ușor luminată se așează la capătul dinspre picioare al patului său de odihnă o întruchipare sură. E o prietină mîhnită, singurătatea, cu care se înțelege fără cuvinte. Cîteodată, arar, obrazul singurătății se întoarce către el domol, și Nicoară vede tulbure un chip iubit, părăsit, dar încă nu uitat, și inima i se îmblînzește. Dar alteori obrazul întors și neclintit, încununat de sînge, e al icoanei de subt candelă.

Între urgiile iernii, se deschid și alinări subt un cer curat și verde ca ghiața.

Sînt zilele luncilor de argint și a podurilor de cleștar, și a căilor lucii pe care lunecă sănii cu cai în troică și zvon de clopoței. Oamenii au căciuli și cojoace, țurțuri de ghiață în barbă și sprîncene, cizme de pîslă cît buțile și par a fi venit numai într-o plimbare de la mările de ghiață ca să cate o mireasă pierdută.

Iată, crapă ghiața Dniprului și ape nouă îneacă luncile. În aceste cupe de limpezime, în care își scurmă cuib de lumină soarele, prind a poposi sălbătăciunile de la mări calde, în trecere grăbită spre desghețurile polului. Primavara e încă după zarea amiezii și trimete soli un cocostîrc ș-o barză să cerceteze dacă bălțile-s libere și cuibarele de pe culmea saraiurilor nedărîmate ; pe urmă vin două părechi de

rîndunele care au scos zece rînduri de pui la Zid Negru ; și ridică ochișori albaștri în lunci, spre lumină, viorelele. Zilele de răscumpărare ale sfintei primaveri se înșiră ca mărgele nestemate pe un fir de aur.

Și la jumătatea lunii întâi a primaverii se oprește la curtea de la Zid Negru, subt zarzări înfloriți, vatamanul lăcustean Agapie cu opt soți, larg încălărați și cu cojoacele lepădate dintr-o mînecă.

Bucurie mare între oștenii de la Zid Negru, căci vatamanul Agapie și soții lui vin de la Moldova. Diacul Radu își scoate terfelogul și scrie pe tablă deosebită numele oamenilor ce are a-i îndruma spre Ostrov. Masă mare cu sămînță de vorbă și povestiri despre întîmplări la drum.

Agapie se închină cuviincios către unchesul Petrea și către văduvele surori schivnice și cere învoire ca să intre la domnul său. L-a văzut numai o clipă, cînd au descălicat. Are a-i da vești de la prietini din țară.

— Măria-ta, a zis Agapie intrînd în camara lui Nicoară, unchesul meu Mitrea m-a mînat la Dăvideni, ca să duc cartea ce i-ai încredințat. Am umblat cu bine și am așteptat, după poruncă, vești scrise de-acolo, ca să le aduc măriei-tale.

— Îți mulțămesc, vatamane, și mă bucur că te văd mai înseninat aicea decît cînd ne-am întîlnit întâia oară la Prut.

Lăcusteanul și-a plecat fruntea.

— Măria-ta, a șoptit el, m-am înseninat, căci am ajuns la domnul meu. Mîhnirea mea e mai aspră decît atunci, căci m-am deșteptat din boala ce mă ardea și am înțeles că pe Căprioara, soția mea iubită, am pierdut-o pe veci... Dar ce putem face? Într-acolo drumul e închis ; ne întoarcem în altă parte, ca să găsim alt temei vieții noastre.

— Așa este, Agapie, a încuviințat hatmanul, punîndu-și palma pe fruntea vatamanului; să știi că faci bine și-ți va veni poate o mîngîiere.

«Carte de la Olimbiada presvitera
cătră slăvitul hatman Nicoară,
la curtea domniei-sale din Zaporojă

Eu, presvitera Olimbiada Filipeanca, scriu măriei-tale, hatmane Nicoară, cum că pe la Bobotează, în cap de an nou 1577, a venit la noi vatamanul Agapie Lăcusteanul cu veste despre intrarea măriei-tale cu bine în Ucrainâ. Laudă înălțăm domnului-Dumnezeu.

Și ne spune vatamanul Agapie că măria-ta vrei să cunoști cum trăim noi cei părăsiți uitării.

Și ne-a adus și preaplăcută carte de la măria-ta, pentru care ni s-a bucurat inima.

Trăim, slăvite, cu nădejdea că te vom vedea iarăși; trăim cu gînduri și îndoieli.

Din mila ziditorului ne aflăm sănătoși; dar nu toți.

Cei mai tineri se dovedesc mai plăpînzi; tușesc și stau lîngă foc, și le dăm să bea o fiertură pe care măria-ta o cunoști, adăogind și vorbe bune. Stau acești tineri plăpinzi la curtea noastră și s-au bucurat ascultînd cele ce spune lăcusteanul.

După ce a plecat lăcusteanul la Dăvideni, acești tineri m-au întrebat de țara unde te afli măria-ta; și le-am spus cum că măria-ta te afli într-un ținut de cătră miezul-nopții, la Dnipru; și de acolo vine vîntul aspru al iernii, ce se chiamă crivăț, care ne-a adus viscolele și omăturile. Și într-acolo se duce austrul ce s-aude acuma în horn, care curge zvonind de cătră amiază; și au stat tinerii ascultînd acel vînt și n-au avut somn; stăteau treji suspinînd, ca niște copii cu puțină minte ce sînt.

Iar vatamanul Agapie s-a dus la Dăvideni să se înfăţişeze mazîlului nostru Andrei şi soţiei sale Zenovia, ducîndu-le vorbe de prietinie şi urare de sănătate din partea măriei-tale.

Şi acolo va să afle şi pe Ghiţă Botgros, omul mazîlului, care acum e şi al meu, de cînd s-a pustiit valea; să-i spuie la ureche o vorbă de la diacul Radu, credinciosul măriei-tale.

Şi să spuie tuturor celorlalţi care au rămas la Dăvideni că unii călători care au trecut pe la noi au făcut acolea popas lîngă grădinile raiului, scurt popas pe care îl vor avea în inimile lor lungă vreme.

Iar fina noastră Ilinca stă la vatră pe cînd scriem această carte. Şi m-a rugat să pun lîngă cele scrise de mine o foiţă uscată de răsură, strînsă din trecuta vară.

I-am răspuns că mai bine s-o păstreze; căci cartea mea pe care ţi-o scriu măriei-tale va face lung drum, ocolit şi trudnic, şi nu va rămîne decît pulbere din foiţa de răsură.

Ea mă ruga, ţinînd în palmă acea bucurie din neuitate zile; şi, învăluindu-se focul în vatră, o suflare i-a furat-o, învîrtejind-o în sus cu fumul. Fina a ţipat, dar n-a plîns cum m-aşteptam, ci a rîs şi s-a bucurat ca de-o minune.

Îmi aduc aminte, slăvite hatmane, că mi-ai mărturisit bucuria care ţi-a făcut-o povestirea din vechime a lui Heliodor, şi că, în sihăstria măriei-tale din Zaporojă, petreci întru spirit cu ibovnicii prigoniţi Haricleea şi Teaghene, şi eşti singur cu ei; nimene dintre acei care se află cu măria-ta nu cunoaşte nici limba, nici slova acelei comori rămase de la elini de douăsprezece veacuri; aşa că în această carte a mea elinească, pe care ţi-o trimet prin lăcusteam, pot să spun mai multe şi să le ştii numai măria-ta.

Acea copilă neştiutoare, căreia vîntul i-a furat şi

i-a dus în vîrtej foița zilelor verii, era încredințată că minunea ce văzuse se prelungește după dorința ei ; și a rămas privind în fumul ce fugea după foaia de răsură, și zîmbea închipuirii sale, care o ducea cu repeziciunea întîmplărilor unui basm, acolo unde își închipuie că se află cel ce i-i drag.

Ce spun eu nu e nou pentru măria-ta ; cunosc ce părere ai avut de această floare ce se deschidea în preajma măriei-tale. Dar te-ai înșelat, hatmane, ca și mine, socotind că acea floare se aștepta culeasă de Făt-frumos, fiul primaverii.

Că altele sînt gîndurile măriei-tale, știu. Că zilele ți le închini hotărîrilor ce ai luat și faptelor ce pregătești, deasemenea cunosc. Totuși am încredințarea că cele ce ți-am povestit te bucură cel puțin cît povestirea lui Heliodor. Din cînd în cînd grijile cernite ce-ți stau în jurul culcușului celui aspru se vor scula depărtîndu-se, și-ți va veni la căpătăi, în tăcere, icoana celei pe care o uitai.

Nu te va tulbura, nici te va abate din drumul ce ți-ai ales. Soarele își umblă nebiruit calea ; așa au lege a sufletului unii barbați, de la răsăritul la asfințitul lor. Totuși, slăvite, ești om și nu se cuvine să ți se hrănească ființa și sufletul numai cu amar. Printre nourii ce te împresoară, luci-va cînd și cînd o stea. Între grele încercări, vei avea ajutorul umilitei și firavei copile, care s-a întors din basmul său și tușește cu teamă, la vatră, ca să nu mă supere...

Atunci cînd, fără apărare, o chinuiau toți demonii trupului, eu am avut plăcerea crudă de-a crede că nu se poate apăra ; și acum mă întreb cum s-a putut păstra curată lamura acestui sufleţel ?

Slăvite prietine, întîlnim în viață ascunzișuri pe care nu le putem pătrunde.

Cînd eram tînără și soțul meu Dionis îmi împărtășea știința lui despre viață și lume, am intrat într-o

primăvară în pădurea ce se chema Bolboceanca, nu departe de scaunul Sucevii. Și am găsit într-o rîpă, unde abia pătrundea soarele, un măr pădureț care înflorise, închinînd lumii poate cea dintăi roadă. I-am vorbit ca unei ființi, certîndu-l că pregătește roada acră și amară. După asta, socotindu-mi-l prietin, veneam cînd și cînd la el să-i văd isprava; pînă ce, toamna, am băgat de samă că acel măr sălbatic, ieșit între spini, brădui și mesteceni, rodise mere bune — un soi de mere numai ale lui în acel colț singuratic al pădurii. Era un sălbatic, deoarece avea spini; și totuși se alesese pom de preț. I-am smuis dimprejur ciulinii, am ferit crengile copacilor din jur, i-am gustat dulceața rodului. Toți pădureții bătrîni din Bolboceanca își dădeau merele lor obișnuite, acre și amare; numai acel tînăr se alesese dintre toți și era altcineva.

Uimirea de atunci o am și acum, față de acest pui de om de lîngă mine Iată, fecioara asta nu-i o ființă de rînd; alcătuirea ei e menită să strălucească, sufletul ei, să înflorească; și mă simt înjunghiată de durere înțelegînd că tot ce are e zadarnic și tot ce poate fi nu va fi niciodată. Nu cutez a striga că ieșirea ei la viață e nedreptate și blăstăm; dar mă gîndesc că așa este...»

Nicoară Potcoavă a cetit cu privirea tulbure și alte știri pe care i le dădea cartea presviterei Olimbiada.

«Faurul Bogonos s-a depărtat de vatra lui, împreună cu Mura și cu lunganul cel cu barosul. Deasemenea s-a desfăcut și o parte din salașul de dincolo de luncă, unde trăiau cîțiva lăutari, și s-au tras către Țara-de-Jos, la podgorii, unde oamenii au

poate mai multă tragere de inimă pentru cîntecele lăutarilor.

Gîrbovu a venit la mine arătîndu-mi că nu mai poate trăi în neliniște și frică. Și-a căutat tihnă la un schit, poate la Sihla, în munte, bine nu se știe unde.

Mi-a adus într-o vineri sara pe feciorii Gîrbovului Ghiță Botgros, omul mazîlului nostru.

I-a sfătuit Ghiță Botgros în fața mea să nu se ducă, să rămîie la răzășiile lor, să pornească iar moara.

Feciorii, Nechita și Dominte — nu, că se duc, avînd spaimă de Vartic.

Iar Botgros i-a încredințat că are el știre de la un paloș din vechime cum că boierul de la Filipeni se teme de acel paloș, să nu-i cășuneze cumva o boală de grumaz.

Ba, au răspuns Nechita și Dominte, noi mai degrabă ne-om duce unde se află măria-sa Nicoară Potcoavă.

„Și eu m-oi duce, a strigat pe loc Ghiță Botgros. Cînd mi-a veni ceasul, încalic și purced."

Se poate să ai, slăvite, la Praguri, oameni de la noi; și-ți voi trimete prin ei vești.»

Această din urmă parte a cărții presviterei, hatmanul grabnic a petrecut-o pe subt ochii săi, grabnic a lăsat-o la o parte și s-a întors numaidecît la povestirea cu Ilinca. A mai cetit-o o dată domol și întîrziind, oprindu-se din răstimp în răstimp și privind chipuri și priveliști dintr-o poveste mîhnită din altă primavară.

A rămas apoi neclintit în scaun, cu cotul rezemat de masă și cu palma sprijinindu-și tîmpla. A oftat, și-a scuturat fruntea, s-a ridicat în picioare și a ieșit în cerdac, chemînd cu glas ce părea mînios pe Suliță diacul.

N-a răspuns nimeni, nici la întâia, nici la a doua chemare.

Văduvele schivnice se aflau în grădina de legume. Uncheşul şi Alexandru mezinul ieşiseră la vînătoare în mlaştinile luncilor cu şoimul porumbar ; ceilalţi oşteni coboriseră cu halăie la bălţile Dniprului.

Nicoară a cotit pe după colţul casei, către rîpa fluviului. Nu departe se afla Ile Caraiman, în puterea luminii, subt un cîntec de ciocîrlie.

Cînd s-a auzit a treia chemare, Ile a răsărit şi s-a întors către stăpîn.

— Care-i porunca, măria-ta ?

— Cată-l pe Suliţă, Ile, a strigat hatmanul. Să se puie şaua pe Murguţă. Veniţi amîndoi cu mine ; luaţi arce şi arcan ; într-un patrar de ceas încalic.

— Numaidecît, măria-ta.

«Ce-o fi avînd ? se mira Caraiman. De ce pare tulburat de mînie, pe o zi ca asta ?»

Radu diacul se afla în livadă, punînd altoi într-o mlădiţă de măr sălbatic, ca să se bucure oamenii ce-or trăi aicea cînd el nu va mai fi.

— Diece, hai după un stăpîn mînios...

I-a spus lui Radu Suliţă ce este şi au venit amîndoi la grajduri.

Pregătindu-se de ieşire, Potcoavă îşi schimbă şiacul pe care-l purta în casă, pe straie mai sprintene. Şi-a atîrnat la coapsa dreaptă un jungher.

Ce-i mai trebuia ? Nu-i mai trebuia nimic. Şi totuşi, mai avea de luat ceva. Căta şi nu găsea. A trîntit două scaune ; a păşit peste halatul ce lepădase, l-a dat cu piciorul la o parte, apoi s-a întors, l-a ridicat şi a tras dintr-un buzunar cartea presviterei. A păturit-o şi a strecurat-o în sîn.

— Aici sîntem, măria-ta, a dat de ştire Ile Caraiman din pridvor.

Cînd a ieşit hatmanul, diacul Radu l-a privit cu luare-aminte, i-a văzut neliniştea şi a înţeles că lăcusteanul i-a adus carte. Veştile grăite nu puteau cuprinde taine, nici pricinui tulburare, deci vatamanul Agapie a adus carte ; de aceea a cerut intrare singur la domnul său.

Despre ce întîmplări poate grăi o carte de departe ? «Dacă ar grăi de întîmplări obişnuite, legate de nacazurile vieţii curgătoare, le-am afla şi noi — îşi zicea în sine diacul — căci am trăit la Dăvideni o frăţie ş-o prietinie. Nici un fel de trecătoare întîmplări nu pot cutremura pe-un barbat ca hatmanul aşa ca să-i înnegureze ochii, să-i răstească glasul, să-l scoată din cumpăna firii pe care ne-o arată nouă.»

Diacul mai ştia şi altele, fie din ce înţelesese el, fie din ce-i spusese Mura. Mezinul împresurase stăruitor pe fina presviterei, însă fecioara se apărase. Dragostea ei se ducea către fratele mai mare şi se aprinsese cu atît mai aprig cu cît Nicoară părea mai nepăsător şi mut. Cartea presviterei îl chiamă deci ; îi vorbeşte de frigurile de dragoste ale Ilincăi.

Însăşi mînia lui e soră cu suferinţa de iubire. Hatmanul se zbate ca să se înfrîngă pe sine însuşi. De data asta fratele nu i-i prietin ; de data asta se află mai singur decît totdeauna. După cît poate diacul cîntări puterea unui asemenea barbat, biruinţa lui va pricinui zguduiri şi ruină.

Ziua avea o strălucire de cleştar şi soarele suia către crucea amiezii. Ciocîrliile îşi conteniseră viersul. Desfăşurarea măreaţă a Dniprului sclipea din miazănoapte către miazăzi, luncile înverzeau subt malul înalt. Nicoară şi-a îndemnat fugarul către vîntul lin de miazăzi. Cu tovarăşii săi după el, a scobo-

rît o potecă, ș-a pornit pe drumeagul văii, prin ierbușca nouă și prin florile proaspete ale poienilor.

Au mers așa lung răstimp, la umblet, prin căldura blîndă de primavară. În cotloane cu bălți stîrneau nagîți, care-și luau zborul cu miaune subțiri ; pe subt cerul înalt pluteau cocori. Intraseră într-o singurătate din care oamenii lipseau ; cînd s-au oprit, au ascultat să le vie ca dintr-o altă lume un zvon depărtat de clopot ; dar nu l-au auzit.

Nicoară a zis către diac :

— Se află aici o curmătură în rîpa malului, adîncită de șuvoaiele de primavară în cursul veacurilor. E o sălbătăcie în care am mai intrat și altă dată.

— Ce căutai, măria-ta ?

— Urmăream atunci lupi ; vîram uneori pe unul în îngustimea din fund a văii, unde nu se află nici o ieșire. Îl prigoneam cu puțini oameni, pînă ce scotea limba de trudă, și atunci coboram de pe cal asupra lui.

Diacul privi cu milă pe domnul său, văzîndu-i ochii înnegurați și sălbătăciți.

— Să intrăm, slăvite stăpîne, a răspuns Radu Suliță, să căutăm dușmanul. Ar fi bine să găsim aici pe Cigala ori pe Irimia pîrcalabul.

Hatmanul și-a întors ochii tulburi.

— Diece, a zîmbit el cu mîhnire, îi vom găsi și pe aceia ; vremea nu-i departe ; acum vreau să scap de altcineva. Nu știu dacă mă-nțelegi.

— Înțeleg, stăpîne, a oftat diacul ridicîndu-și privirile umezite de lacrimi. Ai primit carte de la Moldova.

— Ai înțeles, diece ? a întrebat șoptit, cu uimire, Potcoavă.

— Am înțeles, căci sînt credinciosul măriei-tale, și mi-aș da pentru măria-ta viața.

Diacul s-a simţit răsplătit de vorbele rostite, primind pînă în inimă privirea de prietinie a domnului său.

— Vino şi tu după noi, Ile, a poruncit hatmanul.

— Mergem să răzbim pe tărîmul celalalt! s-a bucurat Ile Caraiman.

Au cotit la dreapta printr-o poartă de stîncă şi-au ajuns între două ziduri oable pardosite cu tufărişuri mărunte. Era vădit că nici om, nici sălbătăciune nu se putea căţăra pe acolo. Putea răzbi, poate, numai paserea măiastră din vreme în vreme ; şi acea pasere măiastră de data asta avea înfăţişare şi viers de cuc în strălucirea acelei amiezi de primavară.

Cucul şi-a spus numele, i-a privit înfricoşat cu ochi de rubine şi şi-a luat zborul spre lumea oamenilor.

Cărarea îngustă a văii era săpată şi spălată de şuvoaie.

Au mers aşa. au tot mers, pînă ce a sărit lupul, stăpînul acelei domnii, lup sur, bătrîn, slab şi năpîrlit. Îşi căta hrana de şopîrle şi guzgani prin cotloanele înguste ale văii care-i purta numele. Aici se afla totdeauna un singur domn care punea oprelişte lupilor străini.

Fiara s-a învîrtejit spre coada văii. Călăreţii au pus pinteni şi s-au ţinut aproape de dînsa. Caii pufneau spre ea sforăituri ; fereau capetele în laturi de putoarea ei ; dar frîiele îi îndrumau şi glasurile călăreţilor îi îndemnau. Au dus-o aşa fără odihnă, pînă ce au simţit-o slăbind. Atunci Nicoară a aruncat o privire ascuţită către diac, a îndemnat mai cu putere pe Murguţ ; şi nu tîrzie vreme lupul a prins a şovăi pe arcurile picioarelor. Apoi s-a oprit, lipindu-se de o piatră sură ca şi el.

Nicoară a tras cuţitul cel lung şi a coborît din şa. Se afla la cinci paşi de fiară, aţintind-o neclintit.

Diacul și le țineau pregătite sulițele scurte de vînătoare.

Cînd hatmanul a mai făcut un pas, fiara și-a subpus deodată capul; apoi, într-un cutremur al trupului ei trudit de moarte, a clănțănit din fălci ridicînd botul spre văzduh și slobozind un urlet prelung. În ochii și-n glasul ei tremura spaima cea din urmă.

Era în acest bocet al desnădejdii ceva omenesc; nu, mai curînd oamenii au în minuta pieirii acea tînguire năprasnică a lupului către ziditorul a toată făptura.

Hatmanul s-a înfricoșat ca de o vedenie neașteptată a milei. Era gata să repeadă în fiară cuțitul. A pregetat; a vîrît arma în teacă, s-a răsucit, a săltat în șa, a întors în loc și a apucat înapoi cărarea rovinei.

Cînd au ieșit la luncile fluviului, hatmanul avea fața pălită de mîhnire, însă îmblînzită. Oboseala și zguduirea îl alinaseră.

I se părea diacului că lupul cel singuratic primise în ființa lui o parte din povara lui Nicoară. Au umblat în pas domol spre Zid Negru pînă în asfințitul soarelui.

CAPITOLUL XXIX

Ostroveni

Vara era în toi de-a lungul Dniprului. Cînd soarele a ajuns la cea mai mare înălțime a sa, deasupra amiezii, și au înflorit sînzienele, hatmanul a descălicat cu unchețul Petrea și diacul la Ostrovul Mol-

dovenilor, ca să cunoască ce fac oștenii ce i se adunau acolo.

Moș Elisei, cu doi maiștri mari de călărie, învăța pe cei veniți de la Moldova acel meșteșug al oștilor călărețe pe care zaporojenii de la Praguri îl aveau ca pe o taină a puterii lor.

Cîndva, schiții se dovediseră călăreți fără pereche în ținutul nemărginirii stepelor; taina lor zăcea în curganele pustiei. După schiți, ieșiseră la lume călărimile mongole. În trei sute de ani tatarii din preajma Mării Caspice și a Mării Negre, urmași ai lui Subotai-Behadîr și Batîe-han, se domoliseră și se muiaseră în tihna caselor zidite și grădinilor încîntate; nu-și mai trăiau viața îngemănați de caii lor, fii ai furtunii.

Ieșiseră în lume, din pojarul suferințelor, oamenii volnici de la Praguri, care țineau fruntea între războinicii acelui veac. Între aceștia își petrecuse tinerețea Nicoară. Cu dînșii, fiind hatman, cutezase a străbate marea pînă la Anadol. Încununat de faimă, își petrecuse anii ajutînd la întărirea acelei slobozii de la Dnipru. În acea lume găsise liman mîhnirii sale și nădejde să răscumpere pieirea lui Ion-vodă, eliberîndu-se el însuși de povara unui jurămînt înfricoșat.

Cînd intrase pe cărări cotite și pe lîngă colibele străjilor, îi picuraseră în auz, din sălciile bătrîne ale luncilor Dniprului, chemări sfioase de privighetori. Iar în noaptea cea dintăi, în lumina lunii, împrejurimea a prins a suna de clocotul viersurilor atîtor cîntărețe, încît se părea că tabăra era împresurată de vrajă. Ardeau focuri la bordeiele fiecărei sotnii, și oștenii pribegi ascultau în tăcere cîntarea nopții de iunie, ducîndu-se cu sufletele și gîndurile, prin painjeniș de lună, în priveliștile de acasă — colibe pustii, țintirimuri proaspete.

— Cum ţi-a plăcut, slăvite hatmane, lucrarea noastră de azi ? a întrebat Pokotilo.

Stăteau pe buturugi, la focul de dinaintea colibei lui moş Elisei.

— Mă aflu bucuros pentru ucenicii noştri, a răspuns Nicoară, punîndu-şi cu prietinie palma mînii drepte pe umărul bătrînului.

Uncheşul Petrea a clătinat din cap.

— Bună treabă s-a făcut, însă ar trebui grăbită.

— De ce, feciorule ? a întrebat moş Elisei. Pe cît am înţeles, hatmanul are o socoteală mai bună decît îţi închipui domnia-ta. Noi toţi ştim puţin : domnia-sa ştie tot.

Uncheşul a ridicat lîngă tîmplă degetul :

— Războaiele se fac vara, Pokotilo. Aşa-i rînduiala lor, pentru înlesnirea hranei oamenilor şi cailor. Nu ştiu ce zice măria-sa.

— Măria-sa tace, a rîs moş Elisei.

— Ba nu, Pokotilo. Socot că se pot face războaie şi iarna. Fiece boală cu leacul ei ; fiece război cu folosul ce trebuie să aducă. Nouă ne e îndămînă să pălim cu repeziciune, cînd neprietinii noştri nici nu s-aşteaptă.

— Dacă nu se nimereşte la vremea cea mai potrivită, vara, atunci cum ?

— Nu ştiu, moş Petrea, a zîmbit hatmanul. Aştept întăi veste de la ploile toamnei şi de la cel dintăi crivăţ.

— Atuncea să-l punem pe diac să caute în gromovnic ?...

— Nu te supăra, moş Petrea, hotărîrea e la mine, nu la gromovnic.

Bătrînii s-au uitat pe furiş unul la altul şi le-a plăcut răspunsul hatmanului.

— Să nu se îngraşe de lene nici oamenii, nici caii.

— Nu-i lăs eu, s-a învoit Pokotilo.

— Potrivit ar fi să putem călări pe cel dintâi viforˆ... a grăit încet Nicoară, ca şi cum ar fi început o poveste.

Numai diacul a auzit oftatul hatmanului, şi la focul de sfat s-a aşezat tăcere.

— Străjile merg la două zile de drum înainte... a urmat hatmanul, deschizînd ochii neclintiţi spre vedenia viitorului; şi în sara blîndă de vară i se părea că e singur, numai cu cugetul său.

...Străji tari, care trebuie să apuce cu mare grabă vămile de ieşire ale Moldovei, poprind iepuroii...

Noi ceilalţi, sotniile lui Costandie Şah şi ale noastre, cată să facem drumul de zece zile numai în cinci...

Hrană de la pămînteni nu ne trebuie. Avem hrana noastră, la căruţe. Opt căruţe de fiecare sotnie.

Slănină şi pastramă; pesmete şi gurut. Am văzut şi învăţat gurutul de la mongoli; făină de hrişcă şi grîu, plămădite cu brînză; lapte şi ouă; aluatul subţiat cu sucitorul şi tăiat în tocmagi mărunţi, uscat la cuptorul nostru şi al verii şi încărcat în saci. Dintr-o măsură de gurut muiat şi amestecat cu apă clocotită se face zama cea mai prielnică. Cu acestea cîte spun, biruim vremea şi depărtarea; nu întîrziem în certuri; nu stîrnim şi nu prefacem liniştea în furtună. Crainicii noştri strigă în sate: «Oameni buni! Domnul nostru Nicoară pe sărmani îi ocroteşte, pe cei trufaşi îi loveşte...»

Bătrînii şi diacul ascultau cu răsuflarea oprită şi cu inimile bătînd acele cuvinte încete şi blînde. În ochii lui Potcoavă se aprindeau cînd şi cînd stele de la focurile taberei.

— ...Aşa cuprindem Iaşii, a urmat Nicoară, şi punem din ziua întîi străji care să umble pretutindeni, oprind orice neorînduială. Acolo intră judecă-

tori juraţi, nu prădalnici ; sotniile găzduiesc la mănăstiri ; ascultă cu sfială şi împlinesc cu tărie poruncile domnului lor. Uncheşul Petrea e mare armaş ; judecători sînt dregătorii noi şi căpiteniile peste cinci sute. Şi sotnii numite au cuprins scaunele ţinuturilor. Şi de la graniţă şi din ţinuturi sînt duşi la judecată boierii care au vîndut pe măria-sa vodă Ion. Pentru asta ostenim noi, facem drumul în pripă, nu asuprim pe nimeni, ţinem linişte şi dreptate — ca să prindem şi să judecăm pe boierii care au vîndut pe domnul lor.

Hatmanul s-a oprit, cu ochii aţintiţi. Şi-a clătit domol fruntea.

— Nu... încă nu-i destul şi nu-i tot.

...Dacă nu se deprind din vreme sotniile noastre să umble pînă la Moldova în răstimpul hotărît, vom duce acolo oşteni trudiţi, şi nu putem săvîrşi treaba pentru care ne ducem.

— Vom face drumul în cinci zile, măria-ta hatmane, a dat încredinţare Elisei Pokotilo, şi oamenii noştri vor fi în stare să se bată în ziua a şasea. Dar mai trebuiesc şi altele, dacă ne ducem pe vifor de iarnă.

— Moş Elisei, a răspuns Potcoavă, oştenii noştri vor fi bine hrăniţi, bine îmbrăcaţi şi încălţaţi. Am trimes răspuns lui Iacob Lubiş că avem nevoie de pîslari, cojoace şi cuşme. Străjile care umblă înainte vor pregăti popasurile, vor cumpăra vite pentru spor şi hrană şi ovăs pentru cai. Şi nu vom pleca pe vifor de iarnă, moş Elisei. Nu clătina din cap, uncheşule Petrea, căci ştii şi domnia-ta că sînt răgazuri în vremea toamnei şi-n cap de iarnă, cînd vînturile din miezul-nopţii stau legate şi vine pe adierea de la miazăzi o vară tîrzie ce se chiamă a sfinţilor arhangheli ; atunci putem călători cu blîndeţă şi voie-bună.

— Are dreptate hatmanul... a încuviinţat moş Elisei.

Uncheşul a cîrtit:

— Dar dacă se pune o vreme tare din luna lui brumar?

— Uncheşule, a zîmbit Nicoară, vremea ne va fi prielnică şi vom umbla bine. Dacă nu va fi prielnică, o vom birui.

Bătrînul Petrea Ginj s-a uitat la Pokotilo şi i s-a luminat faţa.

— O vom birui, măria-ta.

De la Ostrovul Moldovenilor, Nicoară Potcoavă a făcut drum cu însoţitorii săi de aproape pînă la Lunca Mare, unde a ţinut sfat de război cu Şah.

Cînd s-a întors, a găsit la moldoveni pe Iacob Lubiş, cu care a stat de vorbă pentru nevoile ostaşilor săi.

Lubiş filosof l-a înştiinţat pe hatman că Tadeus Kopiţki îi trimete necontenit ba veşti, ba oameni.

— Însă Gavril Ciohoranu, omul lui Ţopa, tace şi nu dă nici un semn de la Iampol, lîngă Nistru. Un singur om, un oarecare Teofil Tartarău, s-a rătăcit la Braţlau, venind de cătră Iampol. Şi acel om, urma a povesti Lubiş, îl văzuse pe Gavril Ciohoranu, care îl îndemnase să stea un răstimp la Ostrov, şi apoi să se întoarcă la Iampol şi să-i arate domniei-sale ce-ar fi văzut şi oblicit acolo.

— Pe acel Ciohoranu l-ai văzut?

— Nu.

— Nici n-ai primit ştire să-i trimeţi bani?

— Nici. Celor pe care vrea să-i piardă, Dumnezeu le ia mai întăi mintea. Cu cine se întîlneşte acolo şi cu ce trăieşte? m-am întrebat eu. Şi am ispitit întăi pe Tartarău. După aceea am trimes răspuns lui Tadeus Kopiţki. Se pare că ajung pînă la Iampol oa-

meni de la Iași ; poate aduc răvașe. Eu credeam că poate se va fi înfățișat măriei-tale...

— Nu s-a înfățișat. Îți mărturisesc, Lubiș, că băgarea mea de samă se îndrepta mai mult către Kopițki decît către Țopa. Kopițki se trage din șleahtici ; Țopa, din răzăși de la ținutul Romanului. E mai ușor a ne închipui pe pan Tadeus întinzînd punte către boierii leși, decît pe Țopa uneltind împotriva fratelui lui Ion-vodă. Și, cu toate acestea, Kopițki se poartă cu dreptate și nefățărnicie. Aș fi mîhnit să aflu că omul pus de Țopa la Iampol a lunecat spre dușmani.

— Tot așa de mîhnit aș fi și eu și mi-ar părea rău să rămîie cetatea Iampolului văduvită de acel boier Gavril Ciohoranu. Ce demon îl va fi ispitit să se apuce de meșteșuguri diplomaticești ? Dacă ar cunoaște bine pe Lubiș și pe moș Elisei, nu s-ar încumeta să ducă apă la fîntînă și să învețe peștele a înota.

— Lubiș, a hotărît Nicoară, vezi ce este. Noi n-avem nevoie de vicleni, orbi și tîmpi. Vorbește și cu Elisei Pokotilo.

După plecarea lui Iacob Lubiș filosof, Nicoară a rămas la Ostrov întreaga lună iunie, urmărind cu hărnicie și înfrigurare învățătura la călărie a oștenilor săi moldoveni. Uneori le era el însuși dascăl, punînd și pe mezinul său Lixandru să săvîrșească mișcări și isprăvi uimitoare pe caii cei mai aprigi.

Apoi, la începutul lunii iulie, s-a înfățișat la tabăra moldovenilor monahul Agatanghel de la Pobrata și prietinul său de voinicie, Strămurare. La o zi după ei au descălicat înaintea hatmanului feciorii Gîrbovului, Nechita și Dominte.

Bucuratu-s-au oștenii lui Potcoavă de vederea acestor prietini din cealaltă vară, și numaidecît i-au așe-

zat în bordeie și le-au dat vatră de foc și merinde cu îndestulare.

— Măria-ta, s-a închinat lui Nicoară monahul Agatanghel, binevoiește a mă primi în oastea dreptății, pe care lumea de la noi o așteaptă. Și mă rog să nu-l lepezi de la vederea măriei-tale pe acest rătăcit în pustia vieții, cu numele Strămurare, care a făcut bine sărmanilor, călcînd orînduielile domnești. Faptele lui au fost bune, căci au alinat dureri.

— Frate Agatanghele, a răspuns hatmanul, chiar dacă ar fi greșit, Strămurare avea-va prilej să se răscumpere, pe sărmani miluindu-i, pe trufași lovindu-i.

Strămurare a îngenunchiat, cu pletele în ochi.

— Mărite stăpîne, pînă acuma n-am făcut altceva, a strigat el cu tărie. De aceea am venit în slobozie după măria-ta.

Hatmanul a încuviințat cu fruntea și și-a întors privirile către întinderile cele mari de apă ale Dniprului. Acolo, la o cotitură, se izbeau talazuri mari în stînci. Tumultul lor nu se mai alina din veci, și zvonul acelei depărtări ajungea pînă la urechea și inima lui Nicoară.

Nechita și Dominte, feciorii Gîrbovului, s-au înfățișat cînd măria-sa Nicoară se afla singur, dinaintea cortului. Au cerut învoire, și Ile Caraiman le-a făcut semn să se apropie.

S-au închinat și au rămas în fața măriei-sale, mari și greoi, întru sfială și muțenie, învîrtindu-și în degete căciulile de oaie.

— Cum vi-i habarul, feciorilor? a întrebat hatmanul.

Dominte a pălit cu cotul pe fratele său mai vîrstnic.

Acesta șovăia.

— Răspunde, bădică, l-a îndemnat șoptit mezinul.

Nechita a mestecat greu niște cîlți.

— Apoi, măria-ta, se chiamă c-am venit și noi...

— Cum îs treburile pe la Dăvideni?

— N-aș putea spune, măria-ta, că-s bune.

Nechita s-a oprit; Dominte l-a îndemnat iar cu cotul:

— Spune, bădică, patarania noastră cu boierul. Dacă n-o spui dumneata, o spun eu, rugînd pe măriasa ca să mă ierte de îndrăzneală. Slăvite stăpîne, noi ne-am fost dus în voinicie săvîrșind destule răutăți asupra slujitorilor stărostiei și asupra boierimii. Cum îi întîlneam undeva pe slujitori și boieri, cum îi suduiam și-i păleam. Să fim iertați, căci asemenea fapte le-am săvîrșit din amărăciune și desnădejde. Tătuca nostru s-a pustiit la o sfîntă mănăstire, moara a luat-o puhoiul de primavară; așa că noi ne-am dus la lupi și mistreți, subt ocrotirea codrului, temîndu-ne de oameni. Și fiindu-ne nouă jale mare după locurile prunciei, veneam cîteodată într-ascuns, noaptea, la țintirimul Filipenilor, ca să aprindem făclie la mormîntul maicii noastre. Dacă nu puteam ajunge la țintirim, apoi puneam făcliile la poarta cuvioasei presvitere Olimbiada. În covrul unde așezam noi făcliile în sara asta bunăoară, găseam în noaptea a doua merinde, pomană de sufletul răposatului preot Dionis. Da-ntr-un rînd, iaca ne întîlnim cu Vartic, boierul de la Filipeni. Noi nu l-am căutat, știindu-l păzit de strajă tare; dar a dat el peste noi. Domnialui se ducea la Roman; noi am trecut Moldova spre satul nostru. Noi ieșeam din vad; domnia-lui venea la vad.

«Iaca hoțomanii Gîrbovului! strigă dumnealui la slujitorii ce avea cu sine; dați în ei cu săbiile și-i oborîți.»

Noi, ca cei fricoși, o luăm la fugă, unul încolo, altul încolo — dar nu departe unul de altul. Cei patru slujitori ai domniei-sale se înșiră după noi. Cum îi

vedem noi cu coada ochiului răsfiraţi, odată ne întoarcem asupra lor şi-i pălim pe rînd cu mare grabă, de frica ce aveam de ei; şi după ce-i pălim cu ghioagele, îndrăznim să ne ducem şi la Vartic, şi-l pălim şi pe dînsul. Întăi l-a pălit bădica Nechita, fiind frate mai mare; după aceea l-am pălit şi eu, dar nu mai aveam ce păli, căci Vartic slăbise de tot.

A zis bădica Nechita:

«De-acu hai, măi Dominte.»

Fiindu-mi frate mai mare, l-am ascultat; şi ne-am dus.

Feciorii Gîrbovului au rămas cu frunţile plecate în locul unde se aflau, aşteptînd mustrarea hatmanului. Dar hatmanul tăcea şi nu-i mustra. Îi privea într-o mare depărtare, în zarea sinilie a asfinţitului, în priveliştea neuitată a Moldovei. Se afla în fundul fiinţii sale o întrebare despre anume fiinţi care trăiau în acele depărtări, însă măria-sa. a stăpînit în tainiţa ei acea întrebare către feciorii Gîrbovului.

Nechita a cutezat să adaoge şi el cîteva cuvinte la istorisirea fratelui său mezin:

— Apoi după asta noi ne-am sfătuit să venim după milă şi ocrotire la măria-ta... Şi te-om sluji pe măria-ta cu credinţă.

— Aţi făcut bine, le-a răspuns Nicoară. Şi ei s-au bucurat închinîndu-se.

După aceea s-au dus, şi mai încolo şi-au pus căciulile în cap.

La Sîntilie, hatmanul Nicoară aflîndu-se tot la Ostrovul Moldovenilor — a descălicat căpitanul Cozmuţă Negrea, dinaintea cortului. Sta lîngă Potcoavă, la o măsuţă joasă. diacul Radu cu hîrţoagele lui.

— Ile, a poruncit hatmanul către omul său de credinţă, du calul căpitanului Cozmuţă şi vezi să i se dea bună îngrijire; şi vesteşte pe domnia-sa Lixandru, pe unchieşul Petrea şi pe moş Elisei să vie la mine. Şi

nu uita că oamenii călători au nevoie de mîncare și băutură.

— M-am dus, a răspuns cu voie-bună Ile, trecînd pe subt brațul prietinesc al negreanului, care-i lepăda frîul.

Căpitanul s-a închinat către domnul său, punîndu-și fruntea pe inelul cu stemă.

— Slăvite stăpîne, a grăit el, am îndeplinit după putință lucrarea ce ai binevoit a-mi încredința.

Potcoavă l-a sărutat pe frunte.

— Stăi lîngă mine, Cozmuță, și spune-mi.

— Măria-ta, a răspuns căpitanul negrean; am umblat eu singur în țară ca un neguțător care vrea să cumpere unele și altele; au mai umblat pe unde n-am fost eu și alți cîțiva răzăși de la noi, barbați de credință. M-am oprit și la scaunul lașilor, ispitind între diecii de la logofeția cea mare; și toate cîte le-am aflat le-am însemnat pe rînd și le-am ținut tăinuite, iar acuma le supun măriei-tale.

— Toate bune, căpitane Cozmuță; ca să se plinească județul cel drept.

— Le am aici în tașca mea de vînătoare, măria-ta.

— Într-adevăr, Cozmuță, aceste izvoade însamnă vînatul pe care îl urmărim. Nu e nevoie să le cunoască și alții acuma. Le vor cunoaște la vreme. Dă diacului nostru Radu tașca. O vom cerceta împreună, singuri.

Hatmanul avea o ațîțare de bucurie, ca și cum ar fi sorbit o băutură tare.

— Vine vremea, vine vremea, căpitane Negrea, a șoptit el. Ai însemnare și pentru preacinstitul și preacredinciosul pîrcalab Irimia?

— Am și pentru căpitenia viclenîlor, slăvite stăpîne.

— Bine, Cozmuță; bine, prietine! Ziua de astăzi pot s-o însemn c-o piatră albă, cum spuneau oamenii

de demult, s-o însemn cu lumină după atîtea zile negre ce-am avut. Of ! Cozmuţă şi diece, astfel socot să pot ajunge la ceasul acela al păcii sufletului meu, după care tînjesc. Să ştiţi că amîndoi veţi fi între judeţii care vor cerceta şi vor osîndi. Iar bătrînul nostru Petrea fi-va armaş mare — ţinînd asupra vinovaţilor paloşul judecăţii.

CAPITOLUL XXX

Cigala

Către sfîrşitul lui august, hatmanul a slobozit poruncă de plecare la tabăra cea mare a zaporojenilor, pentru a cincea prăznuire a muceniciei lui vodă Ion. Drumul pe care aveau a-l face moldovenii era în acelaşi timp o cercare a învăţăturii lor din acea vară. La meşterii de călărie se adăogise şi căpitanul Cozmuţă, chiar de a doua zi după intrarea sa la Ostrov, şi se dovedise că se aflau în acele locuri puţini călăreţi atît de iscusiţi ca domnia-sa, şi puţini nălbari aşa de pricepuţi, şi deasemenea puţini care să biruiască pe cei mai aprinşi harmasari şi să-i deprindă a merge în buiestru.

Se ţinuse şi la Lunca Mare sfat pentru meşteşugurile de război ; Nicoară Potcoavă ceruse hatmanului Costandie şi asaulilor zaporojeni să bage de samă mai ales la iuţeala călărimii. Dacă te afli cu oştenii la vreme la locul hotărît şi oamenii nu-s istoviţi de trudă, bătălia ţi-i pe jumătate cîştigată.

Nu năvala nebunilor aduce biruinţa, arătase măria-sa, cît înţelepciunea.

Cu primejdie de pieire dobîndise însuşi măria-sa această învăţătură în trecuta vară. Cunoască-se că cea mai grea învăţătură e cumpăna cumînteniei.

Dacă se învață la buiestru caii după datina războinicilor care au clădit curganele stepei, avem în mînă o întreită putere: «Cal în bună stare, călăreț neostenit, devreme la locul poruncit».

Ieșirea de la Ostrov a moldovenilor s-a făcut cu asemenea rînduială și umbletul lor le-a îngăduit să străbată calea de cinci popasuri numai în patru popasuri.

Ca să nu fie asupra calului povară prea grea, o parte din tărhatul călărețului merge la cele opt care ale sotniei. Tot la aceste căruțe largi și ușoare, cu covergă, se află și caii slobozi de schimb. Pe lîngă merinde, căruțele poartă și armele nouă de foc, pe care le pot întrebuința oștenii surugii după nevoie, sprijinind din laturi harțurile.

Rînduială bună a statornicit Nicoară Potcoavă și cu umbletul înainte a «ochilor privighetori», cum le spunea măria-sa călăreților cercetași. De privighetori are nevoie și coada oștimii.

— Și mai are nevoie oastea mea, cu care intrăm în Moldova, a încheiat măria-sa, de cea mai strînsă rînduială. Noi nu ne ducem în pradă; ne ducem ca să plinim dreptățile și să bucurăm noroadele.

După ce au închinat pentru izbîndă o cupă și chiar mai multe, oștenii lui Nicoară Potcoavă au rămas întrucîtva nedumeriți, căci nu se hotărîse ceasul plecării, și vara era pe sfîrșite.

Stogurile de fîn pentru iernatic erau clădite, ovăsul și orzul adăpostite în gropi arse, căruțele tocmite, caii potcoviți la picioarele de dinainte; meșterii fauri încă băteau neînduplecat cu ciocanele, și lemnarii ciopleau cu teslele și cuțitoaiele, și rotarii încheiau la cobîle roatele de schimb; Lunca Mare gătea război, dar nu se cunoștea dacă fi-va acest război la Sîntămăria asta, ori la cealaltă.

— Să nu fie oamenii cu nerăbdare, a dat lămurire moș Elisei, mare postelnic al măriei-sale ; hatmanul mai are de făcut un drum pînă la hotarul nohailor, după făgăduința ce-a dat lui Demir Ghirai-han în trecuta toamnă, să se întîlnească și ist an amîndoi la vînătoarea cailor sălbatici. Și după asta se va cunoaște dacă mai avem de săvîrșit și altele, pînă ce și-a scoate iarna fugarii albi din saraiurile de ghiață.

— Apoi, ziceau unii dintre zaporojenii vîrstnici, pare-se că măria-sa își tocmește treburile cu Demir Ghirai, și, dacă înțelegerea fi-va bună, drumul ne e deschis.

— Feciorilor, i-a amenințat cu degetul moș Elisei ; are să vi se bolnăvească de atîta cuget căpățînile. Lăsați-l mai bine pe hatman să cugete pentru toți ; măria-sa știe ce are de făcut. Să cunoașteți numai atîta că în puține zile purcedem la hotarul din pustie și măria-sa ia cu sine nu mai mult decît două sute de săbii bune.

Zaporojenii cei vechi au clătit din cap, cufundîndu-se întru mare nedumerire.

După ce-au trecut cele dintăi ploi de toamnă și brumărelul a suflat argint peste pășuni, a ieșit poruncă pentru încălărarea celor două sotnii cu zece căruțe. La straja aceasta a măriei-sale hatmanului, s-au adaos oștenii săi mai vechi de credință cu care pătimise la Iași, precum și Cozmuță Negrea, vatamanul Agapie și asaulul de vînătoare Elisei Pokotilo.

Au purces sara, pe lună plină, și-au mers pînă după miezul nopții, cînd au făcut popas lîngă o movilă veche, deasupra luncii Dniprului, unde slujitorii de la căruța lui Ilie Caraiman au clădit măriei-sale cort.

S-au aprins focuri roată între căruțe și oștenii s-au așezat la odihnă. Nicoară n-avea somn și părea neliniștit. A vegheat un timp în capul oaselor la focul său de la intrarea cortului, pînă ce constelația cloștei

cu pui s-a înclinat deasupra asfinţitului. Atuncea a dat glas ornicul lui Caraiman şi a venit la măria-sa prin lucirea lunii moş Elisei.

Ile Caraiman a sporit focul. Hatmanul a luat între umeri burca şi s-a dus încet prin tăcerea taberii, cu asaulul cel bătrîn după sine.

Luceau cătră răsărit cotiturile fluviului şi cătră asfinţit bruma imaşurilor. La miazănoapte carul mare îşi întorsese oiştea. Pe subt stele, în liniştea văzduhului, se auzea zborul aprig al stolurilor de raţe.

— Sînt îngrijat, moş Elisei.

— De ce, măria-ta ? Iusuf Mîrza, omul de credinţă al lui Demir-han, mi-a spus că omul nostru Cigala e pe cale şi nu poate fi nici o îndoială că va sosi la vînătoarea de la Gloduri. M-a dus tatarul său la întîlnirea cu el şi Iusuf Mîrza a arătat că hanul te aşteaptă numaidecît ca să te încredinţezi de prietinia lui.

— Dar dacă totuşi Cigala nu vine ?

Elisei a tăcut.

— Dacă totuşi nu vine, moş Elisei, însamnă că hotărîrile mele şchioapătă iarăşi şi că Piaza-Rea n-a contenit a mă prigoni. Întreb stelele veşnice : de ce-i aşezată lumea oamenilor dacă dreptatea nu poate izbîndi ? Aşa de mici sîntem oare, lepădaţi ca frunzele şi ca pulberile ?

— Slăvite hatmane, linişteşte-te. Vei fi fiind trudit ; vei fi avînd şi altele asupra sufletului măriei-tale.

Nicoară s-a oprit deodată, parcă-l loviseră în piept vorbele bătrînului.

Pokotilo a urmat :

— Peste puţine zile Cigala va sta la judeţul măriei-tale. Ş-apoi te vei duce unde te-aşteaptă noroadele pentru alte judecăţi. Mai am un prietin care nu doarme şi se frămîntă, cu nădejdi şi îndoieli ca şi măria-ta. Parcă aţi fi de un lut şi de un sînge.

— Sîntem, moș Elisei, din aceeași dragoste pentru mucenicul nostru. Dacă este Dumnezeu, mă rog să nu fiu înlăturat de la izbînda mea. Iar dacă nu este Dumnezeu, le cer prietinilor mei să mă sprijine, ca să dobîndim pentru oamenii ce-or rămînea după noi o nădejde, care să le fie temei de viață. Altfel, viața n-are înțeles și mai bine ar fi fost să nu fim.

— Măria-ta, leapădă slăbăciunile trecătoare. Crede în prietini.

— Ai dreptate, moș Elisei, m-am liniștit, căci nu sînt singur.

La Al-Șaptelea-Curgan, cum se chema locul popasului, Nicoară a stat pînă la amiaza acelei zile de 20 septemvrie, dormind, după sfatul cu Pokotilo, somn liniștit.

Au pornit tot către amiază și au umblat cu spor și noaptea următoare. Iar în ziua de 22, marți, au apucat la asfințit înspre hotarul Bugeacului. Cînd au ajuns în marginea pustiei fără stăpîn, Nicoară a poruncit popas o zi întreagă și ospăț oștenilor. Dar măria-sa a ajunat deplin și a stat singur, ca să i se liniștească sărmana inimă.

Joi dimineața la prînzișor, «ochii privighetori» i-au adus știre slăvitului hatman, că tabăra de vînătoare a lui Demir Ghirai-han nu-i decît la trei ceasuri depărtare.

Părerea asaulului Elisei Pokotilo a fost că numai-decît măria-sa Nicoară trebuie să ajungă în aceeași zi la cortul lui Demir Ghirai, cu oștenii săi mai de aproape. El însuși îi va sta la stînga, tălmaci.

Cele două sotnii se mișcă în același timp, în afară de vederea taberei hanului, ca să apuce drumurile de scăpare ale lui Cigala.

Tabăra de vînătoare era astfel împresurată, cînd Nicoară Potcoavă a ajuns la Cazac-Bunar lîngă cortul de mătasă, dinaintea căruia ardea un foc nou pe-o

vatră veche. Demir și credincioșii săi, și un oaspete străin cu puțini slujitori isprăviseră prînzarea și beau cafea.

Cigala trăgea fum de tutun din pipă, răsturnat pe o coastă, pe covoare, în mîngîierea soarelui blînd al toamnei, subt un văzduh albastru în care pluteau domol funigei.

Era un barbat frumos, încă tînăr, cu fața ușor smolită și nas grecesc. Zîmbea lenei și fumului albăstrui în care îi luceau vedenii fericite ale viitorului.

Demir Ghirai-han i-a atras luarea-aminte asupra oaspetelui nou care tocmai se oprise și descălica.

— Iată un bun prietin al meu, hatmanul Nicoară

Cigala a întors fruntea c-un zîmbet blînd și s-a ridicat pe jumătate din pufuri.

— Eu îl cunosc pe baș-ceauș-baș Cigala, a zis limpede și răspicat Nicoară.

Elisei Pokotilo a tălmăcit.

— De unde? s-a mirat barbatul cel frumos și zîmbitor.

— Sînt de atunci trei ani, a răspuns cu privirea nouroasă hatmanul; cînd a fost înjunghiat fratele meu, măria-sa voďă Ion, în cortul lui Mehmet-beglerbei.

Cînd asaulul Elisei a tălmăcit aceste cuvinte ale hatmanului, Cigala a răsărit în picioare. S-a făcut alb ca varul. S-a pipăit căutîndu-și sabia. Însă vînătorii de cai sălbatici nu poartă sabie.

— Ce-nsamnă asta, Demir Ghirai? și-a ascuțit el glasul de mînie. Cine-i acest om? Nu sînt eu oare oaspetele tău?

— Ba ești oaspetele meu, ca și hatmanul, a răspuns hanul.

— Sîntem amîndoi, Cigala, oaspeții lui Demir Ghirai, a urmat a da răspuns Nicoară Potcoavă. Însă locul pe care ne aflăm noi și Demir Ghirai nu-i al

nimănui. Aici la Cazac-Bunar, în pustie, nu se află alt stăpîn decît dreptatea. Am venit să te aflu și să te judec.

Baș-ceauș-baș Cigala a cercetat pripit în juru-i.

Slujitorii hanului își potriviseră înfățișarea după aceea a stăpînului lor. Cei cîțiva slujitori pe care-i adusese Cigala cu sine de la Isaccea, unde era domn și stăpîn în numele lui Amurat-sultan, se țineau nepăsători, așteptînd să se întîmple ce era scris în terfelogul lui Mohamed prorocul, într-al șaptelea cer. Pe lîngă asta, Cigala nu era decît un hain, care-și lepădase legea și se turcise ca să aibă pricopseală, baclava și cadîne.

Allah e mare, Allah are să-l apere dacă va socoti de cuviință.

Căutătura ascuțită a lui Cigala s-a tulburat. S-a răsucit spre han ; acesta și-a ferit ochii.

— Sînge pentru sînge ? a zbierat el cutremurîndu-se. Ai venit să mă tai, bre ghiaur ?

— Am venit să te judec.

— Ai venit să mă loveşti cu jungherul ?

— Nu. Armașul meu întrebuințează paloș.

Uncheșul Petrea se zbîrlise crunt și pusese mîna pe straja săbiei.

Întrebările lui baș-ceauș-baș Cigala păreau nesăbuite. Dar mintea lui era răcorită de suflarea spaimei, și ochii lui căutau o scăpare.

— Fapta mea a fost poruncită de Ahmet ! a strigat el dintrodată.

— Mîrșavă faptă !

— Un barbat ca mine, care și-a cîștigat cu vitejie loc în lume, nu se poate supune unei asemenea judecăți. Păşeşte la luptă dreaptă !

— Fie, primesc și asta, dacă mărturisești că ești Cigala și ai lovit cu jungherul pe un viteaz care lupta pentru slobozenia poporului său.

— Luptă fără arme, luptă dreaptă.

Nicoară și-a descins sabia și a trecut-o în mîna diacului.

— Să piei și tu, fecior de curvă ! a strigat cu ochii ieșiți din găvanuri levantinul. A tras de subt brîu-i de matasă jungherul pe care-l mai întrebuințase o dată și s-a prăbușit asupra lui Potcoavă.

Demir Ghirai s-a mișcat ca în fulger, voind să repeadă slujitorilor săi o poruncă. Dar în aceeași clipă s-a oprit. Mîna dreaptă a lui Potcoavă prinsese de la încheietură pumnul în care scînteia jungherul. Brațul răsucit al lui Cigala, gata să se rupă ca un vreasc, l-a adus în genunchi. Jungherul a căzut în pulbere ; hatmanul l-a înlăturat cu piciorul, apoi același picior, încălțat cu marochin și împintenat, l-a repezit în coasta levantinului, prăvălindu-l.

Zvîrlindu-se ca din arc, spaimă zbîrlită, omul a făcut cîteva sărituri pînă la unul din caii slujitorilor săi, care așteptau cuminți la zece pași de vatra focului, lîngă jgheabul fîntînii. A sărit în șa, a dat pinteni și s-a dus cătră asfințit, cătîndu-și drumul scăpării.

S-a stîrnit murmur și neliniște lîngă cort. Oamenii s-au ridicat toți odată, urmărind scăparea îndrăznețului. Dar îndrăznețul abătuse la dreapta. În fund se arătaseră călăreți moldoveni — voloc de împresurare rînduit de asaulul Elisei.

Cigala se întorcea în goană, cătînd să străpungă în partea dimpotrivă, cătră miazănoapte. Călărețiii moldoveni, cu mezinul Lixandru, au apărut și în acea latură.

Spre asfințit erau Glodurile, unde se împotmoleau caii sălbatici hăituiți de nohai. Fugarul s-a dus într-acolo. Goana calului s-a domolit în mlaștini. Călărețul a început a ocoli cu luare-aminte, cătînd pămînt tare. Cei de la cort au încălecat și s-au dus subt soarele pieziș al asfințitului. În jumătate de ceas

au ajuns la lucirile glodurilor, între mărghile moi și fîntîni de apă stătută.

Calul fugarului, hățuit și îmboldit de pinteni, s-a poticnit de două ori ; apoi s-a lăsat pe-o coastă, apoi s-a cufundat în mocirlă, pe cînd Cigala sărea din șa și căta o cărare a celei din urmă desnădejdi. Întăi s-a dus pînă la genunchi, după aceea a lunecat pînă-n brîu.

Nicoară, lîngă Demir-han, între moldoveni și nohai, își stăpînea spasmul întregii ființi. Oștenii lui se pregăteau să arunce suliți asupra osînditului. Nicoară le-a făcut semn de liniște, cu dreapta ridicată deasupra capului.

C-un răcnet înfricoșător și holbîndu-se, levantinul s-a scufundat într-o fîntînă lină. Apa s-a frămîntat în flăcări și sînge, apoi s-a domolit.

Inima hatmanului s-a zbătut deodată.

— Nefericite, nu mai am nimic cu tine... a șoptit el, abia auzit.

Cei grămădiți pe pămînt tare au descălicat și s-au privit cu uimire. Cal și om fuseseră, și acum nu mai erau. Peste liniștea și lucirea de la Gloduri ieșiseră plutind paseri de amurg cu ochi mari, ciufi [1] și caprimulgi [2], căutînd ceva pentru totdeauna pierdut.

Demir veni către Nicoară c-un zîmbet stîns pe obrazu-i oacheș.

— Prietine, îi zise el blînd, să ne întoarcem la ale noastre. Dreptatea domniei-tale se vădește nu numai aici. Ceea ce s-a întîmplat lui Cigala nu va displăcea lui Amurat-sultan. Hainul acesta, dacă scăpa de sorburile de aici, s-ar fi sfîrșit c-o frînghioară de mătasă la gît, cum s-a sfîrșit Ahmet, stăpînul său, la ostrovul Creta, acum trei săptămîni.

---

[1] *Ciuf* — pasăre din neamul bufniței.

[2] *Caprimulgi* — un soi de păsări răpitoare de noapte.

Inima lui Nicoară s-a zbătut iar. Intrarea lui în Moldova pentru legea dreptății sale nu se putea să mai întîrzie.

CAPITOLUL XXXI

Steaua cu coadă și alte semne

La Ostrov stăteau într-o căsoaie clădită anume pentru sfaturi în zile de vreme rea cîțiva din credincioșii lui Potcoavă, vorbind de zvonurile ce umblau prin Zaporojă și judecînd zloata de-afară.

Erau de față Ile Caraiman, Alexa Vulpea și sorocenii ; deasemenea Strămurare, Agatanghel și vatamanul Agapie. Nu se afla acolo uncheșul Petrea, nici diacul, nici moș Elisei. Aceștia, împreună cu mezinul Lixandru și căpitanul Cozmuță se găseau încă la Lunca Mare, în sfat de război cu hatmanii.

Se întîmplase o poznă mare cătră sfîrșitul acelei luni octomvrie ; de acea poznă se vorbise o săptămînă în sate, prin taberi și pe drumurile cărăușilor. De așa ceva nu-și aduceau aminte decît moșnegii care trecuseră suta de ani și-și ridicau cu bățul sprîncenele ca să se uite la strănepoți. Crescuse, oameni buni, în fundul cerului o stea de-a mirare ; se zbîrlise și făcuse coadă. Se afla ea mai demult printre celelalte stele care arată semnele știute ; și se mișca între fus și găinușă, suindu-se spre catapitezmă din răsărit și umblînd cătră asfințit, dar n-o băgase lumea de samă decît după un răstimp de cinci nopți cu nouri și neguri. În asemenea răstimp tot crescuse ; și în noaptea de Sîmedru, cînd s-a limpezit deplin văzduhul, a văzut-o omenirea în ceața ei de lumină, amenințînd cu coada. Ce coadă ? că era ca un paloș de foc.

Atuncea a sosit știre de la mitropoliți învățați de la Rusalim și Țarigrad, cum că acea stea cu coadă ar arăta sfîrșitul veacului vieții. Atîta bocet a fost prin ținuturimuri, de socot că s-au tot încălicat plîngerile ajungînd pînă la stea; și atîtea lacrimi de jale au curs, de-ar fi putut purta nouăzeci și nouă de mori; și mulți muritori s-au bucurat că s-or întîlni pe ceea lume cu iubiții lor, ș-au chefuit de-au istovit băuturile. Alții au chefuit de scîrbă.

Apa e pentru dobitoace și jivine; aceea a rămas. Dar rachiul și vinul, care-s băutura omului, s-au istovit. Și asta a fost înștiințarea cea dintăi a stelei cu coadă, că va să fie dinspre partea băuturii creștinilor mare secetă.

Pe urmă, au venit alte vești, de la alți monahi înțelepți și de la schivnicii de la lavra Pecerska, cum că steaua cu coadă înseamnă pieire numai pentru păgînii cei necredincioși; iar pravoslavnicii să se tocmească cu sfintele mănăstiri și schituri, pentru iertarea păcatelor și lungirea vieții.

Cînd s-a dovedit că asemenea semne s-au mai văzut de către moșnegii cei vechi, care se țineau încă de viața asta păcătoasă cu unghiile și cu clonțurile, îngrijorările omenirii s-au mai potolit. Ziua urma nopții și noaptea urma zilei; grîiele răsăreau pe ogoarele de toamnă; oștenii din Zaporojă se țeseau în toate părțile împlinind poruncile mai-marilor lor; soarele avea mai multă blîndețe în zilele senine; femeile au prins a meliță cînepa hăulind cîntece, și copiii se hîrjoneau pe toloacă; așa că zdruncinul sufletului s-a potolit în bietul om, și, cercînd gustul apei, și bețivii cei mai îndîrjiți s-au mulțămit cu dulceața ei și au dat laudă domnului-Dumnezeu, care nu dorește pieirea fiilor săi oamenii.

Tovărășia din căsoaie aprinsese foc la vatra de subt acoperișul de stuf. Cei de față vorbiseră cît

vorbiseră de steaua cea zbîrlită, după aceea trecuseră la alte socoteli și nacazuri. Ar fi poftit să înțeleagă cînd se va urni oastea măriei-sale Nicoară cătră Moldova.

Zilele cele din urmă ale lui octomvrie veniseră c-o vrăjmășie pripită a vîntului de miazănoapte. Stihiile păreau a se îndîrji împotriva hotărîrii hatmanilor. Dintre cei de la foc, Toader Ursu mai cu samă se temea de iarnă, căreia n-ai ce-i face cu sabia, mai ales dacă-i sprijinită de furtuna de la marea de ghiață.

— Asemenea nacaz îl cunoaștem, a încuviințat Strămurare, numaicît cel dintăi viscol n-așează iarna temeinic în părțile noastre de lume. Cunoașteți și domniile-voastre vorba veche, că omătul cel dintăi curge la rîpă.

— Dar mai știm și altele, s-a pus împotrivă vatamanul lăcustean, că din șapte ierni una se nimerește devreme.

Cei de față au privit afară, prin spărturile căsoaiei, și unii au oftat, cugetînd că anul acela 1577 ar putea fi anul iernii. Amestecul de ploaie și fulgi de nea se țesea afară în învolburări întruna zbătute de vînt, parcă în văzduh se îndeplinea o treabă poruncită ce nu putea suferi nici un fel de întîrziere.

— Ba eu aș avea altă părere decît cinstit vatamanul Agapie, a grăit Agatanghel, ciocănindu-și tîmpla cu arătătorul cîrligat al mînii drepte. Gromovnicul meu de aice mi-a arătat mai demult că pentru ierni nu-i rînduială în ținuturile noastre, nici în Moldova, nici în Ucrainâ. Am învățătură și de la călugării bătrîni că furtuna asta poate fi numai o înșelare.

Adevărat e că, din vreme în vreme, scapă unele furtuni din peștera unde le ține închise Tata-Vînturilor. Și cum scapă, prind a bate pămîntul și marea. Dar n-apucă bine a înfiora codri ș-a răscoli valuri,

că numai ce se ridică paserea alchion, cea care pluteşte pe aripi puternice şi n-o poate birui nici un vînt ; se ridică în stoluri şi grăbeşte la peştera unde sălăşluieşte bătrînul furtunii şi se jeluieşte cu mare zvon de glasuri, rugînd pe bătrîn să binevoiască a porunci fugarilor să se aline şi să se întoarcă din stîncile mării, căci acolo în cuiburi se află puii, abia ieşiţi din găocile de ouă şi încă neînvăţaţi la zbor. După legea stihiilor, puii alchionilor au răgaz în asemenea răstimp. Stihiile au rînduială să cruţe puii vieţuitoarelor de pe mări şi uscat ; numai oamenii varvari nu cruţă pe copil şi pe mamă cînd bat războiu ; zdrobesc, şi omoară, şi se dovedesc a fi cele mai rele şi mai blăstămate dintre vieţuitoarele lumii.

Se poate întîmpla să iasă la vremea asta de toamnă vînturi nebune, însă rînduiala obişnuită e alta şi, după scurt răstimp, bătrînul le chiamă, le dojeneşte şi le închide în peştera de unde au scăpat.

Vremea de toamnă se limpezeşte iar, de parcă, în apropierea iernii, ar zîmbi trei săptămîni de vară întîrziată.

— Întocmai aşa este, a încuviinţat Strămurare. Vara asta întîrziată se chiamă la noi, în Ţara Moldovei, a sfinţilor arhangheli ; iar aici în Ucraină — vara femeilor. De ce i-or fi spunînd aşa oamenii de aici, încă n-am pătruns.

— Poate-i zice aşa, căci nu poţi avea desăvîrşită credinţă într-însa ; te bucuri de ea fără multă nădejde ; deşi cunoşti că-i zîmbet înşelător, totuşi îţi place. Ba ţi-i şi mai dragă, tocmai pentru că e puţină şi trecătoare.

— Să ştiţi, a zis Strămurare, că acest frate al nostru monah de la Pobrata m-a deslusit întru totul.

Agatanghel nu mai era monah ; îşi scurtase pletele şi purta strai de oştean, cu nişte ciubote dintr-o juncă şi c-un palos de la Ştefan-voievod bătrînul, găsit

într-un pod între cioveiele mănăstirii. Acel paloș greu îl înviorase, îndemnîndu-l a coti pe-o cale nouă a vieții. Se adăogise la asemenea îndemn și prietinia acelui om detreabă, căruia îi spunea Strămurare hoțul. Deasemenea își găsise în tabăra de la Dnipru pe fratele său de cruce Alexa. În străinătatea în care se aflau, acești trei umblau nedespărțiți.

De la focul sfatului s-a ridicat în picioare Caraiman, potrivindu-și pe el dulama.

— Încotro, Ile ? a întrebat Alexa.

— Mă duc să încarc cu toate cele poruncite căruța măriei-sale hatmanul.

— După cît înțeleg, dumneata crezi în povești, a rîs monahul.

— Apoi, cuvioase, poveștile se spun ca să fie crezute. Dacă n-ar fi, nu s-ar povesti. Mult nu va trece și vedem iar Țara Moldovei. Mai mare mîngîiere decît asta noi, cei pribegi, n-avem.

— Mai stăi, Ile, pînă ce-or ieși poruncile.

Pe intrarea cea largă a căsoaiei s-a izbit un vîrtej de zloată bufnind în foc. Ca un berbece de negură și-a scuturat de spuză coarnele, s-a învîrtejit pe loc și a săltat pe fereastră.

Caraiman l-a văzut aidoma ; și-a clătit fruntea, uimit, și s-a așezat iarăși la locul său.

O dată cu vîrtejul, fără să fie băgați în samă, au pătruns în încăperea plină de umbră feciorii Gîrbovului. Cu sfiala lor obișnuită, pe care o purtau ca pe un strai, și-au făcut și ei puțintel loc lîngă vatră, scuturînd de pe dînșii mărgele de apă. Trăgînd cu urechea, fără a arăta că se amestecă în sfat, au înțeles din frînturile ce le mai lepădau unii și alții c-ar fi vorba de vreme și de plecare.

Atunci Nechita a tușit cu înțeles și a ghiontit cu cotul pe fratele său mai mic.

Alexa a înălțat spre ei nasul :

— Dar dumneavoastră, feciorilor, parcă eraţi duşi...

— Am fost duşi cu măria-sa, a răspuns Gîrbovul cel mare, şi acum ne-am întors. Nu-i aşa, măi Dominte ?

— Aşa-i, bădică. Am grijit caii şi după aceea am venit şi noi la foc să ne-ncălzim o ţîră.

— Aţi sosit cu măria-sa şi nu spuneţi ?

— Ce să spunem ? Că măria-sa a rămas în popas la jumătate de drum, cu hatmanul zaporojenilor ; că mai aveau de pus la cale unele şi altele ; iar pe noi ne-a trimes înainte, să dăm ştire. Pe mîne sară e şi măria-sa aici.

— Apoi asta-i vestea ce ne trebuie, oameni buni, şi dumneavoastră tăceţi.

Feciorii au dat cu îndoială din cap şi n-au răspuns la asemenea mustrare. Erau trudiţi ; la căldura focului, cum ieşea din ei aburul ploii, păreau alcătuiţi dintr-o putere a pămîntului. Întorceau privirile ca de subt o întunecime de codru. Aveau bărbi tinere ; însă plete îmbielşugate.

— Spune dumneata, Nechita, a urmat Alexa, ce porunci a mai trimes măria-sa ?

— Ce porunci a mai trimes măria-sa ? Ia gîndeşte-te şi tu, măi Dominte, ce porunci a mai trimes măria-sa ?

— Măria-sa n-a mai trimes nici o poruncă, a răspuns cu îndoială Gîrbovul cel mai tînăr, decît doar atîta ca să gătească dumnealui Ile Caraiman căruţa hătmăniei.

— Cum ? Asta nu-i poruncă ?

— Ba-i poruncă. S-o gătească de lungă cale, şi-a adus aminte Nechita.

Cei de la foc s-au uitat cu înţeles unul la altul.

Dominte a ridicat fruntea din dulamă şi a boldit ochii :

— Să vă spuie bădica Nechita, a pornit el a vorbi, că hatmanii au prubuluit și domniile-lor vremea și au aflat de la gîște cum că se schimbă

— Cine se schimbă ?

— Vremea.

— Și de la cine au aflat ?

— De la gîște. Să spuie bădica Nechita... nu-i așa, bădică ? La jumătate de cale, unde ne-am oprit în popas, domniile-lor hatmanii au stat și s-au uitat la Bălțile Uitate. Acele bălți ce se chiamă Uitatele se întind cît vezi cu ochii în lungul Dniprului. Și se afla adunată în acele bălți gîscărimea pămîntului. Erau gîște sălbatice pe luciu, cîtă frunză în codru. Tot se învăluiau, se ridicau și se așezau ; veneau și din susul apelor, și din jos ; se adunau și țineau sfat ; de zvonul lor nici nu s-aude bine ce grăiește om cu om. Se aflau acolo în popas și niște zaporojeni bătrîni din partea locului, care-și aduceau aminte c-au mai văzut ei treaba asta de cîteva ori în viața lor. Iar măria-sa Nicoară zice : «Să știți că gîștele dau semn de toamnă lungă, de aceea se opresc la Uitatele». Atuncea au răspuns zaporojenii cei bătrîni că de trei zile țin gîștele sălbatice sobor. Zice măria-sa Nicoară : «Să vedem ce spun». Și dă poruncă unuia Paraipan să sloboadă în vînt o săneață. Cînd a tunat săneața, s-au ridicat gîștele ca un nour deasupra noastră și deasupra bălților. Și-au dat răspuns măriei-sale : «Da-da-da !» Atuncea am cunoscut — eu și cu bădica Nechita — că măria-sa Nicoară e năzdrăvan și înțelege limba tuturor viețuitoarelor pămîntului.

— Dar de steaua cu coadă ce spuneți dumneavoastră, feciorilor ? a întrebat Agatanghel.

— Apoi ce să spunem ? Spunem bine. Întăi mi-a fost groază, care nu se mai află ; dar bădica Nechita zice : «Mie nici nu-mi pasă !» Cînd a spus bădica

Nechita vorba asta, mi-a trecut frica. Tot bădica Nechita zice că acea stea face semn cu coada spre Țara Moldovei.

Cei de față au întors capetele și s-au uitat la Nechita.

Gîrbovul cel mare tăcea și era cam rușinat.

Astfel soborul gîștelor sălbatice de la Uitatele și palosul de foc al cometei au arătat măriei-sale Nicoară Potcoavă vremea purcesului său întru cea mai mare și mai scumpă hotărîre a vieții sale, la începutul lunii noiemvrie 1577.

Marți, la timpul de după-amiază, cînd soarele străpungea cu străluciri roșcate ferestrele înguste ale bisericii de pe un dîmb depărtat, în vederea Ostrovului Moldovenilor, Nicoară a descălicat, venind de cătră Lunca Mare, după cum arătaseră feciorii Gîrbovului. Se aflau cu măria-sa uncheșul Petrea Gînj, moș Pokotilo, căpitanul Cozmuță Negrea, diacul Radu și patru zaporojeni, oșteni ai lui Șah hatmanul.

Chiar în acea sară, sub cer senin la foc de tabără, s-au adunat împrejurul măriei-sale sotnicii și căpiteniile peste cinci sute de săbii, și oștenii cei vechi care aveau a purta căruțele în preajma călăreților, cu merinde, cojoacele, caii de schimb și făurăriile, și au ținut sfat, ascultînd cu băgare de samă cele din urmă porunci ale hatmanului Nicoară. Și ridicîndu-se în picioare, au închinat pocaluri de mied pentru izbînda măriei-sale și pentru liniștirea sufletului scump-răposatului domn al Moldovei Ion-vodă. Și tot în acea noapte au plecat cei patru zaporojeni — oamenii lui Șah hatman — să ducă la Lunca Mare porunca măriei-sale Nicoară Potcoavă.

De la Ostrovul Moldovenilor aveau a se ridica treizeci de sotnii și două sute patruzeci și cinci de căruțe de război. Iar hatmanul Șah avea a purcede,

după întocmirile de mai nainte hotărîte, cu patruzeci de sotnii și trei sute patruzeci de căruțe. Drumurile pîlcurilor erau știute și înțelese de lung timp, cu ceasurile de umblet socotite pentru orice fel de vreme, și căile împărțite cu chibzuință ca să nu dea nicăieri spaimă. Șah hatmanul avea a trimete înaînte călăreți privighetori cinci sotnii, care să apuce vadurile Moldovei în dreptul ținutului Lăpușnei și pe lîngă Bugeacul nohailor. Asaul peste aceste cinci sotnii de privighere era pus Grigore Apletin de la Razdelnaia, barbat încă tînăr, dar înțelept, care vorbea ca apa cinci limbi ale localnicilor acelor ținuturi din preajma Dunării.

Din partea măriei-sale Nicoară Potcoavă, purcedea înainte în privighere, spre Vadul Lipșei, cu patru sotnii, căpitanul Cozmuță, care deasemenea, pe cît se lăuda, era destoinic întru înțelegerea limbilor. Știa și turcește și chiar persienește. Numai cu chitaii nu se putea descurca.

Înainte de a se mișca tabăra de la Ostrovul Moldovenilor, Nicoară Potcoavă s-a sfătuit îndelung, pînă cătră miezul-nopții, cu moș Elisei Pokotilo, ca să meargă o vestire grabnică la Brațlau, cătră prietinul măriei-sale Iacob Lubiș filosof, să se împrăștie pe Bug și pe Nistru, prin neguțători și cărăuși, în tîrguri și sate, o taină, cum că nohaii s-ar găti să zvîrlă ceambuluri de pradă asupra Lehiei ; și că întru apărarea Ucrainei ies zaporojenii, care își țin totdeauna săbiile gata, și își pun piepturile pentru apărarea creștinătății și a muncitorilor pașnici.

S-a hotărît să plece pentru asemenea treabă, chiar în acea noapte, moș Pokotilo însuși. Îl va ajunge din urmă pîlcul său cu sotniile anumite, la un popas pe Bug ce-i zice Mocani. Se vor afla în acel popas, așteptîndu-l, mezinul Alexandru și Alexa Totîrnac cu

alte patru sotnii, a căror rînduială era să se lege în stînga cu Grigore Apletin și în dreapta cu căpitanul Cozmuță.

Cînd vor ajunge hatmanii la Iași, aceste trei pîlcuri de sotnii înaintate cătră hotare aveau a băga de samă drumurile spre Țara Romînească. Ardeal și Lehia, oprind marfa boierească, alegînd pentru judecată pe toți cei care fuseseră vînzători de țară și domn în vara anului 1574, cu pîrcalabul Irimia în frunte, după izvodul ce se va da fiecărui sutaș și fiecărui căpitan ori asaul. Diacul și Cozmuță Negrea au pregătit din vreme izvoadele. și fiecare boier, călător ori aflat la curtea sa, va avea a răspunde chemării, ca unui glas de dincolo de moarte.

— Mai rămîne ceva, moș Elisei, a zis cu glas scăzut și întristat Nicoară Potcoavă. Vei chibzui dumneata ce-i de făcut cu boierul de la Iampol, pe care l-am socotit omul nostru, și acuma nu mai am încredere în el Bine mi-ar părea să mă înșel ; dar se poate să fie vinovat, și atunci nu-l putem lăsa în locul unde se află, din care loc ușor poate da de știre la Iași, ori boierilor leși, care se știe că nu-mi sînt prietini. Pune oameni ai noștri să-l ridice și să mi-l trimeată mie.

Au mai sfătuit multe altele măria-sa Nicoară și moș Elisei, și după aceste toate rînduieli și sfaturi, Pokotilo s-a dus să încalice. Nicoară Potcoavă l-a așteptat pînă ce s-a întors întovărășit de doi oșteni tineri. Și bătrînul, și cei doi oșteni tineri au descălicat și s-au închinat măriei-sale.

Nicoară s-a dus cătră bătrîn, dîndu-i sărutare de despărțire.

— Mergi cu bine, moș Elisei !

Bătrînul a încălicat și s-a închinat iar din șa.

— Să te vedem sănătos, slăvite voievoade, ținînd la Iași paloșul dreptății.

Călăreții s-au dus ; Nicoară a rămas în picioare, cufundîndu-se deodată în singurătatea sufletului său. A privit către miazănoapte, unde carul mic își muta stelele. Către asfințit, sfertul lunii ajunsese pe zare luminînd curgane străvechi. Nu mai era mult pînă la miezul-nopții ; cerul se limpezise deplin, vîntul părea căzut pe cea dintăi nea ușoară a stepei.

Dintrodată a sunat în înălțime glasul gîștelor sălbatice, care se învăluiau în grabă din zarea amiezii către steaua miezului-nopții, căutînd încă un popas de liniște în bălți de curînd părăsite. Ridicînd privirile, Nicoară a văzut cometa ajunsă în creștetul bolții, de unde apoi își urma mișcarea către asfințit. A oftat ca de-o nădejde împlinită. Cînd și-a plecat fruntea, a simțit o boare de vînt cald.

Era austrul care venea dinspre apa Moldovei.

Venea dinspre apa Moldovei, de unde îi sosise în acea primavară o carte de dragoste și mîhnire.

Nicoară a lepădat lîngă foc dulama și a început a umbla printre bordeiele oștenilor lui pînă ce a dat la lărgime și nu mai auzea mișcarea și zarva taberei.

Auzea însă chemările din înălțimea de sus a văzdului, îi mîngîia obrazul vîntul lin cu zvon de strune, îi fulgera tainic în coada ochiului semnul înflăcărat al cometei.

Într-un tîrziu, Potcoavă a venit către tabără și a găsit la vatră pe Ile, zădărînd și crescînd focul. S-a așezat iarăși la lumina flacărilor, împresurat de năluciri nedeslușite ale viitorului.

A intrat în cort, lăsînd poala intrării ridicată, ca să ajungă pînă la culcuș lumina și căldura focului. S-a lăsat într-un cot, ascultîndu-și tumultul inimii.

Și-a adus aminte, fără noimă, de un cîntec bătrînesc din pruncie. Îi suna în auz ; îi prăpădise vorbele Pe urmă i-au picurat una cîte una acele vorbe pe

buze și le-a șoptit ca să le-audă el singur. Dar Ile de lîngă foc avea ureche ageră și i le-a prins numaidecît.

Legea ta de codru des,
Văd c-acuma s-a ales
Din tine să nu mai ies...

Le șoptea și Ile acele cuvinte, îngînîndu-le din strune.

Astfel și hatmanului i s-a ales să nu mai iasă dintre harțuri și treburile săbiei. A intrat în anii primaverii și l-a ajuns bruma toamnei.

Ile urma să cînte :

Am intrat copil blajin
Și-am ajuns moșneag bătrîn...

— Mai am, prietine Ile, pînă la bătrîneță, a zis cu glas tare măria-sa, de subt poala cortului. Cîntă-mi altceva, Ile. Zi cîntecul cel vechi cu paserea măiastră.

— Numaidecît, măria-ta, a răspuns cu glas înăbușit slujitorul.

Vorbele acelui cîntec vechi i se păreau primejdioase lui Ile Caraiman ; totuși le-a sunat în strune și le-a șoptit domol ca într-un ceas ca acela tîrziu al nopții. Focul se stingea și tăciunii se umbreau subt spuză.

Floare albastră...
Vine paserea măiastră,
Ciocănește la fereastră,
Și cu glas de om întreabă :
«Nu vii, bade, mai degrabă ?
Că dacă mai zăbovești,
Sloi de ghiață mă găsești...»

Hatmanul tace ; adierile strunelor se amestecă în susurul austrului. Prin deschizătura de sus a cortului, Nicoară zărește o stea care lucește pripit, lăcrămînd.

CAPITOLUL XXXII

Boierul de la Iampol

De doi ani de cînd se așezase în Iampol, domnia-sa boierul Gavril Ciohoranu petrecea o viață liniștită între tîrgoveții de acolo ; nu-l tulbura nimeni și nu stîrnea nici o tulburare nimănui.

Boier Gavril fugise din Țara Moldovei îndată după moartea cumplită a lui Ion-vodă. Umblase de cîteva ori la Liov și de cîteva ori la Brațlau, la pîrcalabul Țopa ; pe urmă nu se mai urnise din Iampol, din apropierea vadului pe Nistru ce-i zicea al Rașcului. Se știa, din cele ce spunea chiar domnia-sa însuși, că nu-i place să se ducă la curtea lui Petre Șchiopul-voievod și că ar sprijini «un barbat ce-ar umbla mai drept» în treburile țării. Acel barbat fără beteșug i s-a părut a fi domnia-sa Ion Nicoară Potcoavă, frate cu răposatul voievod Ion. Boier Gavrilă făcea cunoscut prin oamenii din preajma sa că, pentru intrarea la Moldova a măriei-sale hatmanul Ion Nicoară, domnia-sa pîrcalabul Țopa a și scos de la doi bancheri ai săi din Liov sume destul de mari.

Astfel acel boier moldovean era socotit potrivnic lui Petru-voievod Șchiopul și Porții Otomane ; iar dregătorii Lehiei cu greutate mare îl sufereau în hotarele republicii. Pe cît spuneau domniile-lor, aveau nacaz din partea păgînilor ismailiteni, care poftiseră pe leși să nu primească la ei și în Ucraina fugar de la Moldova, ca acest fost dregător al răposatului vodă Ion. Spuneau domnii leși că turcii «îi poftiseră». Dar turcii le hotărîseră și le porunciseră, ca unii ce stăteau amenințători pe hotarul leșesc. Cu toate acestea, domnii leși nici nu izgoniseră, nici nu puseseră la popreală pe Gavril Ciohoranu.

Asemenea stare de lucruri păruse ciudată de la început lui Iacob Lubiș de la Brațlau. I se păruse mai ciudată decît hatmanului, trăitor în slobozia zaporojenilor, unde brațul stăpînirii leșești nu-l putea ajunge. Iacob Lubiș mai cunoștea că nici un bancher de la Liov nu slobozise bani lui Țopa pîrcalabul, deoarece pîrcalabul n-avea bani puși nici într-o bancă de la Liov. Deasemenea, Lubiș filosof știa mai bine decît oricine că boierul moldovean Țopa primise sprijin în taleri de argint din partea lui Nicoară, și sumele le plătise el însuși, Lubiș, ca mînuitor de bani al hatmanului.

Se mai întîmplase că Iacob Lubiș nu mai primise de un an încheiat cerere de bani de la pîrcalabul moldovean. Și în acest răstimp, Lubiș trăsese de limbă pe unii fugari de la Moldova, care trecuseră pe la Iampol și cercetaseră pe omul lui Țopa, ca pe un credincios al măriei-sale Ion Nicoară. Acei fugari spre Ostrovul Moldovenilor de pe Dnipru făcuseră popas și la Brațlau, și Iacob Lubiș filosof aflase de la dînșii cum că Cavril Ciohoranu îi îndemnase să-l înștiințeze pe domnia-sa cînd e plănuit să se ridice cazacii din Lunca Mare și moldovenii de la Ostrov, ca să treacă Nistrul. Pe unii îi tocmise chiar să-i aducă asemenea vestire, făgăduindu-le bună răsplată și de la domnia-sa, și de la hatman.

Se adunaseră astfel deasupra boierului moldovean, prepusul lui Țopa, destule bănuieli ; însă Nicoară Potcoavă nu suferea să-și încarce sufletul c-o nedreptate. Totuși, dacă cumva boierul Gavril a intrat în slujbă la leși și la păgîni, e primejdie să se afle și la păgîni și la domnii leși mișcarea de oști de la Dnipru cătră Nistru, plănuită în acea toamnă. Izbînda acelei mișcări de oști se întemeia pe taină și grabă. Ca să nu fie nici o greșală, Nicoară Potcoavă hotărîse ca

boier Gavril să fie apucat din vreme și pe neașteptate. Se va vedea îndată dacă e vinovat sau nu de viclenie.

Elisei Pokotilo sosise la Mocani de la Brațlau, după sfatul lui Iacob Lubiș, în ziua de 6 noiemvrie. Abia ce așezase tabăra celor patru sotnii în preajma unor izvoare și lîngă colibe părăsite, acoperite cu paie. Pînă în aceste locuri ajungeau cu turmele ciobani ardeleni ; stăteau la pășunat cu oile o vară și după aceea coborau la vale spre bălțile Dunării. Dar nu veneau în toți anii, ci tot la trei veri. De la acei oieri se dăduse nume locului Mocani ; și era o singurătate largă de la popasul izvoarelor peste deal, pînă la niște păduri de mesteceni, cine știe unde, tot locuri umede, cu iarbă îmbielșugată. Locul popasului era înverzit c-o buruiană lucie cu frunză grasă, ce nu pierea de frigul iernii. Ici și colo, pîlcuri de cîte trei-patru stejărei ce se chiamă tufă-roșie. Soarele de toamnă lucea în frunzele lor arămii rămase în crengi ; venea plutind pe vîntul lin matasa-morților și se anina de frunzele uscate. De fiecare din aceste fire de matasă atîrna un painjen mărunt cît semincioara de mac ce-și cată loc și stare pînă la învierea unei primaveri viitoare. Matasa-morților e alt semn de toamnă lungă și blîndă.

Descălicînd, moș Elisei a privit cu luare-aminte acele locuri încîntate, departe de lume, și a oftat, rîvnind spre tihnă și pace. Apoi a poftit bun-găsit lui Lixandru mezinul și l-a privit lung, ca să înțeleagă de ce-i așa de neliniștit și supărat. Doar cele treizeci și două de căruțe de la patru sotnii aveau cu îmbielșugare de toate, și la vatra de jar se frigeau în țiglă hartane de oi chivirdic, dobîndite cu puțini bani de la păstori din valea Bugului.

— Mult avem să stăm aici ? Nu pornim, moș Elisei, a întrebat cu hartag Alexandru.

— Ba pornim, după cum cunoști și domnia-ta, a răspuns împăciuitor bătrînul. Porunca noastră este

să ne aflăm pe malul celalalt al Nistrului peste cinci zile, adică la 11 ale lunii noiemvrie. Cum ne-ajunge măria-sa și trece vadul, noi purcedem numaidecît cu rînduiala știută, iar puterea lui Șah și a măriei-sale vin după noi, la două zile de cale.

— Știu și cunosc, Pokotilo, dar de ce stăm aici în aceste pustietăți ?

Moș Elisei a zîmbit :

— Ca să nu știe și să nu cunoască nimene nimica despre noi. Mai avem ș-o treabă anumită, căpitane Alexandre.

— S-ar putea s-o cunosc și eu ?

— S-ar putea. Ca asaul, răspunderea o am numai eu, și toți cei ce sînt sub mîna mea au datoria să îndeplinească poruncile ce am de la măria-sa Nicoară. Dar țin socoteală că domnia-ta ești frate și cel mai de credință barbat al măriei-sale. Află că trebuie să înfățișăm măriei-sale, la trecerea Nistrului, pe boierul Gavril Ciohoranu.

— Acela e omul nostru pus la Iampol de către Țopa.

— Așa s-ar părea, că e omul nostru.

— Se dovedește cumva că e viclean ?

— Așa se pare.

— Atunci, asaule Pokotilo, să-l scurtăm.

— Însă avem poruncă să-l ducem nestricat măriei-sale și-n taină, ca să nu se facă la hotar neliniște și să n-ajungă zvoana faptei înaintea noastră. Pe lîngă asta, măria-sa vrea să se încredințeze cu ochii și cu urechile și să-i facă județ drept.

Mezinul a ridicat din umeri, oftînd :

— Să ne supunem poruncii, asaule Pokotilo...

Moș Elisei a ridicat varga albă a puterii sale și a strigat către străjile din preajma sa, chemînd la sine pe Alexa Vulpea, pe Strămurare, pe Agatanghel și pe feciorii Gîrbovului.

După ce i-a dăscălit pe toți, asaulul i-a amenințat cu varga și a numit pe Alexa Vulpea călăuz al lucrării.

— Eu nu mă duc ? s-a mirat mezinul.

— Domnia-ta, căpitane Alexandre, rămîi cu mine, i-a hotărît asaulul. Te poftesc, în numele măriei-sale, să-ți înfrînezi neliniștea.

Mezinul și-a mușcat buzele și și-a plecat ochii.

Într-un pătrar de ceas, Alexa Vulpea, Strămurare și feciorii Gîrbovului s-au încălărat, iar Agatanghel a înhamat patru cai la o căruță a sotniei întăia. Ș-au și plecat. Aveau toată după-amiaza înaintea lor și lumina de la pătrarul de lună către miezul-nopții.

În ziua de 8 noiemvrie era tîrg de vite la Iampol. O căruță cu patru cai bulziș, întovărășită de patru oameni pașnici, călări, a căutat loc de găzduire la un han din margine, foarte de dimineață. Abia răsărise soarele și hangiul ieșise pe podeț, subt cununa de fîn atîrnată într-o prăjină aplecată asupra ulițiii.

Unul dintre călăreți i-a dat cuviincios buna-dimineața în limba malorosienească, și a cerut găzduire și masă bună pentru o zi ori două.

— Dacă vom cumpăra ce poftim, a adaos Alexa Vulpea, nu mai întîrziem. Însă dacă nu găsim ce ne trebuie nouă, om mai sta : numai să binevoiești dumneata, om bun, să ne ocrotești. Ți-om plăti cinstit.

— Banul e cea mai bună zapiscă, a răspuns rîzînd hangiul.

— Banu-i boier leșesc, a încuviințat Alexa. Care i numele dumnitale, cinstite hangiu ?

— Iosip Uliță-lungă, domnule. Poftește a te uita la mine și vezi cît sînt de slăbănog, însă am picioare sprintene și cutreier Iampolu-n grabă, cît ar ceti popa nostru un parastas.

S-au apropiat și ceilalți trei călăreți și au rîs cu voie-bună. A scos de subt coverga căruței cap bărbos

și părintele Agatanghel, și s-a bucurat și cuvioșia-sa de asemenea nume.

S-a aflat că pe lîngă picioare lungi și sprintene, prietinul Iosip are și-un rachiu bun de drojdie, pus în butoiaș în anul cînd a fugit de la Cracovia și s-a dus în țara sa craiul franțuz Hendric. După ce negutătorii au descălicat și bărboiul părintelui Agatanghel a dat de cîteva ori ocol cailor și căruții, s-a făcut pace, dîndu-li-se cailor cele de cuviință, și nefiind nici oamenii obijduiți din partea băuturii și mîncării. Mai ales băutura de pe vremea craiului franțuz a avut mare izbîndă, fiind în acea toamnă mare lipsă de vinars în țară din pricina cometei. Și cînd s-au mai oprit și alți creștini subt cununa de fîn, Uliță-lungă s-a dovedit fudul și nepăsător față de ei. A stat cu prietinii săi dintăi. Iar alții care au mai venit s-au mulțămit a jindui numai clondirul, pocalul și cîrnatul crud ce se chiamă «trandafir», și cu părere de rău s-au grăbit spre iarmaroc.

Iar cuviosul Agatanghel, binecuvîntînd casa și saraiurile prietinului hangiu, a dorit prea mult să afle ce barbați străini mai hălăduiesc în acel frumos tîrg al Iampolului. Căci îi spunea cîndva un unchеș al său de la Moldova c-ar fi trăit aici, și bine s-a împăcat cu tîrgoveții acel unchеș al său. Și s-ar bucura și-acuma, dacă ar mai fi în viață. Însă, ne mai fiind în viață, nu se mai bucură.

— Cum îi zicea acelui unchеș? a poftit numaidecît să afle hangiul Iosip.

— Îi zicea Nechifor Gîrbovu.

Dominte a rîs; frate-său mai mare a căscat ochii și a stat o clipă în cumpănă să deie dovadă că acel Nechifor Gîrbovu se află încă în viață. Tată-său cel bătrîn, morarul, ne-a lăsat sănătate și nu mai este, dar Nechifor Girbovu mai trăiește.

— Hai să ne împăcăm, s-a bucurat Iosip hangiul, și să cinstim în sănătatea celor vii și pentru pomenirea celor răposați. De douăzeci de ani de cînd trăiesc în Iampol, nu-mi aduc aminte să se fi așezat în tîrgul nostru nici un Nechifor și nici un Gîrbov. Oamenii străini nu se prea așează pe la noi. Numai unui boier de la Moldova nu știu ce i-a venit. Stă aici de vreo doi ani. într-o casă goală, numai el singur și c-o babă mută. Cînd și cînd trece cîte un călăreț pe la el, dar nu află ce-i trebuie lui să afle, și se duce în treabă-și. De trei ori în doi ani a venit să-l vadă un popă de la Tighina, din ceea parte.

— De unde știi dumneata, cinstite prietine Iosip, că-i de la Tighina?

— Din altă parte nu poate fi, a răspuns hangiul, căci e popă turcesc.

— Poate de la Bender.

Iosip Uliță-lungă s-a veselit nespus că acel călător cu bolduri de lumină în ochi și nas ascuțit nu știe că Bender și Tighina e tot aceea.

Tighina-i tîrg creștinesc —
Iar Bender gunoi turcesc.

— Zic unii că acest boier moldovean Gavril Ciohoranu ar vrea să se deie în legea turcească.

— Dar asta nu-i adevărat, a fost de părere Alexa.

— Adevărat, om bun, cum mă vezi și te văd.

— Doar nu-i ești vecin, ca să stupești în ogradă la dînsul și să ții socoteala popilor păgîni.

— Nu i-s vecin, dar nici departe de dînsul nu mă aflu.

— Ei, hai să ne-mpăcăm prietine Iosipe, s-a îndemnat Alexa. Ce-avem noi cu boierii moldoveni?

În ulița a doua de la hanul lui Iosip Uliță-lungă, cuviosul Agatanghel a găsit sălașul lui dumnealui Gavril dregător de la Moldova. Era o casă scundă,

cu obloane la geamuri, în mijlocul unei livezi cu împrejmuire înaltă. Poarta era închisă pe dinlăuntru. Cu toate acestea, cugeta în sine cuviosul Agatanghel, acest boier creştin încă nu şi-a schimbat legea şi-l chiamă tot Gavril. Nu se poate să nu fi ieşit la sfînta biserică.

Turla bisericii nu era departe. Agatanghel a grăbit într-acolo şi-a intrat subt boltă, ca un creştin care are multă vreme de pierdut. Lume era destulă. Prin fum de făclii şi cîntări de psalţi, monahul a cercetat cu privirea şi a văzut lîngă analoghionul[1] din dreapta ceea ce căuta.

Dumnealui Gavril Ciohoranu făcea cruci mari, pornind de la cararea din mijocul pletelor, ducînd dreapta pînă subt chimir, apoi aducînd-o la gulerul lat al şubei în dreapta şi în stînga, apoi atingînd lespedea c-o plecăciune adîncă.

«Pînă ce s-a face turc, deocamdată-i creştin, îşi făcea socoteală Agatanghel. Pare-mi-se că-l cunosc eu pe acest credincios boier al măriei-sale răposatului Ion-vodă. Apoi bine, frate dragă, acesta-i Gavril Pîrjol de la Buhăieşti. L-am cunoscut cînd era vataman de răzăşi la Bogdănuţ, feciorul Lăpuşneanului. După aceea am auzit de el ca de-un dregător la cetatea Romanului, ridicat din răzăşi.»

Boier Gavril Ciohoranu era un barbat bine cumpănit din toate mădularele ; la cincizeci de ani avea plete roşcate, care abia îi sureau la tîmple ; iar barba rotundă şi mustăţile tunse aminteau porecla lui veche din sărăcie — «Pîrjol».

«Vra să zică, se gîndea Agatanghel, acesta-i omul cu care am avut noi multe nacazuri, pe cînd era vata-

[1] *Analoghion* — pupitru aşezat în faţa stranei cîntăreţilor, pe care se pun cărţile bisericeşti.

man și slujbaș domnesc. Din părul acesta roș se uita cumplit la noi, și sărmanii nu cutezau să se apropie de harapnicul lui.

A plăcut pesemne lui Ion-vodă, fiind mare călăreț și bun purtător de sabie.

Iată-l că iese. A stat în sfînta biserică cugetînd la demonul Belzebut. Să-l ducem pînă acasă și s-auzim cum închide pe dinlăuntru poarta. După aceea să vestesc pe Alexa și pe ceilalți și să mărturisesc tuturora că poate greșesc ; ca să nu-mi scrie pacat sfîntul Petrea în hîrțoagele din cer.»

Cuviosul Agatanghel s-a întors la hanul lui Iosip Uliță-lungă și a ținut stat cu Alexa Vulpea afară, lîngă căruță, aducînd doi cai și înhămîndu-i la oiște, iar pe ceilalți doi legîndu-i dinapoi, la codîrlă.

— Eu ți-oi spune dumnitale, Alexa; ca unui om mai priceput decît mine, că aist dregător pe care-l chiamă Ciohoranu e unul Gavrii Pîrjol de la Buhăiești, și eu nu știam nimic. Dar cum l-am văzut în biserică, l-am cunoscut numaidecît ; și l-am petrecut pîn-acasă.

— Ce spui, frate Agatanghel ? Apoi, dacă-i Gavril Pîrjol, îl cunosc și eu.! N-am să-i aduc aminte că m-a pălit cu gîrbaciul plumbuit, pe cînd era slujitor domnesc la Bogdănuță-vodă. Așa-i nacazul în saraca noastră Țară a Moldovei, că cei care se dau cu lupii și corbii put a hoit. Vai de cei ce-și uită părinții și frații și se înstrăinează de ei și le e dușman și gîde !

— Nu socoți că păcătuim, frate Alexa ?

— Noi nu-l obijduim, cum ne-a obijduit el pe noi. Va să-l judece măria-sa Nicoară. Așa că noi, din clipa asta, ne așezăm în preajma lui și nu-l lăsăm pînă ce nu-l încleștăm.

Hotărîrea lui Alexa Vulpea a fost să scoată căruța de la han și s-o mute în preajma casei boierului, s-o așeze într-o hudiță deocamdată și s-o mute și de-acolo, dacă va fi nevoie, după împrejurări. Cuviosul

Agatanghel și Strămurare au de dres o stricăciune: trebăluiesc la o roată și se arată tîrgoveților care trec pe lîngă ei foarte grăbiți și supărați. Feciorii Gîrbovului se află și ei în treabă, de la han la ulicioară; și nu-i departe nici Alexa.

Măria-sa Pîrjol, cum îi spunea rînjind cuviosul Agatanghel, n-a ieșit pe poarta cea ferecată decît într-un amurg, purtînd toiag și șubă. A închis poarta și a strigat ceva slugii lui de după poartă, oprindu-se o clipită; pe urmă a pornit cu pas cumpănit și destul de repede, bătînd ulița cu toiagul tot la al doilea pas. A trecut pe uliță tot către răsărit; cei din hudiță au rămas învăliți de întunecime.

În capătul ulițiii, boier Gavril a apucat la stînga și îndată s-a oprit la o ușă de negustător, ce da pe un podeț. Cînd a bătut cu toiagul pe acel podeț, ușa s-a deschis și a ieșit în prag, luminată dinăuntru, o femeie ce părea tînără. Boierul s-a dus asupra ei; femeia s-a tras îndărăt. Ușa s-a închis. Căsuța a rămas întunecată, cu obloanele închise.

La al treilea ceas al nopții, s-au auzit clempușurile de la ușă căzînd și Pîrjol a ieșit. Femeia a făcut lîngă el cîțiva pași. S-au oprit amîndoi ținîndu-se de mînă și au ridicat capetele către răsărit. Era înspre acea parte a cerului un pîlc de nouri, și cometa nu se vedea. Sfertul lunii era întunecat și el. Steaua cu coadă avea a ieși mai tîrziu, către miezul-nopții, între cloșca cu pui și fus. Omul a mormăit o vorbă de despărțire, femeia a răspuns cu glas subțirel și s-a întors repejor la ușa rămasă deschisă. Barbatul a apucat calea spre casă, cotind celțul ulițiii înspre asfințit.

Cînd a ajuns în drept cu hudița, s-au alăturat pe neașteptate de domnia sa două mogîldețe. Boierul a vrut să strige. Cînd a căscat gura, mogîldeața din dreapta i-a și umplut-o cu un ghem de cîlți. Cînd s-a

smuncit năprasnic, să scape, l-a primit în brațe al treilea om negru, răsucindu-i mînile la spate. Paznicul uliței, nevăzut, bătea undeva cu ciocanu-i de lemn în toaca atîrnată de gît. Pe urmă a strigat cetățenilor cu glas răgușit că-i liniște și pace pe pămînt și că-i ceasul al treilea de la înserat.

Ornicul din turnul soborului, în mijlocul tîrgului, a bătut de nouă ori.

Domnia-sa Gavrilă Ciohoranu era purtat cu repeziciune, ca un buștean, în hudiță, și grămădit în căruță. Strămurare s-a aburcat după el urmînd a-l strînge și a-l cetlui cu frînghia. Boierul icnea din adîncul ființii și se încorda c-o putere învierșunată. Apoi deodată a contenit. Caii înhamați au smuncit streangurile. Trei călăreți au împresurat căruța. Cucoșii din vecinătăți au prins a cînta după socoteala pe care o au ei ; pîrcalabul îi asculta tot mai departe și mai stîns.

După rînduiala lui Elisei Pokotilo, călăreții și căruța aveau a se opri la un șipot, într-o vale și lîngă o dumbravă. Era într-un loc ocolit de drumul mare, cercetat numai vara de plugari și păstori ; iar în acel început de noemvrie îl împresura pustia. Pokotilo îl cunoștea și-i dăduse lui Alexa toate îndreptările, ca să nu se rătăcească. L-a sfătuit să întrebe un gospodar din marginea satului al cincilea de la Iampol. Totîrnac a umblat cu luare-aminte ; n-a mai întrebat pe nimeni ; și după al cincilea sat de la tîrg spre Bug, a găsit locul. Acea pustie depărtată de sate era potrivită pentru popasul sotniilor lui moș Elisei. Se înțeleseseră, bătrînul și Alexa, să se întîlnească acolo. Dacă Alexa nu vine acolo pînă la o joi, îl caută moș Elisei la Iampol, să vadă de ce nu și-a izbîndit isprava. Dar treburile se petrecuseră cu bine, după dorința bătrînului și după norocul ce se vădea lui Nicoară în acea vară a sfinților arhangheli.

Șipotul de subt deal și de subt dumbravă se aduna de la trei fîntîniţe pline într-un jghiab de lemn, care vărsa în cupă de piatră o vînă groasă de apă. Acolo s-a oprit căruţa după ce a umblat toată noaptea. Cei cinci oșteni au ales un loc ferit, după stejari. Au descălicat ; au scos prada lor la lumină, în răsăritul soarelui. Dîmbul scînteia de brumă. Cîteva ţărci au venit în vîrfurile stejarilor bătrîni și au prins a se certa.

Dumnealui Gavril boierul era boţit și umilit de noaptea de nesomn în hurducăturile căruţei. Deși Strămurare îi scosese din gură călușul de cîlţi, se vedea că acuma îi era încleștată limba de spaimă. Abia a putut clămpăni nedeslușit : «Apă ! Apă !»

Strămurare, suflet milostiv, l-a ajutat să ajungă la izvor, unde pîrcalabul s-a adăpat și s-a spălat pe ochi.

— Ah ! a gîfîit el întorcîndu-se la căruţă, amară moarte mă paște !

— De ce grăiești așa, boierule ? l-a întrebat Alexa, privindu-l ațintit. Te simţești cumva vinovat cătră măria-sa Nicoară ?

— Ba nu mă simt vinovat întru nimica, s-a tînguit lăcrămos boierul. Dar bag de samă că vă purtaţi cu mine ca și cum aș fi un mișel de rînd.

— Greșești iar, boierule ! Nu te-am asuprit și încă nu te-am împuţinat. Ești întreg și capul ţi-i pe umeri. Numaicît trebuie să te supui și să mergi la judecata măriei-sale.

— Dar ce-am făcut ?

— Nu știu. Te va întreba și vei răspunde.

— Vai și iar vai !

— De ce te tîngui ?

— Căci văd cum se răsplătește credinţa mea.

— Nu te teme, măria-sa are obicei să judece cu chibzuinţă.

Boier Gavril a tăcut. S-a așezat la pămînt și părea trudit de moarte. Însă ochii îi erau vii și treji între

tufele de păr roș ca focul. Obrazul i s-a strîmbat de mînie mai mult decît de suferință, cînd Strămurare a pășit pînă la el, legîndu-i din nou mînile la spate.

— Aveți poruncă să mă legați?

— Ba nu.

— Atuncea, rogu-vă, lăsați-mă slobod.

— Nu putem, a rîs fără rușine Strămurare, căci ne temem să nu te iei după iepurele care a zbucnit mai nainte din tufe.

— Mă jur pe sufletul meu și al părinților mei răposați că mă supun și nu fug.

— Să te credem? Să nu te credem?

— Sloboziți-mi dreapta să fac cruce înaintea domnului-Dumnezeu, care ne vede. Treclet să fiu și să am parte cu Arie și cu Iuda, dacă nu mă supun. Și stăpînul meu mă va judeca drept, căci i-am fost cu credință.

— Te va judeca după credința cu care l-ai slujit.

— Dar ce-am făcut, oameni buni? Ce-am făcut?

— Nu știu ce-ai făcut de cînd nu mai mînînci pînea domniei, dar știm ce făceai cînd erai slujitor la curtea lui Bogdănuț-vodă. Ș-ai bătut cu gîrbaci plumbuit pe sărmani.

Boierul a fulgerat în sus cu fruntea ș-a privit cu băgare de samă pe Strămurare.

— Hai sus în căruță la hodină, i-a poruncit oșteanul, strîngîndu-i mai tare legăturile. Dumnezeu vede, și măria-sa Nicoară va judeca.

— Dați-mi ceva să mînînc... mi-i foame... s-a jeluit boierul.

— Ți-om da, la vreme. Hai, suie!

În ziua aceea domnia-sa boierul Gavril a dormit, a ospătat, s-a hodinit și s-a arătat întru toate supus, cu cea mai mare cuviință. Părea că așteaptă senin județul stăpînului său.

A dormit și în noaptea cealaltă, și l-a priveghiat în căruță cuviosul Agatanghel. Ba i-a slobozit și brațele din frînghie, ca să-i fie somnul mai bun. Apoi, mîndostivul rob al lui Dumnezeu, cuviosul Agatanghel, cînd a răsărit soarele, și-a scăpat fruntea pe braț și răsuflarea a prins a-i cînta.

Toți caii erau legați mai la o parte, între stejari, afară de unul înșăuat, al lui Dominte Gîrbovu, străjerul de dimineață.

Dominte Gîrbovu se trăsese din căruță, își gătise calul, suise în pisc și priveghiase împrejurimea, apoi se întorsese, descălicase, apucase ulciorul și coborîse la șipot să-l umple Nechita, Alexa și Strămurare dormeau încă la vatra caldă a focului.

Deodată toată această alcătuire pașnică a popasului s-a tulburat năprasnic.

S-a auzit un țipăt scurt, repede înăbușit. Gavril Pîrjol, care nu dormea și priveghea să-i vie ceasul potrivit, l-a lăsat pe cuviosul Agatanghel străpuns în inimă și zbătîndu-se. S-a zvîrlit ca-n fulger de subt covergă, a încălicat calul lui Dominte și s-a prăvălit spre izvor, ca să sară peste Gîrbovul cel tînăr și să scape la cîmpie.

De țipetul lui Agatanghel se sculau cu mișcări pripite cei de la foc. Altă cale de scăpare decît spre Dominte, boierul Gavril n-avea. Apucase cu stînga frîul, ținea încă în dreapta jungherul sîngerat al monahului; cu acel jungher înțepă fugarul în coastă, făcîndu-l să salte ca un cerb săgetat. Boierul era cu capul gol și pletele zbîrlite. Șuba i se desfăcuse în două părți ca două aripi, obrazul ca de flacără în bătaia soarelui i se încrețise într-un rînjet de demon.

— Ha-ha! a dat el răcnet, rămîneți cu bine!

Nechita Gîrbovu a slobozit un țipăt înfricoșat:

— Nu-l lăsa, măi Dominte!

— N-am ce-i face, bădică! s-a tînguit cu desnădejde Gîrbovul mezin.

Apoi simțind greutate în mîna dreaptă, s-a ferit scurt de săritura calului și a zvîrlit cu putere asupra rînjetului roș ceea ce ținea el în mînă. Ulciorul s-a sfărîmat de fruntea boierului cu pocnet mare, apa și cioburile l-au orbit; în clipa de șovăire a călărețului, Dominte a pus mîna pe frîu și a grăit calului. Ceilalți de la vatra focului, ca niște mori de vînt pitice, cu aripi învăluite de furtună, și-au schimbat locul, sărind în capul domniei-sale.

Cînd oștenii l-au dus la căruță pe dumnealui Gavril Pîrjol, au văzut subt covergă, răsturnat și cu un braț atîrnînd, pe cuviosul Agatanghel. Au cunoscut că-și dăduse sufletul.

Pîrjol își ferea ochii de privirile care îl aținteau. Îi curgeauațe de sînge pe tîmpla stîngă. Era încă frămîntat de o turbare nebună.

— Dați-mi drumul, a urlat el. Mă duc la stăpînul vostru să mă plîng. Cum îndrăznești, mișele, să dai cu ulciorul în capul unui dregător domnesc?

Dominte s-a sfiit:

— Cu ce eram să dau? Că n-aveam altceva în mînă...

— Îți făgăduiesc bună plată pentru necuviința ta!

Alexa a pășit înainte:

— Unde ți-s jurămintele, lup roș?

— Am să-ți arăt eu jurăminte, rîie țărănească! a detunat boier Gavril.

Se răsucea cu jungherul în mînă, se pregătea să sară și să-și facă loc de scăpare.

Atunci Alexa Vulpea a fulgerat din ochi o clipire spre Strămurare.

Prietinul monahului a pășit înainte. Boierul s-a izbit spre el cu jungherul. Strămurare i-a pus în piept baltagul și l-a repezit înapoi. Cînd l-a văzut potic-

nind, a sărit după el şi l-a străpuns cu cuţitul din mîna stîngă subt urechea dreaptă, deschizînd izbuc de sînge. C-un chelălăit răguşit şi stîns, boierul s-a întins pe spate ş-a horcăit îndelung, deşertîndu-se de viaţă.

După ce au coborît de la căruţă pe cuviosul Agatanghel şi l-au aşezat în pajişte, Alexa Vulpea s-a întors cu faţa către prietinul său pe veci adormit. I s-a închinat ; apoi s-a răsucit spre soţii săi.

— Creştini buni, a rostit el cu blîndeţă, să-i săpăm monahului Agatanghel groapă lîngă izvoare şi să-i punem semn.

Pe Strămurare, a adaos el, îl poftesc să ia capul acestui Belzebut, să-l ducem măriei-sale. Iar leşul l-om prăvăli într-o rîpă.

Întorcîndu-se cu spatele spre Gavril Pîrjol, cei patru oşteni au apucat cu luare-aminte pe monah şi l-au dus, să-l puie la odihnă de veci într-o poiană din dumbravă, în laturea şipotului. I-au dat sărutare frăţească şi l-au astrucat [1], punîndu-i la căpătîi cruce.

După ce-au isprăvit, s-au suit în pisc ş-au văzut în fundul zării, încă departe, înaintînd la pas, sotniile lui Elisei Pokotilo.

CAPITOLUL XXXIII

Sotniile trec Nistrul

Elisei asaul s-a înfăţişat la podul umblător de pe Nistru împotriva Sorocii şi a găsit acolo pe nacialnicul Pamfilie Zagoreţki călare, cu cîţiva slujitori după dînsul. Era în ziua de 12 noemvrie, trei ceasuri înainte de astinţitul soarelui.

[1] *A astruca* — a înmormînta.

Nacialnicul Pamfilie era un barbat slăbănog, cu barba balaie şi rară în furculiţă, privind blînd lumea cu doi ochi spălăciţi de gînsac. Cu el se afla întru toată fala şi domnia-sa Tadeus Kopiţki de la Movilău, cu patru haholi în căciuli şi cojoace. Pe cînd slujitorii domniei-sale domnului Zagoreţki erau pirpiriu îmbrăcaţi, mai mult în flenduri; însă nasurile le erau rumene.

Moş Elisei a descălicat numaidecît şi s-a închinat nacialnicului crăiesc, care şi domnia-sa a pus piciorul în pămînt şi a lepădat frîul, simţindu-se măgulit de cinstea pe care i-o făcea un zaporojan cu faimă, cum era Elisei Pokotilo. Li s-a adaos, sunînd din pinteni, şi pan Tadeus, scoţînd cuşma vişinie şi lăsînd să i se vadă tîmplele rase.

— Care-i vestea domniei-tale, Elisei asaul? a întrebat blînd nacialnicul.

— Vestea mea e bună, pan Zagoreţki, şi vreau să trec cu sotniile mele, cai şi căruţe, dincolo de Nistru.

— Din a cui poruncă?

— Dintr-a măriei-sale hatmanul Nicoară.

— Vine şi măria-sa?

S-a amestecat pan Tadeus:

— Îl aştept şi eu pe slăvitul hatman din ceas în ceas.

— Atunci e bine, a răspuns pan Pamfilie, puţin nedumerit. Şi măria-sa hatmanul va fi avînd învoire şi îndreptări?

Iar s-a amestecat pan Tadeus:

— Măria-sa e volnic să treacă oriunde şi are îndreptări paloşul şi oastea cu care vine.

Nacialnicul s-a îmblînzit deplin.

— Atuncea noi nu ne punem împotrivă.

— Bine faci, pan Zagoreţki, l-a sfătuit Elisei asaul, privind spre slujitorii flenduroşi şi cu nasurile rumene. Dacă ai bunăvoinţă, te-aş ruga să mai chemi

și alți slujitori, cîți vei mai fi avînd, să deie mînă de ajutor. Eu trec cît ai bate în palme ; n-am decît douăzeci și cinci de căruțe ; le grămădesc pe pod, slobod caii să vie singuri prin întinsura de apă de la vale, după sotniile încălărate, și gata. Nistru-i domol și scăzut de secetă. Cînd sosește măria-sa Nicoară, noi sîntem în bună rînduială ca să-l primim.

— Apoi om ajuta, a încuviințat cu blîndeță Zagoreţki, dar n-am alți slujitori decît aceștia cinci.

— Buni sînt și aceștia și i-om răsplăti după cuviință.

Cei cu nasurile rumene s-au înviorat și s-au mișcat către podul umblător să înștiințeze brudnicii.

Era o zi de lene și dulceață a «verii femeilor». Vîntul de la marea din mijloc adia ușurel. Căruța asauiului, purtată de Strămurare, a venit la locul unde se afla stăpînirea. Moș Elisei a poruncit popas și vatră de foc, și, la foc, un fedeleș de mied vechi.

Pe cînd mezinul Alexandru rînduia cu hărnicie trecerea și se afla cel dintăi pe celalalt mal, Alexa Vulpea silea călăreții și caii căruțelor ce rămăseseră mai la urmă. După răcnetele de cuviință, toate s-au săvîrșit nu fără destule greutăți. Iar domnia-sa Alexandru a poruncit să se dea vestire din corn ; nu mai putea suferi nici un fel de întîrziere. Dar moș Elisei mai avea treabă cu nacialnicul Pamfilie. Îi pusese într-o mînă o coapsă de purcel de șase săptămîni și-n altă mînă un pocal, pe care îl tot umplea cu mied. Cînd ajunsese soarele în zarea asfințitului, pan Tadeus îl îndemna cu bunăvoință pe pan Pamfilie să-și mărturisească durerile de care a avut parte în această lume păcătoasă.

— Numai de nacaz am avut parte și am pătimit ca un mucenic, oameni buni și prietinilor, se tînguia domnia-sa.

— Dar ce este ? Ce nacaz greu ai domnia-ta, de te jeluieşti astfel ? l-a ispitit Kopitki.

— Ah, pan Tadeus, iubitul meu, nacazurile mele nu le doresc nici duşmanilor...

A făcut puţină rinduială politicească Elisei Pokotilo :

— Strămurare, a poruncit el, umple un ulcior cu mied, adaogă şi un hartan de friptură, şi du-te de vezi ce mai fac slujitorii crăieşti.

După ce Strămurare a plecat, moş Elisei a trezit pe pan Zagoreţki din jalea lui umedă.

— Acum poţi să ne spui, prietine Pamfilie. Întăi să deşerţi pocalul, şi spune, pe cînd eu ţi l-oi umplea iarăşi.

— Ziua stau şi cuget, a prins a spune nacialnicul, iar noaptea mă uit şi nu pricep. Domniile-voastre nu v-aţi speriat de cometă ?

— De ce să ne speriem ? s-a mirat Elisei Pokotilo.

— Nici eu nu m-am speriat, a urmat nacialnicul craiului. Dar n-am linişte nici zi, nici noapte, din pricina soţiei.

— Ce vrea ?

— Vrea să-i prorocesc ce vesteşte acel foc din cer. Atîta mă chinuieşte, de-mi vine să-mi iau lumea-n cap. Las' că în douăzeci şi cinci de ani, de cînd am pus cununiile, numai pricină de vrajbă îmi caută. Mă zgîrie cu unghiile şi mă împunge cu boldul...

— Cum se poate una ca asta ? s-a umflat de mirare şi de mînie pan Tadeus.

— Da-da... s-a tînguit cu lacrimi nacialnicul. N-am să vă mai spun că, de cînd cu cometa asta, a dracului, nu a lui Dumnezeu, atîta şi-a ieşit din fire, sărmana...

— Cum o chiamă ?

— Adelaida. Atîta și-a ieșit din fire sărmana mea Adelaida, încît mi-a trîntit în cap strachina de supă. Noroc că nu era prea fierbinte zama.

— Și domnia-ta ai stat așa și nu i-ai făcut nimic?

— Am stat așa, cu brațele căzute, și cu ochii la icoana maicii domnului. «Pamfilie — s-a mirat ea — acuma semeni într-adevăr cu domnul nostru Isus.»

Pe cînd nacialnicul vărsa lacrimi jalnice, s-a auzit cornul de peste Nistru sunînd a doua oară, și soarele s-a uitat la lume de pe zarea asfințitului. Alte cornuri au dat glas dinspre calea Iampolului. Moș Pokotilo și Kopițki s-au înălțat în picioare ș-au încălicat, înțelegînd că se apropie privighetorii înainte ai măriei-sale Nicoară. Iar nacialnicul crăiei s-a plecat pe-o coastă, amețit de trudă și somn, în cele din urmă licăriri ale focului din vatră.

Un pîlc de călăreți a sosit gonind și a poprit scurt în vederea fluviului adulmecînd singurătățile. După ei, cu patru cai albi încordîndu-se bulziș, căruța domnească a trecut mai aproape; și peste ape, către tabăra de dincolo, a mugit cornul de bour al lui Ile Caraiman.

Pokotilo și Kopițki au ieșit înaintea călăreților și căruței.

— În jumătate de ceas e aici și măria-sa, a strigat Ile ieșind de subt covergă.

Din fruntea pîlcului de călăreți s-a desfăcut vatamanul Agapie Lăcusteanul, venind spre moș Elisei.

— Dacă-i veste bună, nu mai trimet oameni către măria-sa, a grăit el.

— Veste bună, Agapie, a răspuns Pokotilo. Cum vezi, dincolo se și aprind focurile taberii. De la Costandie Șah venit-au știri?

— După înțelegere, dacă e tăcere e și liniște, și treaba merge fără sminteală. Cel din urmă sol de la hatmanul Costandie a sosit cînd purcedeam de la

Ostrov. Ne-a întărit tocmeala că și el va fi pe Nistru, în unghiul hotarului nohailor, în ziua de 11 noemvrie, tot așa după rînduiala noastră : Apletin înainte, și domnia-sa îndată după Apletin.

Caraiman, vatamanul, și privighetorii săi au văzut cu mirare cum vin de la mal oșteni către nacialnicul crăiesc care dormita la foc, cum îl înalță copăcel și-l duc prin prund la podul umblător, ce avea a trece cu cele din urmă căruțe ale asaulului.

În umbra amurgului a sosit cu grosul sotniilor și măria-sa Nicoară. Luna aproape plină s-a înălțat din răsărit, luminînd întinderi mari, și în urmă spre stepă și spre țărmul moldovenesc, descoperind ca dintr-o pîclă stîncăriile albe de deasupra Sorocii.

Douăzeci și două de sotnii s-au îmbulzit la vad, fremătînd. Îmbrăcămintea sură a oștenilor moldoveni părea întuneric de peșteră între zare și luciul apei. Cînd și cînd scăpărau cremeni în copitele cailor. Căruțele își țineau rîndul la podul umblător. Nicoară Potcoavă, Elisei Pokotilo, Tadeus Kopițki au stat îndelung neclintiți pe cai, priveghind trecerea, primind înștiințări, trimețînd porunci, așa ca să nu fie în acel loc mai mult zvon decît la o viitură de ape. Mai ales glasurile oștenilor nu pătrundeau deasupra acelui zvon nedeslușit și surd.

La al patrulea ceas al nopții, malul stîng se liniștise. Au intrat pe podină căruța domnească și cei care zăboviseră. Brudnicii locului căzuseră de mult de trudă la celălalt țărm, și au venit la trecerea podului umblător oșteni din sotniile asaulului Elisei.

Cînd Potcoavă a pus piciorul pe malul drept, străjile au dat înștiințare, și de la toate focurile taberii s-au ridicat oștenii hăulind și urînd bun venit măriei-sale. A ieșit, însă, poruncă să fie liniște. Sotniile să-și vadă de cină și odihnă. Începînd de luni, 12 noemvrie, războiul măriei-sale pornește, nu din zbur-

dăciune, ci din mînie și durere. În acea noapte de 12 noemvrie, de mult nădăjduită, măria-sa priveghează și ajunează.

Tabăra s-a liniștit în scurt răstimp. Luna s-a înălțat în cer senin; și s-a arătat mai sus de lună, cătră creștetul bolții, și cometa cea în chip de paloș de flacără.

Oamenii veniți întru întîmpinarea măriei-sale cercau în felurite chipuri să afle veşti de ce spune lumea despre steaua cu coadă, în alte părți, încolo spre Kiu. Că pe-aici, dincoace de Nistru, lumea încă nu și-a venit în fire. Îndeamnă doi călugări de la mănăstirea Neamțu pe gospodari să-nchine tot ce au la sine și împrejurul lor sfîntului lăcaș.

— Da' de ce? s-a hlizit Dominte, feciorul cel mai mic al Gîrbovului.

— Cum de ce? s-au mirat cei care întrebau; căci vine sfîrșitul lumii, oștene.

— Ba să vă spuie bădica meu Nechita, oameni buni, a grăit cu sfiiciune Dominte, că dacă s-ar prăpădi lumea, apoi vite, straie și bani n-or folosi nimănui, fie oșteni, fie călugări.

Oamenii ascultau cu mirare pe acel firoscos care rostea asemenea adevăr înțelept.

— Pe lîngă bădica Nechita, mai spunea și măria-sa vodă Nicoară că oamenii din Țara Moldovei să nu se teamă de moarte, ci mai degrabă de viață, dacă e vorba ca viața să rămîie așa de rău întocmită precum este...

— Iaca și asta-i adevărat... îngînau oamenii.

La ceasul miezului-nopții, cînd tabăra era luminată ca-ntr-un amurg, de la focuri, lună și cometă, Nicoară a întrebat pe Elisei asaul, care priveghea lîngă sine, ce știre poate să-i dea despre boierul de la Iampol.

— Căci am poftit să-i văd ochii și să-i ascult glasul,

a zis măria-sa, ca să cunosc dacă-mi este ori nu cu priință.

Atunci Elisei bătrînul a făcut un semn lui Strămurare, care de mult aștepta în preajmă ca o momîie mută. Și acel om de credință a păşit pînă la măria-sa și, punînd în pămînt genunchiul stîng, a tras dinainte-i, de la şold, o traistă roşie de lînă și a scos căpățîna lui Gavril Pîrjol, spălată și gătită cuviincios, și a aşezat-o pe traista păturită, fără a spune nimic.

Nicoară s-a întors spre acea vedenie, și pe obrazul său s-a aşternut deodată aurul lunii. Vedea obrazul vicleanului și ochii stînși ; dar glasul n-avea să i-l audă niciodată, în veci.

S-a întins asupra pămîntului și cerului o întristare de piatră și Nicoară a oftat. Apoi a făcut semn să se înlăture de lîngă sufletul său acel gunoi de om.

Tot în tăcere Strămurare a coborît lîngă apă ; a dat drumul căpățînei pe un talaz către sforul fluviului și a rămas privind cum se duce, pînă ce s-a scufundat. Iar în vremea asta asaul Elisei povestea cu glas domol măriei-sale întîmplarea în care se prăpădise cuviosul Agatanghel.

Nicoară a ascultat cu luare-aminte ; obrazul îi era pălit de mîhnire. După ce moş Pokotilo a tăcut, măria-sa a înălțat privirea către bolta văzduhului.

— Vra să zică, a şoptit el. în noaptea aceea, cînd a fost ridicat, s-a uitat și el la acest semn ?

— Da... Ieşise și ibovnica lui cu dînsul.

— Aceea, a dat lămurire pan Tadeus, e una Leonora Frumoasa. I-au trimes-o stăpînii lui de la Liov să-l privegheze.

— Da, da... a suspinat Nicoară. Acuma acea Leonoră se uită poate la semn singură și nu înțelege nimic.

Cei doi prietini au privit nedumeriți pe hatman. Cerul cu stele era nalt și depărtat ca niciodată.

Moș Elisei Pokotilo s-a sculat de la vatră, și luciul lunii i-a sticlit pe fruntea-i pleșuvă.

— Slăvite voievoade, a zis el închinîndu-se, eu mă duc să poruncesc încălărarea sotniilor mele și să trezesc pe fratele măriei-tale. În noaptea asta cată să călcăm două poșie, să luminăm calea înainte. Cînd ajungi măria-ta la Prut, eu pun stăpînire pe vămile de la Tazlău și Oituz.

Nici Alexandru, nici Gînj bătrînul nu dormeau. Cel dintăi pleca cu moș Elisei și era neliniștit ca un harmasaraș în primavară. Al doilea rămînea cu măria-sa.

Mezinul a sărutat pe Nicoară, strălucindu-și la lumina focului ochii și rîsul, apoi a primit mîngîierea și îmbrățișarea uncheșului, cuprinzîndu-l de după grumaz. În tăcere, unii au rămas, alții s-au dus.

Se auzea ronțăitul șiragurilor de cai la conovețe. Cineva cînta, singuratic, la un foc ce se stîngea:

Pentru tine, fă Ileană,
A-nflorit iarba-n poiană...

Nu tîrzie vreme, Nicoară a ascultat tropotul înăbușit al cailor depărtîndu-se pe calea stîncăriilor albe de sus. Cetățuia Sorocei rămînea goală și pustie la o parte. În tîrg era oarecare tulburare, dar crainicii măriei-sale Nicoară dăduseră de cu sară înștiințare de liniște și pace.

Din dimineața de 13 noemvrie, grosul călărimii lui Nicoară Potcoavă s-a mișcat înainte, lăsînd în urmă privighetori. Mișcarea către scaunul Țării Moldovei era rînduită a fi cu popasuri dese, ca să fie vreme de înștiințare a satelor și de primire a veștilor de la căpitanul Cozmuță Negrea, care urma calea Lipșei spre Suceava, și de la hatmanul Costandie, care suia din Țara-de-Jos spre Fălcii, Tecuci și vărsarea Trotușului în Siret.

La 16 noemvrie, vestitorii lui Şah arătau că cetatea Bender, pe Nistru, fusese deşertată de puţinii ismailiteni care o păzeau. N-aveau nici o putere; grămădiseră în căruţe calabalîcul şi se trăseseră în hotarul Bugeacului subt ocrotirea lui Demir-han. Din acea parte nu era nici o nelinişte; Demir Ghirai îşi ţinea cuvîntul. Sotniile lui Apletin grăbeau spre drumurile Galaţului şi Brăilei şi spre vămile munteneşti, ţintind potecile de la Caşin. Se vestise pretutindeni venirea lui Ion Nicoară-vodă. Neavînd nici o stricăciune, lumea sta cu pace la sălaşele ei. Au început a fi popriţi, după izvodul lui Cozmuţă, unii boieri din Ţara-de-Jos, şi sînt trimeşi la grosul călăraşii hatmanului Şah.

La Potîrnicheni, în hotarul de odinioară al ţinutului Iaşi, i-a sosit lui Nicoară vestire şi de la căpitanul Cozmuţă. Spun răzăşii din satele de către miazănoapte că la turcii din cetatea Hotinului s-a simţit intrarea de oşti în olatul moldovenesc, deci, după obicei, baş-buluc-baş a închis cu zăvoare porţile de fier şi aşteaptă. În satele din lungul drumului Lipşei, se ridică răzăşime tînără, cerîndu-se la oastea măriei-sale.

S-a vestit în toate părţile de îndemnul măriei-sale Ion Nicoară să fie popriţi şi daţi stăpînirii nouă boierii haini din războiul lui Ion-vodă; iar acei care nu au avut păcat, nici mînia norodului pentru asupriri şi jăcuiri, să nu se teamă de nimic. Deasemenea satele să prindă şi să deie în mîna oştenilor măriei-sale pe slujitorii păgîni care vor fi umblînd în ţară după dabile, peşcheşuri şi plocoane.

Se aleg în sate vornici dintre oamenii care au fost în războiul lui Ion-vodă din Ţara-de-Jos în anul 1574.

Cei care doresc să iasă la oaste cu măria-sa Ion Nicoară, să-şi caute cal bun, straie de iarnă, şi să-şi ia la ciochine merinde pe zece zile. Altfel, căpitanul

Cozmuță nu-i primește ; și să se știe că asta nu-i oaste de dobîndă și sînt oprite cu strășnicie răutățile, furtișagurile și ucisurile. Cine poftește să intre în oastea măriei-sale Ion Nicoară, apoi intră numai cu jurămînt.

Au venit vești și de la asaului Elisei Pokotilo, în privința boierilor vînzători și a liniștirii oamenilor. Fără să-l îndemne cineva, Dominte a cutezat să intre în ziua de 18 noemvrie, duminică, într-o biserică a unui sat și, cu sfială, și-a spus și el părerea despre steaua cu coadă și despre mintea puțină a celora care socot că vine sfîrșitul omenirii. Vine numai sfîrșitul răilor, după ce se vor săvîrși slujbele de pomenire ale răposatului Ion-vodă și se va deschide judetul măriei-sale Ion Nicoară la Iași. Așa socoate și bădica său Nechita, mare înțelept.

În aceeași zi de duminică, Elisei Pokotilo trecea cu sotniile sale Siretul la Scheia, grăbind spre Tazlău. Totîrnac, cu o sută de săbii, apucase în lungul Siretului, spre Bacău, ca să închidă pasul Oituzului.

Lixandru mezinul a înștiințat pe asaul că ar avea nevoie de o zi ca să treacă în grabă pe la un loc de domnia-sa știut, la apa Moldovei.

— Cît mă duc și mă intorc eu, asaule, oamenii pot face o zi popas de hodină

A răspuns liniștit și cu blîndeță asaului :

— Domnia-ta, Alexandre, nu putem ieși cu nici un chip din hotărîrile măriei-sale. Peste cinci zile trebuie să fim amîndoi la Iași. O parte din oameni rămîn să privegheze la ținuturi, cu sutașii cei mai destoinici. Cu două sotnii trecem la Iași, ca să ne facă rînduială nouă cum va socoti măria-sa.

Mezinul a răspuns cu atîtare :

— Nu se poate să nu mă duc, asaule, pînă unde am eu treabă.

— Fără învoire ?

— Răspund eu față de măria-sa.

— Nu cuteza a trece domnia-ta peste hotărîrea de care îți vorbesc.

Alexandru a privit cu mînie pe bătrîn ; moș Elisei a înțeles că în acea mînie stă o mare primejdie, ca în norul de furtună trăsnetul. A tăcut.

— Mă duc cu orice preț ! a izbucnit mezinul.

Asaulul a oftat. Ar fi putut da poruncă de oprelițe, dar s-a stăpînit. După cum îl prevestise măria-sa, acel tînăr se scufunda într-o rătăcire, ca într-o arșiță de friguri.

Alexandru a făcut semn călăreților celor mai de-aproape, scrîșnind :

— Veniți după mine !

Oștenii au așteptat semnul asaulului.

— Duceți-vă, a grăit moale acesta și a adăogit din ochi semn de întoarcere.

Ei au încuviințat, înțelegînd, și s-au luat cu repeziciune după căpitanul lor. Dar acel căpitan buiac nu mai avea nici o luare-aminte asupra lor și-i uitase.

L-au urmărit îndelungă vreme. Au pus în pas cînd își domolea el fuga, s-au avîntat iar cînd l-au văzut pornind din nou viforos.

Unul din cei doi călăreți ostroveni era Dominte Gîrbovu, care fusese cuvîntăreț în biserică la Scheia. Al doilea era un om posomorît și tăcut, unul Mitrea Bogza, fost cioban.

L-au dus pe mezinul Alexandru așa, cu domoliri și iuțeli, pînă într-un loc unde se făcea în dreapta o pădure bătrînă. Acolo dintrodată căpitanul Lixandru a oprit năprasnic, punîndu-și fugarul în două picioare. Apoi a săltat ca o lăcustă peste șleah, intrînd în luncă, subt lucirea asfințitului.

Bogza a oprit, și-ndată, după el, Dominte.

— Unde Dumnezeu s-o fi ducînd ? s-a mirat ciobanul.

— Știe dracu... a îngînat Gîrbovu cel mezin.

Bogza a rînjit:

— Apoi n-om îndrăzni să intrăm și noi unde se duce domnia-sa, ca să nu dăm într-o primejdie, să întîrziem și să ne prăpădim sotniile.

— Ba ne-om întoarce grabnic, a zis Dominte, ca să dăm sama cătră asaulul nostru; altfel, se supără bădica Nechita și mă mustră cu pumnul.

CAPITOLUL XXXIV

La scaunul Țării Moldovei

În ziua de joi 22 noemvrie, fiind în preajma Sculenilor pe Prut, Nicoară Potcoavă a fost vestit de Costandie Șah cum că Petru Șchipu-vodă nu se află la Iași. A ieșit de două săptămîni de la scaunul său, trecînd Dunărea la Isaccea ca să închine daruri beilor din cetățile Dunării, avînd de gînd să-și urmeze calea cătră Țarigrad. Străjile lui turcești s-au dus cu el pînă la vadul Obluciței, iar de acolo s-au întors alene. La Iași încă n-au putut ajunge. E bine să fie apucat scaunul țării fără nici o întîrziere.

Deci în sara de joi 22 noemvrie, Nicoară Potcoavă a trecut Prutul, și la 23, vineri, privighetorii săi au suit cu repeziciune dealul Popricanilor.

Venea și Șah hatman pe drumul tătărăsc, răzbind pe la Răducăneni, pînă în dealul Ciricului.

De la Popricani, cu douăsprezece sotnii, Nicoară Potcoavă s-a deslăcut de uncheșul Petrea Gînj, și, ocolind pe lîngă pădurea Copoului și prin valea Păcurarului, a lăsat două sotnii la Galata.

Urmînd a ocoli prin Miroslava, a ieșit în valea Bahluiului s-apoi la opustul iazului de la Frumoasa. A

prins toate înălțimile și drumurile de trecere de la Bucium, a pus oameni în mănăstirea de lîngă iaz și a împresurat curtea domnească pe din vale. Șah venea de la Ciric, uncheșul Petrea dinspre dealul Copoului. Căruțele oștimii stăteau zăgăzuite la intrările tîrgului.

Cînd a pătruns cea dintăi sotnie descălărată a lui Nicoară dinspre valea iazului către poarta cea mică a curții domnești, lîngă odăile siimenilor, au prins a ieși din vecinătăți oameni feluriți, cu scări, topoare și tîrnăcoape, ca să dea sprijin. Se îndemnau chemîndu-se unii pe alții și au prins a bate în porți cu topoarele și a dărîma cu tîrnăcoape crăpăturile zidurilor.

Pe deal, la porțile cele mari din față, către Sfîntu Neculai Domnesc, s-au auzit tunete. Potcoavă, stînd în priveliște pe toloaca Frumoasei, a înțeles că uncheșul Petrea a ajuns la poarta cealaltă a cetății și a pus sănețe în bătaie asupra turnului de deasupra intrării clopotniții paraclisului, unde se îmbulzeau de obicei străjerii.

Soarele, pe cer senin, abia se cumpănea către al șaptelea ceas al zilei. În tîrg, către valea de la Carvasara, unde se afla și hanul neguțătorilor turci, pornise mare zvoană; bătea a primejdie clopotul cel mare de la Sfînta Vineri. Tot de-acolo se înălța un fum des de la o casă aprinsă, și adierea zilei îl purta de la vale spre deal, adică de la miazăzi spre miazănoapte. Vîntul arăta măriei-sale Nicoară că vremea bună se prelungește.

Veneau către el din dreapta, prin laturea mănăstirii Frumoasa, călărețiii zaporojeni, trimeși de Costandie, ca să-i vestească apropierea. Călărețul din frunte avea dinaintea sa, în șa, o muiere despletită, călăuză veselă, care-i purta pe oșteni pe poteci cunoscute numai de localnici.

În vremea asta, în zidurile de la mănăstirea Sfîntu Sava, se închisese cu mare grabă și fricâ înaltpreasfinția-sa mitropolitul Anastasie, așteptînd de la credincioșii săi vești, ca să înțeleagă ce are de făcut.

Soseau în pripă, unii după alții, preoți, călugări, diaconi, și gîfîiau la ușa stăreției, așteptîndu-și rîndul. Iar egumenul Macarie se tot purta pe lîngă camară, ținîndu-se de fălci și tînguindu-se, parcă l-ar fi durut măselele.

— Înaltpreasfinte, a strigat subțire diaconul al doilea de la mitropolie, Cristea Sîrbu, îngenunchind lîngă prag, nici nu s-a mai văzut asemenea oaste în tîrgul nostru. Se umplu ulițile de oșteni călăreți.

— Înaltpreasfinte, s-a spăimîntat cu glas gros și cumplit diaconul întâi, Anania Bîrlea, n-avem alta de făcut decît să ne-nchinăm și noi cu cea mai mare grabă.

— De ce, Ananie ? a zîmbit preasfințitul Anastasie.

— Apoi, înaltpreasfințite, după ce i-au detunat pe darabani[1] și nemți cu sănețele oștenii lui căpitanu Petrea, de au căzut vreo doi din clopotniță ca ciorile, au pătruns asupra slujitorilor domnești din vale pedestrași ai lui Potcoavă, și cînd au tras săbiile ș-au început a-i sîngera pe ai noștri, gata — aman ! Cădem la mila măriei-sale Nicoară, să ne ierte și să ne sloboadă în lumea noastră, unde om vedea cu ochii, ori să se milostivească măria-sa a ne primi în leafă.

— Frumos război, n-am ce spune, a rînjit părintele Anastasie mitropolitul. Chiar acum i s-a năzărit lui vodă să se ducă la împărăție, lăsînd țara de izbeliște. Asupra lui să cadă blăstemele pentru prădăciuni și pojaruri.

A îngenunchiat în fața înaltului și preotul cel bătrîn de la Sfînta Vineri, popa Chirică.

---

[1] *Daraban* — oștean din pedestrime.

— Ba, înaltpreasfinţite, să nu păcătuim, a înălţat sfinţia-sa glas ; crainicii strigă de un ceas de vreme, prin toate părţile, că măria-sa Ion Nicoară nu vine cu duşmănie asupra ţării şi nu va fi asuprit, ucis şi prădat nimeni. Numai păgînilor de la Carvasara să le fie frică ; pe aceia îi taie cît te-ai şterge la ochi.

— Strigă crainicii asta ? s-a mirat părintele mitropolit.

— Strigă, înaltpreasfinte ; fac cruce şi mărturisesc pe sufletul meu Mai strigă acei crainici că măria-sa vine cu oaste de ţară şi cu ajutor de la fraţi creştini. Şi va întemeia judecată la scaunul ţării.

— Ce fel de judecată ?

— Să judece pe cei mari ai lumii, înaltpreasfinte.

— Se sumeţeşte acest domnişor a se aşeza jude în locul lui Dumnezeu ?

— Se sumeţeşte, înaltpreasfinte, n-avem ce-i face. E plin tîrgul de călărime ; tot năboiesc, tot năboiesc oşteni din toate părţile. Şi căruţe vin dinspre podul Păcurarului, şi dinspre Sărărie, şi de către Ciric ; tună şi detună, şi nu înţeleg, înaltpreasfinte, de ce se bucură aşa prostimea.

— I-a venit vremea să se desfăteze şi ea, a zîmbit a treia oară mitropolitul.

Diaconul cel subţire şi balan, şi diaconul cel gros şi negru, şi popa Chirică cel cu barba căruntă şi ochii bulbucaţi s-au sculat în picioare şi au plecat frunţile către poruncile înaltului lor.

— Poruncesc să se tragă clopotele la mănăstiri şi biserici, a hotărît mitropolitul. Şi arhiereul Gherontie să iasă înaintea biruitorului cu pîne şi sare. Şi dacă închinăciunea e bine primită, am să văd ; socot că mă voi osteni şi eu pînă la curte, să îmblînzesc leul şi pardosul.

Îndată s-au sunat clopotele la Sfîntu Neculai cel bogat, biserica domnească a curţii, la mănăstirea

Sfîntu Sava, la Sfînta Vineri, la Dancu și la toate bisericile și mănăstirile, pînă la Golia, în capătul tîrgului.

Vlădica Gherontie, locțiitorul mitropolitului, a ieșit cu sobor de preoți și călugări, venind cu icoane și făclii la curtea domnească, să se plece lui vodă cel nou, îngenunchind cu pîne și sare.

Caimacanii și dregătorii lui vodă Șchiopu dăduseră dos la față. Se ascunseseră prin măhălăli, alții avuseseră vreme să iasă către pădurile de la Păun și Repedea.

Căpitanii de la curtea domnească, cei care închinaseră armele, au cerut măriei-sale vodă cel nou milă și ocrotire să intre sub mîna măriei-sale, cunoscînd ascunzătorile boierilor dregători și făgăduind să-i aducă de grumaz la picioarele preaslăvite ale stăpînului Ion Nicoară-voievod.

În vreme ce se așezau zece sotnii de ostroveni la curtea domnească și la mănăstirea Frumoasa, zaporojenii lui Costandie Șah străbăteau tîrgul la pas, cu căruțele cu covergă după fiecare sotnie. Cîntau și-și jucau caii.

Costandie s-a abătut la curtea domnească, găsind acolo îmbulzeală de curteni de rînd, monahi și popor. Și-a făcut loc călare, a oprit la treptele spătăriei celei mari descălicînd singur, pe cînd straja rămînea calare cu săbiile trase. Ion Nicoară-vodă a coborît cu brațele deschise. Amîndoi hatmanii s-au îmbrățișat și s-au sărutat. Mulțimea a dat glas de slavă, pe cînd Nicoară și Costandie intrau la sfat în spătărie.

A venit vestire de la mitropolitul Anastasie că înaltpreasfinția-sa e gata să se plece cu supunere în fața măriei-sale și să-l ungă domn, au a doua zi, sîmbătă, au a treia zi, duminică, așa cum va porunci slăvitul stăpîn și cum e gustul măriei-sale.

Înaltpreasfinţitul Anastasie s-a înfăţişat, plecat din şale, în negreaţa rantiei şi a camilafcei; binecuvîntînd poporul îmbulzit, a suit domol treptele de la spătărie, şi străjile i-au făcut loc să intre la măria-sa.

Despre ce s-a grăit acolo nu s-a ştiut şi s-a ţinut taină. Înaltpreasfîntul părea împăcat şi bucuros cînd a ieşit din spătăria cea mare. Şi-a făcut loc pînă în foişor, deasupra adunării poporului, şi, după ce a mai binecuvîntat o dată, înainte de-a începe vorba, a înghiţit strîmb, răsucindu-şi capul de la dreapta spre stînga.

— Să trăiască măria-sa! a cuvîntat înaltpreasfinţitul Anastasie din cerdac. Măria-sa porunceşte în ziua de duminică, 25 noemvrie, parastas şi praznic pentru odihna sufletului răposatului Ion-vodă, fratele mai mare al măriei-sale. Atuncea să se adune poporul la biserici. Iar ziua încununării măria-sa o va hotărî la vreme, avînd alte treburi mai grabnice. Şi să se ştie că măria-sa nu vine voievod din mila necredincioşilor ismailiteni, ci vine cu oaste creştinească şi cu puterea săbiei sale, aducînd norodului nădejde ca să trăiască slobod, cum au trăit şi moşii noştri din veac.

La vorbele preaînaltului s-au tălăzuit asemenea tunete de hăuliri, mugete şi chiote de bucurie, cum nu se pomenise niciodată la vreo domnie nouă.

Mitropolitul Anastasie, bătrîn încă în putere, cu plete negre, sprîncenat şi cu dinţi albi, se îndreptase din şale şi asculta cu luare-aminte acele chemări prelungi, căutînd să-şi dea sama dacă-i bună şi din inimă zvoana aceea de glasuri şi de chiote. Căci înaltpreastinţia-sa de mult era deprins să vadă oştenii cu cealmà[1] împrejurul norodului. Şi inima ace-

[1] *Cealmà* — turban.

lui norod era cu îndoială și cu frică, întocmai ca inima înaltpreasfinției-sale.

A adaos înaltpreasfințitul Anastasie:

— Măria-sa mai poruncește negustorilor și breslelor să coboare obloanele și să-și scoată marfa. Nimănui nu-i va lipsi un capăt de ață. Măria-sa Ion Nicoară-voievod vine ca părinte și prietin al tuturor.

S-a învăluit iar furtună de glasuri. Clerici mulți, adunați grabnic în foișor, au cîntat cu glasuri înalte:

«Sfînt, sfînt, sfînt domnul Savaot —
Plin e cerul și pămîntul de mărirea lui...»

Cînd au contenit cîntările, înaltpreasfinția-sa mitropolitul Anastasie a mai îndemnat poporul să se înfățișeze la slujba de vecernie, cînd se vor trage clopotele la toate bisericile tîrgului. Și fiecare să umble cu liniște și cuviincios, ca să nu-l supere pe măria-sa.

Însă după slujba de vecernie, prostimea, purtînd făclii, s-a îmbulzit către curtea domnească. Acolo straja fiind în putere și neclintită ca un părete de cremene, făcliile s-au îndreptat spre Sfînta Vineri și au umplut ulița de la Carvasara. Lumea a stîrnit tumult, și glasuri multe au strigat împotriva negustătorilor păgîni.

A trecut o strajă de șase călăreți și a îndemnat lumea să se împrăștie, căci, din porunca măriei-sale Nicoară, negustătorii ismailiteni au fost ridicați și duși la curte, în temnița de subt turnul porții. Dar lumea nu s-a liniștit. Aparii de la cișmea au înălțat coromîslele[1] și au poftit să bată cu ele pe dumnealui Sirna Ghiorț, mare-armaș al domniei Șchiopului, care stă ascuns în beci între poloboacele cu vin, chiar acolo în casa lui de lîngă biserică.

[1] *Coromîslă* — cobiliță.

Aceste vorbe au zădărît care nu se mai află mulțimea ; și Șahîn, starostele breslei aparilor, s-a suit pe o scară pe care o țineau alții cu putere subt dînsul și a grăit astfel :

— Oameni buni, acuma-i vremea noastră ca să i plătim lui Sima Ghiorț pentru toate răutățile pe care le-a săvîrșit împotriva omenirii sărmane. Să-l pîrîm la măria-sa Nicoară pentru urgia cu care ne prigonește.

— Să-l pîrîm, să-l pîrîm la măria-sa ! au încuviințat unii mai vîrstnici, de-o samă cu starostele.

— Ba să-l răpunem acuma ! au răcnit barbații mai tineri și femeile.

S-a pornit o învălmășeală în viermătul de oameni, tălăzuindu-se între chiote de mînie și țipete de durere.

Atuncea s-a arătat călare, lîngă biserică, uncheșul Petrea Gînj, chemat de straja dintăi. Domnia-sa era împresurat de oșteni încălărați, cu suliți. Darabana a sunat, poruncind liniște.

Lumea s-a domolit cu greu.

— Ce poftiți, oameni buni ? a întrebat cu glas puternic căpitanul Petrea.

Nu s-a știut deocamdată ce poftesc oamenii cei buni. Deocamdată au poftit cu toții să strige.

Darabana a mai bătut o dată.

— Să vorbească cel de pe scară ! a poruncit uncheșul Petrea. Pe cît înțeleg e omul dumneavoastră.

— Așa-i ! au încuviințat unii.

— Ba nu-i omul nostru ! au răcnit alții.

A sunat iar darabana a treia oară. Călărețiii ostroveni au aplecat sulițile.

— Eu nu-s nici al unora, nici al altora, a strigat starostea de pe scară ; eu îs omul lui Dumnezeu. Și că un umilit ce mă aflu pe lumea asta, mă rog domniei-sale căpitanul Petrea să-l judece pe Ghiorț mare-

armaș, după tînguirea noastră, ori să ni-l deie în labă, să-l judecăm noi.

Se făcuse tăcere ca după alinarea unei furtuni.

— Ce aveți domniile-voastre împotriva lui mare-armaș? a întrebat căpitanul Petrea.

— He-he! Cîte avem noi! a rînjit starostea Șahîn, zbîrlindu-și barba și mustățile cărunte.

Deodată s-a auzit un glas subțire și mînios cerînd loc, și dinaintea căpitanului Petrea, între făclii, s-a înfățișat o țigancă încă tînără, cu cozile împletite cu arginți atîrnindu-i pe lîngă urechi.

— Asta-i Trandafira! ziceau barbați și femei din mulțime.

— Eu sînt, a țipat țiganca, rupîndu-și dintrodată de pe piept cămașa și jucîndu-și sînii goi. Una dintre țițe, cea din stînga, era neagră și ciumpăvită[1]. Of! a țipat ea, să se uite căpitanii și voievozii ce ne face armaș-mare.

A prins a lălăi un cîntec înfricoșat:

Ghiorț ne spînzură-n cîrlige,
De ne arde și ne frige
Sima Ghiorț!

— Unde-i Sima Ghiorț? a strigat cu mînie căpitanul Petrea.

— În palatul lui de lîngă biserică, a răspuns Șahîn starostea. Între poloboace, în pivniță; așa îl pîrăsc slujitorii lui.

— Să mi-l aduceți! a poruncit uncheșul.

— Aista-i venit de la căpcăuni, a înștiințat starostea de pe scară. Cine intra la armaș-mare nu mai ieșea, ori ieșea împuținat ca această biată Trandafira.

---

[1] *Ciumpăvit* — ciopîrțit, mutilat.

— Să-l aducă aici, striga ca într-o nebunie ţiganca ; să-l pălească slăvitul căpitan cu sabia.

O parte din poporul adunat a intrat în palatul marelui-armaş, dărîmînd în puţine clipe totul. Cu lemne, cu topoare, au răzbit. L-au adus pe armaşul-mare, boţit, ghiontit şi suduit, dinaintea căpitanului Petrea.

Trandafira s-a repezit asupra lui ca o caie cu ghiarele, ţipînd iar :

— Of ! păgîne şi căpcăune,

Tu la ţîţe ne înjunghii
Şi ne baţi pene subt unghii...
Sima Ghiorţ !

Mare-armaş Sima Ghiorţ nu era om mare, nici voinic. Era un slăbănog spîn, cu petec negru de catifea peste ochiul stîng. Tremura subt ameninţarea mulţimii, cu mînile legate la spate, încovoiat cu umilinţă dinaintea stăpînirii nouă.

Trandafira s a zvirlit cu ghiarele asupra ochiului sănătos. Lumea s-a tălăzuit iar. Darabana a cerut întărîtat linişte.

— Vi-l dau ! a strigat unchieşul.

Într-o clipă, balaurul cu o mie da capete a rupt şi a mistuit jertfa.

CAPITOLUL XXXV

Temelii ale puterii domneşti

Duminică, în 15 noemvrie, au sunat toate chimvalele bisericilor şi mănăstirilor din tîrgul de scaun, vestind slujbă mare cu parastas şi pomenire a răposatului voievod Ion.

Fuseseră poruncite deasemenea din tîrg în tîrg și din sat în sat, în tot cuprinsul țării, slujbe la fel și praznice. Așa că pe acea vreme lină de toamnă, cum nu mai fusese niciodată în veac, cîntau sonurile revărsîndu-se în văzduh și plutind pe aripi nevăzute. În margine de crînguri înfloriseră alunii și îmbobociseră cornii. La curtea domnească slobozise floare o creangă de liliac, lîngă fereastra unde odihnea Ion Nicoară.

Măria-sa nu prea avea somn. Ardeau făcliile în camara sa pînă la miezul-nopți, și revărsarea zilei îl afla umblînd la odăi și la oșteni în tot cuprinsul cetățuii. Sîmbătă, cu strajă tare, a ieșit călare spre dealul lui Păun, și a coborît prin viile de la Bucium.

Duminică, în tot cuprinsul curții domnești, s au întins mese de praznic pentru oșteni, și la toate bisericile și mănăstirile s-a îmbulzit lume sărmană la ospețe. Măria-sa a priveghiat din cerdacul spătăriei și, la închinarea oștimii, a ridicat deasupra frunții sale pocalul, sorbindu-l pînă la cea din urmă picătură. Altă mîncare decît puțină colivă într-un talger de lut măria-sa n-a gustat în acea zi.

În alcătuirea străveche a acestei mîncări se amestecă grîul, mierea și laptele, de care nu trebuie să fie lipsită ființa omenească. Cei în viață cinstesc morții, împărtășindu-se din ea, mărturisind astfel că n-ar fi lipsiți de bunurile vieții. Dar coliva e o mîncare dulce numai a praznicelor. Sărmanii nu mai pot s-o aibă în toate zilele vieții, deși muncesc și robesc de la leagăn pînă la mormînt.

La al patrulea ceas al dimineții, Nicoară a coborît scările spătăriei, și popa Chirică s-a suit în foișor și a binecuvîntat pe ostrovenii domniei, cu brațele întinse, ca și cum ar fi vrut să le potolească lăcomia. Sfinția-sa a rostit închinare de laudă voievodului, și atunci oșteni așezați în lungul zidurilor pînă hăt de-

vale, la odăile siimenilor, au prins a detuna unul după altul din sănețe, așa că au fost fulgere și trăsnete, de s-a uimit și s-a mirat, cum nu se poate spune, prostimea aburcată pe ziduri ca să vadă petrecerea de la domnie.

Către ceasul al cincilea al zilei, măria-sa Ion Nicoară a ieșit cu Costandie hatman și cu unchesul Petrea, avînd în jur o sotnie de oșteni cu suliți. Au trecut pe la praznice, ca să vadă petrecerea mulțimii. Unde ajungea măria-sa, numaidecît prindeau a bate clopotele bisericii, și norodul dădea glas de slavă iar psalții cîntau așa de năprasnic, încît le erau obrazurile ca de postav roș.

La Sfînta Vineri, sărăcimea a îngenunchiat înaintea calului alb al măriei-sale ; numai starostea Șahîn a rămas în picioare și, închinîndu-se de trei ori către voievod ca la o icoană, a arătat care-i ruga poporului :

— Să ne dai stăpînitor drept, măria-ta, care să nu rîdă de schilozi și cerșetori, cum rîdea Ghiorț ; să nu-i anine în cîrlige și să-i ardă cu frigări înroșite ; să nu străpungă sînii muierilor și să le farme palmele în țițîna ușii, cum se arată în cîntecele alcătuite de cobzarii noștri ; pentru care Ghiorț și-a primit întăia osîndă, iar cea de-a doua are a o primi de-acum înainte în veac și pururea în fundul tartarului. Ci, măria-ta, binevoiește a ne da un dregător milostiv ; și-l cerem pe căpitanul Petrea, care se află acum în stînga măriei-tale, lîngă inima măriei-tale. Și noi l-om asculta și din poruncile domniei nu vom ieși.

— Încuviințez cererea norodului, a zis Potcoavă. Și cum te chiamă pe domnia-ta ?

— Eu îs Șahîn, starostea aparilor, și oricînd slujitor al măriei-tale. Ți-or pomeni veșnic numele săr-

manii, pentru bunătatea ce le-o arăți, preaslăvite stăpîne !

— Am aflat, staroste Șahîn, de întîmplarea de vineri și de mînia norodului împotriva lui Ghiorț. Unde-i Trandafira ?

— Aici, doamne ! a răspuns cuviincios țiganca, ridicîndu-se din genunchi.

Era curat îmbrăcată și-i sunau arginții cosițelor.

Măria-sa Ion Nicoară s-a uitat o clipă la ea, apoi a întors în loc și s-a dus.

Calicii fără mînă ori picior, strîmbi și orbi au bătut metanie în pulberea medeanului ș-au prins a se jelui, cîntînd :

Doamne, miluiește-ne,
De păgîni păzește-ne,
Bunătate să ne-ngădui,
Altă pită nu ne trebui...

Cînd s-a întors alaiul la curtea domnească, îl aștepta descălicat subt foișor pe măria-sa un sol grabnic de la asaulul Elisei. S-a închinat cu cușma în mînă. Era Mitrea Bogza, cel ce fusese în tinerețea sa cioban.

— Ce ți-i voia ? a întrebat Nicoară.

Oșteanul s-a apropiat, plecîndu-și fruntea. Nicoară a priceput că i se aduce o veste tainică și a chemat pe sol după sine, ducîndu-l sus în pridvor.

— Acuma spune.

— Slăvite stăpîne, a răspuns Bogza, mă trimete asaulul nostru ca să vestesc cum că Alexandru coconul, fratele măriei-tale, a ieșit fără voie de subt mîna asaulului nostru și s-a răzlețit singur, încolo, cătră Moldova. Am umblat o vreme după domnia-sa coconul, fiind cu mine și Dominte Gîrbovu, pînă-ntr-un loc ce-i zice Subt Boura, după cît am aflat. Acolo

l-am lăsat, avînd datoria să ne întoarcem la sotniile noastre.

— Da. Şi pe urmă ?

— Pe urmă — nimica, slăvite stăpîne. Asaulul nostru trimete vestirea asta, şi atîta-i.

Nicoară a privit pe oştean fără să clipească.

— Bine, a zis măria-sa încet. Acuma du-te la cuhnii, să te ospăteze. Aşteaptă pînă ce-ţi dau răspuns. Unde-i acuma asaulul Pokotilo ?

— Slăvite stăpîne, asaulul nostru a intrat în munte, nici nu-l mai pot găsi ; mi-a poruncit să rămîn aice la curte pînă ce-a veni şi domnia-sa cu unii boieri pe care i-a apucat de grumaz.

— Bine. Înfăţişează-te căpitanului Petrea ; spune-i şi lui ce mi-ai spus mie. Du-te !

Potcoavă grăia c-o voce blîndă, dar îndată ce Bogza a coborît din pridvor, tot lăuntrul său i s-a cutremurat de furtună. S-a învîrtit în juru-i, căutînd ceva. După aceea a intrat în camara unde îşi avea patul de odihnă şi s-a trîntit cu faţa în jos pe poclăzi. După o clipită a săltat în picioare şi a căutat cingătoarea cu armele de război. A prins-o cu repeziciune, apoi a aruncat-o.

— Ce-mi folosesc toate ? mormăia el înăbuşit, ca într-o rătăcire fugarnică. Toate se împlinesc bine, şi deodată vine acest prag la care mă poticnesc. Omeneşti slăbiciuni pe care nu le pot birui !

S-a aşezat într-un jîlţ şi s-a scobit la chimir, scoţînd cartea presviterei şi ţinînd-o între două degete ca pe ceva de preţ. A privit-o lung ş-apoi a aruncat-o cu aţîţare pe duşamea, ridicîndu-se şi umblînd în neştire, între uşă, pat şi masa de abanos, înfloritâ cu sidef. În camara aceea strîmtă, cu puţine lucruri amestecate, unele scumpe, altele de rînd, numai c-o icoană în colţul răsăritului, cu candela stînsă, fără

scorțuri pe pereți și lăvicere pe jos, ca și cum într-un ceas al zilei de vineri toate ar fi fost luate de un val, i se părea că se înăbușă, ca într-o străinătate pustie, într-o închisoare. Lovi cu mînie sunducul înflorit de subt fereastră. După sunet a înțeles că-i gol.

— Ah! a gemut el, lovind iar carteă de jos cu cizma și trîmețînd-o subt măsuța de abanos.

S-a oprit. Auzea îndărătul ușii tusa uncheșului Petrea. S-a îndîrjit asupra sa însuși. S-a întors, dar n-a izbutit să zîmbească bătrînului care intrase.

Oșteanul cel vechi îl privea cu îngrijorare.

— Ce se va fi întîmplat, măria-ta? Mi-a spus Bogza de Lixandru al nostru. Fii cu îngăduință; nu-l judeca prea aspru; ți-i frate și s-a purtat întotdeauna ca un viteaz.

— A călcat poruncile domnului său... a zis domol, însă cu strășnicie, Potcoavă, privind ațintit la mare-armaș.

Ca și cum ar fi fost lovit în piept, bătrînul a șovăit înspre domn, căutîndu-i mîna; ochii i s-au aburit de lacrimi.

— Măria-ta, nu-l osîndi pînă ce nu se va afla ce este. În clipă încalic cu cîțiva oameni și purced. Pînă mîne sară ți-l aduc aici. Fii blînd și milostiv; sînteți prunci dintr-o mamă.

Nicoară a oftat; a părut că se îmblînzește; însă privirea îi era aceeași.

— Du-te, mare-armaș, adă-l aici pe acel rătăcit.

Bătrînului îi curgeau lacrimi în mustața sură. Nu se clintea încă din loc.

— Du-te, uncheșule, a adaos Nicoară cu blîndețe, punîndu-i mîna pe umăr.

Uncheșul a plecat fruntea și a ieșit numaidecît. I s-a lovit sabia de ușă.

«Semn rău», și-a zis în sine Potcoavă ; a zîmbit el singur de asemenea eres, care-i dovedea slăbăciunea sa în acest ceas.

A deschis ușa și a strigat caraulei :

— Dă înștiințare să vie logofătul Radu.

Pe urmă Nicoară și-a adus aminte că vel-logofătul cel nou e împovărat de treburi. Deși era zi de sărbătoare, Radu Suliță avea în camara logofeției, împrejurul său, pe meșterul de scrisoare moldovenească și pe cei doi ucenici ai lui, pentru întocmirea și trimeterea la scaunele de ținuturi a poruncilor măriei-sale. Cu cea mai mare grabă și fără întîrziere, jupînii staroști și pîrcalabi aveau a trimete la curtea măriei-sale Ion Nicoară pe cel mai vîrstnic dintre căpitanii de mazîli și răzăși, ca să intre în divanul de judecată al domniei, care își începe treburile cît de curînd.

— Dacă n-am fi noi, se tînguia diacul de moldovenie, bătrînul Ștefan Hristofor, ce-ar face domniile ? Ar fi întru mare nevoie. Pe cînd aflîndu-ne noi aici, scriem poruncile și le trimetem, și toată lumea trebuie să deie ascultare. Să știi, măria-ta, că Ștefan Hristofor e stîlpul logofeției încă din vremea răposatului Petru Rareș-voievod. Se schimbă măriile-lor cestul de des, după ale lumii nacazuri și nevoi, pe cînd logofeția rămîne statornică, slujind domnia. Nici turcul n-are ce ne face ; nici măria-sa n-are ce ne face ; noi n-atîrnăm de schimbări ; noi sîntem logofeția și cunoaștem toate încheieturile și rînduielile Țării Moldovei. Așa acuma, dacă am scris poruncile, treaba merge strună. Acești ucenici Mîțu și Codoman, n-au altă treabă decît să taie și să ascută pene bune de gîscă ; eu scriu, și domnia țării n-are nici o grijă.

Moș Hristofor se purta cu greu de colo pînă colo nu numai din pricina anilor, ci și dintr-a unei omenești slăbăciuni, plăcîndu-i foarte vinul din viișoara

domniei-sale de la Bucium, din care își aducea în fiecare zi la curte un clondir de-o ocă. Adevărurile pe care le dovedea tuturor celor ce pofteau să-l asculte și îndrăzneala pe care o arăta mai-marilor săi, în puterea acelui clondir trebuia căutată. Altfel era om bun, cu nasul mare și rușinos. Nu s-amesteca în treburile politicești. Era Ștefan Hristofor Pană-de-gîscă, cu ființa domniei-sale închinată logofeției Moldovei.

Mîțu și Codoman, ucenicii, slabi și firavi ca și meșterul lor, însă tineri, îl înștiințaseră pe moș Hristofor că vel-logofătul cel nou e cărturar și scriitor mai mare decît toți cărturarii și scriitorii de pe lumea asta. He-he! De asta nu-i păsa domniei-sale! Pe Ștefan Hristofor nu-l putea birui nimeni.

— Ascultă, măria-ta:

«Jupîne pîrcalabe de la ținutul Covurluiului, cel ce-ai fost așezat la domnia nouă a măriei-sale Ion Nicoară, scoală-te, ia aminte și trimete la scaunul domniei măriei-sale pe căpitanul de mazîli cel mai cuminte și mai bătrîn de la ținutul domniei-tale cu grabă și așa să faci, iar nu altfel.

Măria-sa vodă a poruncit, vel-logofăt și-a pus pecetea, Ștefan diac a scris.»

— E bine, moș Hristofor; să se trimeată poruncă la fel la celelalte douăzeci de ținuturi.

— N-am spus eu? a rîs blînd moșneagul, cu gura-i știrbă, foindu-se în rantia-i sură. Le facem toate. Dar mai întăi și mai întăi să scriu acea carte pe care mi-a poruncit-o însuși vodă. Căci, dacă n-oi scri-o azi, se supără măria-sa. Cartea aceea cu iazul de la Miroslava, unde este neînțelegere între niște călugări și mișeii țărani. Le spun eu acelor țărani

și-i amenință că dacă nu se astîmpără, apoi au de-a face cu sabia măriei-sale.

— Moș Hristofor, a răspuns Radu vel-logofăt, măria-sa a poruncit pentru jalba sătenilor de la Miroslava, că intră călugării de la Goruni fără dreptate în iazul lor cu năvodul, și-l pustiesc.

— Atuncea să-i amenințe pe călugări ?

— Se-nțelege.

— Bun ! Las' pe mine, măria-ta, într-o clipeală i-am amenințat. Ce se pricepe Evantie Simandra, diac de elină și latinie, dragă doamne ! Ce se pricepe Radomir Koțmanski, cel de sîrbie și leșască ? Dumnealor nu dau pe aici cu săptămînile. Numai cînd și cînd îi chiamă domnia. Iar Ștefan Hristofor e stîlp !

Turnați cerneală în ulcică, băieți.

Pana de gîscă e roasă și cam scîrțîie, dar pentru niște monahi urgisiți, merge.

Ascultă, măria-ta vel-logofete :

«Cuviosia-ta, părinte stareț de la schitul Goruni, să nu cumva să vă mai vîrîți cu voloacele în iazul de la Miroslava al răzășilor și vecinilor de la Miroslava, căci dacă mai cutezați, apoi nici dracu nu vă scapă din mîna lui mare-armaș.

Măria-sa vodă a poruncit, vel-logofăt și-a pus pecetea, Ștefan diac a scris.»

Cînd și-a ridicat ochii tiviți cu roș de pe carte, moș Hristofor a clămpănit de două ori din fălci goale și a prins a tremura. Văzuse, oprit în ușa deschisă, pe vodă. Nicoară ascultase cartea de amenințare cu sprînceana încă mînioasă, dar cînd diacul cel bătrîn s-a spăimîntat, măria-sa a prins a se însenina și a zîmbit.

Aprodul care trebuia să vestească vel-logofătului poruncа era în dosul măriei-sale, cu umerii ridicați

pînă la urechi de groază. Cum s-a înseninat măriasa, ochii lui moș Arvinte aprodul s-au bucurat.

— Bună carte! a încuviințat vodă. Pe cît înțeleg, acesta-i diacul cel bătrîn de care mi-ai vorbit, logofete Radule...

— Da, măria-ta, a răspuns Radu Suliță zîmbind, acesta e vestitul în toată lumea Ștefan Hristofor, diac de moldovenie la logofeția cea mare a Țării Moldovei.

— Eu sînt, măria-ta, a suspinat, cu lacrimi în ochii bulbucați, bătrînul. Învrednicitu-m-am să văd fața măriei-tale, viteazule; acuma aș putea să mor, dacă n-aș avea de scris atîtea în astă camară domnească...

Nicoară a privit cu milă spre edecul logofeției, apoi s-a îndreptat spre vel-logofăt.

— Dacă ați isprăvit, Radule, aș avea ceva să-ți spun. Vino după mine.

Bătrînul și ucenicii s-au închinat cu mare smerenie către fața măriei-sale. Vodă și vel-logofătul au ieșit.

— Am fost prea tulburat și mîhnit, prietine, a zis Nicoară după ce au ajuns în camara sa de odihnă.

Diacul a băgat de samă un jîlț răsturnat pe dușamea. După aceea s-a dus drept la măsuță, s-a aplecat și a cules de jos cartea presviterei. Nicoară i-a luat-o din mînă și a vîrît-o cu grijă în chimir, la locul ei, ca pe un odor scump. Au ridicat amîndoi jîlțul; diacul l-a tras către fereastră; Nicoară s-a așezat în el; vel-logofătul a rămas în picioare.

— Îmi pari tare îngrijorat, mărite doamne, a vorbit Radu Suliță, privindu-l cu luare-aminte pe stăpînul său.

A ascultat apoi cu fruntea plecată răspunsul, cumpănind în sine ce putea face și ce putea spune.

— Scoot, a grăit el cu liniște, că greșala fratelui măriei-tale nu-i nici din dușmănie, nici din uneltire. E o greșală de tinerețe. Fii îngăduitor, slăvite, căci

sîntem oameni, și toate cele omenești nu ne sînt străine.

— Acuma sînt mai liniștit, prietine, a răspuns Nicoară, căci și eu sînt om, cum spui, și-l înțeleg; și mînia mea a fost firească deoarece, cum să-ți spun? Să știi că n-am alt prietin lîngă mine, diece, și-ți cunosc înțelepciunea, de aceea am dorit să te văd, în asemenea împrejurare... Cum să-ți spun? S-ar fi cuvenit să fiu eu mai nerăbdător decît Lixandru și să mă duc grabnic unde s-a dus el, deoarece am fost chemat; iar Lixandru nu-i așteptat. Și cu toate acestea m-am înfrînat și stau aici, unde mi-i datoria.

Diacul a plecat fruntea:

— Măria-ta, dacă dumnealui coconul Alexandru se înșală, atunci chiar înșelarea îi va aduce pedeapsa; ochii care îl vor întîmpina vor fi săgeți înveninate. Să ne fie milă de el. Se va întoarce cu inima frîntă.

Nicoară a luat mîna diacului.

— Prietine, ai dreptate, a șoptit el, cu ochii duși pe geamul ferestrei, departe. S-așteptăm.

Vel-logofătul Suliță a simțit fierbințeala de friguri în acea mînă-puternică.

— Pînă vinerea viitoare, mărite stăpîne, nădăjduiesc că se vor tocmi toate; și fratele măriei-tale se va întoarce cu unchesul Petrea. În acea zi de vineri se va deschide în spătăria cea mare judecata vinovaților vînzători.

Joi, c-o zi înaintea deschiderii divanului de judecată poruncit, măria-sa a fost înștiințat că marele-armaș Petrea Gînj a sosit de la Dăvideni cu alai. Nicoară s-a repezit în foișor. A privit dinaintea treptelor spătăriei. I s-au înnegurat privirile. Ceea ce aștepta el nu se vedea. În trăsura ușoară a dăvideanului se afla Iorgu Samson cu presvitera Olimbiada. Din căruța cu covergă a domniei, cobora unchesul Petrea și badea Ghiță Botgros, trăgînd după ei umbra firavă și

trudită a mezinului Alexandru. Ile Caraiman a sărit și el din chilna de dinainte, lăsînd caii în grija slujitorilor de la odăi, și s-a alăturat ca să dea sprijin celui bolnav.

Se vedea fără nici o îndoială că mezinul e împuținat și pierit. Își înmlădia moale trupul, sprijinit și dus de subsuori. Obrazul lui frumos și alb ca fildeșul i se prăvălea cînd pe-un umăr, cînd pe altul, cînd în piept.

Presvitera a băgat de samă că măria-sa aștepta sus, în foișor; a pășit repede în straiu-i negru și îmbrobodită strîns cu matasă cernită; a ridicat pripit cele cîteva trepte și, cu mînile la tîmple, s-a repezit abia stăpînindu-și bocetul de jale; a cuprins dreapta lui Nicoară și și-a plecat asupra ei fruntea.

Nicoară o întreba numai cu ochii înfricoșați ca de-o vedenie cumplită. N-avea glas, dar cu acei ochi cerea o lămurire. A făcut un semn aprozilor și caraulelor să lipsească din jurul său.

— Ce s-a întîmplat cu Lixandru? a gemut el cu fundul gurii uscat de arșiță.

— Era să moară, mărite stăpîne; a stat fără răsuflare multă vreme; abia l-am scos din umbra morții, dar nu mai are nici o legătură cu lumea asta.

Presvitera vorbea încet și repede, privindu-l cu agerime.

Nicoară a mai încercat o întrebare, al cărei sunet Olimbiada nu l-a auzit, dar a dat răspunsul ce i se cerea.

— Cum a ajuns la casa mazîlului nostru, Lixandru s-a repezit să vadă pe copilă. A chemat, a întrebat. Casa pustie. Bătrînii se aflau la cină la logofătul Iorgu. El nu căta decît o singură ființă — așa cum o visase în rătăcirea lui de dragoste. Dar copila nu mai era pe astă lume, mărite stăpîne. De la Sîntilie

a adormit de veci și se află îngropată lîngă lespedea lui David Călărețul...

Presvitera s-a oprit. Nicoară o privea aţintit şi fără mişcare.

— Spune, presviteră...

Abia a şoptit ; ea ştia ce trebuie să răspundă :

— Cînd a înţeles, Lixandru s-a repezit pe poteca livezii, a găsit mormîntul proaspăt... Căzuseră din pomi cîteva mere în ţărîna încă moale. A dat un răcnet, a căzut cu faţa în jos ; s-a zvîrcolit pălind cu fruntea lespedea mormîntului celui vechi. A rămas pierit, abia după două zile s-a deşteptat în el puterea vieţii. Dar l-ai văzut singur, măria-ta, că nu mai trăieşte cu oamenii ; trăieşte cu închipuirile lui bolnave.

Nicoară Potcoavă a tăcut, c-o silinţă ca să scuture de pe el negura acelui ceas al desnădejdii. A ieşit cu presvitera Olimbiada după el, a auzit glasuri, a înţeles după mişcarea slujitorilor unde se află bolnavul, a trecut şi a deschis o uşă, a văzut pe unchеş la marginea unui divan, şi alături, mezinul, secătuit şi senin, întins sub o pocladă, cu tîmpla pe un puişor de pernă.

S-a dus la el ; i-a pus mîna pe frunte. Ochii bolnavului s-au deschis fără să-l vadă.

— Frăţioare... a şoptit Nicoară, ca în anii de demult, cînd trăia maica lor Calomfira...

— Puiule, te chiamă bădiţa tău... a mormăit unchеşul.

Bolnavul a tresărit la chemarea fratelui său. Era sunet cunoscut, dar stîns şi depărtat ; n-ajungea nimic la înţelegerea lui.

Nicoară s-a ridicat domol ; parcă nu i se mai isprăvea timpul cît i-a trebuit să se înalţe în picioare.

— Presviteră Olimbiadă, a şoptit el ; rămîi aici şi-l priveghează pe acest copil sărman. Unchеşule, te aş-

teaptă treburile armăşiei. Mai stăm de vorbă după ce mă liniştesc.

Cum a trecut de prag, Nicoară a fost ajuns de suspinele stăpînite ale bătrînei. Bolta pe subt care trecea era goală şi pustie. Slujitorii se retrăseseră în cotloane, ca să lese loc slobod durerii şi tînguirii.

Potcoavă a trecut spre camara sa cu pas nesimţit. Cînd a ajuns la uşa deschisă, a auzit glasuri. Vorbea diacul ; îi răspundea ca într-o îngînare de priveghi cineva, care nu putea fi decît Ghiţă Botgros.

Domnul s-a oprit, întorcînd urechea.

— Domnia-ta, diece, se ruga Botgros, fie-ţi milă de mine şi închină-mă măriei-sale ca să-i fiu slujitor ohavnic. După cîte prăpădeşte, să cîştige macar un suflet ce-i va fi cu priinţă.

— Bade Ghiţă, nu lăcrima, că nu eşti muiere, a grăit vel-logofăt Radu. Închinarea domniei-tale, măria-sa o va primi cu bunăvoinţă. În asemenea ceasuri numai prietinii îi pot aduce mîngîiere.

— Aşa-i, diece. Degeaba ne-om tîngui, degeaba ne-om zbuciuma, degeaba om întreba ; răspuns nime n-o da. De ce se veştezeşte floarea, de ce tace privighetoarea, de ce sacă izvorul... Iaca, m-aude măria-sa. În genunchi te rog, slăvite, nu mă lepăda de la faţa măriei-tale.

CAPITOLUL XXXVI

Divan de judecată

După porunca măriei-sale, în ziua de vineri 30 noemvrie, s-a deschis, în spătăria cea mare din palatul domnesc, divanul de judecată al ţării împotriva boierilor vînzători din anul 74.

Se aflau juzi douăzeci și doi de răzăși din cei mai bătrîni de la ținuturi, șase dregători ai domniei și înaltpreasfinția-sa mitropolitul Anastasie, cap al divanului. Măria-sa Ion Nicoară-voievod a priveghiat deschiderea, stînd cu spada și buzduganul în tronul său, avînd îndărăt doisprezece din ostrovenii săi, cu săbiile goale.

Porțile cetățuii erau deschise și se dăduse învoire norodului să umple ograda, numaicît să fie cuviincios și pașnic și să nu tulbure divanul măriei-sale cu chiote, larmă și sudălmi asupra ticăloșilor aduși la județ. Paza ogrăzii o îndeplineau două rînduri de oșteni cu suliți.

Vremea urma a fi lină și blîndă. La al treilea ceas al dimineții soarele a bătut cu putere în ferestrele spătăriei. Divanul cel mare se deschisese și mitropolitul Anastasie rostise rugăciunea «Împărate ceresc». Juzii s-au ridicat în picioare. Cînd rugăciunea s-a isprăvit, vodă s-a așezat în tron, iar judecătorii au urmat a sta drepți, închinîndu-se apoi odată toți către stăpînitorul țării.

Mitropolitul Anastasie a grăit :

— Fraților, drepți-creștini, măria-sa Ion Nicoară ne îndeamnă să începem a judeca, astăzi și în zilele următoare, pînă la 20 dechemvrie, o samă de boieri vinovați de vînzarea domnului lor și a țării, acum trei ani, în vremea războiului lui Ion-vodă cu otomanii. Zice măria-sa așa, că nu se află pacat mai cumplit decît acela săvîrșit de acești boieri pămînteni ; e mai mult decît omorul tatălui, mamei și fraților, e vînzarea țării, pacatul lui Iuda, cu blăstăm pînă la sfîrșitul lumii.

Iar măria-sa poruncește să vadă noroadele pieirea acelor boieri acuma, săvîrșindu-se pedeapsa lor în această scurtă a noastră viață, fără a se îndelunga pînă la sfîrșitul veacului.

Mitropolitul Anastasie s-a oprit privind la măria-sa. Faţa voievodului era mîhnită şi pălită de veghere.

— Acestea sînt întocmai poruncile mele, a zis măria-sa cu glas limpede.

Atunci părintele mitropolit s-a aşezat în jilţ. A venit în faţa divanului Radu, logofătul cel mare, îmbrăcat ca oştean şi cu sabia la şold ; a deschis condica vinovaţilor, întocmită după izvodul căpitanului Negrea, şi a pus o pe masa judecăţii. A adaos şi o însemnare a acelora care aveau a fi cercetaţi în ziua aceea.

S-a închinat :

— Cinstiţilor juzi, măria-sa mai adaogă încă ceva, pe lîngă cele spuse de capul cinstitului divan. Dreptatea e legată la ochi ; paloşul ei loveşte fără milă !

Divanul s-a înfiorat, în tăcere.

S-a strecurat în stînga înaltpreasfinţitului Anastasie diacul de moldovenie Hristofor şi a arătat, c-o unghie tivită negru pe însemnarea de pe masă, pe cel dintăi chemat la judeţ, rostindu-i numele cu glas tare :

— Domnia-sa pîrcalabul Irimia !

— Lipseşte ! a dat răspuns aprodul de la uşă.

Divanul a rămas o clipă nedumerit.

— Nu-i nimica, a grăit blînd Hristofor. Măritul divan să hotărască — chiar înainte de a fi prins domnia-sa pîrcalabul.

Părintele mitropolit a grăit :

— Împotriva acestuia mărturiseşte ţara întreagă.

Juzii au ridicat mînile : «Aşa este !»

— Atuncea îl osîndim la pieirea prin sabie, a hotărît moale şi tremurat părintele mitropolit.

Juzii au înălţat braţele, încuviinţînd.

— ...Aşa că îi punem cruce, s-a smerit diacul de moldovenie Hristofor.

Foindu-şi şalele în halatu-i sur cu guler de blană de rîs, Hristofor s-arăta mai grăbit decît se cuvenea.

Vel-logofăt Radu l-a poprit din ochi, strunindu-l oarecum ca pe-un cal bătrîn și nătîng.

— Acuma cine vine la rînd? s-a tulburat diacul Hristofor. Acuma vine la rînd, a răspuns tot el, dumnealui pîrcalabul de Crăciuna, Haralambie Panțu. Pe acesta, s-a jîmbat el, l-a prins ca pe o găină în cuibar dumnealui asaul Grigore Apletin zaporojanul. Să vie Haralambie Panțu!

— Vine! a răspuns moș Arvinte, aprodul de la ușă, foindu-și și el umerii gîrbovi, c-o bucurie ciudată. Pe-aicea, boierule, l-a îndemnat el pe pîrcalabul Haralambie.

Acel pîrcalab era numai o umbră jalnică. Abia se tîra pe arcurile moi ale picioarelor. Se uita spăriat, clipind din ochi, cînd la divan, cînd la măria-sa.

La întrebarea părintelui mitropolit, a dat din cap încuviințînd că într-adevăr și el a fost în steagul de călărime boierească ce s-a închinat păgînilor la anul 74.

Diacul Hristofor a șoptit ca pentru sine:

— Îi punem cruce, și să-l descăpățineze, și-l șterg cu cerneală de pe însemnare. Gata!

Părintele mitropolit Anastasie a rostit osînda.

Pîrcalabul de Crăciuna a privit rătăcit în juru-i, a dat să cadă în genunchi, tinzînd un braț spre măria-sa. Aprozii l-au luat și l-au dus. Moș Arvinte a clătinat din cap în urma lui.

S-a auzit din foișorul de-afară glasul puternic al crainicului, vestind:

Haralambie Panțu, pîrcalab de Crăciuna, să i se ia capul.

Un tunet prelung de glasuri ale mulțimii de-afară a pătruns pînă la cinstitul divan.

Au mai fost judecați cu aceeași rînduială boierii vinovați de la ținutul Putnei — Anastasie Trotușanu, vornic al doilea, Ștefan Dîmbu, vistiernic și strîngă-

tor de dabile, plocoane și peșcheșuri, Vasile Belei, Costandin Mîndru și Niță Bou, vornici de poartă, Zaharia Frîncu și Zaharia Stegaru, foști vornici de Focșani, și în sfîrșit Costea Lepădatu, spătar la domnia lui Petru-vodă Șchiopu.

S-au aflat cu toții de față la chemarea divanului, au mărturisit și au suferit mustrarea înaltpreasfințitului Anastasie, după aceea au trecut către o mustrare mai aspră, în tumultul de amenințări și sudălmi ale norodului.

Străjile ogrăzii aplecînd sulițile, norodul s-a potolit întrucîtva.

Pe podina din fundul ogrăzii, dincolo de odăile doamnei, s-a arătat gîdea Ismail Harapu, cercînd tăișul paloșului cu puricarul mînii stîngi ; după aceea, suflecîndu-și mînicile cămășii roșe, a țipat subțire și gingav :

— Bîr-bîr-bîr-bîr !

— Berbecii ! Berbecii ! a urlat mulțimea, desfătîndu-se de priveliștea acelui gealat mare și blînd, de o sută de ocă greutate, adus din țara Abisiniei de turci, și vîndut curții Moldovei la domnia Lăpușneanului.

N-avea nevoie de altă mîncare decît de-o ocă de chebap de berbec pe zi și nu făcea nici un fel de altă slujbă, nici se pricepea la altceva pe lumea asta, fiind cu puțintică minte și mut. Dormea cu satîrul lui alături, și, în lungul zilelor de lene, îl tot ascuțea pe o lespede de grezie și-l ungea după aceea cu seu de oaie. Ismail Harapu rămăsese neschimbat, necunoscîndu-și anume stăpînii, fiind numai brațul puterii domnești, fără auz și fără cuvînt.

După puținul răstimp de liniște, norodul a zvonit iar :

— Berbecii ! Să-i taie !

Un stol de rațe sălbatice a trecut vîjîind prin lumina de sus către iazul de devale.

— Babă Marie, a strigat cineva din norod, ți se duc rațele la baltă.

Mulțimea a hohotit : tocmai în acea clipă a tresărit al doilea țipăt al gealatului :

— Ai, ai !

Ismail Harapu dădea o singură lovitură osînditului îngenunchiat, și capul se desfăcea rostogolindu-se pe podină. Gîdea îl ridica numaidecît, în priveliștea poporului, hîrîind cu colții lui albi ca de tigru.

În liniștea apăsătoare a divanului juzilor, s-a simțit, după hăulirile și tăcerile mulțimii de-afară, că a început lucrarea cea crîncenă.

Între mila de om ce-l frămînta și hotărîrea înghețată a dreptății, i-a nălucit lui Nicoară un gînd de întristare : «Întăia putere statornică la domnia Moldovei e diacul, își zicea măria-sa ; iar a doua, gîdea.»

Cu un ceas înaintea amiezii, domnul s-a ridicat din tron și a zis către jupînii juzi, surîzînd lînced :

— Destul. Ajunge fiecărei zile răutatea ei. Mîni, sîmbătă, aveți mai multă muncă, și tot astfel și-n alte zile, ca să se istovească izvodul. Ne vin prinși și de la scaunele de ținuturi.

— Măria-ta, a grăit vel-logofăt Radu, am dat înștiințare la ținuturi că leșurile celor tăiați le pot ridica femeile și pruncii lor, ca să le îngroape la bisericile unde vor găsi de cuviință. Stăpîne, a adaos în șoaptă vel-logofăt, înainte de prînzare te poftește presvitera să treci pe la camara fratelui măriei-tale, să-l vezi. A prins a se înfiripa.

— Aud și-un cuvînt de bună vestire... a suspinat Potcoavă.

A dat drumul străjii. Numai cu vel-logofătul Radu, a intrat în camara mezinului. Într-o tăcere neclintită, unde nu răzbătea de-afară vuietul mulțimii, și-n umbra ușoară ce se strecura de la văzduhul asfințitului prin fereastra îngustă, presvitera veghea din-

tr-un jilț. Mezinul era îmbrăcat în straiul lui de oștean, fără cingătoare și arme ; ședea în fundul patului, cu spatele răzemat în perina de părete. Avea un zîmbet veșted, fără lucire. Nu cugeta la nimic. Întristarea lăuntrică sta în ochii lui ca într-o apă moartă.

Cînd a intrat Nicoară, bolnavul totuși s-a mișcat. I-a auzit glasul și a întors puțintel fruntea. Fratele mai mare s-a așezat cu luare-aminte lîngă el și i-a cuprins mîna.

— Lixandre, a șoptit foarte încet Nicoară... Lixandre...

— Da... a îngînat mezinul.

— Lixandre, spune ce dorești...

— Bădiță, bădiță ! a țipat pe neașteptate nefericitul.

— Spune, l-a îndemnat dulce Nicoară, cuprinzîndu-l de după grumaz.

Ochii bolnavului s-au umezit, lucind ca două stele în ceață. Obrajii lui Nicoară au fost cuprinși o clipă de palmele reci ale bolnavului.

— Bădiță, m-am coborît în vîrtej... subt fața pămîntului... la nepoata bătrînilor... cum o chema ? Am uitat... Și, cînd am coborît eu în vîrtej, ea s-a înălțat, ș-am văzut-o plutind departe... departe... departe... către cometă. Atuncea n-am putut ieși de unde mă aflam ; dar acuma trebuie să mă duc și eu acolo, după dînsa...

Trudit, și-a plecat tîmpla pe umărul stîng. Din ochii închiși picurau lacrimi. Presvitera Olimbiada asculta, umbrindu-și privirile cu năframa.

— Măria-ta, a șoptit ea, dacă a început a-și aduce aminte, putem avea nădejde de însănătoșire.

— S-ar putea asta ?

— Fii încredințat, mărite stăpîne.

— Trebuie să ne mulțămim și c-o nădejde, presviteră.

Olimbiada l-a privit și i-a văzut ochii înghețați. S-a spăimîntat, frîngîndu-și mînile.

— Cel care împlinește ce are poruncit, a urmat vodă, apoi să-și primească partea ; numai să nu fie împovărat mai mult decît poate răbda.

Presvitera și-a plecat fruntea asupra mînii cu inelul domnesc :

— Slăvite stăpîne, fii tare pînă la urmă. Domnul-Dumnezeu te va încununa.

— Ce spui, presviteră Olimbiadă ? a rîs amar Nicoară.

— Stăpîne, nu păcătui și nu huli împotriva celor sfinte.

— Ah, presviteră, dacă ar fi milă și dreptate dincolo de stele... Dar nu-i. Cerul e pustiu și nu răspunde desnădejdii noastre. Puterea cu care biruim pustia morții nu e decît în noi, mișeii pămîntului.

— Vai, grăiești ca un păgîn, stăpîne, nu ca un creștin.

— Vorbesc ca un biet om, presviteră.

CAPITOLUL XXXVII

Prietinul și cumătrul Neculai Strămurare

În una din nopțile fără sfîrșit care au urmat, stînd treaz în chilie și singur numai cu sufletul său, Nicoară Potcoavă a auzit zvon în pridvor și glasul caraulei :

— Măria-sa hodinește.

— Vin de la domnia-sa Grigore Apletin asaul. Vestire grabnică !

Nicoară a bătut cu buzduganul în foaia de aramă de lîngă crivatul său. Tunetul a izbucnit. Măria-sa l-a năbuşit cu palma.

Caraula a strigat:

— Pas la măria-sa!

Potcoavă s-a ridicat în capul oaselor în aşternut. Caraula a intrat cu făclie aprinsă, făcînd loc solului. A întărit făclia în sfeşnic şi s-a dat înapoi, către lucirea slabă de candele a pridvorului.

Vodă a cunoscut numaidecît pe sol:

— Dumneata eşti, Strămurare?

— Eu sînt, doamne, şi-s bucuros c-am putut veni într-un suflet pînă la măria-ta.

Vorbind, Strămurare îşi aruncă lîngă uşă dulama, apoi îşi feri de privirea măriei-sale buzduganul, sucind pe sine chimirul de piele.

— Se vede că eşti grăbit, Strămurare? a întrebat Potcoavă.

— Apoi, măria-ta, dacă am pătruns aicea, le-oi spune pe toate dintrodată. Cînd ne-am aşezat la domnie, uncheşul Petrea m-a mînat la ţinutul Putnei ca să aduc de la asaul Apletin veşti. Puţin am stat; asaul Grigore Apletin m-a chemat şi mi-a spus s-aduc măriei-tale vestea cea mai bună, cum că s-a aflat urma pîrcalabului Irimia.

— Spune! a strigat vodă sărind la Strămurare şi zguduindu-l de umeri.

— Asta fac, slăvite stăpîne. S-a aflat urma pîrcalabului.

— Vra să zică nu-i ieşit din ţară?

— Nu, stăpîne. S-a ajuns cu străjile Şchiopului, care se întorceau de la vadul Obluciţei întîrziind prin sate, căutînd mîncare şi muieri, după naravul lor. Cinci sute de năvrapi cu baş-buluc-başa lor se chiamă că-i un început de putere, la care s-au adăogat unii boieri de ţară cu slugile lor şi oameni de strînsură.

S-a făcut o oaste de două mii de călăreţi. Pe lîngă asta, credincioşii pîrcalabului chiamă în leată şi dobîndă pe oameni mai vechi, care s-au oştit în Ţara-de-Jos, acu trei ani ; şi năimeşte ori ia cu sila pe ciobani şi pe fugarii de prin sate de subt mîna boierilor. Aşa că tot sporindu-şi oastea, pîrcalabul a ajuns destul de grabnic din ţinutul Bacăului în ţinutul Vasluiului, şi eu sînt numai cu trei zile înaintea lui, arătîndu-ţi măriei-tale, după cîte am priceput şi chibzuit cu asaulul Grigore, că acel îndrăzneţ ar avea încredinţarea cum că la scaunul Iaşilor măria-ta ai puţine sotnii, iar celelalte sînt împrăştiate la ţinuturi. Deci ferindu-se de drumuri mari şi ascunzîndu-se de vederea călărimilor noastre, pîrcalabul trimia rîvneşte să ajungă numaidecît la Iaşi, cătîndu-şi drum printre dealurile de subt codru şi pe potecile cotite ; şi numai ce s-a arăta în preajmă şi va lovi prin spate ; căci măria-ta, adicătelea, stai numai la faţă în priveală şi n-ai nici o grijă de primejdia dinspre miazăzi.

— Aşa socoate el ? s-a mirat Nicoară.

— Da, aşa socoate.

— Apoi, Strămurare, să ştii că cel care purcede la pieirea sa întîi şi-ntîi îşi prăpădeşte mintea. Mie nu mi-i grijă de oastea lui. Poftesc să-l am viu în puterea mea.

— Cred că s-ar putea, mărite stăpîne. Am eu prietini şi cumetri în calea lui, la Tomeşti, la Goruni şi mai încolo în Boroseşti. Mă înţeleg cu dînşii. Cum simţesc ei apropierea pîrcalabului, ne înştiinţează. Cu voia măriei-tale, ne-om pricepe să-l închidem într-o capcană.

— Să vedem, a zis pe gînduri vodă.

Cît îi vorbise şi-i povestise Strămurare, Nicoară trăsese pe el straiele, îşi încălţase cizmele şi încinsese sabia. A deschis fereastra spre cetăţuia tăcută a curţii.

Apoi s-a întors la așternutul învălmășit și a bătut iarăși în foaia de aramă.

Caraula a intrat.

— Deșteaptă aprozii, a poruncit măria-sa. Să vestească adunare în spătăria cea mică, chemînd pe mare-armaș Petrea Gînj, pe vel-logofăt Radu, pe hatman Costandie. Dacă a sosit în noaptea asta, precum vestise, asaul Elisei Pokotilo, să fie chemat și domnia-sa. Am nevoie în clipă de toți, și în noaptea asta nu mai doarme nimene. Să purceadă călăreții în vecinătăți să dea vestire sutașilor, ca să steie gata și cu caii în bună stare pe la gazdele lor, așa ca să se poată ridica îndată la porunca noastră și s-aștepte a doua vestire de la noi. Du-te și dumneata, Strămurare, și vezi să se îndeplinească întocmai poruncile mele. Se pare că vestirea ce mi-ai adus îmi va liniști sufletul.

De cînd îl cunoșteau credincioșii săi, rareori dovedise Nicoară Potcoavă o aițiare asemănătoare ca aceea din noaptea de luni 15 dechemvrie. Iesise deodată din tăcerea-i posomorîtă ; dădea iarăși preț zilelor vieții sale.

Aprozii au petrecut pe măria-sa în spătăria cea mică, aprinzînd douăsprezece făclii în steșnicul cel mare atîrnat în bagdadie. Nicoară s-a așezat în jilț, avînd lîngă sine deocamdată numai pe Strămurare și Ile.

În tăcerea cămării a răzbit trîmbițarea cucoșilor celor bătrîni de la curtea domnească.

— Aceștia-s cucoșii Chiajnei, a zis Ile Caraiman.

Măria-sa a rîs, șoptind mai mult către sine :

— Se adaogă și aceștia la cele statornice ale domniei Moldovei.

Cei doi credincioși ai lui vodă s-au privit nedumeriți, nepricepînd tîlcul vorbirii lui.

— Erau optsprezece, a lămurit Ile. Am jertfit pînă acuma şase pentru prînzurile măriei-tale.

— Acuma înţeleg de ce i-am dovedit atît de greu, a zîmbit măria-sa. Samănă cu baba, stăpîna lor.

Aprodul cel bătrîn, moş Arvinte, a clătinat din cap.

— Mărite doamne, a îndrăznit el, aceşti trîmbiţaşi ai demonului o chiamă în toate nopţile pe Chiajna. Dacă nu i-om jertfi pe toţi, nu facem bine. Unul dac-a rămînea, să se ştie că acela are s-o cheme şi din gropniţa ei. La domnia sfînt-răposatului Ion-vodă, era vorba să fie aduşi nişte meşteri nemţi de la Olandia, ca s-aşeze ornic în turnul de la poartă...

— Vremea trece şi ne alungă şi fără ornic, a zîmbit cu blîndeţă măria-sa către aprod.

Moş Arvinte s-a înfricoşat de asemenea cuvinte ş-a tăcut lîngă uşorul uşii. Apoi urechea lui, obişnuită cu sunetele şi răsunetele pridvoarelor, a auzit înaintea tuturor sosirea credincioşilor măriei-sale.

— Vin şi dumnealor... a îngînat el.

— Bătrînule, a grăit iar măria-sa, privind gînditor pe aprod, pare-mi-se că te cunosc. ,

— Aşa-i, măria-ta, am slujit la răposatul Ion-vodă. Pe urmă postelnicul lui vodă Petre m-a alungat ; iar acuma m-am înfăţişat eu singur din voia mea la uşa măriei-tale. Încă de-atuncea, pe cînd stăpînea cu milă pentru noi, sărmanii, răposatul vodă Ion, eu am spus de cucoşii Chiajnei, să-i taie pe toţi.

A intrat Costandie Şah cu asaulul său Mircio Popovski, apoi Agapie Lăcusteanu şi Alexa Vulpea căpitan, mare-armaş Petrea, vel-logofăt Radu, şi, la urmă, mai grăbit decît toţi, căpitan Cozmuţă Negrea, abia descălicat la curte înaintea miezului-nopţii. Acesta a păşit pînă la jîlţul domnesc, închinîndu-şi fruntea pe dreapta măriei-sale. Îi erau ochii ca într-un abur şi-i bătea inima, cunoscînd nacazul cel mare al stăpînului său, de care auzise în clipa cînd descăli-

case. Dar toți ceilalți credincioși, care se tulburaseră atunci la întoarcerea mezinului, erau liniștiți ; și însuși măria-sa părea că depărtase de sine negura acelei urgii.

Cînd Nicoară a făcut semn lui Strămurare să vorbească, moș Arvinte aprodul a ieșit, după rînduială, de la sfatul de taină.

Solul lui Apletin a început a vorbi cu glas gros și cumpănit, arătînd ieșirea la lume a pîrcalabului Irimia.

Într-un răstimp scurt, în vreme cît istorisea Strămurare, Nicoară a simțit că se cufundă într-o întunecime adîncă și binefăcătoare. Cînd s-a trezit, i s-a părut că adormise lungă vreme. Dar solul încă nu isprăvise ce avea de spus. Adunarea îl asculta cu multă luare-aminte.

Cînd toate au fost știute, Costandie Șah a primit îndemn să arate către măria-sa ce crede.

— După cît socot eu, a răspuns hatmanul, e bine să trimetem vestire lui Grigore Apletin să umble în urma pîrcalabului fără a ieși la vedere și la bătălie. Să fie umbletul lui ca o neliniște care să-l grăbească pe pîrcalab. Deasemenea zaporojenii mei dinspre ținutul Bîrladului și ostrovenii măriei-tale de către Siret să privegheze, mișcîndu-se după împrejurări, cum le vom trimete noi poruncă, așa ca drumul acelei oști pe care o așteptăm să nu se schimbe. Să fie împinși neprietinii așa cum împing hăitașii vînatul la țiitori.

— Bună poruncă și bună socoteală, s-a învoit Nicoară. Toate trebuie să fie întocmite așa încît să așteptăm fără a ne pripi. Bine este iarăși, după a mea părere, chiar dimineață în revărsarea zilei, să ieșim cu toții în partea cealaltă a dealului Păun, să cunoaștem cu ochii noștri poienile, pădurile și rîpile din partea aceea a locului ; ș-apoi după noi să vie să le cunoască și căpitanii și asaulii cu anume oameni.

Astfel, dragilor mei, a încheiat vodă, s-ar putea ca, din jocul întîmplării, să iasă pentru noi o bucurie pe care să n-o poată birui nici obida cea mai neagră.

Mai avem vreme, a adăogit domnul, să dormim cinci ceasuri...

«Trudit trup şi trudit suflet»... a suspinat către sine însuşi Radu vel-logofăt.

In aceeaşi zi, prietinul Strămurare a suit iarăşi printre vii, călare, la Păun în deal, ş-apoi a coborît de ceea parte, spre răzăşii de la Tomeşti. Prin stejarii cei vechi pe subt care trecea el, şuşuia domol adierea statornică de la miazăzi.

«Şi asta-i o minune a vremii de-acuma, gîndea în sine călăreţul, ca şi minunea stelei ce a ieşit în cer ; nu vrea să se-ntoarcă din crivăţ vîntul cu nici un chip. Se vede că întăi trebuie să isprăvim lucrarea ce avem noi aici, la Iaşi, şi după aceea,

Vină, iarnă, nici nu-mi pasă !»

Fluiera un viers de voinicie, străbătînd poienile deşarte. Copitele calului foşneau prin frunzele moarte.

Asta era poteca veche din vremea hoţiei, în preajma scaunului domniei lui Petre-vodă Schiopu, cînd se ducea să-şi cate ascunzătoare şi sălaş la gazdele sale de la răzăşia Tomeştilor. Acuma, subt aripa măriei-sale Nicoară, Strămurare, hoţul de altădată, are altă putere şi altă inimă.

A călărit în pas, de-a coasta, vreme de trei pătrare de ceas, pînă ce-a ajuns la nişte bordeie săpate în malul de lut galben. Deasupra malului de lut galben, se apleca streaşină de pădure.

Strămurare a descălicat la al nouălea bordei, a dus calul subt un sarai şubred de stuf, şi cînd s-a întors în bătătură, boldeiul cu coada cîrligată i-a lins mîna ;

și-n ușa deschisă îl aștepta cumătrul Timofte, prietin bun.

— Cumătre Neculai, i-a strigat cu voie-bună Timofte, scuturîndu-și pletele cărunte și arătîndu-și numai un colț alb în gura-i neagră, te-am socotit pierit și, iaca, ne-a ajutat cel-de-sus să ne vedem iară. Te-a visat baba Maranda as' noapte, ș-a dat în bobi, arătîndu-i-se că numaidecît sosești de la drum lung.

— Drum lung, bade Timofte — lung de la curtea domnească din Iași pînă aici.

— Așa? s-a mirat cumătrul Timofte. Iaca-i bun. Decît să te vîneze alții pe domnia-ta, mai bine îi vînezi domnia-ta pe alții. Hai, intră; așează-te pe marginea vetrei, că pe laiță bolește de inimă rea saraca mea babă Maranda. Eu mă duc să dau o leacă de orz calului dumnitale și numaidecît mă-ntorc.

Timofte a ieșit. Baba Maranda s-a răsucit pe laiță, gemînd.

— Ce-i, lele Marandă? De ce-i fi fiind dumneata bolnavă? a întrebat cu blîndețe omul domnesc.

— Vai și of și iar vai, cumătre Neculai, a gemut baba întorcînd spre oștean obrazu-i veșted. Trei feciori am avut, și unul, precum știi, a pierit la oaste în Țara-de-Jos; iar aceștialalți doi au intrat de optsprezece luni în tagma în care erai și dumneata, cumătre Neculai, în voinicie și răutăți. Și s-aude că acuma s-a așezat putere mare la domnie, de-i sparge pe cei ce săvîrșesc blăstămății; ș-or pieri și bieții noștri feciori în furci, cu juvăț de gît, cumătre Neculai. Vai de zilele noastre cele pustii! Cam de pe cînd te-ai tras dumneata de-aici spre munte, am mers tot în scădere. Iar de cînd s-au pustiit băieții, am lăsat casa din sat și ne-am așezat aicea la bordeiul de la vie... Ca să ne putem vedea batîr din cînd în cînd băieții... Viețuim

aicea ca sălbătăciunile, dar am fi de pieirea capului dacă rămînem fără băieți.

— Călin și Florea ?

— Întocmai cum spui, cumătre Neculai. Poate te-i întîlni cu dînșii, cînd dau pe-aici din săptămînă în săptămînă ; sfătuiește-i să se întoarcă pe căile dreptății. Poate s-a găsi și pentru ei pită la domnia lui Ion Nicoară-vodă...

— Măi babă Marandă, a grăit din prag cu supărare moșneagul ; nu mai boscorodi atîta ; că iaca îți stă răsufletul. Mai bine închide ochii ș-ascultă.

Iaca așa o ducem noi, cumătre Neculai, a îngînat cu glas scăzut Timofte. Trăim zile grele, și baba nu mai are mult. Apoi cînd n-a mai fi nici ea, nu știu ce m-oi face . Doar să mă întovărășesc cu lupii din codrul Boroșeștilor.

— Ba este acolo schit, moșnege, a țîrîit baba. Te-i face monah și mi-i ceti pomenirile și iertarea înaintea împărăției de sus.

Strămurare a tușit cu hotărîre și a stupit în cenușa din vatră, ca și altădată cînd poposea acolo, pribeag.

— Luați aminte, cumetre și cumătră, a vorbit el cu glasu-i lin. Dacă trec cumva flăcăii voștri pe-aici..

— La noapte... a țîrîit baba Maranda.

— Dacă trec la noapte Călin și Florea pe-aici, atuncea eu i-aș povățui cum să se răscumpere. N-am venit pentru dînșii anume, dar văd că ar putea folosi și ei în treaba pe care vreau s-o pun la cale cu badea Timofte.

Baba s-a tînguit :

— Ba povățuiește-i, ba povățuiește-i, cumătre Neculai, să mi se îndelunge viața și să mai apuc o primavară.

— Mai taci, babă, și închide ochii dracului, a icnit bătrînul. Dacă or veni, i-a povățui, și pace bună. Iar dacă n-or veni, m-a povățui pe mine, și-i tot acela.

Nu-ți uita vorba, cumătre! Și spune-ne ce se petrece la curtea domnească. S-aude că acolo-i mînia lui Dumnezeu. Harapu de-abia își trage sufletul de atîta căsăpie. Îi taie pe boieri?

— D-apoi pe cine?

— L-a tăia oare și pe ceauș Drăghici, carele ne-a asuprit?

— De ce să nu-l taie? Pîriți-l la măria-sa, și gata!

— Auzi dumneata? Măi, măi, măi! se schimbă lumea; asculți tu, ori dormi, babă Marandă?

— Ba dorm... dormire-ar acel Drăghici somn de veci.

Strămurare a tușit iar ș-a stupit în șperlă, după aceea a vorbit:

— Luați aminte, măi cumetri. La domnie s-a deschis divan de judecată împotriva boierilor care au vîndut pe măria-sa Ion-vodă.

Baba a murmurat:

— Pieri-le-ar sămînța...

— Și-i taie Ismail gîdea cu satîrul, a urmat cumătrul, de i-a ostenit brațul și a slăbit Ismail gîdea. Așa că a ieșit poruncă de la medelnicerul cel nou Mitrea Lăcusteanul să i se adaoge harapului la tainul de-o ocă de carne încă o halcă de-o litră.

— Și-i taie unul după altul? Mira-m-aș!

— Îi taie după cum îs judecați, bade Timofte.

— Măi, măi, măi! Să știi să toate-s din pricină c-o ieșit steaua cea cu coadă.

A țîrîit iar baba:

— Steaua-i cu coadă, dar măria-sa-i cu paloș. Numai pe feciorii noștri să nu-i taie...

— Babă, a răsărit în sus moșneagul; dacă nu taci, îți pun căluș.

— Da' că tare-mi pasă mie de călușul dumnitale! Și nu-ți uita, cumătre Neculai, vorba!

Atuncea Strămurare le-a spus ce avea de spus, în mare taină. Şi după ce s-a despărţit de bătrîni, zăgăduindu-le să se întoarcă în curgerea nopţii, a încălicat şi a purces să cate tocmai în sat la Goruni nişte cuscri şi alţi cumătri, oameni cumsecade şi mai cu samă vrednici la treburile pe care le punea el la cale.

CAPITOLUL XXXVIII

Aici, la curtea veche...

Aici, la curtea veche
Sub nouă poloboace şi nouă cenuşi
Spulberate-n tumult,
Tu, omule, scurmă
Din urmă în urmă,
Spre inima vie a pămîntului,
Pînă la palida piatră nestemată,
Lacrimă îngheţată
A unor crunte dureri de demult...

La cîteva zile după aceea, în 19 decnemvrie, cu puţin înainte de a se lumina dimineaţa, în preajma locurilor pe care le călcase Strămurare, umblînd către bordeiele de lîngă răzăşia Tomeştilor, s-a simţit un zvon ca de albine cînd se învălmăşesc la roit. Dar era toamnă tîrzie şi ştiubeiele se aflau coborîte în temnice, şi albinele nu ies la nunta lor decît în soare şi-n primavară : era roit şi zvon de oameni, sosiţi în pripă între păduri şi corhane, pe poteci ferite şi singuratice Era oastea unui îndrăzneţ cunoscut, cu numele Irimia pîrcalabul, vestit la domnia lui Ion-vodă

Irimia pîrcalabul sosea cu năvrapi şi pămînteni de strînsură, bine călăuzit de oameni iscusiţi din partea locului, avînd în juru-i şi un steag de boieri şi boiernaşi moldoveni. Boierii şi boiernaşii aceştia de ţară

cum se știe, sînt cei mai aprigi oameni de gîlceavă și hart, dintre toți oamenii trăitori pe lumea asta. Umbletul lor călare este fală în straie scumpe. Și aceștia se bucurau că vor apuca vînătorește și năprasnic curtea domnească și scaunul, zdrobind cele douăsprezece sotnii ale lui Potcoavă, cît e el de Potcoavă și de hatman !

Poate să aibă și douăzeci de sotnii, și tot atîta-i. Și chiar și treizeci ; dar atîta n-are, hoții lui fiind împrăștiați în dobîndă la ținuturi. Nici n-apucă oștenii lui Potcoavă să-și spele ochii la cișmele, și boierii cu năvrapii dau năvală tăcută la curte și la Carvasara și împresură mănăstirile țăpuindu-le vîrtos. Abia se va însenina vremea de prînzișor, și stăpînirea se schimbă în mîna boierimii, trimețindu-se numaidecît vestire și poftire lui Petru-vodă, să vie fără întîrziere la scaunul său, împreună cu ismailitenii ce i s-au mai dat de către beii din cetățile Dunării.

Acel murmur și zvon de roi era sporit și de uimirea nouă a oștimii pîrcalabului pentru schimbările din catapiteazma cerului, vestind fuga și depărtarea dușmanului. Era a treia noapte de cînd cometa pălea și se-nvălea ca într-un hobot de aur în străfundurile văzduhului. În zorii ce se revărsau, au prins a trece cu grabă, către acel hobot de aur, stoluri de rațe sălbatice din balta Cristeștilor, unde-i vărsarea Jijiei în Prut.

Pîrcalabul a încălicat, ca să suie cu năvrapii și boierii în pisc, la Păun. A trimes pe Ioniță Zbierea cel tînăr și pe Costăchel Turcea să urnească oștimea pedestrită pe drumul văii, împingînd-o cu luare-aminte, așa ca să ajungă și gloatele cu toată puterea furcilor, și topoarelor, și coaselor, și ghioagelor țintuite la iaz, lîngă mănăstirea Frumoasa, drept subt curte. Și după ce or urni prostimea, să vie după domnia-sa.

Pîrcalabul purta cușmă cu surguci și pene albe care

i se învăluiau în jurul frunții. Era un barbat încă sprinten și se ținea tare în șa, cu toate că trecuse de al cincizecișidoilea an al vieții. Chica și barba îi erau încă negre corb și ochii scăpărători.

La dreapta și la stînga lui se aflau Moghilă paharnic și Jurja vistiernic, barbați greoi și plini ca niște saci. Grăbind la deal, gîfîiau și ei ca și caii.

— Cei cu tragăn [1] n-ar trebui să iasă la război... a mormăit pîrcalabul ca pentru sine ș-a apucat înainte. Călăuzii țărani, proaspăt năimiți la Tomești, s-au luat îndată după «măria-sa» pe căluții lor mărunți dar vrednici. Stăpînindu-și o clipă fugarul, boierul Irimia a întrebat :

— Care-s feciorii moșneagului ?

— No sîntem, măria-ta, Călin și Florea, cei care am venit acuma din voinicie la bătrînii noștri.

— Cunoașteți bine potecile ?

— Ca niște căpriori sălbatici, a rînjit Florea.

— Atuncea-i bine. Boierii au poruncă să iasă în Tomoroagă, cum îi spune Brudea pădurarul. Acolo să mă duceți pe mine mai întăi și mai întăi. Da' tu cine ești, măi ? a strigat el către un om zbîrlit și c-un căciuloi dintr-o oaie în cap, cu buzdugan plumbuit atîrnat la încheietura mînii drepte.

Acel zbîrlit călărea pe un cal pag care-și tot mușca zabala.

— Dar voi ceilalți care sînteți ? a adaos pîrcalabul către un șirag de alți călăreți țărani.

— Noi sîntem straja măriei-tale și te ducem unde poftești ! a răspuns cel calare pe calul pag. Ne-au năimit domniile-lor Vascan și Dinga. Cu noi ajungi numaidecît la curtea domnească, măria-ta. Las' că știm locurile, dar ne pricepem și la hart, stăpîne. Sîntem vechi întru acest meșteșug.

---

[1] *Tragăn* — meteahnă, defect.

— Cum te chiamă pe tine?

— Eu îs Strămurare. Vei fi auzit măria-ta de mine.

— Eşti cumva Strămurare cel pe care urma să-l suie în furci Ghiorţ armaşul?

— El, măria-ta.

— Acuma-i vremea să te răscumperi tu, măi Strămurare, ca să intri iar în rîndul oamenilor şi-n slujba domniei.

— Da, măria-ta. Iar aceştialalţi sînt oameni tot de-ai noştri, aleşi pe sprînceană.

— Bun; hai fără întîrziere, că se face ziua mare.

— În jumătate de ceas sîntem unde trebuie, măria-ta. Cum porunciţi domnia-voastră? Să se ducă unul dintre ai noştri să abată şi pe boierii din urmă pe poteca asta?

— Să se ducă. Iar noi suim ca să fim înaintea lor.

Doi dintre călăreţi au rămas în urmă. Ceilalţi l-au dus mai departe pe pîrcalab.

Cei doi au abătut la vale pe boierii bătrîni rămaşi în urmă. Au dat apoi vestire care-i drumul cel bun către dumnealor Turcea şi Tudoran, căpitenii ale steagului.

— Tot la dreapta, tot la dreapta, au îndemnat ei; şi grăbiţi, că se face ziuă!

Cum s-a făcut ziuă, a izbucnit deodată cu străşnicie un muget de corn de bour; au detunat sănete; ostrovenii au ieşit bulucuri-bulucuri din vii, dînd glas mare, învîrtind deasupra capului săbiile şi pălind în coastă gloata lui Irimia; au prăvălit-o la vale şi-au pus-o în risipă. A fost o nălucire a unui prăpăd de puhoi. S-a împînzit în văzduh un răcnet al pieirii, care a poprit steagul de boieri şi l-a întors în loc. Turcea şi Tudoran au trimes cu grabă pe cei doi călăuzi pe urma pîrcalabului, iar ei au poruncit intrarea în hart cu săbiile.

După cum spune la istorisirea împăratului cetui mare Alexandru Machedon, ostrovenii năboiți din văi tăiau în pedestrimea vrăjmașă «precum se taie». Și în urma steagului de boieri, au zvîcnit de subt poală de pădure zaporojenii cu arcanele pregătite. Ei aveau nevoie mai mult de călăreți vii, doborîți din șa, și de caii și straiele acelor călăreți. Au făcut cerc înspre șes alte sotnii, sprijinind pe cei ieșiți de subt poala de pădure.

Era o vînătoare grăbită, a cărei priveliște, din poteca ce ducea în pisc la Păun, boierul Irimia n-o vedea, dar îi auzea tumultul.

Năprasnic, în pădurea goală, l-a apucat pe pîrcalab spaima, ca și cum s-ar fi așezat îndărătul lui, în șa, moartea, schelet cu hîrca rînjind. Cu toată înfiorarea și greața, boierul a întors peste umăr barba-i neagră, o dată din dreapta ș-o dată din stînga, holbînd ochi rotunzi și sîngerînd în același timp cu pintenii calul de subt el. A văzut pe feciorii lui Timotte și pe Strămurare cu soții lui dîndu-i ocol prin pădure cu caii lor mărunți și atîrnîndu-i calea.

Era călăuzit și dus, cum i se făgăduise.

A hohotit cu amar, trăgînd sabia. În pisc, la Păun, se întrețeseau umbre printre mestecenii albi. A cotit de către ele tocmai cînd îl ajungea din laturea stîngă Strămurare, care a zvîrlit asupra lui arcanul; și îndată au prins de coardă alți doi călăreți, ca să oprească avîntul năprasnic al calului. Au descălicat și s-au năpustit primindu-l pe boier în brațe. El se zbuciuma cu mînie, bătîndu-i în cap cu straja săbiei; însă acei țopîrlani nerușinați rîdeau de subt căciuli buhoase și-l cetluiau cu luare-aminte și fără grabă.

— Hai și te închină lui vodă Nicoară! i-a poruncit rînjind Strămurare.

Pîrcalabul a privit cu trufie în jur, pufnindu-și pe nas mînia. L-au purtat mai mult de subsuori pînă la

mesteceni. Acolo aştepta măria-sa Nicoară, avînd alături pe mare-armaş Petrea, iar mai încolo alţi dregători şi Costandie, hatmanul zaporojenilor.

Din şa, Nicoară l-a privit în tăcere cu ochi îngheţaţi pe pîrcalabul vînzător. L-a privit îndelung şi i s-a schimonosit obrazul de răutate.

Pîrcalabul şi-a sucit într-o parte barba neagră şi ochii bulbucaţi scrijelaţi de sînge.

A gemut, mestecînd clăbuci crunţi :

— Hingherilor !

— Într-adevăr, s-a înveselit moş Petrea, am prins cînele.

Larma harţului dintre ponoare şi de la cîmp se depărtase, domolindu-se. Soseau în pripă pîlcuri de ostroveni şi de zaporojeni împresurînd piscul de la Păun, făcînd alai măriei-sale.

În ceasul al cincilea al dimineţii, domnia-sa pîrcalabul Irimia era lepădat ca un sac de grăunţe dinaintea treptelor de la spătăria cea mare, şi pardoseala de cărămidă a ogrăzii a sunat de greutatea lui.

Mulţimea îmbulzită lîngă ziduri şi pe ziduri a slobozit răcnete şi sudălmi spurcate ; iar clopotul din turla porţii a bătut numai într-o dungă, de trei ori.

Slujitorii lui mare-armaş au slobozit din legături pe pîrcalab şi l-au pus pe picioare.

— Hai la podină ! Hai la podină ! urla norodul.

Irimia s-a îndîrjit între braţele celor care îl tîrau şi s-a trîntit la pămînt. Armăşeii l-au purtat pe sus.

Cînd a bătut iarăşi de trei ori clopotul în dungă, s-a arătat un crainic în firida clopotniţii care da spre tîrg şi a răcnit cu glas înalt :

— Oameni buni, astăzi îşi primeşte osînda, după hotărîrea înaltului divan, Irimia vînzătorul. Blăstămat fie în veac !

Mulţimea de tîrgoveţi s-a îmbulzit piept lîngă piept, subt boltă. Unii pluteau, înotînd pe deasupra celor-

lalți. Țipau muieri ; cîntau jalnic cerșetori orbi ; puhoiul omenesc se adăogea mereu.

În foișorul spătăriei celei mari s-a arătat deodată mezinul ; și-a aplecat, o clipă, peste parmaclîc, obrazul supt și pălit, apoi s-a desfăcut de vederea celor de jos. După ce-a ajuns pe pardoseala ogrăzii, a trecut furiș spre podină. A întors urechea spre strigătele întărîtate ale poporului.

Dintrodată, a răsărit în fund Ismail gîdea ; a ținut dinaintea obrazului său lustruit negru paloșul și, scoțînd o limbă mare, a lins oțelul luciu. Mulțimea se bucura totdeauna cu vîlvă de șăgile harapului. Într-acolo s-a îndreptat mezinul Lixandru, tot scuturîndu-și fruntea cînd auzea acel nume pe care-l uitase : Irimia ! Irimia pîrcalabul ! Străjile îi făceau loc cu milă, căci săracul nebun era fratele măriei-sale.

Dintre dregătorii ce se aflau în priveliște lîngă vodă, a întors fruntea mare-armaș Petrea Gînj și l-a văzut venind pe mezin. Părea într-o atîtare nemaipomenită.

Barabancii [1] și-au bătut dobele. Ismail gîdea a ridicat pe neașteptate paloșul.

Mezinul a făcut un salt înainte și s-a înălțat în vîrful degetelor ca să vadă mai bine. În el era un vălmășag fioros de întîmplări adevărate, amestecate cu visuri ale somnului și visări ale treziei.

Uncheșul a venit grabnic lîngă el oprindu-l cu pieptul.

— Unde te duci, copilule ?

Mezinul n-a răspuns, ca și cum n-ar fi auzit. A întrebat el însuși, tainic :

— Acolo-i Irimia ?... Tatăl fetei mele ?

— Puiule, tu n-ai ce căuta aice, l-a mustrat uncheșul. Întoarce-te la chilia ta

[1] *Barabanci* — toboșari.

Nebunul n-auzea.

— Acuma știu că o chema Ilinca, a șoptit el. Și tatu-său se duce după dînsa. Mă duc și eu.

— Nu se poate.

Uncheșul i-a pus mîna pe umăr și l-a oprit. S-au apropiat doi aprozi să-l ajute.

Mezinul și-a arătat colții ; s-a smuncit cu putere ; s-a ferit din brațele slujitorilor și s-a abătut la pieptul bătrînului.

C-un răcnet de mînie a tras de la chimirul lui mare-armaș jungherul din teaca de fildeș și l-a fulgerat subt coasta stîngă a bătrînului ; a privit o clipă cu mirare sîngele ce-i răzbise subt pumni și, cu aceeași repeziciune, a întors fierul asupră-și.

Uncheșul a șovăit, cuprinzîndu-l cu brațele. Fapta n-a fost înțeleasă de cei din jur decît în clipa cînd mezinul a căzut la picioarele lui moș Petrea, zgîrcindu-se ca un vierme. Peste el a căzut și uncheșul horcăind, cu trandafiri pe buze subt mustața-i albă.

Pokotilo se zvîrlise de lîngă măria-sa.

— Ce este ? a strigat Nicoară.

— Mărite doamne, l-a înjunghiat pe moș Petrea.

Nicoară s-a oprit ; obrazul i s-a făcut alb ca varul. Moș Elisei îngenunchiase și ridicase către sine, pe brațul stîng, capul marelui-armaș. Mezinul își contenise spasmurile.

— L-ai omorît pe tatu-tău, a hîrîit dojană către mort zaporojanul cel bătrîn, ridicînd pumnul.

Puțini au înțeles acele cuvinte rostite într-o limbă străină.

Pokotilo s-a întors apoi cu glas schimbat către prietinul său :

— De-acuma-i gata, feciorule, i-a șoptit, le-ai isprăvit pe toate...

Și-a plecat fruntea suspinînd. Gînj s-a întins și-a rămas înlemnit în brațele zaporojanului.

— Pokotilo, a îngînat Nicoară, nu cutez a înțelege ce-ai spus.

— Nu mai știu, măria-ta, poate am rostit vorbe nesăbuite. Nu le băga în samă.

Moș Elisei a privit pieziș în jur. Cei de față stăteau încremeniți ; încă nu-și veniseră în fire.

Nicoară și-a dus palmele deasupra ochilor, apoi și le-a smuls în jos. Din locul unde se afla, s-a repezit spre treptele spătăriei. Vel-logofătul Radu l-a urmat. Nicoară s-a răsucit cu privirile uscate :

— Radule, poruncește să fie ridicate trupurile și să fie așezate în pridvorul de la casa doamnei și să li se dea îngrijirile de cuviință.

— Da, mărite stăpîne.

Radu s-a oprit ; Nicoară a pătruns în pridvor prin învăluirea de slujitori, barbați și muieri, care alergau din toate părțile, frîngîndu-și mînile. La trecerea domnului rămîneau înlemniți pe unde se aflau.

— Lipsiți cu toții de aicea ! a poruncit măria-sa.

Slujitorii și slujnicele s-au îmbulzit la ieșire. În tăcerea ce s-a așezat, Nicoară auzi gemetele și tînguirile presviterei. A pătruns în camară. Bătrîna se învîrtea în neștire, ca și cum ar fi orbit deodată ; își tremura pumnii la tîmple. S-a oprit simțind intrarea lui Nicoară.

— Vai, vai, vai ! se tînguia clătinîndu-și fruntea.

— Spune, presviteră Olimbiadă, i-a poruncit Nicoară. Dacă știi, nu mă lăsa în îndoială.

— Ce să spun, măria-ta ? s-a ferit bătrîna. Spun că mare pacat s-a săvîrșit !

Băgînd de samă privirea ațintită și grea a lui Potcoavă, și-a lepădat brațele în lungul trupului și abia i s-a auzit șoapta înspăimîntată :

— Din ce-ai înțeles, măria-ta ? Cine ți-a spus ?

— Nu întreba, presviteră ! Vorbește, spune adevărul.

— Adevăr, măria-ta ; îndoită nenorocire, măria-ta, căci fiul şi-a omorît părintele.

— Presviteră, nu se poate... nu se poate ! a gemut Nicoară înfricoşat.

Olimbiada a tremurat din cap de sus în jos, privindu-l prin lacrimi. A adăogit în şoaptă, aprig :

— Toate se trag din trufia mamei domniilor-voastre. Jupîneasa Calomfira n-a vrut să aflaţi că vi-i tată un om din prostime. S-o judece Dumnezeu !

— N-o va judeca nimeni în veci, a răcnit cu îndîrjire Nicoară privind-o duşmănos. Plătesc eu pentru toate, eu, cel mai nefericit !

— Vai, stăpîne, a ţipat îngenunchind presvitera, îţi agoniseşti pedeapsă la scaunul împărăţiei din veac. Ce-ar putea să te lumineze ? Cine ar putea să te mîngîie ? Căci primavara măriei-tale e veştezită şi pierită...

Descîntîndu-i parcă, presvitera i-a şoptit cu desnădejde două stihuri elineşti :

Peste pustiul inimii,
Apune soarele-amintirii...

Potcoavă a rîs rătăcit :

— Ha-ha ! Presviteră Olimbiadă, vorbeşti ca Haricleea din cartea lui Heliodor ; dar eu nu sînt o jucărie ca Teaghene ; sînt luptător care mi-am împlinit hotărîrea şi mai găsesc în mine putere de-a merge pînă la sfîrşit. Ha-ha !

Bătrîna s-a ridicat şovăind şi apărîndu-se ca de-o iazmă.

În pridvor au sunat paşi. Nicoară s-a întors către uşă :

— Dumneata eşti, vel-logofete Radule ? Intră !

Diacul s-a oprit în prag ca lovit în piept de-o spaimă nouă în acel ceas al spaimelor. Cum putea fi

domnul său atît de liniştit? Trecuse dincolo de desnădejde şi i se rătăcise mintea?

— Vel-logofete Radule, s-a aflat că bătrînul a fost părintele nostru, al meu şi al lui Lixandru.

Diacul s-a închinat şi a sărutat dreapta măriei-sale.

— Vel-logofete, a poruncit domnul, să se adune divanul. Izvodul nostru cu cei vinovaţi s-a istovit. Dar mai avem jalbe ale sărmanilor împotriva nesăţioşilor. Să se judece şi să se aleagă dreptatea.

Diacul s-a închinat:

— Se va săvîrşi întocmai, slăvite domn.

— Şi mai am de împlinit una, vel-logofete Radule. În ziua de duminică 21 dechemvrie, să se facă pomenirea fratelui nostru răposat Ion, în toate bisericile, la Iaşi, la ţinuturi şi în oricare sat va ajunge porunca noastră, cinstindu-se astfel de către norod jertfa măriei-sale.

— Da, stăpîne, se va da vestire.

— Şi încă ceva, vel-logofete. Tot în acea zi să se adune la ospăţ domnesc dregătorii noştri şi căpiteniile de răzăşi din sate care se vor afla atunci în tîrgul de scaun.

Aşa să se facă!

În ziua de 21 dechemvrie, barabancii sunau dis-de-dimineaţă dobele pe uliţi şi crainicii strigau la răspînteni:

— Ascultaţi, ascultaţi poruncile măriei-sale!

Lumea se strîngea buluc împrejurul slujitorilor şi aţintea urechile cu luare-aminte. Ajunsese pînă în cele mai depărtate mahalale vestea întîmplărilor înfricoşate de la curte.

— Măria-sa porunceşte ca trupurile celor doi morţi iubiţi ai săi, mare-armaş Petrea şi Lixandru mezinul, astăzi la al patrulea ceas, să fie îngropate cu alai şi pomeni în afara tîrgului, subt dealul Copoului, la bise-

ricuța de lemn a lui Sfîntu Neculai cel sărac, la stejarul vechi, în dreptul altarului. Să doarmă acei oșteni, tînărul și bătrînul, în apropierea oamenilor sărmani pentru care și-au pus viața și să nu li se stingă pomenirea.

Și strigau iar crainicii:

— S-audă tot omul, și tîrgovățul și țiganul, că în bisericile tîrgului se împart colaci și colive nevoinicilor, vădanelor și calicilor, din dania măriei-sale, pentru pomenirea răposaților săi.

Nicoară a ieșit apoi în priveliște umblînd călare pe ulițile tîrgului, cu oștenii săi credincioși împrejur. Era în straiele-i scumpe, dar surguciul cu pană îi lipsea de la cușmă, și îi era obrazul slăbit și ca dăltuit în grezie.

Întorcîndu-se la curtea domnească, printre noroadele care prăznuiau la biserici, în zvon de clopote, măria-sa a intrat la ospăț.

S-a așezat în capul mesei și a privit în juru-i, numărînd cu strîngere a inimii, în jîlțuri, la masa lungă, pe prietinii săi. Unii lipseau. Cei de față au băgat de samă umbra de amurg ce se așternuse pe fața domnului.

Înaltpreasfinția-sa mitropolitul Anastasie a rostit rugăciunea de lucrare a dinților. Nicoară s-a închinat către meseni și i-a poftit, cu mîna, să șadă.

După ce s-a vestit la cuhnii că cinstiții meseni așteaptă, stolniceii s-au înfățișat cu tot șiragul de vase de aramă cu capac, după datina curții, trecîndu-le întăi pe dinaintea măriei-sale și descoperindu-le o clipă.

Cînd vodă poftea să guste dintr-un fel de bucate, apoi stolnicul cel mare, Alexa Vulpea, c-o lingură nouă de lemn gusta mai întăi.

După stolnici au urmat cuparii. Și paharnicul cel mare al acelui ceas, moș Elisei, luînd credința din

cupă ca și stolnicul cel mare din lingură, a închinat măriei-sale băutura.

Nicoară a gustat puțină mîncare și vin, dar a îndemnat pe Costandie și pe asauli, pe căpitanii săi ostroveni și pe căpitanii răzășimii de țară să se îndestuleze cu prisosință.

Cînd s-au istovit bucatele ș-au mai umplut o dată cuparii pocalurile, toată lumea ospățului a stat în picioare, și vodă a pomenit pe răposatul Ion-voievod. După asta a adăogit :

— Iubiților mei frați și oșteni, împlinindu-ne datoria cuviincioasă către măria-sa pentru liniștirea inimii noastre, acuma petrecerea ce-am avut la scaunul Țării Moldovei conteneşte. Bem picătura din urmă pentru domniile-voastre care rămîneți, și noi ne-om duce la Praguri, unde-i slobozia noastră.

O uimire mîhnită s-a arătat pe multe obrazuri. Cei mai mulți însă aflaseră în cursul dimineții hotărîrea domnului și erau mai puțin uimiți.

S-a ridicat Mitrea lăcusteanul, care fusese, în acele patru săptămîni cît ținuse trecerea măriei-sale, dregător jitnicer și pitar ; și-a mîngîiat barba căruntă și pletele albe și a răspuns pentru toți răzășii ce se aflau de față :

— Doamne, bucuroși fost-am noi pămîntenii de venirea măriei-tale ; și mîhniți ne aflăm că te duci. Ne-ai învățat dreptatea, ne-ai împuținat asupritorii și ne-ai îndemnat spre volnicia ce au avut părinții noștri în veac. Nemilostive vremi stau încă asupra noastră, dar ne rămîne de la măria-ta nădejdea izbăvirii ; credem într-însa ș-o vor cunoaşte alt rînd de oameni, cînd fi-vor vremi mai prielnice.

Mitrea lăcusteanul a venit la voievod, punîndu-și buzele pe inelul cu pecete, și măria-sa l-a îmbrățișat.

Duminică sara, Radu vel-logofăt, care ținea și vistieria măriei-sale, a pus în mîna căpitanilor și

asaulilor leafa sotniilor, cîte doi taleri de oştean. S-a vestit că alţi trei taleri de cap se vor plăti la Braţiau ori la aşezările de la Dnipru, de către Iacob Lubiş, zaraful măriei-sale.

Deasemeni Nicoară a binevoit a dărui cîte jumătate de taler tuturor slujitorilor vechi ai curţii domneşti, care-l slujiseră cît trecuse măria-sa pe la acea domnie.

În dimineaţa de luni 22 dechemvrie, călărimile lui Nicoară Potcoavă s-au mişcat cu aceeaşi rînduială strînsă cu care veniseră.

Au rămas patru sotnii la Iaşi, cu căpitanul negrean Cozmuţă, şi alte sotnii în alte părţi, ca să privegheze un răstimp tihna ţării. Iar grosul oştirii a trecut înainte de amiază Prutul.

Presvitera Olimbiada Filipeanca a făcut măriei-sale o rugăminte pentru amărîtele ei zile :

— Măria-ta, m-aş ruga să nu mă laşi aici de izbeliştе şi singură. Ci să-mi îngădui să trec şi eu în Ucraina, ş-apoi poate mi-oi găsi popas şi alinare la o mănăstire de maici, lîngă cetatea cea vestită a Kiului. Dacă încuviinţezi asta, apoi înainte de toate m-oi duce la mine acasă la Filipeni, ca să-mi string şi să iau cu mine puţine straie, precum şi unele lucruri şi odoare rămase de la soţul meu preotul.

S-a face şi asta, presviteră, a răspuns Nicoară Potcoavă. Să mă aştepţi la Filipeni.

Presvitera a ascultat cu inima bătînd aceste vorbe nenădăjduite. Deci măria-sa Nicoară se ducea să mai vadă locul unei primaveri şi al unei iubiri.

L-au însoţit pe Nicoară Potcoavă, în această călătorie scurtă, şi tovarăşii de odinioară, mai îmbuţinaţi acum şi mai întristaţi decît în anul 76.

Bătrînii au întîmpinat cu lacrimi şi suspine pe măria-sa. Pe urmă Nicoară a dorit să fie singur şi a ieşit în livada casei celei mari a mazîlului Dăví-

deanu. A căutat lespedea de pe mormîntul strămoşului David Călăreţul şi a găsit alăturea, lîngă tufe de bărbănuc verde, cu foi grase şi lucii, ţărînă proaspătă, subt care dormea acel «sufleţel» de care îi vorbise presvitera Olimbiada într-o carte. Cartea aceea Nicoară o mai purta cu sine.

A stat singur, în tăcere, trimeţînd acelei copile, pe veci pierdută, un gînd zadarnic, ce plutea după cometă, în străfundurile îngheţate ale cerului.

Presvitera s-a dus la Filipeni ca să-şi adune lucrurile de care nu voia să se despartă şi a făcut danie ucenicei sale Safta curtea şi sălbătăciunile.

Cînd Olimbiada şi Nicoară Potcoavă, cu sotniile care străjuiseră în preajma Dăvidenilor, au ajuns la vadul Lipşei, au găsit pe ostroveni năcăjind la trecerea Nistrului. Miazănoaptea se încununase de neguri şi zvîrlise din crivăţ asupra lumii harmasarii rotitori ai celui dintăi viscol al iernii.

— Vă cunosc, a rîs amar Nicoară, am mai luptat cu voi şi v-am biruit!

CAPITOLUL XXXIX

Istorisirea mătrului Neculai

Soarele lunii lui cuptor a anului 1578 era în toiul arşiţei, pe o vreme de secetă, cînd începe în Moldova secerişul holdelor.

La hanul lui Goraşcu Haramin, răspîntene de drumuri spre Suceava, Iaşi, Piatra şi Roman, se adunaseră cîţiva călători de departe, căutînd ocrotire de zăduf subt umbra nucilor. În jurul acelor călători se adăogaseră şi localnici, ca să-şi mai aline truda şi să adie asupra lor răcoarea locului. Şi mai ales să afle veşti din lume.

Era într-o zi de joi, 22 a lunii. Călătorii se puseseră subt ocrotirea hanului în două răstimpuri. Întâi sosiseră de către miazănoapte, urmînd drumul cel mare al apei, doi călăreți pe cai mărunți, veniți după cît se vedea, de departe, avînd la tarniță o parte din tarhat, iar cealaltă parte în desagi mari atîrnați pe cai de schimb, pe care îi mînau alături.

Haramin i-a privit lung și a dat din cap. Îi plăceau caii robaci și totodată buni umblători, pe care îi băgase de samă în cealaltă toamnă, cînd intrase în țară vodă Nicoară cu oaste de moldoveni și cazaci de la Praguri. I s-a părut chiar că ar fi cunoscînd pe acei călăreți, dar nu-și mai aducea aminte cînd i-a văzut, cu ce prilej și unde. Poate la Roman, cînd au fost tăiați frații Grumeza, dregători ai lui Petru-vodă Șchiopu.

După acești doi străini sosiră la prînzișor, pe calea Războienilor și Tuchilaților, trei ciobani de la munte, după socotința hangiului. Purtau la șold glugă și în cap pălării late în bouri, chimir de piele peste cămăși spălate în zer, și opinci cu boturile întoarse în laturi. Arme aveau, ca și ceilalți, însă nu la vedere. Saricile le purtau în dosul tarniților; în acele sarici aveau ascunse, de bunăsamă, baltagele cu coadă scurtă.

Aceștia din urmă s-au odihnit o vreme, despovărîndu-și, ca și cei dintâi, caii. S-au uitat la umblătorii căzăcești care se destătau slobozi în pajiște, rupînd cu hărnicie smocuri uscate de iarbă.

— Buni cai, a grăit cel mai vîrstnic dintre ciobanii munteni, știu să-și agonisească singuri. Îs buni la asemenea lucrare și huțanii noștri. Domniile-voastre nu sînteți din partea locului?

Unul din barbații cei sosiți din miazănoapte a clătinat din cap. Așa-i, nu erau din partea locului. Însă n-a întors răspuns.

Unul din ei era cărunt, cam zbîrlit și cu privirea înceţoşată. Tovarășul lui era mai tînăr, smead la faţă și cu ochii sclipind ca picături de păcură.

Ciobanul cel vîrstnic s-a aplecat spre soţii lui, unul de-o samă cu el și celalalt încă fecior tînăr, și le-a spus cîteva vorbe în şoaptă. Aceia au încuviinţat.

— Poftim pe jupîn gazda să se apropie de nişte oameni flămînzi, dar mai cu samă însetaţi, a grăit el înspre partea unde se afla hangiul, între gospodarii din partea locului.

Haramin s-a grăbit numaidecît :

— Pită am, a dat el încredinţare, iar păpuși de brînză aveţi domniile-voastre.

— Așa este, jupîne gazdă, dar ne-ar mai face trebuinţă un ulcior de vin.

— Se poate.

Hangiul s-a întors către oaspeţii dintăi :

— Dar domniile-voastre ce-aţi pofti ?

— Am pofti și noi cîte ceva ; însă n-avem parale mărunte.

— Nu-i nimic. La hanul lui Haramin călătorul îşi poate potoli setea și foamea și fără de-a schimba zloţi.

— Taleri de argint, jupîne Haramin.

— Fie. Și fără de-a schimba taleri de argint.

Străinul cărunt a rîs :

— Multe rînduieli bune sînt în Ţara Moldovei.

— Adevărat, a încuviinţat hangiul. Afară de rînduiala domniilor... Cam de unde veţi fi venind domniile-voastre ?

— Unui om de treabă cum eşti dumneata îi putem spune. Venim din Ţara Leşască.

— Așa ? Veţi fi fiind prietini ? Căci fraţi n-aș crede...

— Ba fraţi sîntem. Nu fraţi dintr-o mamă, ci fraţi dintr-o durere.

Haramin și-a șters de sudoare fruntea cu mînica de la cămașă și s-a uitat la el cu mirare.

— Pe dumneata nu știu unde te-oi fi văzut, om bun, dar tovarășul dumnitale a mai umblat pe aici și a stat și în popas la noi.

— Se poate, a zis străinul cel cărunt.

— Așa este, bade Gorașcu, a dat celălalt încredințare ; văd că ai bună ținere de minte.

— Îți cunosc viersul, s-a bucurat hangiul, căci și eu fost-am cîntăreț în zilele mele. Te chiamă Ile și ai trecut pe aici în altă vară, c-un diac. Acela ne-a spus întîmplări de care-și aduc aminte și azi oamenii de pe la noi.

Ciobanii ascultaseră cu ochii boldiți asemenea schimb de vorbe. Și-au părăsit îndată locul și au venit dincoace.

— Jupîne gazdă, a poruncit cel vîrstnic, nu ne lăsa mai mult întru suferință. Adă-ne degrabă ulciorul, căci vrem să cinstim cu acești frați dintr-o durere.

Haramin a strigat :

— Dusu-m-am și m-am întors numaidecît.

Nu tîrzie vreme s-a întors gîfîind, cu două ulcioare de cîte trei ocă. Unul l-a așezat în stînga sa, iar pe celălalt l-a împins dinainte.

— Îngăduiți, oameni buni, a grăit el, să chem și pe acești gospodari din valea Moldovei să cinstească din ulciorul meu. Iar după ce l-om istovi pe acesta al meu, vi-l slobod și pe al domniilor-voastre.

— Așa să fie, a încuviințat ciobanul cel vîrstnic. Om scoate și păpușile de brînză afumată, și jupîn gazda ne-a da pită, ș-a binevoi să poruncească slujitorului său cel numai c-un ochi să frigă la grătar o halcă de slănină potrivită pentru o adunare ca a noastră. Și să afli, cinstită gazdă, că aicea în acest chimir, se găsesc bani schimbați.

Fratele mai tînăr din aceeaşi durere, Ile Caraiman, s-a uitat cu luare-aminte la ciobani şi s-a trezit în el un viers cu harţag, cîntîndu-l cu dulce glas :

— Astăzi beau şi mîne beau,
Mă mir bani de unde iau.
Nici cu coasa nu cosesc,
Nici cu sapa nu prăşesc,
Banii la chimir sporesc...

Of-of ! a suspinat el, de multă vreme nu mi s-a dezgheţat inima.

Ciobanul cel cărunt i-a răspuns numaidecît, dolunînd cu glas gros :

— Băui azi şi băui mîne,
Băui patruzeci de zile ;
Băui preţ de nouă cai,
De vin nu mă săturai...

— De aceştia mi-ai fost, măi frate ? s-a bucurat călătorul cel zbîrlit din Ţara Leşască. Bate palma ; şi poftesc a cinsti vin dintr-o cupă cu dumneata.

După ce s-a istovit ulciorul cel dintăi, păstorul cel bătrîn a dat în el cu piciorul depărtîndu-l, şi a tras spre sine ulciorul său, făcîndu-i începătură.

— Uiu-iu ! fraţilor, a chiuit el, să ştiţi că eu îs Pahomie cel vestit, cioban de la Piatra Teiului pe apa Bistriţei ; şi acesta e frate-meu dintr-o mamă, iar acestalalt e fecior lui şi nepot mie. Noi ne-am ridicat de la locurile noastre şi ne ducem încolo, peste Nistru, unde am auzit că s-ar afla un viteaz cu faimă ieşit din părţile noastre, iar numele lui e Botgrozna.

— Am auzit şi noi de dînsul... a întărit hangiul.

— Apoi eu vă voi spune domniilor-voastre, a încuviinţat călătorul cărunt, că partea aceea de lume de unde vin eu cunoaşte cu frică ori mirare pe acel

călăreț fără trudă, cu sabie cutezătoare, căruia zaporojenii i-au pus nume Iuri Botgrozna.

— Va fi avînd și altă poreclă?

— N-aș crede, oameni buni și fraților. Între oamenii de la apa Moldovei, îi zicea badea Ghiță Botgros.

— S-ar putea una ca asta? s-a umflat, holbîndu-se, hangiul.

— Se poate, a strigat Pahomie ciobanul de la Piatra Teiului. Dacă n-ar fi, nu s-ar povesti; și nu s-ar umplea lumea de faima lui. Numaidecît, chiar azi, purced să-l caut.

Străinul venit de la leși a zîmbit:

— Bine faci; toți cei din breasla ciobăniei, pe care aveți să-i întîlniți pretutindeni în șesuri, au să vă arăte potecile care duc la salașul acelui viteaz. Unii au să vă călăuzească într-un codru, alții într-un munte.

— Dar dumneata, prietine străine, l-ai cunoscut? a grăit cu atîtare Pahomie, înfățișînd călătorului de departe ulciorul.

Bînd, străinul făcea semn de încuviințare cu ulciorul.

— L-am cunoscut și eu! s-a lăudat hangiul.

Ciobanul a întors numai o clipă un ochi spre Haramin, apoi iar s-a răsucit la omul său.

— Dacă domnia-ta, prietine străin, l-ai cunoscut, atuncea spune ce știi, ca să ne întărești inimile.

— S-ar putea, a răspuns străinul, copleșit de arșița zilei și de închinări, numai cît n-am vreme. Mai am de umblat depărtată cale pînă la o soră ce-am avut, să văd dacă se mai află pe lume.

— Dar, mă rog, unde te duci domnia-ta?

— Mă duc tocmai la apa Tazlăului, subt Duruitoare.

— Așa de departe?

— Așa.

— Și numai pentru o soră, ca s-o vezi o clipă, bați dumneata atîta drum?

— Soră-mea poate nu mai este, a răspuns cu mîhnire călătorul; dar vreau să-mi alin sufletul la un schit în pustie. M-a ajuns dorul de munți și ape de la noi; m-am proslăvit și eu în tagma cîntecului de mai nainte.

— Dacă-i așa, îți sărut mîna, bădică; și eu ți-oi spune, după cît te văd, că încă nu ți-a venit vremea să te faci schivnic. De aceea, după ce ți-am sărutat dreapta, te întreb, creștine, dacă n-ai putea dumneata, din dragoste pentru frați, să jertfești un ceas ca să mai stai cu noi, ținînd sfat, și povestind întîmplări de pe lume.

— Ba aș putea.

— Atunci te poftesc s-apuci cu stînga ulciorul, ca să te mai întărești și să mai îmblînzești pe maica domniei-tale durerea.

Astfel, la hanul lui Haramin, badea Neculai, cel fost în voinicie lîngă Pobrata și lîngă Iași, a spus istoria lui Iuri Botgrozna viteazul.

— Să știți domniile-voastre, oameni buni și fraților, că atunci cînd l-au adus cu viclenie slujitorii crăiei leșești la Liov pe măria-sa Nicoară și l-au pus la închisoare în tainița cetățuii...

— Aha-aha! a mormăit Haramin. Am oblicit noi de blăstămăția asta, dar n-am crezut.

S-a uimit ciobanul Pahomie de-a rămas mut, clătindu-și numai fruntea.

— Făcut-au acei catolnici asemenea mișelie?

— Făcut-au, căci stăpînul lor cel negru de la Țarigrad le-a poruncit. Cînd l-au pus, cum spun, la închisoare pe măria-sa Nicoară, la dumnealui șoltuzul Liovului s-a înfățișat, ca să primească prețul vînzării, un oarecare boier leah cu numele Roman Barbă-Roșă. Pe acest Roman Barbă-Roșă, la o nevoie, cînd el pusese zălog la zarafi biserica Uspenia din

Moghilău, îl răscumpărase de la pedeapsă măria-sa Nicoară, împrumutîndu-i douăzeci şi cinci de taleri...

— Şi tocmai acel Barbă-Roşă l-a vîndut pe măria-sa ?

— Tocmai acela.

Ciobanul Pahomie a stupit cu greaţă şi a scrîşnit o sudalmă înfricoşată. Apoi s-a grăbit să-l îndemne pe badea Neculai :

— Nu-ţi uita vorba, bădică... Zădărăşte-ne, ca să ne doară.

Pribeagul de la Lehia a urmat :

— Cînd s-a întîmplat treaba asta, noi care ne-am aflat în partea aceea de lume am scrîşnit şi am suduit ca şi fratele Pahomie. Iar Botgrozna n-a scrîşnit, nici n-a suduit. A luat cu sine pe feciorii Gîrbovului, Nechita şi Dominte, şi, cum se aflau călări pe cai, l-au aşteptat prin norod pe Roman Barbă-Roşă. Cînd a ieşit a doua oară de la şoltuz acel boier Roman, tot cu buzele umflate, şi a trecut prin norod mormăind supărat că-i tot purtat cu vorba, Nechita şi Dominte l-au prins în juvăţuri ş-au pornit cu repeziciune în lungul uliţii, tîrîndu-l prin colb, cu Botgrozna pe urma lor.

«Nu lăsaţi, nu lăsaţi !» răcnea Botgrozna, dînd pinteni şi trăgînd paloşul.

Are un paloş de pe vremea potopului. A ajuns din urmă pe feciorii Gîrbovului, a dat cu paloşul numai o dată şi i-a lăsat să se ducă înainte cu capul, iar trupul a rămas în medean. Îndată s-au grămădit în jur noroadele, hătcăind leşul.

În vremea asta se făcea judecata măriei-sale Nicoară. Iar ostrovenii s-au adunat împrejur de Liov, sfătuindu-se cum să-l scape. În ziua hotărîtă să i se ia capul, măria-sa a fost adus pe podina cetăţuii şi s-a uitat la lume fără supărare şi fără frică.

A strigat măria-sa de sus către norodul îmbulzit cîtă frunză și iarbă:

«Să știți, oameni buni, că pieirea mea e poruncită de turci; și ne aflăm într-o vreme cînd păgînii sînt mai tari decît craiul, iar craiul doboară pe un luptător al creștinătății. Oare va mai putea ridica fruntea Ștefan-crai de subt asemenea rușine?

Făcutu-mi-am datoria ce aveam, a mai zis măria-sa; acuma pot să mor. Din sîngele meu va crește răscumpărarea cum crește grîul dintr-o sămînță. Nu voi pieri întreg. Rămîneți cu bine și aduceți-vă aminte de mine!»

Așa a grăit măria-sa Nicoară, și asemenea vuiet s-a stîrnit și atîta s-au tălăzuit mulțimile, încît gîdea a fost cuprins de sfială și a pregetat să-l lovească pe măria-sa. Apoi, șovăind, a pălit de două ori, cum nu i se întîmplase niciodată.

Atuncea au dat năvală ostrovenii întîrziați. Au suit pe sute de scări și s-au înălțat la podină. Iar Iuri Botgrozna și feciorii Gîrbovului și unul Strămurare, pe care dumneavoastră nu-l cunoașteți, dar eu îl cunosc, și căpitanul Cozmuță, și vatamanul Agapie băteau în lănceri cu săbiile și-i alungau.

A fost la Liov o răsmeriță cum nu s-a mai pomenit. A curs mult sînge și au pierit destui dintre ai noștri; mai mulți decît la Moldova. Și acel viteaz cu soții lui a răpit trupul și căpățîna măriei-sale Ion Nicoară. Au cercat stăpînitorii vremelnici de la Liov să încredințeze lumea cum că Potcoavă ar fi fost îngropat la biserica moldovenească; dar domnul nostru Nicoară a fost luat cu puterea de vitejii lui. Aceștia au pus pe vraciul cel vestit Bilboe să-i deșerte cinstitul trup, ca să-l spele cu fierturi de buruieni și să-l ungă cu undelemn. Făcîndu-și loc cu puterea, au izbutit să treacă pînă în pămîntul slobod al zaporojenilor și au dus pe măria-sa la Zid Negru, în-

gropîndu-l într-o peșteră tăinuită în stîncăriile Dniprului...

Badea Neculai s-a oprit și s-a uitat cu mînie în juru-i. Săracii țărani vărsau lacrimi în colbul bătăturii.

L-a întrebat cu blîndeță ciobanul cel cărunt :

— De ce te-ai supărat, domnia-ta ?

— M-am supărat, căci văd pe unii ducîndu-se acolo de unde mă întorc eu. Vă rog să-mi spuneți domniile-voastre ce-am să fac eu în pustia unde mă duc ?

Să-mi pun fustă și tulpan ? Să lepăd sabia și s-apuc mătura ? Să văd iar răutățile și asupririle ? Pe cînd în slobozia noastră trăiesc oameni volnici. Fără această rînduială pe care am cunoscut-o, viața mea n-are nici un preț.

— Faci cum vei binevoi... l-a ispitit ciobanul Pahomie cu viclenie.

— Am să fac cum voi binevoi... a rostit cu tărie badea Neculai privind ațintit. Eu am rîvnit la tihnă. Alții au intrat oșteni în leafă la curtea craiului șved Iuhan, ori la împăratul nemților. Au stat ce-au stat și acu prind a se întoarce. Nu le place mîncarea de pe-acolo, nici cum clămpănesc oamenii din gură. Socoteam și eu să mă alin la Tazlău. Dar mai bine aș face altfel.

— Crezi domnia-ta că te-ai putea întoarce la Praguri ?

Badea Neculai a strigat cu întărîtare :

— Proclet și treclet să fie cine va face altfel !

Pahomie a venit iarăși la străinul cel cărunt și i-a apucat dreapta, sărutîndu-i-o.

Cei doi străini călători, care veniseră din sus, și-au scînteiat unul spre altul privirile.

Badea Neculai s-a așezat pe tarniță.

— Aici ne-a fi masul, frate Ile, a grăit el ; și-n trei săptămîni om bate în poartă la Zid Negru, cerînd găzduire presviterei Olimbiada, la chinovia nouă ce se întocmește întru pomenirea răposatului Ion Nicoară-voievod. Acolo găsim și pe diac, care cetește în cărți și străjuiește mormîntul din stîncă.

A adăogit privind departe :

— Fraților ciobani și fraților țărani, ne-a spus nouă diacul Radu că măria-sa Nicoară a trecut ca un vis al noroadelor. Din duhul său care nu se stinge ne-om aprinde noi și alții de după noi cum se aprinde lumina din lumină.

CUPRINS

Tabel cronologic III

Capitolul I

La hanul lui Goraşcu Haramin 1

Capitolul II

Sfat în doi şi întîlnire cu mai mulţi . . . 16

Capitolul III

Popas la apa Moldovei 24

Capitolul IV

Casa mazîlului 31

Capitolul V

Presvitera Olimbiada 40

Capitolul VI

Vorbe, la casa logofătului Iorgu 54

Capitolul VII

Poveşti vechi 67

Capitolul VIII

Vînătoare subt piscul Bourei 76

Capitolul IX

Badea Ghiţă şi căpităneasa 86

Capitolul X

Nicoară Potcoavă şi visurile nepoatei . . 96

Capitolul XI

Judeţul lui Alexandru mezinul 106

Capitolul XII

Ospăţ de plecare 118

Capitolul XIII
Sfat de drum 129
Capitolul XIV
Mănăstirea cea din pustie 141
Capitolul XV
Curtea lui Iurg 150
Capitolul XVI
La Siret şi la Prut 159
Capitolul XVII
Căprioara 171
Capitolul XVIII
Răzăşi moldoveni 182
Capitolul XIX
Solia căpitanului negrean 190
Capitolul XX
Mezin cel viteaz 204
Capitolul XXI
Amintiri de la apa Moldovei 217
Capitolul XXII
Domnia-sa Roman Barbă-Roşă 227
Capitolul XXIII
Cubi Lubiş filosof 241
Capitolul XXIV
La Zid Negru 257
Capitolul XXV
Moş Elisei Pokotilo 267
Capitolul XXVI
Nălucire 278
Capitolul XXVII
Vînătoare de cai sălbatici 288
Capitolul XXVIII
Carte de la Olimbiada presvitera 298
Capitolul XXIX
Ostroveni 311
Capitolul XXX
Cigala 322

Capitolul XXXI
Steaua cu coadă și alte semne 331
Capitolul XXXII
Boierul de la Iampol 343
Capitolul XXXIII
Sotniile trec Nistrul 358
Capitolul XXXIV
La scaunul Țării Moldovei 370
Capitolul XXXV
Temelii ale puterii domnești 379
Capitolul XXXVI
Divan de judecată 392
Capitolul XXXVII
Prietenul și cumătrul Neculai Strămurare . 399
Capitolul XXXVIII
Aici, la curtea veche... 409
Capitolul XXXIX
Istorisirea cumătrului Neculai 423

Redactor responsabil : Popa Teodora.
Tehnoredactor : Tudor Ion.

Dat la cules 01.06.1962. Bun de tipar 01.10.1962. Apărut 1962. Tiraj 70145 ex. broşate. Hîrtie tipar de 50 g/m². Format 700×920/32. Coli editoriale 20,13. Coli tipar 14,25. Planşe tieldruck 1. A. nr. 0451/1962. C.Z. pentru bibliotecile mari 6R. C.Z. pentru bibliotecile mici 8R—31.

Tiparul executat sub comanda nr. 20635 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piaţa Scînteii 1, Bucureşti — R.P.R.

De același autor
în
Colecția BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

Zodia Cancerului sau Vrednicul Dorobanțu-Vodă
roman
ed. a 6-a, XIV+320 pag. — 5 lei

Șoimul în Sulița Vânătă. Divanul Persian
povestiri
ed. a 3-a, XXVI+256 pag. — 4 lei

Istorioare despre vânători și pescari
ed. a 5-a, XXVIII+160 pag. — 3 lei

Locul unde nu s-a întâmplat nimic. Înmormântarea lui Nicolae Moroc
romane
ed. a 6-a, XIV+336 pag. — 5 lei

Mitrea Cocor. Aventură în Lunca Dunării
romane
ed. a 7-a, XXVIII+336 pag. — 5 lei

Vrăjile o coasă de Sânt
roman
ed. a 6-a, XVII+276 pag. — 5 lei

Lei 5